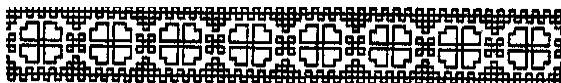

Збірник містить тези доповідей студентів і аспірантів – учасників щорічної Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої актуальним проблемам гуманітарної підготовки майбутніх фахівців, які становитимуть інтелектуальну еліту та впливатимуть на подальший розвиток економіки, соціальної та культурної політики своїх країн.

Для студентів, аспірантів, викладачів, усіх, хто досліджує злочини історичні, філософські, психолого-педагогічні, морально-етичні, політико-правові, мовознавчі, соціально-економічні проблеми сучасного українського суспільства.

УКРАЇНА І СВІТ:

ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНА ЕЛІТА ТА СОЦІАЛЬНИЙ ПРОГРЕС

**ДО 55 РІЧНИЦІ ПЕРШОГО ПОЛЬОТУ
ЛЮДИНИ У КОСМОС**

**Тези доповідей
Міжнародної науково-теоретичної
конференції студентів і аспірантів**

Харків, 19–20 квітня 2016 року

Частина 1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Харківський політехнічний інститут»

**УКРАЇНА І СВІТ:
ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНА ЕЛІТА
ТА СОЦІАЛЬНИЙ ПРОГРЕС**

ДО 55 РІЧНИЦІ ПЕРШОГО ПОЛЬОТУ ЛЮДИНИ У КОСМОС

**Тези доповідей
Міжнародної науково-теоретичної конференції
студентів і аспірантів**

Харків, 19–20 квітня 2016 року

У трьох частинах

Частина 1

Харків
НТУ «ХПІ»
2016

УДК 321.01 (477)
ББК 66.0 (4укр)
У45

Редакційна колегія:

проф. Сокол Є. І.
проф. Мигущенко Л. П.
проф. Марченко А. П.
проф. Сакара Ю. Д.
проф. Гасанов М. І.
проф. Архієреєв С. І.
проф. Бурега В. В.
проф. Дубічинський В. В.
проф. Ігнатюк О. А.
проф. Малихін С. В.
проф. Ніколаєнко В. І.
проф. Перевалова Л. В.
проф. Скляр В. М.
проф. Тараров Я. В.
доц. Макаров В. О.
доц. Панфілов Ю. І.
доц. Петутіна О. О.
доц. Тюпа І. В.
доц. Чернявська С. М.
доц. Фрадкіна Н. В.

Друкується за рішенням Вченої ради Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», протокол № від .2016 р.

Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес (До 55 річниці першого польоту людини у космос) : тези доповідей Міжнар. наук.-теор. конф. студ. і аспір., м. Харків, 19–20 квітня 2016 р. : у 3 ч. – Ч. 1 / редкол. Є. І. Сокол [та ін.] – Харків: НТУ «ХПІ», 2016. – 250 с.

ISBN

ISBN

Збірник містить тези доповідей студентів і аспірантів – учасників щорічної Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої актуальним проблемам гуманітарної підготовки майбутніх фахівців, які становитимуть інтелектуальну еліту та впливатимуть на подальший розвиток економіки, соціальної та культурної політики своїх країн.

Для студентів, аспірантів, викладачів, усіх, хто досліджує злочинні історичні, філософські, психолого-педагогічні, морально-етичні, політико-правові, мовознавчі, соціально-економічні проблеми сучасного українського суспільства.

УДК 321.01 (477)

ББК 66.0 (4укр)

ISBN

ISBN

© НТУ «ХПІ», 2016

ПЕРЕДМОВА

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» – один із найстаріших навчальних закладів, визнаний центр наукової та навчально-методичної роботи в Україні. Тисячі його викладачів та випускників майже 130 років визначали економічну, виробничу, технічну й гуманітарну політику регіону, держави. Сучасній студентській молоді належить продовжити їх славетний шлях, стати новою гуманітарно-технічною елітою на основі поєднання навчання та науки.

Міжнародна науково-теоретична конференція студентів та аспірантів «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес», матеріали якої вміщені у трьох частинах збірника, спрямована передусім на формування і зміцнення національної самосвідомості майбутніх фахівців, виховання їх як особистостей і громадян власної Батьківщини.

2016-й рік багатий на події, серед яких, перш за все, 25-річчя незалежності України та 30-ті роковини Чорнобильської трагедії. Разом з тим виповнюється 55 років з дня першого польоту людини у космос. Саме на цій знаковій для наукової спільноти усього світу події зроблено акцент у роботі конференції.

Серед майже 430 її учасників понад 250 представляють НТУ «ХПІ». Показово, що з року в рік збільшується не тільки представництво навчальних закладів у конференції, а й розширюються її географічні межі. Цього року в ній беруть участь студенти та аспіранти з Азербайджану, В'єтнаму, Грузії, Йорданії, Іраку, Китаю, Конго, Кот-Д'Івуару, Лівану, Марокко, Нігерії, Палестини, Росії Тунісу, Туркменістану, Узбекистану, України, Фінляндії. Серед тез, представлених у збірнику, є не тільки реферативні роботи першокурсників, а й дійсно наукові, що базуються на серйозних дослідженнях, вдумливого аналізу різноманітних проблем. Традиційно, під час пленарного та 12 секційних засідань учасники конференції демонструють високий інтелектуальний рівень, вміння вести дискусію.

Висловлюємо щире подяку студентам, аспірантам, викладачам та керівництву університету за участь у підготовці та проведенні заходу. Бажаємо плідної праці та творчого натхнення!

Оргкомітет конференції

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Тахтаулова М. Ю.
НТУ «ХП»

ОСВОЄННЯ КОСМОСУ У ТОПОНІМІЦІ ХАРКОВА

У переддень відзначення 55-ї річниці початку космічної ери увага суспільства прикута до прізвищ космонавтів та конструкторів ракетної галузі. Історична пам'ять про безпосередню причетність українців до освоєння космічного простору зберігають музеї та меморіали, пам'ятні дошки та пам'ятники. Важливим елементом її формування є урбаноніми. Відомі прізвища та успіхи космічної галузі були увічнені у низці топонімічних об'єктів Харкова.

Харків був та багато у чому залишається на провідних позиціях у космічній сфері. Харківські вищі готують кваліфікованих фахівців- конструкторів, льотчиків, у тому числі, й космонавтів. Численні харківські підприємства як то «Хартрон», «Харківський завод електроапаратури» безпосередньо пов'язані з ракетно-космічною діяльністю, виготовленням та експлуатацію ракетно-космічної техніки. Відповідно, такий важливий для Харкова науковий напрямок, знайшов своє відображення у топонімічному просторі міста.

На топонімічній мапі Харкова назви, що були пов'язані з розробками у космічній галузі вперше з'явилися у 1936 році. Було увічнено ім'я Костянтина Ціолковського, якого у Радянському Союзі вважали засновником ракетобудування та сучасної космонавтики. Колишня улица Надеждінська на Шатилівці була перейменована у вулицю його імені. У відповідності до поштово-телеграфного довідника Харкова за 1989 рік, геонім ліквідовано. Однак, у міській топоніміці ім'я Ціолковського збережено. У житловому масиві Жихор, який було приєднано до Харкова 1963 році, хоч й перейменували вулицю Ціолковського у Новосибірську як подвійну, натомість, провулок та в'їзд Будьоного перейменували на честь дослідника.

Вже за кілька днів після успішного польоту Юрія Гагаріна у космос на топонімічній мапі Харкова з'явилися два урбаноніми, що мали зберігати історичну пам'ять про цю непересічну подію. Незважаючи на дію з 1957 року Указу Верховної Ради СРСР про заборону номінації об'єктів іменами суспільно-політичних та культурних діячів за їх життя, 18 квітня 1961 року рішен-

ням Харківського міськвиконкому Зміївську вулицю було перейменовано у проспект Юрія Гагаріна. Разом з тим, вулицю Косу на Шатилівці перейменували у Космічну. Згодом топонімічний простір Харкова поповнився іменем Германа Титова. Нову вулицю в Київському районі номінували на його честь. У 1964 році у Дзержинському районі Харкова на Павловому Полі нову вулицю назвали вулицею Космонавтів.

За часів незалежності, на хвилі вивільнення урбанімічного простору Харкова від символів комуністичної доби, вулицю Герцена перейменували на честь харків'янина Валентина Бондаренко. Валентин Васильович був льотчиком-винищувачем, членом першого загону космонавтів СРСР, який трагічно загинув під час підготовки до космічного польоту. Урбанонім у Новій Баварії увічнив його ім'я у 1995 році. Саме тут він ходив до 93 школи, якій присвоєно ім'я В. Бондаренка.

Отже, на топонімічній мапі Харкова знайшло своє відображення тематика освоєння космосу. Імена відомих науковців та космонавтів зафіксовані у символічному просторі. Однак, на нашу думку, доцільно було б увічнити на топонімічній мапі засновника радянської космонавтики Сергія Корольова, першого українського радянського космонавта Павла Поповича, винахідника місячної траси Юрія Кондратюка, який працював у Харкові, а також інших наших видатних земляків, що зробили внесок у вивчення і засвоєння космічного простору.

Шепилов Д. А., Малыхин С. В.
НТУ «ХПИ»

ВЛИЯНИЕ УСЛОВИЙ КОСМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА НА ФОРМИРОВАНИЕ СТРУКТУРЫ И СТАБИЛЬНОСТЬ ПЛЕНОК И ПОКРЫТИЙ

Представлен обзор наиболее интересных результатов многочисленных экспериментов по космическому материаловедению, проведенных в открытом космическом пространстве (ОКП) на борту орбитальных станций «Салют» и «Мир», в сравнении с имитационными испытаниями в наземных условиях. Исследования проводились на протяжении многих лет сотрудниками кафедры физики металлов и полупроводников в содружестве с специалистами НПО «Энергия» и лётчиками-космонавтами. Под руководством

Л. С. Палатника в Харьковском политехническом институте такие работы начались с 1979 года, когда на орбитальной станции «Салют-6» впервые были проведены эксперименты по испарению и конденсации металлов с применением технологической установки «Испаритель». В условиях полета орбитальных станций на высотах 300-400 км наиболее существенными воздействующими факторами околоземного космического пространства (ОКП) являются: микрогравитация ($\sim 10^{-3} \dots 10^{-4} g$); космический вакуум ($\sim 10^{-4} \dots 10^{-5}$ Па); периодическое (до 10^5 циклов) изменение температуры в интервале от 120 К до 420 К (ТЦО); собственная остаточная атмосфера станции (включающая атомы и молекулы O, O₂, N₂, He, H, Ar); микрометеориты; набегающий поток атомарного кислорода (за год до 10^{20} см⁻² с энергией 5...10 эВ); облучение потоками протонов ($E \sim 0,1 \dots 1$ МэВ, 10^8 см⁻²с⁻¹), электронов ($E \geq 1,5$ МэВ, $5 \cdot 10^5$ см⁻²с⁻¹), квантами рентгеновского диапазона и ВУФ ($1,4 \cdot 10^{-4}$ Вт·см⁻²). Проводились исследования структуры и морфологии пленок чистых металлов и соединений, выращенных на орбитальных станциях, в сравнении с их наземными аналогами; изучалось влияние факторов космической среды на стабильность структуры и свойства плёнок, конденсированных на Земле и экспонированных в ОКП; изучали структурные изменения металлов и сплавов в экспериментах, имитирующих космическую среду. Использовали методы электронной микроскопии, рентгеновской дифракции и рентгеновского малоуглового рассеяния.

Полученные результаты позволили прогнозировать эксплуатационную стабильность покрытий из металлов и сплавов в условиях открытого космического пространства.

Каку Марк Яник
НТУ «ХПИ, Кот-Д'Ивуар

ДОМИНИРУЮЩИЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ПОЕЗДКИ НА УЧЕБУ ЗА РУБЕЖ (ПО МАТЕРИАЛАМ ОПРОС-АНКЕТИРОВАНИЯ)

Актуальность тем, связанных с академической мобильностью определяется в первую очередь эффективностью обучения будущих специалистов. Поэтому, на наш взгляд возникла необходимость исследования доминант выбора для дальнейшего обучения иностранной державы. В НТУ «ХПИ»

осенью 2015 г. нами было проведено анкетирование, в котором приняли участие 78 студентов-иностранцев и 75 украинских студентов. Анкета «Что главное для поездки на учебу за рубеж», составленная на английском, украинском и русском языках содержит 5 ответов: амбиции, воля, мотивация, деньги, знания. Респондентам было предложено оценить их по 5-ти бальной шкале. Анкетирование украинских студентов предполагало выяснить, с какими проблемами они сталкиваются, когда рассматривают возможность продолжения своего обучения в зарубежных университетах. Иностранцам необходимо было только мысленно вернуться в то время, когда они принимали решение о поездке на учебу в Украину. По результатам анкетирования, из 765 возможных баллов, компоненты набрали следующие: воля – 684 балла, мотивация – 593 балла, знания – 501 балл, деньги – 476, амбиции – 167 баллов. Опрос студентов и анализ анкет показали, что украинские студенты мало осведомлены о возможности бесплатного обучения за рубежом. Иностранные студенты на первое место ставят мотивационный и волевой компоненты обучения. Найти различия между ответами украинских и иностранных студентов не было целью исследования. Но стало понятно, что на результаты анкетирования повлиял менталитет представителей разных народов и культур.

Студентам, отдавшим приоритет волевой компоненте был предложен опросник из 15 вопросов для диагностики волевого потенциала личности, разработанный Н. П. Фетискиным, В. В. Козловым, Г. М. Мануйловым. Иностранцам бала роздана адаптированная версия опросника. Интерпретация результатов опросника предполагает 5-уровневое ранжирование волевого потенциала по подсчитанным баллам ответов теста: безвольное поведение личности (Вы просто делаете то, что легче и интереснее, даже если это может Вам навредить. Желаннее всего ничего не делать самому, а наблюдать за действиями других), слабые волевые качества личности (позиция «разве мне надо больше других?», восприятие какой-либо просьбы или обязанности как чуть ли не физической боли, эгоизм), средние волевые качества личности (если встретите препятствие, то будете действовать, чтобы его преодолеть. Но если увидите окольный путь, сразу им воспользуетесь. Добровольно не берете дополнительных обязательств. Высказываете недовольство неприятной работой, хотя ее выполните), достаточно сформированные волевые качества личности (Вас не пугают новые поручения, дальние поездки

ки, дела, которые пугают других. Ваши действия последовательны, но неясное представление и выбор способов действий рождает сомнения) и высоковолевое поведение личности (Вы добиваетесь задуманного, подчиняете свои импульсы и изменяете окружающую действительность в соответствии своим замыслам).

В диагностике своего волевого потенциала были заинтересованы 92 студента. Опрос-анкетирование проводилось анонимно. Каждый респондент получил обработанные материалы своего опросника с рекомендациями формирования волевого потенциала личности в соответствии с уровнем. Для нашего исследования доминирующих составляющих поездки на учебу за рубеж результат тестов волевого потенциала личности не представляет интереса. Мы опускаем анализ сформированности волевых качеств студентов НТУ «ХПИ» по этическим причинам. Цель исследования была достигнута: доминантой для поездки на учебу за рубеж считают волевые качества личности 133 студента НТУ «ХПИ» из 153 опрошенных. Таким образом, если Вы стремитесь достигнуть в жизни большего, тренируйте волю.

Курбанова М.
НТУ «ХПИ»

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Перед системой образования, особенно в сфере подготовки профессиональных руководителей, остро стоит проблема поиска, подбора и профессиональной подготовки наиболее способной, талантливой молодежи, проблема формирования новой интеллектуальной элиты, лидеров XXI столетия. Личность настоящего лидера можно сформировать в соответствующей образовательно-профессиональной среде.

Какими качествами должен обладать настоящий лидер-руководитель и как развить эти качества у будущих специалистов? Эти вопросы давно волновали как зарубежных, так и отечественных исследователей. Изучение лидерских качеств широко представлено отечественными и зарубежными исследователями (К. Blanchard, S. Coffman, G. F. Ferris, P. Hersey, J. C. Mouton и др.). В трудах отечественных психологов определены методологические и теоретические основы проблемы лидерства (П. В. Акинин, И. П. Волков, Г.

Г. Дилигенский, Р. Л. Кричевский, Е. С. Кузьмина, Б. Д. Парыгин, В. Н. Попов, В. А. Розанова, А. Г. Романовский, В. И. Румянцева, Г. В. Угляница и многие др.).

Мы согласны с трактовкой лидера Кубарьковой Н. В.: «Лидер – это человек, играющий в группе ключевую роль в отношении направления, контроля и изменения деятельности других членов группы по достижению групповых целей. Перечень качеств, по Кубарьковой Н. В., в силу которых человек является лидером» и качеств, соответствующих критериям лидерства.

Исследователь Д. Майерс в номенклатуре лидерских качеств выделяет: уверенность в себе; наличие убедительных представлений о желаемом положении дел и способность сообщить о них окружающим простым и ясным языком; достаточный запас оптимизма и веры в своих людей, чтобы вдохновлять их; незаурядность; энергичность; добросовестность; покладистость; эмоциональная устойчивость.

Первин, Джон, Р. Хоган характеризуют лидера выделяют: экстраверсию (напористость, энергичность, активность); невротизм (эмоциональная стабильность, уверенность); сознательность (организованность, ответственность, надежность, настойчивость); доброжелательность (склонность к сотрудничеству, неэгоистичность, доброта).

Р. Стогдилл считает в качестве лидерских характеристик: ум или интеллектуальные способности; господство или преобладание над другими; уверенность в себе; активность и энергичность; знание дела.

У. Беннис останавливает свое внимание на таких характеристиках лидера, выделяя физиологические; психологические (эмоциональные); умственные (интеллектуальные); личностные (деловые) качества.

Исследователь Р. Л. Кричевский к лидерским качествам относит: интеллект; стремление к знаниям; доминантность; уверенность в себе; эмоциональная уравновешенность; стрессоустойчивость; креативность; стремление к достижениям; предприимчивость; надежность; ответственность; независимость; общительность.

Интересной является и точка зрения исследователя Е. В. Андриенко, где в числе характеристик лидера названы: общительность; направленность на других; склонность к сотрудничеству; эмпатия; тактичность; терпение; эмоциональная устойчивость; гибкость в усвоении новых ролей; артистизм; высокая интеллектуальная гибкость; критичность и быстрота мышления;

способность к импровизации; самокритичность; самостоятельность; инициатива.

Лидер-управленец должен обладать таким качеством, как харизма. Харизматичному лидеру для того, чтобы вести за собой других людей, вдохновлять их, активизировать на новые свершения, не нужны звания, регалии, титулы. Нужна внутренняя сила, которая проявляется и в когнитивной, и в эмоциональной, и в поведенческой сфере. Несмотря на то, что харизмой, врожденной одаренностью обладают немногие, почти каждый человек может развить в себе способность к лидерству.

Лидерами могут выступать те представители соответствующей элиты, которые благодаря своим особым личностным качествам и профессиональной подготовке способны убедить общество в необходимости реализации предложенных ему стратегий развития, способны подчинить людей своей воле и заставить их работать на реализацию этих стратегий.

Гераськіна О. С.
НТУ «ХП»

ПРОБЛЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДЕВІАЦІЇ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Персонал – один з найскладніших об'єктів управління в організації, так як насамперед це є люди зі складним комплексом індивідуальних якостей – соціальних, психологічних, професійних, мотиваційних та ін.

Неможливість здійснити практичну повну перевірку кандидатів призводить до появи в організації так званих «організаційних девіантів», які можуть становити загрозу або завдавати істотної шкоди її функціонуванню. Так як девіантна поведінка в організації може виявлятися в різних видах: розкрадання майна підприємства, торгівля комерційними таємницями, створення в колективі несприятливого морально-психологічного клімату та інше, проблема організаційної девіації є поширеною і з нею доводиться стикатися менеджменту кожної організації.

Тому проблема кадрової безпеки є однією з найбільш важливих в системі управління організаціями. Тут є місце для наукових досліджень і розробок, які дадуть розуміння того, як побудувати систему управління персоналом таким чином, щоб уберегти організацію від можливих негативних дій з

боку власних співробітників, як попереджати, ліквідувати загрози і проводити профілактичні роботи.

Розглядаючи проблему кадрової безпеки в межах теорії девіантної поведінки, ми стикаємося з окремим видом девіантної поведінки – організаційними девіаціями. «Організаційні» девіації – це низка типових дій, що становлять загрозу для організації з боку її членів, які не зважають у своїх діях на внутрішні норми. Таким чином, в організаціях є свої девіанти, які демонструють поведінку, що відхиляється від поширених в організації цінностей, правил і стереотипів, очікувань, установок. Ці правила і норми можуть бути письмовими та усними, індивідуальними та груповими, загальноорганізаційними і більш високого рівня. Звичайно, їх порушення викликає збої в діяльності організації, завдає їй шкоду.

Організаційна девіантна поведінка може мати одну з двох форм: випадкова і стійка. Випадкова форма девіантної поведінки пов'язана з епізодичним порушенням порядку взаємодії між членами організації в процесі трудової діяльності. При такій формі відхилень поведінкові девіації носять відкритий, мимовільний характер і, найчастіше, приписуються ситуації, що обумовило дезорганізацію поведінки. До випадкової форми відносять помилки, грубість, халатність, замовчування, бездіяльність.

Стійка форма девіантної поведінки – це системне порушення прийнятих в організації норм і правил, що викликає осуд, покарання і мобілізацію позитивних сил організації для усунення наслідків цих порушень.

Високий рівень дисципліни; зростання чисельності кваліфікованих кадрів, зниження плинності кадрів, досягнення високого освітнього рівня та компетентність керівників є основними ознаками зниження проявів організаційних девіацій, а отже напрямками, що забезпечують кадрову безпеку організації.

Тому, кадрова безпека являє собою генеральний напрямок кадрової роботи, тобто сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму з опрацювання цілей, завдань, що спрямовані на збереження, зміцнення й розвиток кадрового потенціалу, створення відповідального і згуртованого колективу.

Проблема девіації трудового поведінки обумовлює, з одного боку, необхідність поглиблення теоретичних уявлень, що розкривають причини девіації у сфері трудової поведінки, з іншого – потребу в продуктивних практич-

них діях, що сприяють формуванню соціально орієнтованої моделі трудового взаємодії та поведінки.

**Карпутова К.
НТУ «ХП»**

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ФЕСТИВАЛЬ – НОУ-ХАУ НТУ «ХП»

На початку 1990-х років зусиллями Михайла Михайловича Красикова, був створений Етнографічний музей «Слобожанські скарби» ім. Г. Хоткевича при кафедрі етики, естетики та історії культури НТУ «ХП». Цей музей був і залишається єдиним у світі музеєм такого профілю у технічному вищому навчальному закладі. Але й кафедра етико-естетичного спрямування у ХП була першою у СРСР подібною кафедрою у технічних ВНЗ. Тому, коли у 1997 році підійшов 20-річний ювілей кафедри етики, естетики та історії культури, було вирішено ознаменувати цю подію проведенням міжнародного культурологічного фестивалю «Art Way» («Шлях Мистецтва») й урочисто відкрити (презентувати громадськості) музей. Чому виникла така назва фестивалю? Як пояснював його директор Михайло Красиков, людина здатна сприймати, засвоювати і створювати культурні цінності лише тоді, коли вона сама бере участь у культуротворчому процесі, йде Шляхом Мистецтва. Саме тому на фестиваль у Політехнічний були запрошені відомі митці, з якими запросто могли поспілкуватися студенти й співробітники ХП. Фестиваль дійсно був культурологічним: заплановані й незаплановані дискусії супроводжували майже всі заходи, а їх щодня протягом тижня було два-три. Однак метою організаторів не в останню чергу було показати студентам високі зразки мистецтва, справжні культурні цінності. Театр пісні Олени Камбурової з Москви, театр «Жуки» з Донецька, студентський театр «Політехнік», співачка Олеся Чарівна з Києва, харківські поети Віктор Бойко, Анатолій Перерва, Сергій Черняєв, лауреат Шевченківської премії, колишній наш земляк, поет-киянин Леонід Вишеславський, визначний художник нашого часу Віталій Куліков, непересічний мистецтвознавець і художник Олександр Шило, відомий філософ, професор Володимир Шкода, барди Володимир Васильєв та Микола Воловик, кінорежисер, оператор знаменитого фільму «За двома зайцями» Вадим Ільєнко, видавець, поет, культуртрегер Дмитро Бурого – це далеко не повний перелік учасників фестивалю. На щастя, Аркадій Фаустов, керівник кіностудії «ХП-фільм», не пропустив жодного заходу і створив фільм «Art

Way. Щоденник фестивалю». А одним із наслідків цього заходу стало видання упорядкованої М. Красиковим «Антологии современной русской поэзии Украины».

Музей «Слобожанські скарби», який, крім суто етнографічної, веде широку краєзнавчу і культурологічну діяльність, у 2015 році не міг не відгукнутися на 130-річчя улюбленого університету. Підтриманий ректоратом, профкомом студентів, бібліотекою та деканом факультету інтегральної підготовки А. В. Кіпенським, музей у листопаді 2015 р. провів культурологічний фестиваль «ХПІ мистецький: особистості». Метою його було, звісно, «Знай наших!», але й пробудження у сучасних студентах прагнення до самореалізації не тільки у майбутніх професіях, але й у світі Прекрасного. Фестиваль тривав 5 днів, і кожен день був присвячений певному виду мистецтва: аудиторія мала можливість дізнатися і про розвиток цього напрямку у ХПІ, і зустрітися з неординарними творчими особистостями, пов'язаними з Політехом. Значними культурними подіями стали виставки робіт випускників ХПІ фотохудожника Анатолія Головіна та художника Світлани Землянкиної і зустрічі з їх авторами, спілкування з випускником ХПІ і колишнім керівником театру «Політехнік», заслуженим артистом України Віталієм Бондаревим, співробітником музею історії ХПІ, музикантом-віртуозом і перекладачем Сергієм Перепелицею, поетом, членом Національної спілки письменників України, доцентом Михайлом Красиковим, колишніми студентами-політехніками, а зараз відомими літераторами Володимиром Брюггеном та Віталієм Копусем. Надзвичайно зворушливим і водночас веселим та пізнавальним став вечір пам'яті Аркадія Фаустова, де демонструвалися переважно гумористичні фільми кіностудії «ХПІ-фільм», серед авторів яких були люди, що стали зірками театру і кіно, – Аркадій Інін, Гарік Черняхівський, Валерій Харченко, Володимир Фокін, Євген Мамут (останній – Оскаровський лауреат). Легендарний режисер Гаррі Керцер, який зі студентським театром ХПІ колись підкоряв публіку не тільки Харкова, а й Москви і Ленінграду, та не менш легендарний професор Володимир Петрович Зубар, засновник кіностудії ХПІ, поділилися своїми спогадами про Аркадія Михайловича – талановитого режисера, оператора, актора і вихователя цілої плеяди кінематографістів. У своїх есеях, написаних після фестивалю, студенти зазначали, що фестиваль змусив їх замислитися про роль мистецтва у їхньому житті і взагалі про багато речей, про які вони ніколи не думали.

Культурологічні фестивалі Етнографічного музею «Слобожанські ска-рби» широко висвітлювалися у ЗМІ і були подією не тільки для ХПІ. А голо-вне – вони продемонстрували художні набутки і величезний творчий потен-ціал одного з найстаріших вищих навчальних закладів в Україні.

Евсеева О.
НТУ «ХПИ»

О МЕЖДУНАРОДНОМ ДНЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Каждый год 10 декабря во всем мире отмечается День прав человека. Почему именно 10 декабря? Именно в этот день в 1948 году Генеральная Ассамблея ООН приняла Всеобщую декларацию прав человека. Необходимость в этом документе назрела после Второй Мировой Войны, когда миллионы людей остались без средств к существованию, без документов, а соответ-ственно, лишены всякой надежды на нормальное будущее. Принятый до-кумент должен был уравнивать их в правах с остальными гражданами. В 1950 году Генеральная Ассамблея приняла резолюцию 423 (V), в которой предло-жила всем государствам-членам и другим заинтересованным сторонам отме-чать День прав человека 10 декабря.

Всеобщая декларация прав человека включает в себя широкий пере-чень политических, гражданских, социальных, культурных и экономических прав. Она внесена в Книгу рекордов Гиннеса как документ, который переве-ден на более чем 380 языков и диалектов, что свидетельствует о ее универ-сальном характере и масштабах ее распространения. Хотя Декларация не яв-ляется обязательным к соблюдению документом, она способствовала введе-нию более 60 инструментов в области прав человека, сформировавших еди-ный международный стандарт в этой области. На ее основе осуществлялась разработка других международных соглашений.

16 декабря 1966 года Генеральной Ассамблеей ООН были приняты Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах и Международный пакт о гражданских и политических правах, которые всту-пили в силу в 1976 году. Заключенные под эгидой ООН четыре междунаро-дных документа (Всеобщая декларация прав человека; Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах; Международный пакт о гражданских и политических правах; Факультативные протоколы к Между-

народному пакту о гражданских и политических правах) часто называют Международным биллем о правах человека (International bill of human rights). На основе этих международных документов Совет безопасности ООН может применять принудительные санкции против тех режимов, которые допускают явные нарушения прав человека.

В 1966 году была учреждена премия ООН в области прав человека, которой награждаются те, кто внес выдающийся вклад в дело поощрения и защиты прав человека. Эта премия присуждается раз в пять лет, в годовщину провозглашения Всеобщей декларации прав человека. Впервые она была вручена в 1968 году.

29 апреля 2014 года Комитет по экономическим, социальным и культурным правам рассмотрел шестой периодический доклад Украины об осуществлении Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах. Комитетом были высказаны некоторые замечания: обеспокоенность по поводу значительной разницы (в среднем около 30%) в уровнях оплаты труда мужчин и женщин; недостаточное количество мер в борьбе с коррупцией; несоблюдение работодателями четырёхпроцентной квоты при приёме инвалидов в государственные и частные компании; озабоченность в виду того, что 22,9% занятого населения работает в неформальном секторе экономики, на который не распространяется ни трудовое законодательство, ни система социальной защиты; озабоченность в виду несвоевременной выплаты заработной платы; озабоченность комитета тем, что уровень обнищания населения остаётся по-прежнему стабильным.

Ежегодно ООН выбирает лозунг Дня прав человека. В 2011 году он прошел под лозунгом «Чествуем права человека!» Слоган кампании 2012 года – «Мой голос имеет значение». Лозунг 2016 года «Наши права. Наши свободы. Всегда».

В 2015 году Кабинет Министров Украины обнародовал План мероприятий по проведению в 2015 году Всеукраинской недели права, который был утверждён распоряжением Кабинета Министров Украины от 26 августа 2015 года № 871-р., и состоялся с 7 по 12 декабря. Реализацией этого плана занимались министерства, другие центральные органы власти, областные администрации и Киевская городская государственная администрация при участии общественных и международных организаций.

Согласно плану, в учебных учреждениях, военных частях прошли Всеукраинские уроки «Права человека», по случаю провозглашения Всеобщей декларации прав человека: были проведены тематические мероприятия информационного, образовательного и просветительского характера (лекции, беседы, встречи за круглым столом, правовые конкурсы, игры, соревнования и т. д.); средствами массовой информации организованы выступления по вопросам реализации и защиты прав человека; через сеть общественных приёмных и юридических клиник предоставлена первичная правовая помощь населению по вопросам реализации и защиты прав человека.

Генеральный секретарь ООН Пан Ги Мун, в свою очередь призвал: «В Международный день прав человека давайте подтвердим свою приверженность гарантированию фундаментальных свобод и защите прав человека для всех и каждого».

Подводя итоги, хочется сказать, что проведение международного дня прав человека является очень важным и необходимым мероприятием. Знание своих прав может своевременно помочь в сложной жизненной ситуации, в решении проблем. Сегодня не так много людей знают свои права и могут использовать эти знания в свою пользу. Особенно молодёжь, которая в лучшем случае, только наслышана о своих правах. Поэтому необходимо распространять эту информацию, давая возможность гражданам быть более защищёнными и для формирования сознания будущего поколения.

Грибинюк Д. В.
НТУ «ХП»

ЕФЕКТИВНА ПОДАТКОВА СИСТЕМА І ОПТИМІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Актуальність обраної теми полягає в тому, що останнім часом, серед найгостріших проблем нашої держави залишається використання фундаментальних інструментів стимулювання національної економіки, які зосереджені у податковій системі. Використання важелів податкової політики є потужним способом впливу на соціально-економічний розвиток країни. Податки впливають на економіку через дохід кінцевого використання економічних агентів та зміну відносних цін. Рівень оподаткування в економіці вимірюється відношенням загальної суми фіскальних вилучень до суми доходів фірм і домо-

господарств (ставка сумарного оподаткування доходів, або середня ставка податку).

Вітчизняна податкова система, на сьогодні, не відповідає потребам ринкової економіки. Надлишковий податковий тиск призводить до згортання виробництва і, відповідно, до зменшення доходів бюджетів усіх рівнів. Головними недоліками податкової політики в Україні, що заважають ефективній роботі вітчизняних підприємств, є: неоптимальна податкова структура, надмірний податковий тиск на вітчизняного товаровиробника, антистимулююча дія системи надання податкових пільг, переважання питомої ваги непрямих податків над прямими, що гальмує стимули до розвитку виробництва, велика питома вага стягнень із собівартості продукції (приблизно до 20-30% структури собівартості) та складність процедури оподаткування.

За формою оподаткування в Україні класифікують два види податків: прямі та непрямі. На сьогоднішній день головну увагу та резонанс в уряді України викликають саме непрямі податки. Варто зауважити, що, на думку багатьох експертів, головну проблему становить не ставка податку на додану вартість, а саме спосіб його адміністрування, який забезпечує складні корумповані механізми в країні, наприклад, в системі повернення ПДВ (податок на додану вартість) експортерам.

В умовах сучасного стану економіки України, при спаді виробництва, висока ставка ПДВ і недосконалість його механізму суттєво «б'є» по бізнесу. Таким чином для зниження податкового тиску на підприємців необхідно знизити ставку даного податку.

Також особливою проблемою податкової системи залишається велике навантаження на фонд оплати праці, близько 55% (за даними Міністерства фінансів України). Його скорочення повинне призвести до виведення бізнесом реальних розмірів заробітних плат з "тіні". Але подібні заходи повинні супроводжуватися посиленням контролю за обігом готівкових грошей з боку уряду.

Ще одним ефективним методом є підвищення штрафних санкцій до суб'єктів, які мають податкову заборгованість перед державою. В усіх країнах ОЕСР (організація економічного співробітництва та розвитку) накладаються штрафи за затримку при сплаті ПДВ. Ці виплати передбачають або одноразовий штраф у вигляді процента від податку, або базуються на щомісячному накопиченні неоплаченої суми, або поєднують обидва зазначені методи.

Таким чином для реформування податкової системи необхідно по-перше, збільшити питому вагу прямих податків шляхом проведення реструктуризації податкової системи, що зробить процес оподаткування значно прозорішим і відповідно збільшаться надходження до бюджету, по-друге, знизити податковий тиск на юридичних і фізичних осіб з метою активізації підприємницької діяльності, удосконалити механізм нарахування і сплати ПДВ; зменшити коло і поступово відмінити пільги в оподаткуванні, що зрівняє в правах і можливостях підприємців і збільшить розмір податкових надходжень, максимальне спрощення механізму оподаткування, удосконалення системи електронного адміністрування ПДВ.

Всі ці заходи значною мірою вплинуть на підвищення ефективності податкової політики і покращення стану вітчизняної економіки в цілому.

СЕКЦІЯ 1 ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА УКРАЇНИ ТА СВІТОВА ФІЛОСОФІЯ

**Бершова И.
НТУ «ХПИ»**

АНТРОПНЫЙ ПРИНЦИП КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ

«То, что мы ожидаем наблюдать, должно быть ограничено условиями, необходимыми для нашего существования как наблюдателей. Вселенная (и следовательно, фундаментальные параметры, от которых она зависит) должна быть такой, чтобы в ней на некотором этапе эволюции допускалось существование наблюдателей» – Брэндон Картер (1973 г.).

Жизнь – один из самых странных известных нам феноменов. Я считаю, она показывает, что Вселенная способна почти на все. Однако меня удивляет вот что: мы так много знаем о том, что миллионы лет назад зародилась Вселенная, но нам неизвестно, как началась жизнь. Скорее всего, причиной тому была случайность: какие-то молекулы случайно сталкивались друг с другом, пока не образовалась молекула способная себя копировать, за тем начался медленный процесс эволюции, приведший к удивительному разнообразию форм жизни на Земле.

Жизнь – это то, что получается из субстанции при благоприятных условиях и за достаточно долгий период времени. Развивающаяся жизнь пре-

образила планету, на которой она зародилась, изменив саму ткань Земли. После 4,5 миллиардов лет на Земле появилась человеческая раса. Но как могла эта удивительная цепь событий, в результате которой появился человек, произойти случайно? Возможно, даже есть какой-то высший разум, устанавливающий законы природы, чтобы наша планета, и мы могли существовать. Если все это учесть, жизнь не кажется случайностью. Интересно, что Земля расположена от Солнца как раз на таком расстоянии, чтобы на ее поверхности существовала вода. Солнце как раз такого размера, чтобы светить миллиарды лет – это достаточно долго, чтобы произошла эволюция жизни.

В солнечной системе есть все необходимые для жизни элементы. Эти элементы появились благодаря тому, что сгорели более старые звезды. Эти старые звезды существовали благодаря неравномерному распределению первоначального газа, который появился благодаря нарушению в одну миллиардную долю равновесий частиц, образовавшихся в результате «Большого взрыва». Неужели эту цепочку удачных случайностей выстроил какой-то великий создатель? Возможно, это совсем не обязательно. Давайте посмотрим на это под другим углом. Что если были и другие Вселенные, не такие удачливые, как наша. Каждая из них могла появиться в результате своего собственного «Большого взрыва», с другими законами физики и условиями. В некоторых, возможно, не было притяжения и, соответственно жизнь там не могла существовать. В других не было ядерного синтеза водорода, а, значит, и не было звезд, а, следовательно, и жизни. По бесконечному множеству причин Вселенные могли появляться и исчезать, нечего при этом не создавая.

Но если предположить что существует несколько Вселенных, похожих на нашу, там смогли бы развиваться разумные существа, и у этих разумных существ возник бы вопрос: «Почему наша Вселенная такая, какой мы ее видим?». Тогда ответ был бы прост: «Если бы Вселенная была другой, здесь не было бы нас!». В этом и заключается антропный принцип.

Верховец М.
НТУ «ХПИ»

ФЕНОМЕН КЛИПОВОГО МЫШЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРЕ И ФИЛОСОФИИ

В настоящее время СМИ активно муссируют слово «клип» в контексте мышления. Произошло это явление не одномоментно, сам термин «клиповое

мышление» в философско-психологической литературе появился еще в конце 90-х г.г. XX в. и обозначал способность человека воспринимать мир посредством короткого, яркого посыла, воплощенного в форме либо видеоклипа (отсюда и название), либо теленовости.

Первоначально именно СМИ, а не Всемирная сеть выработали универсальный формат подачи информации – так называемую последовательность актуальных клипов. Клип, в данном случае – это короткий набор тезисов, подающихся без определения контекста, так как в силу своей актуальности контекстом для клипа является объективная действительность. Таким образом, человек способен свободно воспринимать и интерпретировать клип в силу того, что погружен в эту самую действительность. На самом деле ввиду фрагментарности подачи информации и разнесению связанных событий по времени, мозг просто не может осознавать и постигать связи между событиями. Формат СМИ заставляет мозг совершать фундаментальную ошибку осмысления – считать события связанными, если они имеют временную близость, а не фактологическую. Поэтому не удивительно, что появление клипового мышления – это ответ на возросшее количество информации.

При клиповом мышлении окружающий мир превращается в мозаику разрозненных, мало связанных между собой фактов, частей, осколков информации. Человек привыкает к тому, что они постоянно, как в калейдоскопе, сменяют друг друга и постоянно требует новой информации.

В целом, эпитет «клиповое мышление» за время своего существования приобретает ярко выраженную негативную коннотацию, чаще всего им «награждают» подростков и молодежь, считается, что данный вид мышления катастрофичен, ведь они читают урывками, слушают музыку в авто, посредством телефона, т.е. получают информацию пульсами, не фокусируясь на идеях, а лишь на отдельных вспышках и образах.

Но помимо вышеперечисленных минусов клипового мышления, можно выделить также и некоторые его плюсы. Во-первых, клиповое мышление защищает мозг от информационной перегрузки. Многие специалисты называют клиповое мышление механизмом адаптации к развитию информационных технологий и данностью XXI века. Сознание современного человека естественным образом подстраивается под необходимость реагировать на терабайты информации, которые поступают из десятков разных источников, включая интернет. Во-вторых, клиповое мышление развивает многозадач-

ность. Условно можно разделить людей на два типа: первый – «люди книги», которые получают информацию от чтения и обладают «продолжительным» мышлением; второй – «люди экрана», которые наделены клиповым мышлением. Преимущество последних в том, что они обладают скоростным откликом и быстрее реагируют на любые стимулы и изменения. Такие люди могут одновременно выполнять несколько дел: слушать музыку, редактировать фото и делать при этом уроки или работать. С другой стороны, обладатель клипового мышления не может анализировать ситуацию, поскольку любая информация не задерживается в его сознании и быстро сменяется новой. От способа мышления зависит успешность в карьере и жизни. Например, в бизнесе умение анализировать, выделять главное и принимать на основе анализа решения – то есть наличие «продолжительного» мышления – единственная возможность стать успешным менеджером. Его главная особенность – высокий объем внимания. Перечисление недостатков и преимуществ этого явления можно продолжить, однако ясно, что это развитие одних когнитивных навыков за счет других. Однозначного определения клипового мышления нет, но из всего вышесказанного следует: «клиповое мышление» – это процесс отражения множества разнообразных свойств объектов, без учета связей между ними, характеризующийся фрагментарностью информационного потока, алогичностью, полной разнородностью поступающей информации, высокой скоростью переключения между частями, фрагментами информации, отсутствием целостной картины восприятия окружающего мира.

Владимиров В.
НТУ «ХПИ»

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОСОФИИ ЯЗЫКА

Проблема «Язык и реальность» – это часть более обширной проблемы «Человек и мир». Она приобретает все большую актуальность, по мере того как вместо представления о непосредственной данности мира человеку (через органы чувств) утверждается мысль о мире, данном посредством языка, влияющего не только на процессы и результаты его познания, но и на человеческие поступки.

Достаточно долгая история изучения языка и его роли в познании привела в итоге к разделению и герметизации языка, что позволило разработать

систему понятий и исследовательских приемов и привело к усилению тенденции лингвистического имманентизма. В этой тенденции преобладала недооценка функциональной сущности языка, что приводило к разрыву его естественных связей с объективной и субъективной реальностью.

Впрочем, это также не приблизило человека к решению вопроса о роли языка в познании бесконечной реальности, и представления о языке как феномене, который определяет мышление, влияет на результаты познания человеком мира. Таким образом, особое значение приобретает семиотический подход.

Идея редукции языка к знаку нашла подтверждение в исследовании Б. Ф. Поршнева, который определял семиотику в строгом смысле только как науку о человеческих знаках, а появление человека как *homo sapiens* связывал с этим аспектом языка. Поэтому можно сказать, что язык создал человека. Это была одна из первых попыток конкретного обоснования идеи языка как сущностной силы человека.

В отличие от проблемы «язык и мышление» проблема «язык и реальность» многим исследователям языка казалась бесспорной. Однако в осмыслении этой проблемы возможны два подхода: от языка к реальности и от реальности к языку. Связь языка и мышления (в отличие от языка и реальности) в силу ее очевидности признают представители самых разных направлений. Менее очевиден характер этой связи, поскольку соединение языка и мышления (сознания) происходит в глубинах человеческой ментальности. Мысль о неразрывности человеческой психики с семиотическим (языковым) опосредованием, утвердившаяся в отечественной науке, находит все новые подтверждения.

Сейчас в отечественных и зарубежных лингвистических исследованиях происходит смена научной парадигмы. Сущность языка, направленного вовне в своих главных функциях, требует синтеза знаний. Именно на границах наук происходят наиболее существенные подвижки в исследовании языка. Необходимость синтеза лингвистики со смежными научными отраслями была осознана рядом исследователей психолингвистического, когнитивистского направления, которые обратились к разработке конкретных моделей речемыслительных процессов.

Признание семантики в качестве определяющей силы, составляющей одну из главных признаков новой парадигмы изучения языка, объединяет за-

рубежну и отечественную когнитивистику. Дискретизация, интерпретация и объективация знаний происходят в процессе восприятия (на базе языка) и влияют на процесс порождения речи.

В заключение можно отметить, что разделение языка и представления о нем как о феномене не позволили решить вопрос о характере связи языка и познания. Также определение семиотики как науки о человеческих знаках позволило говорить о том, что язык создал человека, что также усложняет решение проблемы соответствия нашего знания реальности без учета понимания функций языка в этом процессе. Сейчас необходимо проводить исследования на границах наук для лучшего изучения сущности языка.

Головешко О.
НТУ «ХП»

ПЕРСПЕКТИВИ ЛЮДСТВА В РАМКАХ РОЗГЛЯДУ ПИТАННЯ ПРО ВЗАЄМОДІЮ ЛЮДИНИ ТА ВСЕСВІТУ

Наші досягнення – реалізація тисячорічних пошуків. Але сьогодні можливості традиційної світоглядної парадигми значною мірою вичерпані. Тому надзвичайно актуальним є оновлення фундаментальних світоглядних засад, філософське осмислення довгострокової перспективи духовного розвитку людства. Згідно Лазарева С.Н., будь-які матеріальні та ідеальні об'єкти Всесвіту зв'язані між собою інформаційно-енергетичним полем. Оскільки людина є частиною Всесвіту, існує певний механізм їх взаємодії, система польової саморегуляції: будь-яка дія людини через єдність інформаційно-енергетичного поля Всесвіту повертається до неї назад. В основі існування Всесвіту лежать інформаційні процеси.

В кожному об'єкті відбуваються коливальні процеси від інформаційної єдності до фізичної диференціації. Умовою розвитку цих двох протилежностей є наявність третього елементу, який забезпечує не проявлену присутність однієї протилежності в іншій. Цю роль виконує енергія.

Наразі людство підходить до тієї межі, коли можуть повністю вичерпатися духовні накопичення наших предків. Людство «сповідує» психологію прагматизму і користування, тобто відбувається не накопичення, а реалізація інформації. Ми живемо одним днем і не піклуємося про майбутнє наших нащадків, адже ми лишимо їм виснажене інформаційне поле. Щоб вижити, необхідно об'єднати накопичення інформації та її реалізацію.

Всесвіт існує за певними законами. Порушення цих законів призводить до дисгармонії і деструктивних процесів. Думки, емоції, поведінка вступають в протиріччя з гармонією Всесвіту, призводять до деформацій поля.

Кожен фізичний об'єкт має поле. Поле кожного живого і неживого об'єкту містить інформацію не лише про сам об'єкт, але й про те, що сталося навколо нього. Наприклад, польова структура будь-якого приміщення накопичує інформацію, взаємодіє з нашими полями і впливає на них. Людина, яка свариться в кімнаті, не підозрює, що це впливає на здоров'я всіх, хто в ній знаходиться, оскільки відбувається накопичення негативної енергії індивідуальних інформаційних структур приміщення.

Отже, етика, гігієна духовного життя зараз мають бути не лозунгом, а результатом глибокого розуміння світу і його законів. Складність полягає в тому, що необхідно навчитися з'єднувати протилежності: ідеалізм і матеріалізм, релігію і науку, логіку та інтуїцію, високу духовність і практицизм, поєднувати постійну любов до світу і людей з повсякденними емоціями.

**Гончарова І.
ОНМУ**

ЛЕГІТИМІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ

В момент змін і перетворень що відбуваються у сучасному українському суспільстві. Підчас, коли закони втрачають свою легітимність, а репутація законотворчих та виконавчих органів влади піддається сумніву з боку громади, практичного значення набувають додаткові методи нормативної регуляції. Найбільш відомими з яких постають: мораль, релігія та традиції.

Підґрунтя для формування суспільних регуляторів варто шукати у природному середовищі, на теренах українських земель. Бо природне середовище є унікальним для створення світогляду кожної нації, і тільки воно здатне розкрити всі особливості та складові суспільної поведінки у всіх її проявах. Основними джерелами інформації що дозволяють відслідкувати процес легітимізації моралі, умови її формування, тенденції та прояви, виступають літописи, філософські та літературні твори. Нажаль, роки нищення мови та культури, переслідування громадських діячів та мислителів, а часом, і відсутність умов для отримання необхідної бази знань і навичок, змушували видатних

філософів та літераторів отримувати освіту і працювати закордоном, видаватись іноземними мовами що суттєво ускладнило, а іноді, робило і зовсім неможливим, знайомство вітчизняного читача з творами українських авторів. Багато з цих творів невідомі і досі. Дослідження маловідомих джерел української філософської думки та донесення їх змісту до загалу, здатне поліпшити процес національної ідентифікації, виправити помилки та відкрити свідомо викривленні факти в наслідок інтернаціональної та антиукраїнської пропаганди, сучасних інформаційних війн тощо.

Легітимізація суспільної моралі відбувається протягом всієї історії формування української нації. З часів Київської Русі притчі, повчання і настанови виступають основними взірцями моральної поведінки. В творах І. Київського, Л. Жидяти, Ф. Печерського, Нестора, Никифора, В. Мономаха, К. Смолятича, К. Туровського, Д. Заточеника та ін. Переломним етапом, зміною світогляду та морально-етичних ідеалів постав період хрещення Русі. Разом з тим, традиції як християнського, так і дохристиянського періоду залишили свій відбиток у формуванні сучасної моралі. До них звертались діячі Острозького навчально-освітнього центру (Г. Смотрицький, Х. Філарет, В. Суразький, Х. Бронський, Д. Наливайко, К. Острозький, Й. Княгицький, І. Вишенський, Г. та Д. Дорофієвичі та ін.), чисельні братства (П. Конашевич-Сагайдачний, Й. Борецький, М. Смотрицький, К. Сакович та ін.) та представники української романтичної філософії (Г. Сковорода, Т. Шевченко, М. Костомаров та ін.). Ідею повернення до джерел висували і представники Епохи Відродження (С. Оріховський, Ю. Котермак, П. Кросненський, Й. Верещинський, С. Кленович Фабіан, Ш. Шимонович, С. Пекалід, І. Домбровський, Л. Зизаній Тустановський, С. Зизаній, К. Транквіліон-Ставровецький та ін.), що правда, у цьому випадку, джерела мали грецьке та римське походження. Натурфілософія Ф. Шеллінга що захоплює В. Довговича, П. Лодія, Д. Велланського, К. Зеленецького, А. Дудровича, М. Максимовича, О. Новицького, С. Гогоцького, О. Потебню, М. Гоголя та ін. знов змушує повертатись до джерел.

Таким чином, бажання багатьох видатних українських мислителів різних історичних періодів звертатись до пошуків у минулому, свідчить про велику кількість прогалин у вітчизняній філософській думці, що заважають створити цільну платформу для формування довершеного образу історичного українця. Це призводить до маніпуляцій інформацією що впливає, на націо-

нальну ідентифікацію та зміну ціннісних орієнтирів. Що, в свою чергу, впливає на формування і легітимізацію моральних принципів, які виступають підґрунтям для законотворчої діяльності, без якої неможливо побудувати міцної і квітучої Держави. Сучасний інтерес щодо дослідження творів українських філософів які працювали за кордоном «у діалозі з традицією», частково виправляє ситуацію. Разом з тим, відсутність повноцінного синтезу нової отриманої інформації заважає відновити культурну та історичну справедливість.

Давидюк П., Дольська О. О.
НТУ «ХП»

ВИДИ РЕАЛЬНОСТЕЙ

Реальність в моєму розумінні це філософський термін, який означає те, що існує. Але виявляється, що реальність, особливо наша, особиста, може бути не одна. Філософія відкрила для мене декілька реальностей такі як: об'єктивну, суб'єктивну, фізичну, соціальну, віртуальну, доповнену і консенсусну. На мій погляд цей перелік можна продовжувати, але на даний момент я відкрив тільки їх, я розширю список, коли вже стану фахівцем.

По перше реальність можна оцінити з точки зору мого сприйняття і не залежного від мене: об'єктивну і суб'єктивну.

До об'єктивної я б відніс весь матеріальний світ в цілому, існуючий поза свідомістю людини. Вона характеризується властивостями простору, часу, руху, моєю присутністю.

Коротше кажучи існування світу незалежно від свідомості людини. Матеріалісти зазвичай представляють об'єктивну реальність як якийсь механізм, який працює у відповідності зі своїм пристроєм і на який люди можуть чинити лише обмежений вплив.

Суб'єктивна реальність в моєму розумінні – це, те як ми уявляємо навколишній світ. І в цьому сенсі, у кожної людини складається своє уявлення про реальність. Це відбувається з різних причин, так наприклад чутливість органів у людей може бути різною, і світ сліпої людини різночудно відрізняється від світу зрячого. Дослідження останніх десятиліть показують, що це особлива реальність, яка є особливим зрізом синтезу роботи мозку, і органів відчуття. Суб'єктивна реальність формується на ґрунті моїх смислів.

Можна говорити і про такий вид реальності – як фізична реальність. Вона являє собою всю сукупність реально існуючих матеріальних компонентів реальності. Термін «фізична реальність» ввів вчений і науковець А.Ейнштейн. Вона включає в себе всі об'єкти і системи природної, штучної, живої та неживої природи, електромагнітні та інші поля. Людина входить в її структуру як матеріальний об'єкт живої природи. Це поняття пов'язане, з одного боку, з вмістом категорії «об'єктивна реальність», а з іншого – із вмістом категорій об'єкта і суб'єкта пізнання.

Соціальна реальність – підсумок взаємодії між індивідами, що включає в себе загально прийняті принципи, закони і соціальні уявлення. Соціальна реальність складається з безлічі явищ, які Дюркгейм називає соціальними фактами. Самі люди, їх об'єднання, відносини, дії адже це – головні складові соціальної реальності.

Один з найпоширеніших видів реальності віртуальна реальність. Більшість науковців і просто звичайних людей прагнуть віртуалізувати свій оточуючий світ, зробивши його більш фантастичним та безграничним. Якщо говорити про віртуальну реальність то це створений технічними засобами світ (об'єкти і суб'єкти), переданий людині через його відчуття: зір, слух, нюх, дотик та інші...

Феномен виникнення Інтернету можна розглядати як наслідок віртуалізації суспільства. Розуміючи під віртуалізацією, будь заміна реальності її симуляцією, необов'язково за допомогою комп'ютерної техніки, але обов'язково з застосуванням логіки віртуальної реальності (нематеріальність впливу, умовність параметрів, ефемерність).

Доповнена реальність – термін, що відноситься до всіх проектів, спрямованих на додаток реальності будь-якими віртуальними елементами. Доповнена реальність – складова частина змішаної реальності, в яку також входить «доповнена віртуальність» (коли реальні об'єкти інтегруються у віртуальне середовище).

Найпоширеніші приклади доповненої реальності – паралельна лицьової кольорова лінія, що показує знаходження найближчого польового гравця до воріт при телетрансляції футбольних матчів.

Консенсусна реальність, позначає такий опис реальності, щодо якої досягнута загальна угода між людьми (усвідомлена або неусвідомлена). Ми беремо участь у величезній кількості різних домовленостей, більшу частину

яких навіть не усвідомлюємо. Домовленості буквально пронизують все наше життя – починаючи від конкретних способів реагування в типових ситуаціях і закінчуючи певним типом сприйняття навколишньої дійсності.

Таким чином, кожна людина живе у своєму світі, створеному на основі його особистого досвіду, створює свою реальність. Особливого значення набуває на мій погляд віртуальна реальність, бо усі ми мріємо про безмежний, відкритий, прозорий, фантастичний, де немає місця насиллю і злу світ.

Детинич К.
НТУ «ХП»

ІСТОРІЯ ВИДАТНОЇ МИСЛИТЕЛЬКИ РЕНЕСАНСУ ІЗОТТИ НОГАРОЛИ (1418–1466)

Вивчаючи філософію, на нашу думку завжди спливають імена Платона, Аристотеля, Гуаріно де Верона, Еммануїла Канта, Фрідріха Ніцше та інших відомих діячів свого часу. Але дивна річ у тому, що майже у жодному підручнику з філософії не знайдеться принаймні декількох жіночих імен. Сімона де Бовуар, Марія Профетесса, Гіпатія – ось і усе, що одразу приходить на згадку. Але чи це означає, що серед жінок не було нікого, хто б також присвятив своє життя науці та пізнанню світу? Звісна річ, ні. Це означає лише те, що їх працям не було надано відповідної уваги, бо «жінкам не личить наука». То ж метою даної статті є розкрити історію однієї з видатних філософів-гуманістів епохи Ренесансу Ізотти Ногароли, яка висловлювала досить нові та смілі думки для свого часу.

Завдяки тому, що Ізотта була донькою заможного веронського роду, дівчина отримала освіту не гіршу ніж чоловіки. Але, навіть так, свою славу вона отримала не за свій розум, а за сам факт того, що вона жінка, і, як наслідок, хоч люди і цікавились її думками та віршами, однак серйозно не сприймали. Вона вела епістолярні діалоги із іншими гуманістами, і вони відповідали їй. Але потім, з плином часу, юні амбіції здобути ім'я серед гуманістів-чоловіків призвели до того, що її звинуватили у інцесті та порочному образі життя, аргументуючи це тим, що «інтелектуальна жінка не може бути дівцею». Не в змозі витримати позору від «хибної» репутації, Ізотта залишила Верону і певний час жила у Венеції, але потім усе одно повернулась. Однак із гуманіста вона стала *mulier sancta* – жінкою, яка обрала життя одинака в ім'я

господа. Відтоді про даний період її життя майже нічого невідомо, окрім того, що вона, маючи у своєму розпорядженні кошти матері, із якою жила, збирала велику бібліотеку як філософських, так і теософських і релігійних праць, достеменно вивчаючи їх. Але замість того, щоб вивчати Бога та Біблію вона вивчала гуманізм.

Її сучасники схвалили той факт, що від «простих» наук на кшталт літератури і мов вона звернулась до власне теології і філософії. Але навіть так її сприймали як саме жінку-інтелектуала, і ціну вона сплатила відповідну: повна відмова від сімейного життя. Вона мала право займатись наукою, але відтепер назавжди відмовилась від інтимних стосунків, котрих, до речі, ніколи і не мала, і у подальшому навіть підкреслювала свій статус незайманої жінки.

Серед усіх її праць можна виділити текст, який вона створила на основі листування із Лодовіко Фоскарині на тему першого гріха і взагалі сутності жіночої і чоловічої природи. Даний текст має назву «Про рівний або нерівний гріх Адама і Єви», у якому Ізотта відстоює право жінок на пізнання істини світу та піднімає питання самої сутності жіночої природи. Вона апелює до постулату, що жінка була створена слабшою і менш розумною, ніж чоловік. І звідси постає логічне питання: чому ж Єва, яка від природи не така розумна, як Адам, несе відповідальність за усіх грішників, коли сам Адам, сильніший та кмітливіший, так легко погодився з нею і спокусився спробувати яблуко пізнання. То ж, згідно цієї логіки, винен саме Адам, який мав би зупинити свою жінку, а не потакати їй.

Також не можна не відзначити той факт, що Ізотті належать і публічні промови, одну з яких вона навіть читала у Римі в присутності Папи Пія II у Мантуанському соборі, але, нажаль, самого тексту промови не збереглося.

Померла Ізотта Ногарола 1466 році у Венеції від тяжкого недугу, яким страждала ще із 1454 року. Її праці та образ життя став зразком для інших жінок-мислителів Ренесансу, Касандри Феделе та Лаури Черете. Але, нажаль, зразковою стала і її доля. Багато жінок після неї на своєму життєвому шляху зіткнулись із тими труднощами, що й вона. Здобуваючи славу у юному віці, їх схвалювали як «розумних дівчинок», але потім не бажали приймати той факт, що «розумні дівчинки» мають право ставати такими ж інтелектуалами, вченими і філософами, як і чоловіки, і саме через це до нашого часу дійшла обмаль імен та праць, які замовчувались лише через стать їх творця. Із усього цього можна вивести підсумок, що наука та мистецтво, хоча формаль-

но і є нейтральними, і не залежать від особистості, суворо контролювались лише однією половиною людства, в той час як іншу навмисно замовчували і пригнічували, зводили до рангу несерйозної. Але це не робить її менш значимою та менш корисною у сенсі свіжості думок та пізнання, адже наука не має статі.

Евсеєнко О.
НТУ «ХПИ»

ВСЕЛЕННАЯ В КОСМОЛОГИИ А. ВИЛЕНКИНА

В 2012 г. в Физическом институте им. Лебедева (ФИАН) состоялась Гинзбурговская конференция по физике. Выступивший на конференции физик-космолог Александр Виленкин опроверг гипотезы о вечной Вселенной.

В научном мире принято считать, что Вселенная произошла в результате Большого взрыва около 14 млрд. лет назад. Строится данная теория на том, что энергия и материя ранее находились в состоянии сингулярности, которое характеризуется бесконечностью температуры, плотности и давления. Состояние сингулярности само по себе отвергает все известные современному миру законы физики. Ученые считают, что Вселенная возникла из микроскопической частицы, которая в силу неизвестных пока причин пришла в далеком прошлом в нестабильное состояние и взорвалась. Термин «Большой взрыв» стал применяться с 1949 года после публикации в научно-популярных изданиях работ ученого Ф. Хойла. Однако, по некоторым другим гипотезам, никакого момента возникновения Вселенной не может быть. Вселенная вечна и существовала всегда.

Существуют как минимум четыре сценария существования вечной Вселенной. Согласно одному из них – Вселенная постоянно расширяется, согласно другому – периодически сжимается и расширяется. Также существует сценарий, согласно которому Вселенная бесконечно долго была статичной, и стала расширяться только последние 14 млрд. лет, т. е. в среднем такая Вселенная не расширяется. А. Виленкин доказал, что все сценарии вечной Вселенной являются противоречивыми.

Александр Владимирович Виленкин – американский физик и космолог, директор Института космологии в Университете Тафтса (штат Массачусетс) – наш земляк. Он родился 13 мая 1949 г. в Харькове. Окончил в 1971 г.

физфак Харьковского государственного университет. В 1976 году Александр Виленкин эмигрировал в США. В 1977 году получил ученую степень доктора, защитив диссертацию о биополимерах. В 1978 году занял место профессора в университете Тафтса и с этого времени стал заниматься лишь космологией.

Мировую известность Виленкину принесла статья «Творение Вселенной из ничего», опубликованная на страницах журнала «Physics Letters» в 1982 году, в которой он излагает свои взгляды на происхождение Вселенной. Александр Виленкин пришел к выводу: невзирая на то, что Вселенная бесконечно велика, число «сценариев эволюции», возможных в ней, равно конечной величине. Поэтому каждая отдельная «история», – например, «история планеты Земля», – может повторяться бесчисленное число раз, как и вообще любое событие. Логика его рассуждений такова: «Если бы любые события, протекающие в разных областях космоса, могли отличаться на бесконечно малую величину, то количество этих событий было бы бесконечно велико. Ведь в рамках классической физики разница между двумя событиями может быть сколь угодно мала». Но согласно законам квантовой физики, если два события в определенной мере похожи друг на друга, значит, они одинаковы, потому что, по принципу неопределенности Гейзенберга, их принципиально нельзя различить. На основании этого Виленкин делает вывод: «Количество событий в любой области Вселенной, ограниченной во времени и пространстве, равно некой конечной величине». Значит, в бесконечной Вселенной эти события будут повторяться бесконечное число раз. За более чем 25 лет работы в области физической космологии А. Виленкин написал свыше 150 научных работ, опубликованных в США, России, Японии.

Коваленко А.
НТУ «ХПИ»

СИСТЕМА «ЧЕЛОВЕК-ТЕХНИКА» И ПРОБЛЕМЫ БИОЭТИКИ

Не будет преувеличением сказать, что вопрос о технике стал вопросом судьбы человека и судьбы культуры. Вся история человечества неотделима от прогресса техники.

В настоящее время техника предстаёт перед людьми как совокупность приборов, машин, орудий или аппаратов, казалось бы, несказанно облегчаю-

щих человеческую жизнь. Да, с помощью достижений техники человек сильнейшим образом расширил свой кругозор, технический прогресс, в прямом и переносном смысле дал человеку крылья, позволил ему летать, он позволил разгадать и рационально использовать те секреты природы, о которых человек прошлого не мог даже догадываться. Но в то же время, развитие техники имеет и негативную сторону. Техника облегчает человеческий труд, но, при этом, отнимает у него его человеческое начало, превращая человека сначала в придаток машины, а затем – в обслуживающий элемент машинного производства. Техника снимает моральный вопрос с убийцы – теперь, чтобы лишить кого-либо жизни не обязательно присутствовать в этот момент рядом с жертвой. Техника облегчила человеческий труд и приказала человеку использовать себя, оставляя его в случае отказа абсолютно беспомощным. В этом и заключается двойственность техники и технического прогресса.

Таким образом, благодаря развитию науки и техники, открылись новые горизонты использования техники. Вместе с этим, возник вопрос о границах и морально-этических нормах её использования. Возникли новые разделы этики, связанные с научно-технической деятельностью.

Наиболее остро проблема взаимосвязи человека и техники проявляется в медицине. Связь человека и техники в данной сфере изучает такой раздел этики, как биоэтика, о котором мне бы и хотелось рассказать.

В связи с теми грандиозными изменениями, которые произошли в техническом перевооружении современной медицины, кардинальными сдвигами в медицинской практике, которые нашли свое выражение в успехах генной инженерии, трансплантации органов, биотехнологии, поддержании жизни пациента, врач в исключительных случаях вынужден принимать решения, которые вступают в противоречие с нормами классической медицинской этики. Это и послужило предпосылкой к возникновению и развитию биомедицинской этики (биоэтики).

Биоэтика – не только новое направление в научном исследовании, но и иная сфера философского познания жизни и ее сохранения на Земле. В связи с весьма весомыми достижениями науки, техники и технологии, перед людьми встали проблемы, которые вызывают к их разуму и совести.

Еще один принцип биоэтики – социальная справедливость, который предусматривает равное предоставление необходимых видов медицинской помощи любому пациенту независимо от его физического, психического и

материального состояния. Врач при оказании медицинской помощи пациентам должен руководствоваться исключительно профессиональными и этическими нормами, а не отдавать предпочтение больным с особым социальным статусом и высоким материальным положением. Понятие «врачебной тайны», представляющее собой запрет медицинскому работнику сообщать третьим лицам информацию о состоянии здоровья пациента, диагнозе, результатах обследования, самом факте обращения за медицинской помощью и сведений о личной жизни, полученных при обследовании и лечении, также напрямую относится к вопросам биоэтики.

Можно сделать вывод, что современное взаимодействие человека и техники, нередко ставит познающего индивида не только под вопросом, но и перед опасностью. Постоянно развиваясь и изменяя окружающую её действительность, техника вынуждает человека меняться вслед за собой. И это делает этику техники предметом серьёзных исследований.

Курасов А.
НТУ «ХПИ»

СИНЕРГЕТИЧЕСКИЕ ЭФФЕКТЫ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА

Синергетика – междисциплинарное направление научных исследований, задачей которого является изучение природных явлений и процессов на основе принципов самоорганизации.

Наш мир претерпевает непрерывные изменения. Все подобные изменения происходят за счёт сил внутренних и внешних взаимодействий. Можно сказать, что синергетика рассматривает вопросы самоорганизации открытых систем, опираясь на идеи неравновесной термодинамики, применяемой к системам, отдаленным от точки термодинамического равновесия, что, согласно синергетике, есть главнейшим условием самоорганизации.

Говоря о синергетике, её закономерностях, которые присутствуют в жизненном цикле сложных систем, нельзя не упомянуть такое понятие синергетики как бифуркация. На практике данное понятие представимо как переломная точка развития системы, момент, когда система находится в точке ветвления различных вариантов последующего развития. Отмечается резкое возрастание роли случайности, которая может направить систему на новый в

качественном отношении путь развития или стать причиной обрыва развития и дальнейшей деградации вплоть до полнейшего краха.

Достижение бифуркации невозможно без возникновения так называемых флуктуаций (колебаний) элементов системы. Подобное явление возникает при колоссальном притоке энергии извне или в случае серьезной неравновесности компонентов системы и приводят к «расшатыванию» прежнего порядка и через относительно кратковременное хаотическое состояние системы приводят либо к разрушению прежней структуры, либо к возникновению нового порядка за счет элементов, приобретенных в не фатальном случае процесса разрушения старой системы.

В случае отдельно взятого человека подобные закономерности могут отражаться в его технике мышления, которая может быть так называемой синергетической техникой, что подразумевает быстрое переключение с одной мысли на другую, менять их ход, выбирая иное направление. Данное состояние мышления есть в некоторой степени хаотическим, и индивид перебирает множество возможных вариантов, возникающих в сознании, и тестирует их на практическую приспособленность, выбирая самую стойкую, обоснованную и перспективную идею.

При рассмотрении жизни общества можно отметить, что появление новых социальных групп есть следствием накопления в обществе колебаний на уровне отдельного человека, что приводит к расшатыванию старого порядка и становлению качественного нового. Как нам известно, флуктуации компонентов системы могут быть вызваны неравновесностью оных и притоком внешней энергии, потому в ситуации с обществом мы можем рассмотреть эти понятия в виде социального неравенства и экспорта революции соответственно. Мы можем рассматривать экономический кризис как хаотический этап жизни экономической системы, в процессе прохождения которого из разрозненных элементов старой системы собирается качественно новая, самая жизнеспособная, система среди всех возможных за счет нового толчка (инвестиций).

Опираясь на вышесказанное мною, я могу дать положительный ответ на вопрос о возможности синергетических эффектов в жизни моих друзей, социума и экономической среде.

КАК МЫ МЫСЛИМ?

Приступая к рассмотрению данного вопроса, для начала нужно ответить на вопрос: что понимается под понятием «техника мышления».

Мы можем говорить о том, что в мире мышления складываются основные мыслительные установки и формы, которые предстают перед нами как техники мышления. Каждая техника мышления формируется исторически, опираясь на теоретико-философские и научные концептуальные положения, способствующие выделению в мышлении некоторых доминирующих позиций. Философия предлагает несколько техник мышления, среди которых – детерминистическая, экспериментальная, диалектическая, синергетическая, номадическая и системная.

Рассмотрев данные техники мышления, постараюсь определить к какой относятся моя бабушка. Полагаю, что для нее свойственно детерминированное мышление. Долгое время она изучала и преподавала историю. В моем понимании, история – наука, которая требует от человека понимания причинно-следственных связей в прошлом, чтобы установить последовательность событий, исторический процесс и сделать выводы о причинах событий. Этой техникой пользовался Эвклид, а обоснование она нашла в учении Сократа, Платона, Аристотеля.

Своих родителей отнесу к диалектической технике мышления. Эта техника опирается на работу с противоположностями и противоречиями. Людей с такой техникой мышления не смущают парадоксы. Первым философом, который попытался осмыслить мир в категориях противоположностей, был Гераклит. Он ввел в натурфилософию представление о неустраимости движения как изменения – «все течет, и ничто не остается на месте»

Себя отнесу к системной технике мышления. Особую роль она получила в естествознании, а вслед и в компьютерных науках. Данная техника подходит мне, так как предполагает постоянный анализ работы. В будущем освоив профессию и получив опыт, я смогу с большей уверенностью сказать, что моя техника мышления системная. Более ярким примером системного мышления, для меня, является мамина подруга, работающая бизнес-аналитиком. Ее работа связана с анализом работы в структуре бизнеса. Чело-

век, владеющий системной техникой мышления, способен активно демонстрировать позицию бизнесмена.

В заключении хочу отметить, что интеллектуальные революции и техники мышления тесно связаны, они взаимодействуют. Революции имеют тенденцию влиять на функционально-технический характер мышления, приобретая различные виды техник мышления.

Мищенко А.
НТУ «ХПИ»

ФИЛОСОФИЯ МУЗЫКИ

... звук должен покоиться в тишине,
как драгоценный камень в бархатной шкатулке.
(Генрих Нейгауз)

Музыка – удивительный феномен всех времен и народов. Первый музыкальный инструмент с описанием возможных звуковых вибраций описал Пифагор. Он ввел такие понятия, как симметрия и вибрация. Оба понятия – симметрия и ритм – взаимосвязаны и взаимопроникаемы, они также применимы ко всем видам искусства. Философы также обратили внимание на взаимосвязь космоса и музыки. Оказалось, что космические уровни связаны с земными и человеческими особыми отношениями.

Весь огромный звукоряд делится на три основных регистра: низкий, средний и высокий. Звукоряд состоит из 88 звуков. Небосвод Вселенной разделен тоже на 88 секторов, которые в свою очередь распределены между 12 уровнями – от низшего к высшему. Каждому уровню соответствует свой знак Зодиака. Таким образом, существует неразрывная связь космоса с музыкальной системой. Звуки могут быть созидательными и разрушительными. Когда раздается звук в физическом мире, происходит взаимопроникновение всех уровней.

Музыка помогает людям в самые главные и трудные минуты. Воздействия многих музыкальных произведений незабываемы: симфонии Моцарта, Бетховена, Чайковского, Шостаковича, оперы Вагнера, национальные гимны и песни, популярные современные треки. Сегодня человек остается высокочувствительной организацией, микрокосмосом, содержащим в миниатюре Вселенную. Поэтому всякий раз, когда раздается звук, будь это музыкальная

нота, птичья песня, лязг железа или любой звук речи, что-то резонирует в сложной структуре его существа.

Философия музыки дает возможность разобраться с теми особенными составляющими нашей жизни, с ее возможностями изменить нашу жизнь к лучшему, а также узнать о лучшем будущем, если мы серьезнее отнесемся к музыке.

Мох Мохамад Аль Джавад
НТУ «ХПИ»

ФЕНОМЕН УПРАВЛЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛЬНОГО СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТРАНСТВА

Следуя существующим традициям, современная философия стремится расширить горизонты человеческого сознания и исследовать философские аспекты различия общественной жизни и человеческой деятельности. Учитывая факт того, что развитие и функционирование общества представляет собой единый организм, части которого взаимозависимы и связаны между собой, мы должны подчеркнуть, что появление новых профессий, видов и сфер человеческой деятельности требует научного анализа и философского осмысления сути и закономерностей этих явлений и процессов. Подобный системный анализ новых социальных явлений и процессов необходим для разработки методологических основ обеспечения успешной профессиональной деятельности людей в этих новых сферах, а также и для формирования психологической готовности людей к этим изменениям и появления принципиально новых форм и видов деятельности. Изменяющиеся условия социокультурного пространства формируют новый стиль жизни, способствуют росту социальной и профессиональной мобильности людей, требуя от них непрерывного самообучения и самосовершенствования на протяжении всей активной трудовой жизни, сущность которых стремится раскрыть практическая философия.

Современные социально-культурные системы, ставшие объектом изучения современных направлений философии, в особенности философии науки, управления и межкультурной коммуникации, все чаще рассматриваются как комплексные сложноподчиненные системы, стремящиеся к максимальной экономичности, целесообразности и иерархичности, где всякое воздействие на общество носит сознательный социальный характер. А управле-

ние социально-культурными системами определяется качеством поставленных целей, потребностями и интересами всего общества, отдельных социальных групп, определяющих мотивы и стимулы поведения людей. Таким образом, социально-философская сущность феномена управления социальными системами связана со сложным характером взаимодействия управления с самоорганизацией систем, выбором целей и способов их достижения, с необходимостью согласования действий и интересов участников совместной деятельности, на которую собственно и обращено управление. Управление непосредственно связано с феноменами власти, политики, экономики, морали и культуры.

Характерной чертой управления социально-культурными системами в глобальном социокультурном пространстве есть тройственность его природы: оно одновременно является особым видом человеческой деятельности, наукой и своеобразным искусством. Как любая деятельность управление социальными системами в глобальном масштабе определяет направленность действий на осуществление изменений окружающего человека внешнего мира, его внутреннего мира и мировосприятия, общества и самой личности индивида. Управление так же является осознанной деятельностью и поэтому обязательно имеет четкую цель, определение способов и средств ее достижения, желаемый результат и характер осуществления. Одновременно с этим управление социальными системами существенно отличается от других видов деятельности, выступая своеобразной «сверхдеятельностью» или же «мета-деятельностью», которая направлена на обеспечение нормального осуществления других видов деятельности, в процессе которой и происходят желаемые преобразования мира и самого человека. Но в процессе управления происходят лишь некоторые трансформации характера продуктивной деятельности ее исполнителей, поэтому в контексте трансформаций социально-культурной системы в глобальном масштабе актуальными все чаще становятся теории Ж. Дерриды, М. Фуко, Й. Масуды, Т. Фридмана, Д. Агамбена и С. Роккана, в то время как популярные ранее (десятилетие назад) теории глобального управления З. Бжезинского либо же «конца истории» Ф. Закарии изжили себя, доказав что продуктивное управление социально-культурными системами и их дальнейшая эволюция невозможны без учета локальных социально-культурных особенностей, черт национальной идентичности а так же сохранения и развития духовно-культурного наследия предков.

Современная постиндустриальная цивилизация и продуцируемая ею экономика знаний формируют и выдвигают новые и все более жесткие критерии не только к процессу управления, но и к его непосредственным участникам: постоянное совершенствование знаний, социальная, культурная и коммуникативная мобильность профессионалов, развитие лидерского потенциала личности, саморазвитие и самосовершенствование в частности аспектов нравственности, духовности и морали, этики и культуры общения. Все перечисленные нами требования нашли свое воплощение в теории кросс-культурного капитала – качественно нового, инновационного стратегического ресурса, обеспечивающего рациональное управление и развитие компании в условиях современного общества. Формирование теории кросс-культурного капитала компании началось менее десятилетия назад под влиянием усиления экономических, политических и культурных связей между Востоком и Западом, став актуальным направлением теоретических и прикладных исследований в таких областях как международные экономические отношения, менеджмент, организаций, философия общения, культурология, политология, социология. Перспективой дальнейших исследований в заданном направлении является систематизация и научное осмысление с позиций философии науки и антропологии человека феномена управления таким инновационным ресурсом как кросс-культурный капитал.

Погорелая Е.
НТУ «ХПИ»

РЕЛИГИОЗНЫЙ ФАНАТИЗМ И ТРЕТИЙ ПУТЬ

«Если Бога нет, то всё дозволено», – эти слова Ф. М. Достоевского могут служить ключом к проблеме разрушения основ нравственности, зон сакраментального – чувству святости, материнства, защите детства, уважения старости, культу предков, особенно чтимому у славянских народов со времён далёкой древности. Стремясь наверстать упущенное, мы перешли через невидимую границу и видно забыли, что существует не только философская традиция Фомы Аквинского и Августина Блаженного, Николая Бердяева и Владимира Соловьёва, но и философия свободомыслия. У Гераклита мир не создан никем из богов, Демокрит говорит о вере, выросшей из страха, Ксенофан утверждал, что именно люди создали богов по своему образу и подо-

бию. Против религии выступали французские материалисты и революционные демократы. Будучи деятельным защитником жертв религиозного фанатизма во Франции, в работе «О всеобщем мире» Вольтер писал: «Совершенно очевидно, что христианская религия – это сеть, которой мошенники опутывали глупцов в течение 18 веков, и кинжал, которым фанатики убивали своих братьев в течение более 14 веков». Религию критиковали Ф. Ницше, З. Фрейд, К. Маркс, Б. Рассел. Тем не менее, маятник качнулся в другую сторону и современный мир так же религиозен, как и во времена испанской инквизиции. Угрозой цивилизации стал религиозный фанатизм, провоцирующий международный терроризм и конфликты.

Впервые понятие фанатизма было введено Жаком-Бениньем Боссюэ, французским богословом и проповедником, согласно его взглядам, религия и вера не должны лишаться здравого смысла, они должны базироваться на морали и совести, источником веры должны служить святыя писания, а не лозунги и проповеди священников. Вера от Бога, а не от церкви. Любое проявление религиозного фанатизма: беспрекословное выполнение церковных установок, мистификация религии – воспринималось Боссюэ как кощунство. Религиозный фанатизм – слепая, доведенная до крайней степени приверженность религиозным идеям и стремление к неукоснительному следованию им в практической жизни, нетерпимость к иноверцам и инакомыслящим. Религиозный фанатизм особо явно проявляется в религиозном сектантстве. Характерно преобладание эмоционального над рациональным. Религиозный фанатизм является деструктивным фактором, который пагубно влияет на общество в целом. Нагнетая конфликты между целыми культурами, он является опаснейшим оружием, которое может сработать в любой момент.

Очевидно, что будущее цивилизации требует формирования такого типа мировоззрения, которому будут не свойственны эти обе крайности, уважая свободу совести личности, мы можем предложить третий путь, который равноудалён как от воинствующего и разрушительного атеизма, так и от религиозного фанатизма. Основателем третьего пути – деизма считают лорда Черберна, развившего идею религии разума, целью которой было закрепить природу человека, основанную на его добродетелях, помочь человеку максимально самореализоваться, а также Дж. Толанда видевшего в религии, прежде всего, нравственное начало. Идею богочеловека заключает в себе философия Людвиг Фейербаха.

Разумное, критическое и позитивное отношение к религии мы можем найти и в истоках отечественной философии. Относится к церкви с почтением, но без подобострастия учил Владимир Мономах. Русский богослов Климент Смолятич считал, что духовное знание может проверяться практической жизнью. Епископ Кирилл Туровский предложил учение о естественном происхождении разума. Философская система г. С. Сковороды – пантеизм: каждый человек имеет в себе Бога, но он не существует где-то вне человека. Бог – духовный, вечный и чистый мир.

Л. Н. Толстой, проанализировав все мировые вероучения, отобрал все моральные рекомендации, формирующие единую систему, считал, что главное зло для человека заключается в насилии, а понимание Бога представляло собой осознание человеком в самом себе любви и добра. Христианский идеал Владимира Соловьёва заключается в переходе к богочеловечеству, а совершенствование жизни ведёт к полному одухотворению материи. У Николая Бердяева человеку Бог необходим, как нравственный идеал и надежда на спасение. Нет примирения и гармонии между Богом и человеком у Ф. М. Достоевского. Человек отторгнут создавшим его Богом и обречён жить во враждебном и непостижимом для него мире, Его религия – вера в себя, в своё совершенствование.

Мартин Лютер, считал, что Бог и вера должны быть в сердце. Человек не должен терять ни разума, ни нравственности. Он не должен терять чувство меры, глазами веры должен быть рассудок. Нам дан разум, чтобы всё поддавать сомнению и проверять. Нам дано сердце, чтобы хранить в нём высшие идеалы, духовность и чувство святости. Чувствовать и думать сердцем, хранить в нём весь мир завещал нам Григорий Сковорода. Духовность современного цивилизованного человека должна включать в себя чувство святости, «благоговения перед жизнью», о котором говорил Арнольд Швейцер. Она должна вбирать в себя культурное наследие Рерихов, идеи ненасилия Махатмы и Индиры Ганди, благородство идей матери Терезы.

Путь в новый мир откроет духовный и мыслящий человек, унаследовавший традиции гуманизма мировой философской мысли. Путь к духовности личности лежит в самообразовании и самосозидании.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЭТИКА IT СПЕЦИАЛИСТА

Профессиональная этика – термин, используемый для обозначения системы профессиональных моральных норм (например «профессиональная этика юриста»). Однако IT – профессия новая и не устоявшаяся. Посудите сами! Математика, философия и даже сравнительно новая психология существуют в несколько десятков, а то и сотен раз дольше, а значит и все принципы в этих науках развивались куда больше. В том числе и принципы моральные, к коим и относится профессиональная этика. Согласно книге «Профессиональная, прикладная и практическая этики», профессиональная этика представляет собой систему моральных принципов, норм и правил поведения специалиста с учетом особенностей его профессиональной деятельности и конкретной ситуации. Вот только для специалиста в сфере IT эта самая система правил нигде не прописана и остается лишь на совести самого профессионала.

Разумеется, существует такое понятие, как «соглашение NDA для сотрудников IT компаний», в общих положениях которого прописаны правила о неразглашении личной информации о сотрудниках фирмы, к которой системный администратор имеет неограниченный доступ. Однако кто в странах СНГ, а в частности в Украине подписывает это соглашение?

Я считаю, что любой человек, так или иначе относящий себя к IT сфере, должен задуматься об этических нормах, которым он следует. Ведь для кого профессиональная этика может быть важнее, чем для человека, имеющего доступ к записям обо всех интернет ресурсах, посещаемых сотрудниками компаний, к персональным, а иногда и конфиденциальным данным каждого из своих коллег?

У меня, как у начинающего IT-специалиста, сложился определенный перечень норм профессиональной этики, которым я стараюсь неукоснительно следовать. Из-за специфики работа каждой из подспециальностей этот перечень разделен на два других – этические нормы программиста и этические нормы системного администратора.

Этические нормы системного администратора:

1. Гарантия конфиденциальности. Системный администратор не должен предоставлять конфиденциальные данные о пользователях сети даже в случае, когда этого требует начальство (если обратное не указано в соглашении NDA конкретной фирмы);

2. Сохранение тайны от себя самого. Вне зависимости от уровня доступа, IT-специалист не должен позволять себе просмотр конфиденциальных данных своих коллег.

Этические нормы программиста:

1. Гарантия защиты данных. Данные должны быть доступны только тем, кому позволено их видеть. В противном случае разработанное программное обеспечение нельзя считать надежным и допускать к использованию в какой-либо компании, и даже к частному использованию;

2. Удобочитаемость программы. Любой код должен быть написан таким образом, чтобы коллега-программист, открыв его, не заблудился в его хитросплетениях;

3. Работа на конечного пользователя. Не важно, насколько сложна реализация, важно, насколько простым и удобным будет использование программы конечным потребителем.

Саакян А.
НТУ «ХПИ»

ДЕМОКРАТИЯ КАК ЦЕННОСТЬ

Демократия считается общепризнанной цивилизационной ценностью, идеалом и целью общественного развития. Путь к демократии человеческой цивилизации оказался весьма сложным. Неоспоримую ценность демократии продемонстрировала античность, Афинское государство, которое в противовес спартанской тирании, достигло немыслимых высот в развитии материальной и духовной культуры. Десять веков феодализма окрашены в мрачные тона абсолютных монархий. Для судеб демократии оказались значимыми революции XIX–XX столетий и прежде всего – революция во Франции, победа Северной Америки над южными штатами, разгром Великобританией испанской эскадры, победа союзников во Второй мировой войне и распад мировой колониальной империи в середине прошлого столетия.

Сегодня вопрос о демократии является одним из самых острых вопросов политической философии. Еще недавно все говорили о победе демократии во всем мире, и о том, что ее установление во всех государствах является лишь вопросом времени. Однако, сегодня в среде политических философов это мнение не единственное. Причиной тому не только усиливающиеся религиозные тенденции и перспектива установления исламских государств на Ближнем Востоке и кризис демократии, отчетливо наблюдающийся в США и Евросоюзе.

Возникает вопрос, что представляет собой демократия и в чём её ценность, можно ли говорить об окончательном утверждении демократии в мировом общественном устройстве? Этимология термина «демократия» означает власть не одного монарха, группы лиц, а большинства населения, возможность быть услышанным и влиять на политическое решение, значимое для всех. Как совместить с данным принципом власть монархов, пусть ограниченную, в современной Европе? Вряд ли кто будет отрицать демократичность Дании, Швеции или Великобритании? Следовательно, дело не в форме, а в достижении определённого уровня политической культуры. Дело в реализации принципа, разработанным ещё Аристотелем, когда политика, согласно может быть свободной от принуждения и предрассудков, и будет представлять собой взаимодействие равных граждан, которые формируют и просвещают друг друга, тем самым обретают в знании как основу выработки решений относительно совместной жизни.

Для того, чтобы достичь этого уровня культуры, необходимо формирование традиции и личности. Личность европейского типа интернальна, она способна брать ответственность на себя, способна мыслить критически. Она на протяжении многих лет неустанной борьбы завоевала право на свободу открыто выражать своё мнение, обязанность политиков уходить, если появляется сомнение в их репутации. Наш путь к демократии связан не только с борьбой с рецидивами тоталитаризма, но и с негативным наследием «политиканства», идущего ещё от Н. Макиавелли, когда, власть понимается как потенциал для утверждения собственных интересов, а политика рассматривается исключительно как инструмент борьбы за власть. Путь к демократии должны проделать не только мы, но и все страны мира.

Демократия предполагает признание не только принципа равенства и свободы всех людей, активное участие народа в политической жизни страны,

но и реализацию принципа народовластия, когда именно народ является источником власти. Поскольку, полная реализация этого принципа невозможна, демократия представляется нам не как законченная и канонизированная форма, а как вечный процесс поиска и приближения к идеалу. В демократии важно, чтобы форма не подменяла содержание, чтобы реализовывался принцип Томаса Джефферсона: сочетание непосредственного участия граждан в управлении на местах с представительными формами власти на общегосударственном уровне, но и его основополагающая идея – вера в здравый смысл и творческие способности народа. В своих действиях каждому следует ответить: «Как я должен себя вести, что я должен сделать?».

В условиях информационного общества складываются как позитивные, так и негативные тенденции для развития демократии. Информационная прозрачность может делать решения чиновников подконтрольным народу, и каждый, фактически может открыто высказывать своё мнение в открытом киберпространстве, реализовывать своё избирательное право. С другой стороны, информационное могущество современных СМИ сводит на нет все достижения демократии, поскольку обладают возможностью манипулировать сознанием. Общество продуцирует все более тонкие формы скрытого управления, включая рекламу и механизм потребности. Появление человека с «клиповым», фрагментарным сознанием, фактически лишает его здравого смысла – глубины, системности и практичности мышления. Одномерный человек, человек-потребитель, человек массы, модель которых дана г. Маркаузе, Х. Арент, Ортегой И-Гассетом, не способны ставить и решать проблемы государственного устройства и регулирования, участвовать в демократических процессах. Сам факт того, что в рядах ИГИЛ участвовали многие обманутые европейцы свидетельствует о кризисе европейской демократии, кризисе веры в европейскую демократию. Обществу необходимо осознать все реалии движения к демократии, как к ценности и идеалу и принять образ демократии, как вечному процессу приближения к реализации принципа народовластия, способности принимать решения в критических точках бифуркации и отвечать на вызовы времени. В утверждении такого принципа демократии, как ценности важную роль приобретает образование, как альтернатива современным деструктивным процессам общества.

МАТЕМАТИЧЕСКОЕ ОТРАЖЕНИЕ ФЕНОМЕНА СВОБОДЫ ВО ВЗГЛЯДАХ Ж. Ж. РУССО

В начале романа «Общественный договор» Ж. Ж. Руссо приводит следующее утверждение: «Человек рождается свободным, но повсюду он в оковах». Руссо размышляет над тем, почему одни люди свободны и могут повелевать, а другие лишь подчиняются им. По мнению Ж. Ж. Руссо свобода – это достоинство человека. Возникает вопрос, возможна ли абсолютная свобода? Попробуем в этом разобраться. Известно, что у Руссо ячейка общества представляется как семья, которая по сути является государством, отец-правитель, дети – народ, и все, рожденные свободными, отказываются от этой свободы для собственного блага. Рассмотрим данную мысль в виде множеств. Пусть семья – множество A , отец, подмножество множества A множество B , и еще выделим множество C которое также будет называться отец. Дети – множество D и так же подмножество множества C , множество Z . Если сможем доказать, что эти множества могут существовать самостоятельно, то тогда абсолютная свобода возможна и допустима, только нужно будет разобрать, относительно чего она абсолютна. Множество B включено в множество A , множество C является самостоятельным множеством, тогда получается, что множество C должно совпасть с множеством B . Возможно ли это? Да. Результатом такого преобразования будет множества A , т. е. семья с подмножеством B отец. Тогда множество Z не будет включено ни в какое другое множество, и оно также будет самостоятельным на данный момент. Это множество дети. Но у нас также в модели есть множество дети, т. е. D , можно ли их объединить? Нет, так как они у Руссо представлены как народ, а народ может подчиняться, но явление анархии никто не отменял. Максимум что делаем, множество D объявляем подмножеством множества Z . Это никак не повлияет на результат. Можно было бы сделать и наоборот. Теперь множество Z объявляем подмножеством множества A . Таким образом множество A состоит из множеств B и Z . Смотрим, что можно дальше объединить. Множество отец не является подмножеством множества дети и наоборот. Так как правители не являются народом. Множество A не может существовать без множеств Z и B , так как тогда оно будет являться пустым, а это невозможно.

Множества Z и B могут существовать самостоятельно, но обратное высказывание неверно. Если бы все три множества не были связаны между собой, то тогда из этого следовало бы, что свобода является абсолютной, а так... везде есть свои ограничения. И без ограничений не существовало бы общество.

Жан Жак Руссо делает выводы, что свобода вытекает из природы человека. Главный закон свободы – это стремление сохранить свою жизнь в безопасности. Проверим, так ли это или с этим можно поспорить? Пусть человек – множество A . Жизнь не обозначаем отдельно, так как это неотделимо от человека. Если человек не будет сохранять безопасность своего существования, то он просто исчезнет, и не будет существовать множества A и тогда не существует модели представления высказывания что не допустимо, и философски, и математически. Свобода – элемент жизни, если $a = b$, $b = c$ то $a = c$. Если свобода это жизнь а жизнь безопасность то, следовательно, свобода это безопасность. То есть делаем вывод, что высказывание Руссо по этому поводу не является прямым, однако оно верно и косвенно, так как вытекает из небольшого количества выводов о свободе и жизни в целом. Почему же человек, отказывающийся от свободы, отказывается от своего достоинства? Разберем эту проблему на примере математического графика. Возьмем стандартные декартовы координаты, ось x – человек, ось y – достоинство, а непосредственно функция $y = x$ – это функция свободы. y зависит от x , так как свобода зависит от человека, и каждый видит свободу в чем-то своем. Допустим, нужно построить функцию $y = x$. Но тогда заметим, что прямая проходит через начало координат и конечно же затрагивает точки пересечения человека и достоинства. Функция обязательно находится в координатах системы x о y . Если взять за функцию человека, а за оси свободу и достоинство, то все равно график находится на пересечении точек. То есть делаем вывод, что если человек не существует без достоинства, то без достоинства не существует и свобода. Человек является личностью, потому что он способен выбирать. Наличие выбора – элемент достоинства. А в выборе и заключается свобода.

Некоторые мысли Руссо считаются утопическими, с некоторыми многие философы не согласны. Но они являются интересными для построения на них математических моделей и софистических высказываний, а также важным источником философского знания, дающим начало основанию математической философии.

НУЖНЫ ЛИ ПРОГРАМИСТУ ЗАНЯТИЯ ФИЛОСОФИЕЙ?

«Я мыслю, следовательно, я существую»
Рене Декарт

Наше существование это постоянный поток мыслей. И именно данное выражения Рене Декарта верно передает мое отношение к существованию разума и воли. В образе человека эти качества фундаментальны.

Мышление – это основа человеческой личности. Думать самостоятельно часто бывает трудно, еще труднее быть понятым окружающими. Однако каждая собственная мысль, каждый самостоятельный поступок – шаг вперед по длинной лестнице духовного самосовершенствования.

Техники мышления – это некие мыслительные установки и формы, складывающиеся в мире мышления. Их формирование – это сложный когерентный процесс, тесно связанный с понятием «Рациональность». Основные техники мышления такие, как причинно-следственная, экспериментальная, диалектическая, синергетическая, номадическая и системная, присущи каждому из нас, вне зависимости от нашего рода деятельности.

Я являюсь студентом второго курса НТУ «ХПИ», обучающийся по специальности «Программная инженерия». И вопрос: «Какая техника мышления присуща мне как специалисту?» вызывает огромный интерес.

Профессия программист является культовой профессией XXI века – века информационных технологий и культовых открытий. Практически ежемесячно выходят новые версии программ, обновляются характеристики оборудования, и специалисты в области информационных технологий должны быть всегда в курсе этих изменений. Поэтому способность к самообучению – один из главных навыков, которым должен обладать программист. В виду этого, на мой взгляд, человеку, специализированному в IT-индустрии, присуща экспериментальная техника мышления. Работа мышления в такой технике осуществляется как взаимодействие теории и практики, причем теория выступает двигателем мысли. Создавая программный продукт, программист нацелен разбить данную задачу на подзадачи, установить между ними связь, убедиться в корректности их решения. С другой стороны нельзя не сказать, что программисту присуща системная техника мышления. Ведь каждый IT-

специалист должен уметь правильно преподать свой продукт, то есть его мышление должно работать как в индустрии IT, так и в структуре бизнеса. Следовательно, присутствие нескольких техник мышления у программиста отрицать нельзя. В заключении можно сказать, что профессия программист включает в себя использование нескольких техник мышления.

Стысло Б., Дольская О. А.
НТУ «ХПИ»

РОСТ И ЗНАЧЕНИЕ ТЕХНИЗАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Современное общество характеризуется развитой технизацией, что позволило ускорить развитие науки. Однако, наука сама по себе не может считаться высшей ценностью человеческой цивилизации, она является лишь средством решения проблем человеческого существования. В гармоничном обществе должно находиться место для науки, искусства, философии, религии... Наука позволила человеку сомневаться во всем. И сразу же породила вокруг себя мировоззренческий дефицит, восполнить который она принципиально не в состоянии, ибо это дело философии или религии. Техника и технизация меняют взгляд на Мир, формируют новое мировоззрение. Техника органично вписывается в нашу жизнь.

Сложно представить современную науку без современных технических средств. Наличие такого «общего знаменателя» дает предпосылки к междисциплинарным, интегративным исследованиям и, в конечном итоге, – интеграции наук. Важную роль в процессе интеграции играет применение методов одной науки другой. Биология достигла впечатляющих результатов, используя в исследованиях физические методы. Такой симбиоз дал жизнь новой науке – биофизике. Аналогичным образом возникли биохимия, физическая химия, геофизика, геохимия и другие науки. В настоящее время этот процесс возникновения так называемых «синтетических» наук ещё больше усилился. Одна из специальностей нашей кафедры – физическая и биомедицинская электроника: это направление является ярким примером процесса интеграции таких, казалось бы, разных наук: медицины и электроники.

Технические системы не вписываются в биоциклы, в которых мы живем. Сегодня человек сталкивается с тем, что формируется новая среда, которая должна, требует не только технической оценки, но также и философского

осмысления. Такие срезы изучения технической сферы, как антропологическая, этическая, социально-технологическая, экологическая остаются пока что не реализованными в полном объеме, да и критерии оценки пока что не имеют общемировых характеристик. Одной из целей философского исследования – новое понимание значения техники и технологий в современном информационном обществе. Техническая реальность, созданная на стыке синтеза наук, технологий и новых технических объектов, влияет и на формирование особой социальной обстановки.

Тюльпан А.
НТУ «ХПИ»

СИМВОЛИЗМ КАК ФОКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕКА

«Знаки и символы правят миром, а не слово и закон»
(Конфуций).

Символизм возникает тогда, когда необходимо трактовать явления с позиции их связи с трансцендентным. Здесь символ воплощает идею эстетического прорыва к высокому, непреходящему содержанию действительности, преодоления ограниченности рационализма и повседневности. Он – особый знак, который имеет внутреннее значение, скрытый сокровенный смысл, олицетворяет органическое единство изображающего и изображаемого. Символ соединяет в себе свойства абстрактного понятия и художественного образа, являясь зримым выражением идеи или мысли. Как философский метод символизм осознается Платоном, который ставит вопрос о самой возможности адекватной формы абсолютного. Сократ решается рассматривать «истину бытия» в отвлеченных понятиях, чтобы не «ослепнуть» от сияния истины.

Идея символизма красной нитью проходит сквозь всю историю человечества, является наиболее древним и присутствует во всех мифологиях и религиях, архаичных формах искусства. Эпистемологическое значение символизма может быть объяснено тем, что символ укоренен в глубинах психики, в области коллективного бессознательного, где, в свою очередь, согласно позднему К. г. Юнгу, совпадает с глубинами физического мира, представляя собой единую реальность, в которой неразделимы физическое и психическое.

Доказательством причастности символического глубинам физической реальности могут служить утверждения В. Гейзенберга о том, что в совре-

менной науке существует потребность дополнения понятийно-образного символическим. Как пишет В. Гейзенберг, язык образов и уподоблений, вероятно, единственный способ приблизиться к единому.

Язык поэтов должен быть здесь важнее языка науки. Данное обстоятельство отмечает и Н. Бор, говоря о том, что, когда приближаешься к миру атомов, язык может быть только поэтическим. Поэт никогда не бывает так близок к описываемым фактам, как в творении образов и воображаемых схем. Квантовая теория, согласно Н. Бору, предоставляет нам убедительную иллюстрацию того, что мы только тогда можем полно понимать глубинные связи, когда говорим языком образов и иносказаний.

Хомяков Д.
НТУ «ХПИ»

ОПРАВДАНИЕ БЫТИЯ

Ныне люди привыкают думать о своих перспективах в понятиях выживания, а не жизни; перед ними, как общемировая и критическая, стоит задача сохранения оставшейся природы от замены её искусственной средой. Дебатируются вопросы постистории, постискусства, постгуманизма, что против нашей воли заставляет нас думать о появлении какого-то «после-» или «постмира» и, что самое противоречивое, «постбытия». Это значит, что человек полностью отвергает себя и философию Бытия, больше не имеет смысла быть.

В современности слишком много людей, не отдающих себе отчёта в том, насколько разрушительную роль несут их идеи. Они переводят наше мышление от материального и реального к идеальному и виртуальному, таким образом превращая Бытие в Ничто. Находится немало теоретиков, заявляющих: «Мы против природы – её надо уничтожить; культура – пережиток, она должна быть ликвидирована; человек устарел и его нужно заменить роботами с искусственным интеллектом». Подобное утверждается зачастую косвенно, под прикрытием слишком сложных терминов, скрывающих суть дела.

Одним из направлений, поддерживающих эти рассуждения, можно считать философию постмодернизма. Нет, в ней не говорится об отказе от реальности, но пишут о «деконструкции присутствия», то есть разрушении

существующего для создания аналогичного, только нового, в сущности конструируются постбытие и постфилософия как часть посткультуры, выражающей переход мира из вещно-событийного, предметного в экранное, знаковое, информационно-виртуальное состояние.

Да, прогресс не остановишь, но если люди хотят существовать дальше, то им следует приложить достаточное количество усилий к ограничению становления – в пользу Бытия; и к отказу от ориентации на абсолютный эволюционизм – в пользу коэволюции. Людям нужно хотя бы немного верить, что от них хоть что-то зависит, то они не только имеют право, но и могут выбирать, вопреки технократическому фатализму. Нельзя допускать, чтобы «Сложность» поглощала «Простоту», ибо это наш дом, и мы просто обязаны его защищать всеми силами. Подобно тому, как индивид, зная о своём «развитии к смерти», живёт вопреки этому, так и всё человечество в целом должно бороться за своё существование несмотря ни на что, если, конечно, не потеряло чувство и волю к жизни, а не существованию.

Чернушенко Ю.
БГТУ им. В. Г. Шухова

УКРАИНСКОЕ ФИЛОСОФСКОЕ СОЗНАНИЕ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ДРАМАТИЧНОЙ ДУХОВНОЙ ИСТОРИИ УКРАИНСКОГО НАРОДА

В истории мировой философской культуры большую роль играет украинская философия. Тип и сущность мышления каждой нации отражается в ее философии. Это в последующем формирует традиции культуры народа, а так же воплощает целостность жизненного духа в характере понимания самой философии. Другими словами, чтобы понять, какими мыслями и чаяниями живет тот или иной народ, нужно познакомиться с его философией. Именно поэтому изучение философии соседней страны актуально и без сомнения важно.

Украинская философия включилась в мировую философию под влиянием двух диаметрально противоположных факторов: во-первых, в самых истоках украинского мировоззрения содержится сходство с другими славянскими народами, благодаря близости духа и крови, во-вторых, это украинская культура формировалась под большим влиянием зарубежной европейской философской традиции.

Специфической чертой Украинской философии является ее бессистемность (так же как и в русской, что является одним из критериев близости философских традиций).

Украинские философы XX столетия (Д. Чижевский и другие) называют такие характерные черты философского миропонимания украинцев:

- Онтологизм – т.е направленность философской мысли на практику, раскрытие не какого-либо во многом оторванного метафизического интеллектуального знания, а применимого к жизни.

- Персонализм и индивидуализм – склонность к уединению и духовному поиску.

- Эмоционализм – определенный путь познания через чувства и эмоции. Например, эмоционализм выражается в концепции «философии сердца» П. Юркевича.

- Религиозная направленность – «красная нить» украинской философской мысли, прослеживается по работам практически всех украинских мыслителей.

Философия Украины в своем развитии прошла несколько этапов:

Первый период – это «украинский романтизм», основные вопросы – специфика украинского мировосприятия, определения национального менталитета и мировоззрения

Второй этап характеризуется уменьшением влияние зарубежной философской мысли, начинается период активного формирования собственного национального пласта философских идей.

Третий период – это период советской и постсоветской Украины. Философия, как и во всем СССР, отражала идеологию требования коммунистической партии и была превращена в ее апологетическую служанку. Но с 60-х годов XX в. начался обратный процесс отхода философии от догм и установок. В Украине оформилась философская школа, исследовавшая вопросы методологии и логики естественных наук, теории человека и культуры, теории деятельности, истории философии.

Подводя итог, можно сказать, украинская философия является во многом самобытной и уникальной философской традицией, с интересным сочетанием различных позиций, философский школ и теорий.

Следует так же отметить, что появление и развитие философской мысли в Украине это очень сложный и противоречивый процесс.

Так же можно сказать, что т.к. украинская философия часто представляла органической составляющей более широкого культурно-исторического процесса, вместо термина «украинская философия» довольно часто употребляется термин «украинская философская мысль».

Чистополова Е.
НТУ «ХП»

ПРОБЛЕМАТИКА УЯВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Головною метою будь-якого дослідження є вирішення певної задачі. В сучасному світі значна кількість досліджень базується в більшості на абстрактних даних. Через це, перед вченими постає проблема вирішення саме мисленнєвих задач. Такий підхід можна обґрунтувати тим, що мислення (в своїй сутності) – це і є процес вирішення задачі. Воно є фундаментальним у концептуальних системах знання філософів минулого та сучасності. Поняття мислення і взаємопов'язані з ним поняття – «відображення», «образ», «відчуття», «поняття», «знання» – були сформовані ще античними філософами такими як Геракліт, Анаксагор, Демокрит, Епікур, Сократ, Платон, Арістотель та інші. Мислення спирається на моделювання, а саме на ідеї моделювання, по суті, і базується будь-який метод наукових досліджень.

Моделювання – це особливий пізнавальний процес, який широко використовується в дослідженні систем різної природи, а також це одна з основних категорій теорії пізнання. Мисленнєві моделі конструюються в формі наочно-образних модельних уявлень, або у знаковій формі штучних мов (ті, що виражені у формі малюнків, креслень, формул та інших знакових конструкцій). Уявний експеримент (в свою чергу) – це мисленнєві дії над моделлю як ідеалізованим об'єктом.

З філософської точки зору проблема уявного експерименту полягає в наступному: експеримент пов'язує нас з реальним емпіричним світом. Згідно з дуже популярною емпіристичною позицією реальний експеримент є вихідним джерелом нового знання (за Кантом, він є джерелом синтетичних тверджень, тобто нового знання). «Як можемо ми дізнатися про реальність (якщо можемо) за допомогою тільки мислення? ... Без нових емпіричних даних?» – Запитують Браун і Фейг. «Передбачається, що уявні експерименти дають нам

знання про природний світі. Звідки береться (приходить) це знання?» – Вторить їм Нортон.

Експерименталізм виходить з уявлення про те що уявний експеримент – це «ослаблений» варіант звичайного експерименту, його «граничний випадок». Ця позиція була заявлена ще Е. Махом, згідно з яким «експериментування притаманне вищим тваринам, включаючи людей. Уявний експеримент відбувається на вищому інтелектуальному рівні, але в основі залишається експериментом». Він спирається на минулий досвід з реальним світом і допомагає готувати звичайні експерименти. «Результати деяких з них настільки очевидні, що їх реальне виконання представляється зайвим, інші можуть бути виконані в експерименті з реальним світом ... У кожному разі уявні експерименти можуть мати результатом ревізію переконань, демонструючи тим самим своє значення для прогресу науки». Видним сучасним представником цього напрямку є Рой Соренсен, який заявляє, що уявні експерименти – це «підмножина невироблених експериментів». Виходячи з уявлення про уявні експерименти як «ослаблені» звичайні експерименти, він наводить класифікацію уявних експериментів на основі трьох причин такого «ослаблення»:

- «неполіпшуваність», відповідальний вказаною Махом нагоди, коли результат очевидний;
- «недоступність», наприклад, коли ціна реалізації експерименту занадто висока;
- «неможливість», на даний момент з технічних міркувань.

Крім того, Соренсен зіставляє роль уявного експерименту з роллю компаса: що служить когнітивним пристроєм, який допомагає визначати напрямки роздумів, він (експеримент), як і компас до відкриття земного магнетизму, залишається таємничим з погляду механізму його роботи.

Таким чином, пізнавальна функція уявного моделювання і експериментування, як засоби теоретичного пізнання, полягають в наочно-змістовному роз'ясненні і розтлумаченні сутності процесу, що вивчається та описується, і на основі чого формуються такі форми наукового знання, як наукова гіпотеза та наукова теорія. Саме гіпотеза та теорія покладені в основу будь-якого дослідження. Жодне сучасне дослідження не може обійтися без них. Сутність та проблематику мисленнєвого моделювання та уявних експериментів, з погляду механізму їх роботи, слід, і потрібно досліджувати і вивчати, для полег-

шення подальшого використання цих методів вченими та дослідниками різних сфер наукового буття.

Шуть В., Дольская О. А.
НТУ «ХПИ»

НАУЧНО-ФИЛОСОФСКОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ В КОНТЕКСТЕ НОВЫХ ДОСТИЖЕНИЙ НАУКИ

Человеческое мировоззрения – это безумно сложная структура, которая формируется под влиянием различных факторов, например, научных открытий. Можно вспомнить много примеров из истории, когда достижения науки переворачивали с ног на голову человеческие представления о мире: атомная и квантовая теории, теория большого взрыва и недавнее открытие бозона Хиггса. Небольшими шагами люди подбираются к разгадке того, почему Вселенная так приспособлена для существования человека? Именно эту приспособленность и описывает одно из базовых положений современной космологии – антропный принцип.

Рассматривая антропный принцип, с самого начала я искал информацию по слабому и сильному антропному принципу. Слабый антропный принцип предложил и сформулировал Роберт Генри Дикке (1916–1997) – известный физик-экспериментатор, работавший в Принстонском университете. В его формулировке слабый принцип гласит: «Если во Вселенной есть наблюдатели, значит, Вселенная должна обладать свойствами, делающими возможным существование этих наблюдателей».

В свою очередь, Брэндон Картер, (физик-теоретик, предложил свою формулировку, которая названа сильным антропным принципом и преподносится в таком виде: «Вселенная с ее законами и организацией должна быть устроена таким образом, что рано или поздно в ней должен появиться наблюдатель».

Поразмыслив, можно прийти к выводу, что слабый антропный принцип достаточно мягко сформулирован и вызывает меньше споров, ведь если человечество является составной частью реальности, из этого с очевидностью вытекает, что Вселенная такова, что существование человечества в ней возможно. К сожалению, такого нельзя сказать о сильном антропном принципе, который является достаточно спорным, ведь он отражает ничем не оправдан-

ный переход от возможного к необходимому и рассматривает человека как цель, пусть и частичную, существования Вселенной. На мой взгляд, сильный антропный принцип наталкивает нас на мысль о существовании чего-то высшего – Творца, Бога, Абсолюта, Создателя, который придал мировым постоянным Вселенной такие значения, которые делают возможным возникновение разумной жизни.

Роджера Пенроуз задаёт вполне резонный вопрос: «Каковы наиболее благоприятные условия, в которых с наибольшей вероятностью возникнет разумная жизнь при заданных значениях физических постоянных?». На что мы получаем не сложный для понимания ответ: «В той Вселенной, которую мы знаем, при известных значениях мировых постоянных, ответ, по-видимому, может быть следующим: это должна быть планета, похожая на Землю, вблизи звезды, похожей на Солнце, которая существует примерно 10⁹ или 10¹⁰ лет – время, достаточное, чтобы имела место соответствующая дарвиновская эволюция. Однако для Вселенной с другими значениями постоянных параметров ответ может оказаться совсем иным».

По-моему ощущается определённая мировоззренческая острота этого вопроса, ведь наблюдаемые свойства Вселенной жестко связаны с численными значениями ряда фундаментальных физических констант. Если бы значения этих констант были хоть немного другими, то было бы невозможным существование во Вселенной ни атомов, ни звезд, ни галактик, ни возникновения условий, которые сделали возможным появление человека, наблюдателя.

Я считаю, что, прежде всего, антропный принцип – это некая тайна, которую описывали многие учёные, но так и не смогли прийти к однозначному выводу. Никто и никогда не узнает, случайность это или умысел, что все физические постоянные являются таковыми, что во Вселенной смогли возникнуть высокоорганизованные структуры, включая человека. Мне больше импонирует сильный антропный принцип, с которым я связываю высказывание Зигмунда Фрейда: «Случайностей не бывает». Это моё личное мнение, но факт в том, что человек мог появиться отнюдь не в любой Вселенной. Так может нам просто повезло, и мы – избранные? Поставленный так вопрос совершенно переворачивает нашу жизнь, наше мировоззрение, вызывает чувство ответственности и благодарности. Но задавать вопросы можно и другие и по-другому. Тогда и ответы будут достаточно разноцветными.

КАК Я ПОНИМАЮ АНТРОПНЫЙ ПРИНЦИП

Говоря об эволюции Вселенной, мы приходим к мысли о «запланированности» появления в ней жизни, иными словами, вектор развития Вселенной направлен именно на появление мыслящего существа. Эту направленность развития мы сегодня отмечаем, но объяснить это факт пока не можем.

Во Вселенной присутствует всего четыре типа взаимодействий. Например, ученые установили, что если силы взаимного гравитационного притяжения материальных тел были бы чуть больше (немного бы выше была константа G), то и расширение прекратилось бы, практически не успев начаться, и не было бы звезд, галактик, планет, и Жизни. С другой стороны, в противоположном случае вещество Вселенной попросту распылилось бы, не успев и не сумев локализоваться в звездно-планетарные системы.

Очень похожая картина и для электромагнитного взаимодействия. Если бы заряд электрона оказался бы чуть выше наблюдаемой величины, то известные нам химические элементы не смогли бы образоваться.

Другими словами, законы физики утверждают, что существует ограниченное и весьма небольшое число фундаментальных констант, которые входят в формулировки основных мировых законов. Оказывается, что изменение одной из констант на очень малое количество приводит к невозможности существования наблюдаемой Вселенной, то есть Вселенная будет существовать в очень изменённом виде, в котором нет сложных устойчивых систем, таких как: ядра, атомы, звёзды и галактики. Следовательно, в такой Вселенной отсутствует жизнь.

Сегодня ученые дают две формулировки антропного принципа. Меня заинтересовал именно его сильный вариант. Вселенная обязана быть устроена так, чтобы в ней могла зародиться разумная жизнь. В этой его версии принцип выходит за рамки слабого антропного принципа и утверждает, что зарождение жизни во Вселенной не только возможно, но и фактически неизбежно.

Оказывается, для устойчивого существования основных структурных элементов нашего высокоорганизованного мира необходима очень тонкая

подача ряду численних величин фізических констант — даже небольшое мысленное варьирование одной из них приводит к резкой потере этой устойчивости или выпадению определенного критического звена эволюции, порождающего данные элементы. В итоге проведенных целым рядом физиков оценок «благоприятное» прохождение эволюции через все критические этапы оказывается почти невероятным. Однако тот факт, что оно все же состоялось, заставляет заключить, что условия, необходимые для этого и задаваемые во многом именно спектром численных значений фундаментальных физических и космологических параметров, были с самого начала «обеспечены» с высокой точностью.

Крайняя точка зрения в этой космогонической традиции доходит до того, что не только универсальные константы предопределены, но и развитие сознающего разума во Вселенной неизбежно.

Против самого антропного принципа спорить не приходится, поскольку наличия мировых констант Вселенной отрицать нельзя, а это означает эволюцию Вселенной и появление разума. Можно предполагать, что единственная Вселенная в процессе самоорганизации способна к «тонкой подстройке», а значит, и к появлению наблюдателя. Но в этом случае возможность «тонкой подстройки» уже изначально заложена во Вселенной и это вызывает у меня вопрос: будущее Вселенной определено уже при её рождении? Наука молчит, пока. Ученым есть над чем задуматься.

СЕКЦІЯ 2 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

**Адамович П.
ГФВП НТУ «ХП»**

КРАЄЗНАВСТВО ЯК СПОСІБ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РЕГІОНУ. НА ПРИКЛАДІ ІСТОРІЇ СЛАВОВА

Краєзнавство — вагома сфера у розвитку історичних знань українського суспільства. Краєзнавчі дослідження збагачують фонди музеїв, розширюють кількість публікацій науково-популярного характеру в бібліотеках. Дослідження краєзнавців слугують матеріалом для роботи істориків. Активним напрямком у краєзнавчих дослідженнях є вивчення історії певного населеного пункту — села або міста. Село тривалий час уособлювало в собі стиль

українського життя. Про одне з таких сіл – з тривалою історією та давніми традиціями розповідає наше дослідження.

Історія Славова, в урочищі Кувдоби, розпочинається в добу скіфського періоду, коли на цьому місці було перше поселення. За переказами село одержало назву на честь великої перемоги над ворогом. В письмових джерелах село згадується під 1650 роком. Біля села знаходиться 18 курганів-могильників, які зі слів найстаршого жителя села Задорожного Йосипа Микитовича є могилами жителів села слов'яно-язического періоду. Колись за його пам'яті їх було 36 і лишилась лише половина. Колись село називалось Ставів. Напевно навколо села були стави, а до наших днів лишилися лише болота і заболочені місця. Він розповідав, що в урочищі Кувдоби стояла церква, яка пішла під землю, потонула ніби пам'ять про ті давні, героїчні для села і його жителів дні.

Село зростало протягом ХІХ ст. Тут працювала школа, відбувались ярмарки. В часи української революції 1917–1921 років село потрапило у вир подій. Так, жителі села Петро Боровський, Степан Литвинчук, Клим Герасименко воювали в Червоній армії і навіть були нагороджені М. С. Будьонним. В грудні 1929 р. в селі було створено колгосп імені 12-річчя Жовтня. Його фундаторами були А. Крушевський, Д. Полюх, Ф. Сендер та ін. В 1931 році село було майже повністю колективізоване. Але не обминув Славів і голод 1933 року. В селі померло майже 300 чоловік (зі слів тодішнього секретаря сільської Ради Якобчука Володимира Тимофійовича), траплялось людоїдство.

Страшної трагедії зазнали жителі села під час Радянсько-німецької війни. До весни 1943 року дві третіх жителів села було виселено в Барашівський район. З села було забрано 20 юнаків і дівчат на працю в Німеччину (з них 5 чоловік не повернулось). При звільненні села від нацистів десятки людей були мобілізовані в Радянську Армію. З них 37 чоловік загинули. Нагороджені бойовими орденами – Й. Задорожний – орденами Червоної Зірки і Слави ІІІ ступеня, П. Баранівський – орденом Червоної Зірки, А. Протасевич – орденом Слави ІІІ ступеня. Навіть стислий огляд історії села демонструє чимало подій, вивчення яких може зацікавити істориків. В цьому плані, наш огляд ми сприймаємо як спробу викликати таке зацікавлення.

ОСОБЛИВОСТІ «РАДЯНІЗАЦІЇ» ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У 1939–1941рр.

Метою пропонованої розвідки є висвітлення специфіки інтеграції західноукраїнських земель до УРСР протягом вересня 1939 – червня 1941 рр. Характеризуючи процес «радянізації», передусім слід зазначити, що його головними передумовами були німецько-радянська окупація Польщі та анексія СРСР частини території Румунії. Легітимація більшовицького режиму тут відбулася шляхом скликання Народних Зборів Західної України, які 26–27 жовтня 1939 р. ухвалили декларацію про возз'єднання з УРСР. 2 серпня 1940 р. Верховна Рада СРСР прийняла Бессарабію та Північну Буковину до складу СРСР. Досить швидко в Львівській, Станіславській, Волинській, Тернопільській та Чернівецькій областях владу монополізували органи ВКП(б) і КП(б)У. Було ліквідовано місцеві політичні партії. Більшовицька модернізація в економіці та соціальній сфері дозволила швидко включити ці регіони до складу всесоюзного господарського комплексу. Її основними напрямками стали націоналізація підприємств і земельного фонду, форсована колективізація. Політичне виховання та пропаганда атеїзму перетворилися на домінуючі складові системи освіти. Втім, вирішальне значення у формуванні іміджу нової влади відіграли її репресивно-каральні структури, які розгорнули активну боротьбу з «антирадянськими елементами». Як наслідок, до червня 1941 р. жертвою репресій став кожен 10-ий мешканець Західної України. Таким чином, процес «радянізації» західноукраїнських територій став закономірним наслідком агресивної зовнішньої політики СРСР і перетворився на інструмент запровадження командно-адміністративної економіки та тоталітарної політичної системи.

Богацька А. С.
НТУ «ХП»

ДО ПИТАННЯ ПРО АКТИВНИЙ ОПІР НАСИЛЬНИЦЬКІЙ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ НАПРИКІНЦІ 1920-Х – НА ПОЧАТКУ 1930-Х рр. (НА ПРИКЛАДІ ЗМІЙВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

В сучасній українській історіографії проблема Голодомору та його причин є однією з провідних. Тому, вважаємо, що використання нових крає-

знавчих джерел, безумовно, є актуальним. До роботи були залучені матеріали Державного архіву Харківської області, архівного відділу Зміївської районної державної адміністрації та архівного відділу музейного комплексу Зміївського ліцею № 1 ім. З. К. Слюсаренка (більша частина наведених архівних матеріалів вводиться в науковий обіг вперше).

У 1928 р. радянський уряд запланував перехід до нових типів господарювання на селі. Був обраний шлях колективізації – руйнування дрібних господарств і створення великих колгоспів і радгоспів. Радянська влада зробила ставку на бідняків і середняків. Куркулі ж, були оголошені класовими ворогами, обґрунтуванню чого особисто Й. В. Сталін приділив значну увагу.

У Зміївському районі було багато дрібних бідняцьких господарств – майже 40% всіх сільських господарств. 472 не мали ніякої живності, 553 – тягла і реманенту. Через їх відсутність 83 бідняка навіть не обробляли отриману землю і здавали її в оренду. Основними виробниками сільськогосподарської продукції в той час були в районі середняцькі господарства. Примусова колективізація й вилучення хліба викликали хвилю замахів на працівників радянської влади. У 1929 р. двічі було скоєно замах на В. Я. Сердюка, в якому брало участь 11 чоловік. До їхнього завдання входило розграбувати будівлю кооперативу, а її голову – вбити. За підозрою дружини Сердюка, Н. С. Сердюкової, «замах організували кулаки і есери». Перший був скоєний у с. Скрипаї, другий – через два тижні в с. Геніївці, де так само зазнала нападу голова Геніївської сільради Н. С. Сердюкова.

У 1929 р. від рук куркулів загинув голова Задонецької сільради В. І. Щегельський. Цей випадок був використаний керівництвом району для пропагандистських цілей: створене в цей час Товариство по спільній обробці землі (ТСОЗ), було названо ім'ям партійного функціонера. Примусове вилучення збіжжя при проведенні хлібозаготівель 1931 р. викликало активний опір селян. Так, у с. Борова була розграбована кооператива, а все правління, що складалося з п'яти чоловік – убито. У с. Соколово актив виявився нездатним виконати план зв'язку з чим було замінено 80 % його складу, а голова сільради знятий з посади. Доведене до відчаю селянство, інколи підіймало стихійні бунти, які нещадно придушували органи ГПУ. М. С. Шевчук із с. Андріївки, що поруч із Лиманом згадував: «7 квітня 1933 р. в селах Юрчикуве і Великі Хутори тривожно задзвонили в дзвони і доведені до відчаю люди

з сокирами, вилами, лопатами, косами напали на місцеву владу і вчинили самосуд. Цей бунт було придушено, а учасники зникли безслідно».

Отже, дослідження опору насильницькій колективізації з боку селянства, а також розкуркуленню, на нашу думку, має важливе значення у вивченні обставин, що спричинили величезну трагедію українського селянства – Голодомор 1932–1933 рр.

Божко В.
НТУ «ХП»

РАДЯНСЬКІ ЖІНКИ – ВІЙСЬКОВІ В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

В сучасному суспільстві поступово починають стиратися грані між жіночими та чоловічими справами, професіями та ролями. Але цим тенденціям передувала доволі тривка історія. Стереотипне судження, що війна – справа чоловіча набувало іншого значення під час подій Другої світової війни. Жіноча частина нашого народу разом з чоловіками, дітьми та людьми похилого віку винесла на своїх плечах всі тяготи тієї війни.

Роль жінок у рятуванні поранених – неоціненна. Завдяки дівчатам-санінструкторам близько 70% поранених поверталися на фронт. Що довелося випробувати на фронті цим дівчатам, знають лише вони. Коли вчорашня школярка під вогнем противника тягла на собі пораненого бійця, а також свою та його зброю, вона зазнавала колосальної напруги, фізичної та психічної.

Дівчата-добровольці ставали до зенітних гармат і кулеметів ще 1941 року. На відміну від інших армій світу, в Червоній армії були створені жіночі авіаційні та танкові частини. Керувати танком змогли лише одиниці, і серед них – Марія Лагунова. Вона стала механіком-водієм Т-34. Восени 1943 р. у жорстокому бою втратила обидві ноги, але не впала у відчай. Навчилася ходити на протезах і повернулася до свого полку.

«Нічні відьми» – радянські льотчиці, які на маленьких літачках У-2, що у німців називався «рус-фанер», підкрадалися до ворожих позицій і ефективно засипали їх бомбами. Вдень в битву з ворогом вступали льотчиці 586-го винищувального і 587-го бомбардувального авіаційних полків, в подальшому представлені до високих нагород. Так, командир ланки Надія Федутенко під час атаки була поранена в голову та спромоглася виконати завдання і без втрат привела ланку на свій аеродром. А льотчиця Тарасенко, важко поране-

на в ногу, хоча й втрачала тричі свідомість, все ж таки врятувала екіпаж і бойову машину.

На фронті особливо прославилися жінки-снайпери. Вони іноді краще за чоловіків відповідали цій спеціальності. Однією з найвідоміших була Герой Радянського Союзу Людмила Павличенко, яка знищила 309 гітлерівців, у тому числі 36 ворожих снайперів. Щоправда, полювання за живими мішенями негативно позначалося на психіці жінок-снайперів. Після війни в них виникали проблеми зі створенням сім'ї, входженням у трудові колективи тощо.

Друга Світова була війною тотальною, вона вимагала неймовірних зусиль від багатьох людей. Якщо раніше воювали головним чином чоловіки, то у цю війну і жінкам довелося взяти на себе важкий тягар і довести, що вони здатні долати величезні труднощі.

Гавриш О. В.
НТУ «ХП»

ЛЮБОТИНСЬКА РЕСПУБЛІКА ПІД ЧАС ПЕРШОЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Методи врегулювання політичних питань, проблем влади з населенням, загроз територіальної цілісності країни, політичне та правове становище невизнаних державних утворень є актуальними для країн, які зіткнулися з даними проблемами (зокрема до яких належить і Україна). В роботі було використано доробок Стрільця В. В. «Люботинська республіка: Призабута сторінка нашої історії», «Люботин: Історико-краєзнавчий нарис», а також матеріали Люботинського краєзнавчого музею. Інтернет-ресурси на дану тему майже відсутні, в наявності лише невеличка стаття у Вікіпедії. Низку нових і маловідомих фактів було почерпнуто автором зі спогадів очевидців.

20 грудня 1905 р. о 16:45 на телеграфний апарат станції прийшла телеграма з Воронежа: «Конференція депутатів 29 залізниць постановила оголосити всеросійський страйк з 12:00 ночі на 21 грудня», що і стало певною передумовою подальших подій. Станція повністю перейшла під контроль, «Тимчасового союзного управління залізницею». Його очолив Константин Кирста. Заступником став студент Авраам Фінкельштейн. З 23 по 26 грудня відбувалися масові мітинги, були роззброєні жандарми, поліцейські, стражники, урядники і пристави. Проте, невдовзі, солдатами 201 Лебединського

полку був захоплений Константин Кирста. 26 грудня 1905 р. повсталі оголосили про створення Люботинської республіки. На чолі повстання став Авраам Фінкельштейн. Знову були арештовані жандарми. Наступного дня відбувся суд, на якому прийнято смертний вирок. Дане рішення однозначно не можна сприймати як необхідні міри протестуючих проти супротиву офіційної влади, адже заарештовані не чинили жодного опору. Цей вирок підлягає засудженню.

Влада, яка спочатку вичікувала, перейшла до рішучих дій. Тому з Харкова вийшов загін у складі семи рот солдатів, дві сотні козаків і одна гармата. Увечері 30 грудня 1905 р. війська оточили станцію, а в 5:00 вечора почався обстріл. Всього було зроблено 12 пострілів. У результаті пожежі, що почалася, згоріло 30 товарних вагонів. В результаті цих дій, повстання було придушено. У вересні 1906 року слідство у справі «Про скопище залізничних службовців на станції Люботин Харківсько-Миколаївської залізниці» було передано в суд, а 5 січня 1907 р. оголошено вирок: Костянтину Кирсті – два роки позбавлення волі, шість осіб засуджено на рік, сорок вісім осіб визнані невинними. Цікаво, що прізвище Фінкельштейн у справі не значилося.

Таким чином, в результаті повстання не досягло своєї кінцевої мети – створення Люботинської республіки, проте воно стало прикладом продовження боротьби з самодержавством, демонстрацією непокори та прагненням на самовизначення окремих територій Російської імперії.

Дзига Ю.
НТУ «ХП»

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КОСМОНАВТИКИ

Освоєння космічного простору та дослідження в галузі космічної техніки продовжують бути надскладними та науково ємкими в сучасному світі. Серед невеликої кількості країн, які можна назвати космічними державами, не останнє місце посідає Україна.

Історія української космонавтики нерозривно пов'язана з радянською космонавтикою, проте в ній завжди спостерігалися свої особливості та риси. Так, коли у радянських військових виникла потреба у важких ракетах з мінімальним часом передстартової підготовки, в Дніпропетровську для розробки таких ракет на початку 50-х років було створено Конструкторське Бюро «Пі-

вденне». Його очолив видатний конструктор ракетної техніки Михайло Кузьмич Янгель, один з головних творців ракетно-ядерного щита СРСР. Розроблені у Дніпропетровську міжконтинентальні ракети з багатьма ядерними боєголовками й досі стоять на озброєнні ракетних військ Російської Федерації. Серед них вирізняється найпотужніша бойова ракета сучасності РС-20 «Воєвода» (або «Сатана», як її називають на Заході), вона здатна долати будь-яку протиракетну оборону і може доносити до цілі 10 потужних ядерних боєзарядів. Сьогодні ці ракети перетворені українськими вченими на мирний ракетоносії «Дніпро», спроможний виводити у космос супутники вагою до 4 т.

Історія української космонавтики пов'язана з іменами відомих космонавтів, які одними з перших вирушили у простори Всесвіту. Вперше український космонавт Павло Попович на кораблі «Восток-4» опинився на Земній орбіті ще у серпні далекого 1962 р. Протягом 12 – 15 серпня 1962 р. він здійснив перший у світі груповий політ двох пілотованих кораблів, спільно з А. Г. Ніколаєвим, який керував космічним кораблем «Восток-3». Під час групового польоту були проведені перші експерименти з радіозв'язку між екіпажами двох кораблів у космосі і взаємне фотографування, виконана широка програма науково-технічних і медико-біологічних експериментів. П. Попович здійснював орієнтацію корабля в просторі за допомогою системи ручного управління. За перший успішний у світі груповий космічний політ і виявлені при цьому мужність і героїзм П. Попович, отримав звання Героя Радянського Союзу. У 1974 р. П.Попович здійснив другий космічний політ і 15 днів працював на орбіті в складі екіпажу орбітальної космічної станції «Салют-3». Цікаво, що в березні того ж 1962 р., паралельно з польотом П. Поповича, дніпропетровська ракета з серії «Космос» вивела на орбіту геофізичний супутник ДС-2 («Дніпропетровський супутник»), перший супутник, повністю виготовлений в Україні.

Яскраві сторінки розвитку космонавтики нерозривно пов'язані з Харковом. В 50-ті рр. ХХ ст. саме тут було споруджено комплекс підприємств, що виробляли складне електрообладнання для ракет. Харківське виробниче об'єднання «Хартрон», яке створювало системи керування та наведення для ракет, з часом перетворилося на провідне підприємство такого типу в рамках усієї космічної галузі Радянського Союзу. Харківські вчені та інженери проводили дослідження на базі багатьох провідних вузів нашого міста: ХАІ,

ХПІ, ХІРЕ, Інститут низьких температур, Інститут метеорології, Інститут монокристалів. Необхідно згадати унікальну космічну династію харківського походження. Родина Волкових увійшла в історію світової космонавтики як єдина космічна династія, в якій батько і син є досвідченими та професійними космонавтами. Вихованець Чугуївського авіаційного училища льотчик-космонавт Олександр Волков у 80-90-ті роки тричі брав участь в експедиціях на орбітальну станцію «Мир». Його син Сергій, який народився в Чугуєві в 1973 р., став продовжувачем справи батька та в 2008 р. очолив чергову експедицію на Міжнародну Космічну Станцію.

Отже, нашій країні є чим і ким пишатися, сподіваємося ані політичні труднощі, ані складнощі в економіці не затьмарять наші нинішні та потенційні можливості в освоєнні космосу.

Дерев'янко Д. С.
НТУ «ХПІ»

ФОРТЕЦЯ СВЯТОГО ІОАННА УКРАЇНСЬКОЇ ОБОРОННОЇ ЛІНІЇ

Українська оборонна лінія була споруджена для захисту південних степових рубежів Російської держави від нападів кримських і ногайських татар. Значну стратегічну роль в лінії відігравала Фортеця Святого Іоанна. Дослідження історії Української лінії, що не є достатньо вивченою, дозволяє доповнити історію Слобожанщини XVIII ст.

Будівництво Лінії та її заселення покладалася на слобідські та гетьманські полки, а також полки ландміліцейського корпусу (рекрути з місцевого населення). Основну частину робіт на будівництві повинні були виконати українські козаки. Довжина Української оборонної лінії, відповідно до карти 1736 року, становила 268 верст 100 сажнів – 286 км. Цією ж картою визначені кордони Української лінії як адміністративної території: на заході поділ із землями Полтавського полку проходив по річці Ворскла, на півночі поділ із землями Харківського слобідського полку проходив по південному кордону поселення Нова Водолага, на сході – із землями Ізюмського слобідського полку уздовж річки Сіверський Донець, а на півдні – уздовж державного кордону Російської імперії, встановленим відповідно до умов Адріанопольського мирного договору 1713 року. Українська Оборонна лінія налічувала 16 фортець. Дев'ята фортеця, а саме фортеця Святого Іоанна була побудована

разом з усіма фортецями Української оборонної лінії. 20 жовтня 1731 року закінчилося будівництво Десятої та Дев'ятої фортець Української оборонної лінії. Усі 10 фортець Лінії мали вигляд бастионних чотирикутників. Перед лицьовою стороною фортеці, споруджувалося укріплення трикутної форми.

Солдатів набирали з місцевого населення, вони називалися ландміліціонерами. Згодом на землі закріплених полків були направлені переселенці, всі ці дії та рішення виконувалися за наказом сенату. За певними територіями були закріплені полки. Бельовський полк – від Орловської фортеці (східна частина сучасного Краснограда і села Піщанка Красноградського району), включила територію біля фортеці Святого Іоанна (села Берестовенька, Калинівка, Октябрське).

Татари довго не наважувалися захоплювати Лінію та її фортеці, але напади все ж таки були. Фортеця Святого Іоанна відбила багато нападів татар, і заважала ворогам обійти з флангу Бельовську місто-фортецю. Фортеця Святого Іоанна розміщена на великому пагорбі, тому її так важко захопити. У 1754 році саме Десята та Дев'ята фортеці відбивали напад татар. Але головний удар татари спрямували на Десятую фортецю. Ці події змалював невідомий художник на картині «Отражение нападения на Белёвскую крепость».

Така важлива історична пам'ятка як фортеця Святого Іоанна на даний момент перебуває під загрозою знищення. В наш час всі фортеці Української оборонної лінії, в тому числі і фортеця Святого Іоанна, для сільських фермерів просто бугри які зменшують площу їхніх полів. Прикладом цієї неповаги до історичних пам'яток був випадок коли фермер заради розширення орних земель розвернув бульдозером 8 км. оборонних валів земляної фортеці Святої Парасковії. Така цікава історична пам'ятка, як фортеця Святого Іоанна та й загалом вся Українська оборонна лінія повинні бути збережені. Треба показати, що це не просто бугри, а дуже велика система фортець яка просто вражає своєю величчю та історією. Також є можливим створення та проведення екскурсій по всім фортецям Української оборонної лінії.

ЖІНКИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ: СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

«Війна – справа чоловіча», однак участь жінок у війні стає реальністю. Особливо масовим це явище стало в період Другої світової війни. Жінки були на лінії фронту, активно брали участь у підпіллі, у партизанському русі. Вони взяли на себе безліч «чисто чоловічих» спеціальностей в тилу та тяжкій праці.

Настанови влади, чи погляд влади на місце жінки у суспільстві – це чинник, який так чи інакше впливав на стратегії виживання. Слід визнати, що радянська влада в умовах війни розглядала весь народ як ресурс перемоги. Однак певної політики щодо жіноцтва вироблено не було, і таку спеціальну політику не реалізовували й нацисти.

Від перших днів війни владні вказівки з Москви не брали до уваги подальшу долю жінок на окупованих територіях і свідчили лише про намагання максимально використати жіночу працю, в тому числі й на тих землях, які, очевидно, мали бути залишеними та знаходились у прифронтових зонах.

Наступ гітлерівців спричинив активізацію ініціатив радянської влади щодо жінок, основу яких становив заклик «стати замість». Звичайно усвідомлювати це було важко, проте такі норми соціальної поведінки диктували воєнні реалії. Жінки використовували службове та особисте становище: розповсюджували інформацію через «сарафанне радіо» (тобто чутки та плітки). Саме отримана через такий спосіб інформація давала відомості про відправки дівчат та хлопців до Німеччини, про облави або пошуки євреїв тощо. Ці жіночі мережі спілкування мали неабияке значення для порятунку та виживання. Однак, страшні звістки часто не сприймалися серйозно. Наслідком такого ігнорування були криваві розправи, відправлення на примусові роботи тощо.

В період окупації України Німеччиною, жінки протидіяли окупантам, у формі пасивного і активного спротиву. Пасивний спротив виражався в приховуванні власного майна, харчів, активний – в формі відкритих жіночих бунтів та намагання легітимно відстояти свої права. Про пасивний спротив згадано у свідченнях практично кожної людини, що пережила окупацію. Важливо підкреслити, що ця стратегія поширювалась не тільки на власне, а на

державне чи колгоспне майно. Щодо активного спротиву – «бабських бунтів», то їх зафіксувала при відступі радянська влада. Жіночий досвід виживання, життя та смерті в умовах окупації був різним, однак загальною тенденцією ставало створення певної ієрархії цінностей, серед яких «вижити та зберегтися» були найголовнішими. Це прагматичне завдання формувало різні практики – від свідомого подвигу до пасивного очікування, від спротиву до визнання «чужих» силою та владою, від готовності померти за чужих і своїх дітей до згоди працювати в борделі, від зрадницької поведінки до втілення бажання «стати до боротьби».

Враховуючи інформацію, яка сьогодні показує реальний стан речей та місце жіноцтва у воєнних подіях, необхідно усвідомлювати, що жінки, хоч і терпіли великі втрати і страждали у часи воєн, однак далеко не всі і не завжди поводитися як пасивні жертви надзвичайних обставин. Де б не опинялися українські жінки під час воєнних конфліктів протягом ХХ ст. – на окупованих теренах чи у партизанських загонах, в евакуації чи у засланнях, у Червоній армії чи у національному підпіллі – вони долали усталені віками гендерні стереотипи про жінку-жертву війни, а беручи до рук зброю, доводили що образ жінки-миротворця також не є універсальним.

Отже, вивчення досвіду жінок в умовах окупації чи військових компаніях є цінним та дозволяє не лише розширити та поглибити наші знання про події Другої світової війни, а й відмовитися від традиційних оцінок жіночої ролі в умовах війни.

Єремєєва І. В.
НТУ «ХП»

МИКОЛА БАРАБАШОВ – ВЧЕНИЙ ПЛАНЕТАРНОГО МАСШТАБУ

Запитайте сучасника, із чим у нього асоціюється Харків і зрозумієте, що у його пам'ять врізалися не Дзеркальний струмінь чи куполи Вознесенського собору, не одна з найбільших площ Європи, майдан Свободи, зі своїм незмінним супутником – будівлею Держпрому. Герой нашого часу, скоріше за все, згадає найбільший промислово-речовий ринок Східної Європи, назвавши його «Барік» чи «Барабан», а у випадку особливо чутливого настрою – «Барабашка». Між тим, ринок отримав свою назву від станції метро, найменованої на честь астронома академіка М. П. Барабашова.

М. П. Барабашов народився 30 березня 1894 р. у м. Харкові, в родині відомого офтальмолога. У дитячі роки Микола захопився фантастикою. Батько ж, вчасно розгледівши пристрасть сина, влаштував йому доленосну зустріч із відомим французьким астрономом Каміллем Фламмаріоном. З того часу хлопець раз і назавжди закохався у космос. Він облаштував на даху батьківського дому, по вул. Зміївській, 1 (нині – проспект Гагаріна) обсерваторію і вже у 15 років почав публікувати в «Известиях Русского общества любителей мироведения» результати своїх спостережень за сонячними плямами, Венерою та Марсом. Завдяки цим заміткам на юного дослідника звернув увагу видатний теоретик космонавтики та винахідник Костянтин Едуардович Ціолковський, з яким М. П. Барабашов довгий час вів листування.

Під час навчання у Харківському університеті М. П. Барабашов вирішив задачу по визначенню альbedo (відбивальної здатності) Землі. Після закінчення навчання, у 1919 р., він був залишений на кафедрі астрономії. У 1922 р. здобув посаду астронома-спостерігача, а вже у 1930 р. очолив Астрономічну обсерваторію. 1934 р. М. П. Барабашов очолив кафедру астрономії Харківського університету. Вже з 1930-х років вчений став застосовувати фотографічну фотометрію для вивчення планет і Місяця. У 1935 р. спільно з оптиком-конструктором М. Г. Пономарьовим він створив перший вітчизняний спектрогеліоскоп, за допомогою якого і нині здійснюють спостереження Сонця.

Зі вступом Радянського союзу до Другої світової війни М. П. Барабашова було евакуйовано до республіки Казахстан. У м. Кзил-Орда він очолив кафедру астрономії і теоретичної механіки Об'єднаного Українського університету. Після звільнення м. Харкова від окупаційних військ у 1943 р., М. П. Барабашов на два роки став ректором Харківського університету. В повоєнні роки він був одним із координаторів радянської програми досліджень Місяця і планет Сонячної системи. За його сприяння у 1949 р. створено Комісію фізики планет астрономічної ради АН СРСР, яку він очолював протягом 17 років. М. П. Барабашов – один із авторів і редактор першого Атласу зворотної сторони Місяця, складеного за фотографіями, одержаними автоматичною міжпланетною станцією «Луна-3». М. П. Барабашов вів плідну викладацьку та просвітницьку діяльність. Серед його учнів близько 30 докторів та кандидатів наук. У квітні 1957 р. з ініціативи М. П. Барабашова відкрито Харківський планетарій. Іменем вченого названо

малу планету №2883, а також кратер на Марсі з координатами +47° північної широти, 69° довготи.

Таким чином, М. П. Барабашов, зробив величезний вклад у вітчизняну астрофізику. Науково-дослідні організації, засновані за його участі, на багато років визначили розвиток наукових досліджень не лише в СРСР, а й в сучасній Україні.

Капаніна О.
ПВНЗ ІСМВ «Харківський колегіум»

ПЕРШИЙ УКРАЇНЕЦЬ В ПІВНІЧНІЙ АМЕРИЦІ

Початок української імміграції є доволі актуальною темою та викликає науковий інтерес серед дослідників. Попри існування достатньої кількості наукових праць з даної тематики існують окремі проблеми, що потребують окремих розвідок. Однією з таких малодосліджених тем є історія тих перших поодиноких мігрантів українського походження до Америки.

Традиційною першою хвилею української еміграції до Америки вважається остання чверть ХІХ ст., коли група українців із Закарпаття приїхала на шахти Пенсільванії у США. Але це не були найперші етнічні українці на американській землі, серед першопрохідців Нового світу трапляються українські імена, які прибули на кораблях капітана Джона Сміта, відомого мореплавця та авантюриста, під час так званої Вірджинської кампанії. Цими українцями були корабельний лікар Іван Богдан та корабельний тесля Лаврентій Богун. Проте, через брак джерел, дослідники часто об'єднують цих двох українців, говорячи що Іван Богдан та Лаврентій Богун це одна людина. Слід відмітити, що польська діаспора приписує своїй історії славу першовідкривача Івана Богдана, наголошуючи що звали його Яном та був він поляком. І як стверджує краєзнавець М. Савчук: «Однозначно погоджуються і з поляками, і українцями, що він з Коломиї. Стоїть питання тільки, якої він національності. Ми вважаємо його українцем. Якби він називався Збігнев там чи Ричард, було ж тяжко сказати, що він українець. Але Ян, Іван...».

Подальша доля першого українського американця відома нечітко, але все ж деякі відомості дійшли до наших днів. Цікаві деталі про перебування І. Богдана, вихідця з Коломиї, в Північній Америці дізнаємося з праці «Достовірні записки про подорожі й пригоди капітана Джона Сміта у Європі, Аф-

риці та Америці». Зокрема, автор повідомляв, що Іван Богдан прибув до Джеймстауна у на англійському кораблі «Марія та Маргарита». Українська діаспора США вважає Івана Богдана першим українцем Америки і в середині 1970-х років Український конгресовий комітет в Чикаго ініціював випуск поштової марки на його честь, де він постав як будівничий пароплавів та організатор першої фабрики скла в Джеймстауні.

Таким чином, українці є справді унікальною нацією, яка перебуває в перманентному становищі змін та пошуку кращого життя. Досвід Івана Богдана є прикладом сміливості, дещо авантюристичності, що відповідає рисам українського характеру, прагнення рішучості та змін у своєму житті. Саме цій людині випав шанс покласти початок історії України в Новому світі.

Карабаш А. Г.
НМетАУ

ЛІТЕРАТУРА КИЇВСЬКОЇ РУСІ ЯК ЗАСІБ УКРІПЛЕННЯ ЄДНОСТІ НАРОДУ

Актуальність даної проблеми полягає у визначенні і аналізі впливу літератури на формування цілісності та незалежності Київської Русі. Значення поставленої проблеми обумовлено внутрішньою необхідністю держави в конкретний період її розвитку у появі літератури як засобу укріплення єдності народу.

Основа для подальшого розвитку давньоруської культури була закладена ще в V ст. з появою міста Києва. Але глобально вона почала розвиватися з прийняттям християнства у 988 р. та бурхливим розвитком писемності в Київській Русі. Вважалось, що книги – це ефективний спосіб об'єднання народу, утвердження релігії та її швидкого поширенню по всій території Київської Русі. Варто зазначити, що Русь почала читати чуже раніше, ніж писати своє, і тому на початку X ст. масово починають завозитися книги з-за кордону: з Візантії та Болгарії. В самій Русі їх інтенсивно перекладали, переписували та активно читали.

Культурним центром Київської Русі у X–XI ст. було Київське князівство – з власним культурним центром у вигляді Києво-Печерської лаври. Саме тут починають зароджуватись провідні жанри літератури: літописання, історична повість, житія, слово, агіографічний жанр. Тісний взаємозв'язок куль-

тури Київської Русі з зовнішнім світом сприяв посиленню зовнішніх впливів на формування давньоруської літератури та культури в цілому. Яскравим прикладом нав'язування чужої волі стало утвердження цінності таких письменників як гомілети. Так називали авторів повчань, в котрих описувались властивості людського характеру, особливості людської психіки. Саме завдяки працям письменників-гомілетів було виявлено, що з прийняттям нової віри на Русі, змінюється світорозуміння людини. Такі зміни мали відображення й в літературі. Формується література одного сюжету – сенс людського життя. З появою нової тематики виникають нові жанри, серед них: патерики, апокрифи, житія. В них відображається життя святих, праведників, монахів.

Активними діячами в даній сфері культури були відомі книжники Володимир Великий та Ярослав Мудрий. Саме за часів Ярослава Мудрого розпочинається боротьба з Візантією за окреме існування давньоруської культури. Першим кроком до укріплення незалежності стало затвердження власної митрополії в Києві, канонізація перших святих – Бориса і Гліба. Вагомий вклад у розвиток Київської Русі зробило літописання, а саме – «Повість минулих літ» Нестора. Жага цілісності і єднання була утверджена в народі завдяки працям: «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона (1051 р.); «Повчання дітям» Мономаха (1117 р.). Отже, можна стверджувати, що література в період формування давньоруської культури була потужною інтелектуальною зброєю у підвищенні розвитку та покращенні соціально-економічного, релігійного, політичного стану Київської Русі, що дало їй змогу стати гідним конкурентом провідним державам того часу.

Кікош К. Ю.
НМетАУ

ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРИЧНІ НАСЛІДКИ РЕФОРМ МАРІИ-ТЕРЕЗІИ ТА ЙОСИПА II

Після поділу Польщі і включення частини польських земель (разом з Галичиною і Поділлям) до складу Австрійської імперії правителі останньої провели низку реформ спрямованих на централізацію державного управління і заміну феодально-станових відносин буржуазними. Так, імператриця Марія-Терезія (правила у 1740–1780-х рр.) замінила шляхетське самоуправління (особливо розвинуте на землях колишньої Речі Посполитої) бюрократично-

чиновницьким управлінням, котре підпорядковувалося безпосередньо імператорському двору. Крім цього, було обмежено право поміщицького вотчинного суду над селянами, панщина обмежувалася до трьох днів на тиждень. Створювалася регулярна армія на основі обов'язкової воїнської повинності, централізованого рекрутського набору і збору постійного військового податку, що кардинально обмежувало роль шляхетського ополчення. Реформи Марії-Терезії продовжував її правонаступник Йосип II, що правив в 1780–1790 рр. він прагнув на усій території імперії створити уніфіковану абсолютистську адміністративно-бюрократичну систему управління, ліквідувавши залишки автономії у її окремих областях. При цьому австрійський уряд намагався протиставити польсько-шляхетському спротиву і у своїй політиці галицьких і буковинських землях спирався на місцеве українське селянство, надаючи йому певні свободи. Проте селянські реформи Йосипа II, задекларовані у його наказах та патентах 1781, 1782, 1785 рр., про скасування кріпосної залежності, заміні панщини і других натуральних повинностей єдиним поземельним податком наštтовхнулися на активний опір поміщиків і тому не були реалізовані. Водночас були ліквідовані особиста залежність селян від поміщиків, вони отримали право без згоди своїх панів одружуватися, переселятися, передавати майно у спадок і т.д

У релігійній площині результатом реформ було підпорядкування церкви державі, при чому основні християнські конфесії імперії (католицька, греко-католицька, протестантська) урівнювалися у правах, а священики отримували статус державних службовців. Панівний, у політичному сенсі, в імперії і фактично автономний орден єзуїтів був ліквідований імператорським указом у 1773 році. Було проголошено загальну середню освіту, для чого створювалася широка мережа навчальних закладів, що утримувалися за рахунок держави.

Однак після смерті Йосипа II із-за спротиву аристократії та поміщиків реформи були зупинені. Почалося зростання феодалного і національного гніту насаджування німецької мови, проводилась політика асиміляції українського населення. Внаслідок цього в українських землях Австро-Угорщини активізується національно-визвольний рух. Одним із зачинателів українського опозиційного руху вважають священика І. Могильницького, котрий у 1816 р, за підтримки єпископа М. Левицького організував «Клерикальне товариство» з метою поширення в селянському середовищі релігійних текстів

українською мовою, написав першу в Галичині «Граматику» української мови. Загалом слід відзначити, що аж до драматичних збурень ХХ століття на західноукраїнських землях переважали легітимні форми протистояння і боротьби за власні права. Напевне і в цьому полягав політичний ефект реформ Марії Терезії та Йосипа II.

Ковальчук І. В.
ЖДУ ім. І. Франка

УКРАЇНОЦЕНТРИЧНИЙ АСПЕКТ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Друга світова війна, у якій брала участь 61 країна, серед них і Українська Радянська Соціалістична Республіка, що була складовою Радянського Союзу. Ця війна проти нацистської Німеччини і її сателітів із самого свого початку мала «український фактор» – Україні у планах Третього райху відводилося провідне місце [11 серпня 1939 р. А. Гітлер казав: «Мені потрібна Україна, щоб нас не змогли ослабити голодом, як це було під час попередньої війни»]. В ході самої війни особливе ставлення до українського питання стало наглядним у політичних лідерів Радянського Союзу.

Уже сам хід Другої світової війни то особливо її закінчення засвідчило її «український вимір» – величезні людські жертви, матеріальні та економічні збитки, неоднозначне, найчастіше негативне, ставлення носіїв відновленої радянської влади до українського населення, яке перебувало на окупованих територіях. За даними демографів, жоден інший європейський народ, окрім хіба що євреїв, не зазнав у ХХ столітті таких величезних біологічних втрат як українці. Так, від початку Першої світової війни і до кінця Другої – від 1914 по 1945 рік на українських землях загинули кожен другий чоловік і кожна четверта жінка. Втрати населення України у цій війні обумовлені ще й тим, що кількість цивільних, які загинули, удвічі більша за українців, що одягнули військову форму. До розміру українських втрат близькі лише втрати населення на території сучасних Польщі і Білорусії.

Друга світова війна розколола історію українського народу на три епохи: довоєнну, воєнну й повоєнну. Український народ був в епіцентрі цієї війни з першого до останнього дня. Ба більше того, події, які її передували і прискорили початок, безпосередньо стосувалися українців. Унаслідок Мюнхенської конференції і подальших подій вересня – листопада 1938 р. нацист-

ська Німеччина, за потурання європейських демократичних країн – Великобританії і Франції, та за сприяння молодих держав із реакційними режимами – Польщі, Угорщини і Румунії «остаточно вирішила чехословацьке питання» – Чехословаччина зникла з політичної карти Європи.

Отже, україноцентричний погляд на Другу світову війну зумовлений логікою речей, самим перебігом подій та основне – наслідками для українського народу. Саме розкриття і демонстрація безмірної народної трагедії у найбільшій з усіх воєн людства і вирішальної ролі народу (а не влади чи режиму!) є головним завданням сучасних неупереджених та об'єктивних досліджень. Тому що таким є запит українського суспільства, у час складних і не завжди однозначних процесів демократизації, стали можливими аналітично-критичний розбір такої неординарної історичної епохи, як Друга світова війна, правдиве підсумування її наслідків та набуття уроків, створення повноцінної наукової історіографії для переосмислення і поглибленого вивчення історичного шляху українського народу в цілому та періоду минулої світової війни зокрема. Маємо сподівання, що глянцево-лакована офіційна версія історичних подій, яка відображала так званий «фасадний» варіант минулого – обґрунтування ролі партії, радянського керівництва, особисто Й. Сталіна у досягненні перемоги врешті-решт буде деконструйована як така, що не відповідає запитам сучасного українського суспільства, його моральному та інтелектуальному рівневі. Як свідчення того, застереження і дороговказ на майбутнє мають стати слова О. Довженка, які він записав у своєму щоденнику: «Мені важко од свідомості, що «Україна в огні» – це правда. Прикрита і замкнена моя правда про народ і його лихо. Значить, нікому, отже вона не потрібна і ніщо не потрібно, крім панегірика».

Кондратенко К. С.
НТУ «ХПІ»

О. Я. ЩЕРБАКОВ – ПІОНЕР АВІАБУДУВАННЯ І РАКЕТНОЇ ТЕХНІКИ

У другій половині ХХ ст. для обороноздатності провідних держав світу надзвичайної ваги набули дослідження у сфері аерокосмічних технологій. В СРСР Харківський політехнічний інститут був одним з провідних центрів підготовки відповідних фахівців. Серед його вихованців-піонерів ракетобуду-

вання чільне місце належить випускникові авіаційного відділення механічного факультету Харківського технологічного інституту (зараз – НТУ «ХПІ») Олексію Яковичу Щербакову (1901–1978).

Саме О. Я. Щербаков у 1926 р. став організатором першого в УССР студентського гуртка з дослідження реактивного руху. Протягом 1930-х рр. він, будучи заступником головного конструктора Харківського авіазаводу, зарекомендував себе як досвідчений інженер, здатний пропонувати і реалізовувати сміливі новаторські технічні ідеї. На початку 1940-х рр. О. Я. Щербаков працює над створенням реактивних двигунів-прискорювачів для літаків-винищувачів. 28 лютого 1940 р. за участю вченого було успішно випробувано перший в СРСР ракетоплан.

У післявоєнні роки СРСР в умовах «холодної» війни розгорнув роботу за трьома найважливішими оборонними напрямками: створення атомної зброї, засобів її доставки і організація надпотужної системи протиповітряної оборони. В цей час О. Я. Щербаков разом з С. П. Корольовим працюють над створенням першої вітчизняної керованої балістичної ракети «Р-1». Саме завдяки досвіду і наполегливості О. Я. Щербакова було налагоджено її серійний випуск. З 1950 р. по 1957 р. «Р-1» перебувала на озброєнні Радянської Армії. Протягом 1955–1958 рр. О. Я. Щербаков розробляє зенітні керовані ракети для системи ППО, яка охороняла Москву, одночасно консультуючи робочу групу по створенню перших радянських міжконтинентальних крилатих ракет «Буря» і «Буран». Таким чином, О. Я. Щербаков зарекомендував себе, як видатний представник Харківської політехніки, що здійснив вагомий внесок у справу вітчизняного авіа – і ракетобудування.

Комочкін Я. І.
НТУ «ХПІ»

ЖИТЕЛІ СІЛ ГРИШІВКА ТА ІВАНО-СЛИНЬКІВКА В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Тези доповіді базуються на спогадах жителів сіл Гришівка та Івано-Слиньківка, які брали участь у Другій світовій війні. На початку Другої світової війни на території нашого району була організована оборона: створене ополчення, рили протитанкові окопи, евакуювали в тил країни населення та худобу. З перших днів війни всі чоловіки призовного віку пішли в ряди Ря-

дянської армії. Серед них особливо відзначилися односельчани: підполковник Шалдуга Степан, майор Олійник Олексій, полковник авіації Бровко Олексій, капітан Чорний Олександр, лейтенант Шалдуга Микола, військовий ветлікар Шалдуга Григорій. Всього до лав Радянської армії було призвано 87 наших односельців.

Становище жителів села в часи окупації було нестерпним. Окупанти розстріляли сім'ї партизанів та комуністів: Савченка М., Яцини М., Розсипала М, Колісника І., Лемішка І. Загалом протягом 1941-1943 років загинуло 42 мирних жителя сіл Гришівка та Івано-Слиньківка. На примусові роботи в Німеччину було відправлено 30 чоловік.

Партизани здійснювали системну диверсійну роботу, чим завдавали значної шкоди німецьких військам. У ніч на 18 грудня 1941 року вони знищили гітлерівський продовольчий склад, базу з бензином. Особливу активність партизани виявили на початку 1942 року, під час наступу частин Червоної армії. Бойові вилазки партизани проводили по селах Гришівка, Германівка, Гаркушине, Максимівка. Німці жорстоко розправлялися з ними. В березні 1942 року вони схопили пораненого партизана-розвідника Гришу Перця в селі Тарасівка. 10 березня 1942 року фашисти розстріляли 13-річного хлопчика.

7 жовтня 1943 року німці оточили спостережний пункт нашого земляка, старшого лейтенанта М. Вовка. В критичний момент він визвав на себе вогонь гармат і цим забезпечив форсування стрілецьким дивізіям річки Дніпро. За цей подвиг 17 жовтня 1943 року гвардії старшому лейтенанту М. П. Вовку присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Довгий час після війни він листувався з нашою Гришівською школою.

Особливу увагу слід звернути на долю безпосереднього учасника бойових дій, з яким авторові пощастило поспілкуватися – про О. О Гавриша. Це незвичайна людина, за плечима якої нелегке життя: сирітське дитинство, війна, на яку потрапив у 16 років і яку пройшов до кінця. Після війни працював у рідному колгоспі. Був Героєм Соціалістичної Праці, має почесну грамоту Президії ВР УРСР. У 1969 р. був делегатом III Всесоюзного з'їзду колгоспників, у 1976-му – XXV з'їзду КПРС та 18-ої Всесоюзної партконференції, лауреат премії радянських профспілок ім. Марка Озерного. Таким чином, автор здійснив спробу проаналізувати вплив війни на долю односельчан, на

прикладі окремих земляків показав героїзм нашого народу не лише в воєнні часи, а й після війни.

Крамской В. В.
НТУ «ХПИ»

В. П. ГЛУШКО – ДВИЖУЩАЯ СИЛА СОВЕТСКОГО РАКЕТОСТРОЕНИЯ

Освоение космоса для человека всегда было заповедной, но очень долгое время – невыполнимой мечтой. Стремительно развивающаяся авиация подняла человека в небо, появление реактивных двигателей придало ей новый импульс, но концепция полета, основанного на свойствах аэродинамики, не могла помочь в завоевании холодного безвоздушного пространства. Идея твердотопливного ракетного двигателя, воспринятая конструкторами по всему миру, решала локальные задачи, прежде всего – военные, но этого было недостаточно. Конструктору Валентину Петровичу Глушко (1908–1988), выходцу из Одессы, удалось осуществить настоящий прорыв в ракетостроении, создав первый в мире жидкостный ракетный двигатель, способный вывести носитель на орбиту Земли, а впоследствии – и за ее пределы.

Еще в детстве будущего конструктора беспокоили вопросы покорения космоса. Уже в 15 лет ознакомившись с работами К. Циолковского и даже начав переписку с выдающимся ученым, В. Глушко понимает важность и перспективу разработки ракетных двигателей на жидком топливе. В 1924 г. он начинает издавать научно-популярные статьи по космонавтике, заканчивает профтехучилище в Одессе и вскоре поступает в Ленинградский университет, по его окончании продолжает работу в Газодинамической лаборатории, создает подразделение по разработке не только жидкостных, но и электротермических ракетных двигателей, бывших настоящей страстью для молодого ученого. С 1933 ленинградское отделение двигателестроения объединяется с ракетостроительной «Группой изучения реактивного движения» (ГИРД) в Москве, наступает период активного сотрудничества с С. Королевым.

В 1938 г. В. Глушко вместе со многими другими коллегами из ГИРДа был арестован по «обвинению во вредительской деятельности», и вынужден работать в так называемых «шарашках» (конструкторских бюро для заклю-

ченних), спочатку в Тушино, потім в Казані. В 1944 г. по указанню Сталіна був повністю реабілітований і вскорі приступив до вивчення німецьких розробок рідинних двигателів. Результати казалися ошелешлюючими – потужність двигателя ФАУ-2 перевищала потужність радянських аналогів в десятки раз! Валентину Петровичу предстояло ще багато роботи, перш ніж на його двигателі Р7 був виведений на орбіту перший штучний супутник, а різні модифікації цього двигателя застосовані практично в усіх великих радянських космічних проєктах, в тому числі в ракеті-носії «Восток». В. Глушко, став генеральним конструктором Научно-промислового об'єднання «Енергія», керував створенням багаторазової системи «Енергія-Буран», автоматичних транспортних кораблів «Прогрес» і базового блоку орбітальної станції «Мир».

Не можна не врахувати внесок В. Глушко в світову науку – крім конструювання різних двигательних і ракетних систем його досягненням вважається написання довідників по термічним константам і теплофізичним властивостям матеріалів. Талантливий конструктор сприяв відкриттю музею іншого відомого українського вченого в області космонавтики – Ю. Кондратюка. В 1994 г. на честь В. Глушко був названий один з кратерів видимої сторони Луни.

Кудіна В. О.
НТУ «ХП»

ВІЙСЬКОВЕ МИСТЕЦТВО КОЗАКІВ

Збереглося чимало свідчень військової майстерності козаків. З покоління в покоління передавали на Січі здобуті в боях знання й досвід, які й донині слушно вважаються справжнім військовим мистецтвом. Українське козацтво не мало окремих родів військ. Козак був універсальним вояком. Він зазвичай володів усіма способами ведення бою та різною зброєю. Хоча, звичайно, окремі козаки відзначалися особливою майстерністю в тому чи іншому виді військового мистецтва.

Запорозька Січ виникла й розвивалася в тому регіоні, де в сутичках між сторонами, що ворогують, переважно брали участь озброєні вершники. Однак козацтво не мало достатніх матеріальних статків для утримання чисельної кінноти. Тому козаки виробляли власні бойові прийоми, щоб урівноважи-

ти свої військові можливості з ворожими. Запорожці були великими майстрами артилерійської справи. Вони віддавали перевагу легким гарматам, які давали можливість вільно маневрувати під час бою. Гармата була незамінною за навального козацького наступу. Поміж зброї особливою шаною в козаків користувалися рушниця, спис і шабля.

Гучної слави зажила козацька піхота – основний рід козацького війська. Під час бою козаки шикувалися у три шеренги. Стріляла тільки перша лава, друга подавала, а третя заряджала рушниці. Під час особливо жорстоких битв застосовувався й інші бойові лади. Наприклад, козацьке військо могло змішуватися з ворожим. Такий бій козаки називали галасом. Найоригінальнішим і найпопулярнішим серед козаків був бойовий порядок, що його називали табором. Табір застосовувався козацьким військом на марші, в обороні і наступі. Він будувався з возів, скріплених ланцюгом у кілька рядів. Наперед, з боків і позаду виводилися гармати. Військо перебувало в середині укріплення. Сучасники називали табір рухомою фортецею, бо козаки під прикриттям возів могли долати сотні кілометрів голим степом. Під час захоплення ворожих фортець козаки вдавалися до штурму. Якщо ж зазнавали невдачі, приступали до облоги, здійснювали підкопи під стіни ворожих фортець і закладали міни. Навпроти ворожих стін козаки насипали ще вищі вали й звідти успішно знекровлювали ворога. Постійна загроза нападів змушувала козаків дбати про розвідку. Для спостереження за місцевістю козаки використовували давні кургани або насипали свої. Винаходом козацтва була система димової сигналізації, що сповіщала населення про наближення нападників.

Військова майстерність козаків повною мірою виявилась і в морських походах. На січі взагалі вважалося, що справжній козак лише той, хто випробував себе в морському бою. Козацький флот складався з легких, надзвичайно маневрених човнів – чайок. Чайки рухалися за допомогою весел, або вітрил, що давало змогу якнайкраще використовувати погодні умови. Перевагою чайок було й те, що вони могли пришвартуватися до будь-якого берега, на відміну від громіздких і неповоротких турецьких галер.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКОВА (XVII–XXI ст.)

Наприкінці XX – на поч. XXI ст. важливим аспектом геополітичної характеристики великого населеного пункту є оцінка його комунікаційного потенціалу, тобто здатності виконувати роль міжнародного політичного, економічного і культурного ретранслятора. Предметом даного дослідження є розкриття передумов формування Харкова як найважливішого містакommунікатора Південного Сходу України.

Слід зазначити, що вже у X ст. на території сучасного міста існувало поселення Донець – осередок ремісництва та транзитної торгівлі між мешканцями степової і лісостепової зони. Протягом XVII–XVIII ст. Харків відіграє роль координуючого центру української колонізації Дикого Поля, наслідком якої стала поява Слобожанщини – особливої історико-географічної області України із специфічною матеріальною і духовною культурою. У XIX ст. Харків стає губернським містом і демонструє прогресивну динаміку економічного і науково-освітнього розвитку. Кожного року в місті проводилося чотири великих ярмарки, запрацювала Курсько-Харківська залізниця, навколо якої групувалися економічні інтереси південних губерній Російської імперії. У 1805 р. у місті було відкрито перший в Україні університет.

Протягом 1919–1934 рр. Харків виконує функції столиці УСРР і водночас «столиці українізації». Протягом 1920–1930 рр. у місті було засновано низку наукових організацій: Української рентгенівської академії, Інституту гематології та переливання крові, Українського фізико-технічного інституту. У другій половині XX ст. – на поч. XXI ст. Харків – стратегічно важливий промисловий, науковий і культурний центр. Тільки з Харківським національним університетом, пов'язана біографія більш ніж 100 академіків і членів-кореспондентів НАН України. У розвиток науки і техніки зробили свій внесок військові й технічні вузи міста, зокрема Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». Згідно рейтингу ЮНЕСКО серед 200 вищих навчальних закладів України НТУ «ХПІ» посідає 5-е місце, а серед технічних – друге. Отже, сьогодні Харків – одне з найрозвиненіших

міст України, яке має великий комунікаційний потенціал у різних сферах суспільного життя та науки.

Лисенко Н. І.
НТУ «ХП»

ЕТНІЧНІ КОНФЛІКТИ У СУЧАСНОМУ МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Період кінця XX – початку XXI століть відзначається високою кількістю соціально-політичних конфліктів у всьому світі. Є очевидним, що природні та екологічні катаклізми, хвиля пострадянських революцій, нескінченні війни, акції тероризму призвели до поширення міжетнічних конфліктів.

Проблеми вбачаються у важливості усвідомлення суспільством необхідності виховання толерантної особистості, формуванням у молоді культури міжетнічних відносин. Разом з цим, низка сучасних практичних і теоретичних проблем етнічного генезу, пошук наукових засад удосконалення процесу профілактики етнічних конфліктів серед української молоді поки що не вирішена. Виникла необхідність посилити увагу до розробки новітніх технологій толерантного виховання молоді до представників різних етносів та національностей.

Теорія етнічного конфлікту, вивчення його конкретних проявів постійно перебувають у полі зору дослідників. Окремі праці зарубіжних спеціалістів з етнонаціональних відносин – У. Альтерматта, У. Бімена, Г. Бруннера, Е. Смітта, – були перекладені багатьма мовами. В Україні питання природи і сутності етнічного конфлікту, шляхів його розв'язання розробляють В. Євнух, О. Картунов, Л. Нагорна, Л. Шкляр.

З метою перевірки рівня сформованості етнічної толерантності в молодіжному середовищі, який безпосередньо вказує на рівень етнічної конфліктогенності серед молоді було проведено анкетування (2013р), у якому брали участь 127 молодих людей (57 учнів 11-их класів Котелевської гімназії №1 імені С. А. Ковпака та 70 студентів вищих навчальних закладів) та 2015 року проводилося повторне анкетування для 125 молодих людей, а саме 50 учнів 11-х класів та 75 студентів ВНЗ .

Було визначено (наявність віри та релігійна ідентифікація, рівень соціальної активності, емоційний стан, національність, інтенсивність взаємодії з

представниками інших національностей) та експериментально перевірено оптимальні соціально-педагогічні умови подолання етнічних конфліктів.

Порівнюючи підсумки соціологічного дослідження 2013 та 2015 рр., можна зробити висновок, що результати повторного анкетування показані опитуваними, мало відрізняються від отриманих у 2013 році. Це свідчить про усталеність поглядів молодих людей та умов розвитку їх особистостей. У графі «Як я ставлюсь до представників інших національностей, зокрема до росіян, більшість опитуваних(87%) зазначає своє ставлення як позитивне. Це може свідчити про можливе зростання рівня недовіри молоді до засобів масової інформації та про безпосередню активну взаємодію з представниками цієї національності. Студенти різноманітних вишів презентують більш високий рівень толерантного ставлення до різних національностей, ніж учнівська молодь. Це пояснюється тим, що ВНЗ, на відміну від школи, є полінаціональною освітньою установою і студенти, які там навчаються постійно і безпосередньо взаємодіють з представниками інших культур, національностей, віросповідань, що і сприяє формуванню толерантності.

Отже, в ході даного дослідження було встановлено, що найкращим та найбільш ефективним на даному етапі суспільного становлення є формування та розвиток толерантності та культури міжетнічного спілкування у молодіжному середовищі. Визначено та експериментально перевірено оптимальні умови подолання етнічних конфліктів. По-перше, це підвищення соціальної активності серед молодих людей, тобто залучення їх до певного типу молодіжної організації. По-друге, соціальне самопочуття є певною емоційно-оцінною реакцією на своє становище у суспільстві, і для того, щоб молода людина за будь-яких обставин проявляла толерантні риси, слід забезпечити оптимально комфортні умови для життя та розвитку її особистості. І найголовнішим, на нашу думку, є формування молодого покоління про культуру та традиції інших народів, а також створення умов для більш тісного безпосереднього та постійного взаємозв'язку з представниками інших національностей.

РАДЯНСЬКІ ПРИМУСОВІ РОБІТНИКИ У НІМЕЧЧИНІ У 1941–1944 рр.

Однією з найбільших трагедій Другої світової війни була доля радянських примусових робітників – «остарбайтерів», які потрапляли на територію країн Третього Рейху, що знайшло певне відображення у історіографії. Але велика кількість питань з даної теми залишилися маловивченими та мають наукову актуальність.

Спираючись на думку, що східні робітники «протягом десятиліть жили при більшовицькому правлінні, і були систематично виховувані як вороги націонал-соціалізму та європейської культури», вони мали бути відділені від німецького населення та інших іноземних робітників та розміщені у бараках, які мають бути обнесені колючим дротом. Тільки у сільському господарстві східних робітників мали використовувати в індивідуальному порядку. Крім того, радянські робітники, виключаючи балтійців та галичан, мали носити прямокутний шматок тканини з блідо-блакитною окантовкою: на синьому фоні білим кольором – слово «OST». За порушення правил та трудові або політичні проступки східних робітників відправляли на декілька тижнів у виправно-трудоий табір. За більш значні проступки остарбайтера відправляли до штрафного або концентраційного табору. У окремих випадках могло вживатися і «спеціальне поводження» (Sonderbehandlung), що означало фізичну ліквідацію людини. Сексуальні зв'язки з німкенями заборонялися під загрозою смертної кари через повішення для партнера та концтабором для партнерші. Подібні дискримінаційні обмеження східних робітників можна пояснити расистським світоглядом еліти Третього Райху та проведенням політики захисту «чистоти крові».

Радянські цивільні робітники потрапляли до Німеччини або до інших країн окупованої Європи тільки після того як проходили на території Генеральної Губернії так звані проміжні табори (Zwischendurchgangslager): Пшемисль, Пески, Краків, Ченстохов, Люблін тощо. Там східні робітники перебували протягом двох-трьох тижнів після чого їх переводили до транзитних таборів (Durchgangslager), де вони підлягали усесторонньому – політичному, медичному, професійному огляду. Тут голили наголо, прожарювали одяг, об-

робляли шкіру дезінфікуючим розчином. Видавався також «таборовий паспорт» або карточка у вигляді алюмінієвого медальйону. Потім вони направлялися на промислові роботи та роботи у сільському господарстві.

Слід сказати, що доля радянських «остарбайтерів» була вкрай важкою. Якщо вони виживали на території країн Німеччини та її союзників, то після перемоги Радянського Союзу у Другій світовій війні вони часто були репресовані радянською владою за співпрацю з нацистами. У майбутньому можливий розгляд долі німецьких військовополонених на території СРСР, а також аналіз питань ідеології нацистської Німеччини, щодо остарбайтерів та радянських військовополонених.

Мітусов Д. О.
НТУ «ХП»

ЮРІЙ КОНДРАТЮК – УКРАЇНСЬКИЙ ДОСЛІДНИК КОСМОСУ

Юрій Кондратюк став відомим світові, увійшов до історії космонавтики завдяки винаходу оптимальної траєкторії польоту на Місяць, так званої «траси Кондратюка», якою подорожували космічні кораблі «Аполлон». Справжнє прізвище та ім'я дослідника – Шаргей Олександр Гнатович. Змінити прізвище колишнього офіцера Добровольчої армії змусив страх за своє майбутнє у більшовицькій державі. У перші повоєнні роки Ю. Кондратюк не мав постійної роботи. Однак, з 1927 року став працювати механіком на хлібному елеваторі «Хлібопродукт». Саме тоді він побудував свій знаменитий елеватор «Мастодонт» – величезне зерносховище на 13 тисяч тонн. 30 липня 1930 року його було заарештовано за обвинуваченням у шкідництві. Одним з пунктів обвинувачення було те, що він будував «Мастодонт» не лише без креслень, але й навіть без цвяхів. Ю. Кондратюка було засуджено на три роки таборів (хоча «Мастодонт» простояв більше шістдесяти років і згорів у середині 1990-х років).

Юрій Кондратюк був залучений до роботи в Новосибірському спеціалізованому Бюро № 14 для в'язнів-інженерів з проектування вугільних підприємств. Під час роботи він випадково ознайомився з умовами конкурсу, оголошеного Наркоматом важкої промисловості, на проектування потужної Кримської вітроелектростанції (ВЕС). Дослідник зробив ескізи, зробив розрахунки й відправив їх фахівцям. Завдяки новаторським пропозиціям,

Ю. Кондратюка залучили до реалізації незвичайного проекту. У травні 1933 року він потрапив до філії Інституту промислової енергетики в Харкові. Під час роботи над проектом Ю. Кондратюк познайомився з С. Корольовим. Останній, ознайомившись з працями Ю. Кондратюка «Про міжпланетні подорожі», «Завоювання міжпланетних просторів», запросив його до співпраці. Побойуючись викриття свого минулого, Ю. Кондратюк відмовився. Що цікаво: у всіх п'яти анкетах, заповнених від імені Юрія Кондратюка, навіть у 1930-х роках, коли в СРСР уже на повну силу розгорілося полювання на «українських буржуазних націоналістів» у графі «національність» писав: «країнець, рідна мова – українська».

Наукову діяльність, а згодом і життя дослідника, обірвала Друга світова війна. Ю. Кондратюк пішов добровольцем у дивізію народного ополчення Москви. Загинув у лютому 1942 року.

Нині пам'ять Ю. В. Кондратюка шанують у всьому світі. Його іменем названо кратер на зворотній стороні Місяця й малу планету Сонячної системи. В Києві його іменем названо вулицю, в Полтаві відкрито пам'ятник, а його ім'я присвоєно Полтавському національному технічному університету. Є медаль імені Ю. В. Кондратюка, випущено ювілейну монету і дві поштові марки. У Російській Федерації його іменем названо вулицю в Москві і площу в Новосибірську, в станиці Жовтневій Криловського району Краснодарського краю відкрито «Меморіальний музей Ю. В. Кондратюка». Американці, які вважають Кондратюка родоначальником космічної ери, на мисі Канаверал установили йому пам'ятник. Як сповіщають інформагентства, у найближчому майбутньому ідеї Кондратюка, будуть використані в новій масштабній американській програмі освоєння Місяця та пілотованого польоту на Марс.

Мошак Д. С.
НТУ «ХП»

ГОСПОДАРСТВО І ПОБУТ НОГАЙЦІВ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я (кін. XVIII ст. – 1860 р.)

Провідне місце у сучасній історичній науці посідає антропологічно-орієнтована соціальна історія, одним з напрямів якої виступає локальна історія. Сенс локальної історії складає можливість тотального всебічного вивчення локального об'єкту.

В світлі вищесказаного без історії окремого народу-ногайців, які мешкали в Приазов'ї до 1860 року, неможливо зрозуміти логічність тих процесів, які відбувалися у XIX ст на території сучасної Запорізькій області. Ногайці залишили помітний слід в історії України і Запорізької області зокрема. Їх історія була трагічною. Насильницьке перетворення ногайців з кочовиків в осілих землеробів викликало у них невдоволення царським урядом. Імперська влада робила все можливе, щоб ногайці відійшли від мусульманської релігії та прийняли православ'я. Це стало причинами того, що ногайці на початку 60-х років покинули Приазов'я.

Найбільш повними працями з даної проблеми є роботи дореволюційного дослідника А. Сергеева, етнографічний аспект проблеми найкраще розкритий в працях вихідця з Німеччини, який переселився на початку XIX століття в Приазов'я, І. Корніса. Окремі сторінки перебування ногайців в Приазов'ї знаходимо у книзі відомого дослідника Д. І. Яворницького «Історія запорозьких козаків» та в праці Тунманна «Крымское ханство». Тюркські назви річок та урочищ Приазов'я по-своєму тлумачив краєзнавець В.Ф.Фоменко. Заслуговує на увагу монографія А. І. Карагодіна «Александр I (Последнее путешествие)».

Після поразки Кримського ханства в російсько – турецькій війні 1768–1774 рр. Єдичикульська орда визнала протекторат Росії. У другій половині XVIII ст. у Єдичикульській орді нараховувалось 20000 кибиток. У 1771 році ногайців цієї орди було переселено на Кубань, де вони мешкали не довго. Значна частина втекла до турецьких володінь, а незначна частина цієї орди на початку XIX ст. з дозволу російського уряду повернулася в Приазовські степи, де і осіли на землях вздовж річки Молочної.

Ногайці, які в другій половині XVIII ст. були типовою кочовою спільнотою, на середину XIX ст., в результаті жорстких адміністративних методів російської влади, були перетворені з кочовиків у землеробів. Попри всі примусові заходи влади, ногайці намагалися залишитися скотарями, які не бажали змінювати усталений спосіб життя. У 1812 році, після спалення кибиток ногайців графом де-Мезоном, вони були змушені перейти на постійне проживання в будинки і перестати кочувати. Ногайці заснували ряд постійних поселень. Діти ногайців почали ходити в російсько-татарську школу, засновану в Ногайську. З 20-х років XIX ст. в господарстві ногайців скотарство втрачає своє значення. У 60-х роках XIX ст. в результаті еміграції ногайців

до Туреччини вони зникли з історичної арени України, залишивши по собі назви топонімів та назву одного міста – Ногайськ, а наразі Приморськ.

Отже, можна зробити висновок, ногайці, які в другій половині XVIII ст. були типовою кочовою спільнотою, на середину XIX ст., в результаті жорстких адміністративних методів російської влади, були перетворені з кочовиків у землеробів. В 60-х роках XIX ст. в результаті еміграції ногайців до Туреччини вони зникли з історичної арени України.

Овод М. А.
НТУ «ХП»

ПРИЧИНИ ПОРАЗОК РАДЯНСЬКИХ ВІЙСЬК У 1941–1942 рр.

На початку XXI століття, в умовах чергового загострення світового військово-політичного протистояння, залишається актуальним дослідження історії Другої світової війни, зокрема проблеми здатності суспільства і держави швидко реагувати на зовнішню збройну агресію. Важливим аспектом даного питання є вивчення досвіду оборонних боїв РСЧА протягом 1941–1942 рр.

Результатом пропонованої роботи є наступні висновки: концепція наступальної війни, що складала основу воєнної доктрини СРСР виявилася не ефективною в умовах війни оборонної; використання ВКП(б) репресивно-каральних заходів, як основного аргументу у відносинах з командною структурою збройних сил призвело до деморалізації офіцерського корпусу і погіршення його професійного рівня; нераціональне використання інформації наданої зовнішньою розвідкою СРСР призвело до невірних висновків, щодо строків і загального сценарію перебігу майбутнього радянсько-німецького збройного конфлікту; вступ СРСР у Другу світову війну де-факто на боці нацистської Німеччини дезорієнтував радянське суспільство, що негативно позначилося на його здатності адекватно реагувати на зміну ситуації викликану початком операції «Барбаросса».

Таким чином, авантюрна зовнішня політика СРСР, дискредитація командного складу збройних сил під час «великої чистки 1937–1938 рр.», нездатність швидко і ефективно використовувати розвіддані, пануючі у суспільстві германофільські настрої слід вважати головними причинами поразок РСЧА протягом 1941–1942 рр.

ВІЙНА ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА ЗОЛОТОЇ ОРДИ 1397–1420 рр.

В загальному контексті розвитку наукових досліджень, військово-політичні аспекти історії українських земель у складі Великого князівства Литовського (ВКЛ) є досить актуальними та багатограними. Подією, що мала великий вплив на українські землі періоду завершення XIV – першої третини XV століття стала війна Великого князівства Литовського (ВКЛ) проти Золотої Орди. Дана тема малодосліджена в історіографії, тому має наукову актуальність.

У 1397 році литовський князь Вітовт здійснив перший похід проти Золотої Орди, що була послаблена ударами хана Тамерлана. Німецька хроніка повідомляла, що війська ВКЛ дісталися Кримського півострова, де захопили Кафу. Перші успіхи допомогли залучити до війська ВКЛ нових воїнів. Уже з 1398 року в литовському війську присутні тевтонські лицарі. Як наслідок, Вітовт здійснив великий похід до пониззя Дніпра, де побудував кам'яну фортецю. Тоді ж фортеці Київського князівства було зміцнено артилерією. На 1399 рік хан Орди Тимур-Кутлук і фактичний правитель держави Едигей зібрали значні сили, перейшовши Дон вирушили у похід на Литву. Вітовт також зібрав велику армію до складу, якої входили литовці, німці, українці, молдовани, та поляки. Папа Римський Боніфаций IX надав їм хрестоносних привілеїв. Битва між ними відбулася на р. Ворскла. Тимур-Кутлук пішов на фальшиві перемовини з Вітовтом, дочекався додаткових ординських туменів на чолі з Едигеєм, виманив литовців з лагерью та вщент розбив. Золотоординці пограбували Правобережну Україну. Проте Київ зміг відбитися, але був змушений виплатити величезну на той час суму – 3 тисячі рублів відкуп.

Поразка стала суттєвим ударом по позиціях ВКЛ, але підірвати могутність Литви не вдалося. Навчений гірким досвідом, Вітовт продовжив стратегію наступу на Орду, але змінив тактику. Тепер, на першому місці була підтримка литовським двором ханів, які боролися за золотоординський престол та зверталися по допомогу до Вітовта. Коли у 1412 році Золоту Орду очолив ворог Литви Керим-Берди, литовці проголосили ханом Бетсабулу, надали йому вояків та направили в Степ. Однак литовський протезе зазнав поразки

та загинув. Проте, у 1416 році Керма-Бердибуло було вбито, а його вбивця втік до Литви. Ця політика принесла Вітовту чималі зиски, одним з яких було убезпечення кордонів. Лише 1416 року Едигей спромігся організувати похід на ВКЛ. Татари спалили Київське місто та Печерський монастир, але не взяли Київський замок. Вітовт не забарився з відповіддю – по відході ординців він направляє ще одного свого татарського ставленика Ерима-Берди з військом, який ненадовго захоплює владу в Орді. У 1417 році цього хана також було вбито. Врешті-решт, Едигей не витримав такої боротьби та запросив миру. Однак наступного року за підтримки литовського князя в Криму з'явився нащадок Тохтамиша Кадир-Берди. 1420 року між ним та Едигеєм відбулася битва на р. Терек, у ході якої старий ворог Литви загинув, а його орда була розгромлена.

Фактично із загибеллю Адигея Золота Орда як єдина держава перестала існувати, величезну роль у цьому відіграла саме ВКЛ. Довге протистояння Вітовта та Адигея показало, що для Литовської держави необхідно контролювати «степову» політику, а наявність українських князівств дає можливість швидко реагувати на її часті та швидкі коливання. Орді, незважаючи на її потужні удари в останній третині XIV – першої третини XV століття так і не вдалося пробитися скрізь Поділля та Київщину. В подальшому темами наукових досліджень можуть стати взаємовідносини ВКЛ та Московії, Литви та Тевтонського ордену.

Першин О. А.
НТУ «ХП»

УКРАЇНА І ООН

Першим практичним кроком на шляху до створення міжнародної організації стала Декларація чотирьох держав – СРСР, США, Великобританії та Китаю, прийнята у Москві на міжнародній конференції 30 жовтня 1943 року. В ній визначалася необхідність заснування у найкоротший термін всесвітньої міжнародної організації для підтримання безпеки і миру між народами. Ухвали цієї конференції були підтверджені на конференції «великої трійки»: Ф. Рузвельта, У. Черчилля і Й. Сталіна, яка відбулася у Тегерані 1943 року. На конференції в серпні 1944 р. (США) у складі СРСР, США, Великобританії та Китаю були визначені основні риси майбутньої міжнародної організації.

Головною метою ООН проголошувалося підтримка загального миру і безпеки народів. Дипломати визначили принцип діяльності організації – це суверенна рівність усіх членів ООН у виконанні кожним з них взятих на себе зобов'язань, мирного розв'язання суперечок. Головним органом організації мала стати Генеральна асамблея ООН. Було визначено і функції Ради безпеки. Політики погоджувалися, що Рада безпеки складатиметься з 11 членів, 5 із яких СРСР, США, Великобританія, Китай, Франція – постійні. А не постійні – 6, які обиратимуться Генеральною асамблеєю на 2 роки з оновленням половини складу щорічно. 25 квітня 1945 року на установчій конференції у Сан-Франциско 46 країн світу прийняли рішення про утворення ООН і підписали її статут. Основними цілями статуту були: підтримка миру і безпеки, здійснення міжнародного співробітництва, розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру. Статут ООН встановлював принципи відносин між державами, які є основними принципами міжнародного права.

24 жовтня 1945 р. Статут був ратифікований і набув чинності. Серед країн засновниць була і Україна. Делегацію УРСР очолював Д. З. Мануїльський – тодішній народний комісар з іноземних справ республіки. Він був обраний головою першого комітету, першої комісії робочих органів, утворених конференцією. Україні було доручено одне з найважливіших завдань – укласти преамбулу і перший розділ статуту ООН. У цьому ж році Україна стала постійним членом комісії ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО); у 1946р. УРСР була обрана до складу економічної і соціальної рад, прийняла участь у Паризькій мирній конференції. У 1946 р. і до початку 1950 р. представники республіки працювали у 20 міжнародних організаціях.

Однак, повернення України на міжнародну арену мало обмежений характер: формально за Україною визначалося право міжнародних відносин, але фактично своєї незалежної зовнішньої політики вона не мала, уся дипломатична діяльність УРСР здійснювалася під наглядом відповідних загальносоюзних структур. Монополія на зовнішню політику належала ЦК ВК(б) і особисто Сталіну. Вступ України до ООН мав створити ілюзію її державності і заспокоїти національно-визвольні сили. Таким чином, факт вступу України до ООН мав велике історичне значення – вивів її на світову арену і сприяв включенню у світову політику. Прийняття України в ООН було

результатом визнання її вкладу в розгром фашизму, свідчило про зростання її міжнародного авторитету.

Погорілий М. В.
НТУ «ХП»

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ СРСР З ЯПОНІЄЮ В XX ст.

Конфлікт між Росією та Японією щодо територіальних урегулювань є досить важливим на сьогоднішній день. Адже це питання виникло ще за часів Російської імперії, а його вирішення продовжує бути актуальним. Постає питання: чому саме суперечності цих двох країн є важливими для історичної науки? Багато науковців, а саме А. Полонський, А. Сгибнев, О. Арбатов, розглядали це питання з точки зору історичних фактів та визначали важливість роботи для всесвітньої історії та сучасності. В даній роботі ми намагаємося проаналізувати початок конфлікту, та його розвиток.

Початок конфлікту між СРСР і Японією відбувся ще задовго до Другої світової війни. У 1931 році Японія, захопивши Маньчжурію впритул наблизилась до кордонів Радянського Союзу. СРСР не збирався поступатися кордонами. Перша реально небезпечна агресія зі сторони Японії відбулася у 1938–1939 роках, коли Японія здійснила напад на Монголію, яка була союзницею СРСР, та зустріла доволі сильний опір з боку радянських військ. Отримавши поразку, Японія лише збільшила військову могутність та вичікувала моменту для іншого нападу.

Друга світова війна стала приводом до розгортання нового конфлікту між Радянським Союзом та Японією. Але СРСР не довелося відчувати всю могутність японської армії. Адже головний удар японської військової могутності випробували Сполучені Штати Америки. Радянський Союз вичікував моменту для оголошення війни Японії. Але небажання воювати на два фронти змусило його зачекати до того моменту коли закінчиться війна на європейському фронті. Ялтинська угода трьох великих держав (СРСР, США і Великобританії) з питань Далекого Сходу від 11 лютого 1945 р. передбачала в якості однієї з умов вступ СРСР у війну проти Японії і «передачу Радянському Союзу Курильських островів та Південного Сахаліну». Радянський Союз стверджував, що завдяки Ялтинській угоді було отримано юридичне підтвердження передання йому Курильських островів, включаючи острови Ітуруп, Кунашир, Шикотан і Хабомаї. Японія дотримується тієї позиції, що Ялтинська

угода не є рішенням щодо остаточного територіального врегулювання і що вона не була учасником цієї угоди, ні юридично, ні політично не пов'язана його положеннями. Японія після поразки у війні не могла претендувати на ці території.

У післявоєнні роки ця проблема не раз зустрічалась в історії цих двох країн. Так, влітку 1956 року територіальні домагання японців звелися до вимогу передачі Японії лише південних Курил, які були найбільш сприятливою для життя і господарського освоєння частиною Курильського архіпелагу. Але тоді їм вдалося повернути лише два острови (Шикотан і Хабомаї). Тема конфлікту не підіймалася протягом 30 років. І лише після розпаду СРСР, Японія помітивши політичне послаблення в новій державі, вирішила здійснити поставлені цілі. Подальші переговори 1994–1999 рр. російських і японських дипломатів не внесли по суті справи нічого нового в ситуацію, яка склалася на російсько-японських переговорах з приводу територіального питання. Інакше кажучи, територіальна суперечка двох країн зайшла в глибокий глухий кут, і вирішення його не було досягнуто ні тією, ні іншою стороною.

Таким чином, розглянувши початок конфлікту та його подальший розвиток, ми дізналися чому ці країни були втягнуті в довготривалу суперечку, розглянули етапи розвитку конфлікту. Вирішення цього питання є досить важливим як для історичної науки, так і для подальшого розвитку цих двох країн.

Резніков В. В.
ХНУ ім. В. Н. Каразіна

КРАЄЗНАВЧІ РОЗВІДКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПОВСТАНСЬКОГО РУХУ НА ХАРКІВЩИНІ В 1918–1923 рр.

Із середини 1990-х років і до сучасності триває період активізації історико-краєзнавчих досліджень в кожному з районів Харківщини. І, звичайно, жодне дослідження не може обійтися без розгляду такого важливого періоду в житті Харківщини, як період Української революції 1917–1921 років та супроводжуваний його селянський повстанський рух. Якщо в радянській краєзнавчій історіографії більшовицькі міфи творилися відповідно до діючої ідеології та мали академічну основу, яскравим прикладом чого можна вважати фундаментальну роботу «Історія міст та сіл УРСР», то після 1991 року та

ствердження плюралізму думок, в тому числі і наукової, фактологічні помилки, некритична робота із джерелами, зависока довіра до спогадів старожилів стали постійними супутниками краєзнавчих пошуків. Саме тому актуальному питанню довіри до робіт краєзнавців та виділенню характерних рис їхніх досліджень і присвячені дані матеріали.

Найхарактернішою рисою краєзнавчих досліджень є їхній «центризм», надання подіям, які відбувалися саме в їхньому регіоні, унікального непересячного та визначального значення. Наприклад, в роботі Є. Сіваченка «Спалахи гніву народного: з історії селянського повстанського руху на Харківщині (1920 р.)», основним моментом якої є опис повстання у с. Ков'яги Валківського повіту в травні 1920 року, проходить думка, що це повстання було одним із найвизначніших спроб українського селянства захистити не лише власні політичні і економічні, а й національні права. Другим моментом, який знижує історичну вартість краєзнавчих розвідок є, як вже зазначалося, сакралізація спогадів старожилів та введення їх до наукового обігу без серйозного аналізу як достовірного джерела. Типовим прикладом такого підходу є робота М. Кукси «Куп'янщина в потоці історії» в якій подається більш ніж контрверсійна інформація про рейд майбутнього Таращанського полку через с. Петропавлівку або тимчасове перебування в Куп'янську-Вузловому Н. Махна та отаманші-анархістки Марусі.

Третім недоліком краєзнавчих робіт є їхня надмірна емоційність та залежність авторів від особистих суб'єктивних політичних, етичних чи інших переконань. Зокрема, в дослідженні «Україна, Слобожанщина, Куп'янщина» І. Удовика та М. Кукси, автори перебуваючи під впливом укорінених радянських стереотипів, всі селянські загони, що боролися проти політики «воєнного комунізму», як-то – Винника, Донченка, Загоруїка, Балаби зараховувалися до відверто «бандитських». Подібне ставлення до повстанців прослідковується і в роботі І. Мирошніченка «Шла война гражданская», про події 1917–1921 років в Старобільському повіті.

Проте, незважаючи на зазначені недоліки, краєзнавчі дослідження мають важливе значення в якості наративного матеріалу, а саме для: ідентифікації конкретних персоналій ватажків загонів чи рядових повстанців, районів їхнього оперування, політичної орієнтації. Тобто всього того, що або повністю ігнорується або побіжно описується в архівних зведеннях Надзвичайних комісій, міліції, комітетів незаможних селян. Прикладом такого інформатив-

ного історичного краєзнавства є роботи г. Івануценка «Залізом і кров'ю. Сумщина в національно-визвольній боротьбі першої половини XX ст.» та дві роботи ізюмських краєзнавців Л. Ісаїва та Л. Щибрі «Ізюмщина у вирі революції (1917–1920)» та «Отаман Савонов». Таким чином, краєзнавчі дослідження мають використовуватися в якості допоміжного джерела після ретельної фактологічної перевірки та з'ясування всіх потенційних неточностей, що могли б порушити цілісність, достовірність та об'єктивність загальної історичної картини.

Сажин О. Т.
НМетАУ

ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОГО СЬОГОДЕННЯ ЧЕРЕЗ БАГАТОВІКОВЕ ВІКНО ІСТОРІЇ

Актуальність сучасних політичних проблем, полягає в тому, що наше суспільство тільки зараз потрохи починає вчитися на власних історичних помилках. Ця проблема має дуже велике значення у теперішній час, коли йде шалене загострення політичної, та економічної ситуації, як в Україні, так й у всьому світі, люди повинні робити висновки з історії для запобігання проблем, що супроводжують нашу державу усю її історію.

В системі сучасного міжнародного права центральне місце належить принципу мирного співіснування. В світі затвердилося визнання того, що сьогодні міжнародне право може бути ефективним тільки як право мирного співіснування. В ньому втілені найперші загальнолюдські цінності – мир і співпраця. Головна ідея цього принципу полягає в тому, що держави зобов'язані підтримувати міжнародний мир, ґрунтований на засадах міжнародних відносин, виявляти толерантність одна до одної, розвивати співробітництво між собою, без огляду на належність до різних політичних, економічних і соціальних систем та рівень їхнього розвитку. Цей принцип проголошує право народів жити у безпечному, справедливому й демократичному світі, задає нормативну модель світового порядку, в якому не повинно бути місця насильству й пригнобленню народів у будь-якій формі.

Я вважаю, що елементами світопорядку, ґрунтованого на засадах мирного співіснування, мають бути мир, правопорядок, безпека всіх держав незалежно від їхніх соціально-політичних ознак, поважне ставлення до інте-

ресів інших держав на розвиток, співпраця. Сьогодні співвідношення сил у світі вже не вимірюють самою тільки військовою могутністю країн, зросло значення політичних, економічних та ідеологічних чинників міжнародної взаємодії. Стало цілком очевидно, що гонка озброєнь за умов сучасного науково-технічного прогресу неодмінно призведе до тотальної загибелі людства. Таким чином, перелічені принципи сучасного міжнародного життя являють собою життєвий імператив, нагальну вимогу, яка зумовлює подальше існування людства. Невиконання цих принципів призведе до тяжких наслідків для людства.

Синицкая А. М.
НМетАУ

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗОВ ДНЕПРОПЕТРОВСКА

История высшего образования, науки и техники свидетельствует о том, что функционирование указанных сфер не может ограничиваться рамками одной страны, а требует международного сотрудничества. Для высшей школы Украины особенно актуальной эта проблема стала в конце XX – начале XXI веков.

Во второй половине 90-х годов XX ст. была осуществлена подготовительная работа, определены основные пути и содержание международного сотрудничества. В XXI век высшая школа Украины и коллективы научных учреждений вошли с определенными успехами в решении указанной проблемы. Это можно проиллюстрировать на опыте трех ведущих технических вузов Днепропетровска: Национального горного университета (НГУ), Национальной металлургической академии Украины (НМетАУ) и Приднепровской государственной академии строительства и архитектуры (ПГАСА).

Налаживание и развитие международного сотрудничества было определено в числе важнейших задач деятельности как вузов в целом, так и кафедральных коллективов. Благотворное воздействие на расширение международных связей вузов оказало вступление высшей школы Украины в Болонскую систему (2005 год).

В XXI веке днепропетровские технические вузы осуществили ряд важных мер по расширению международного сотрудничества. Прежде всего, это касается, их интеграции в мировое образовательное пространство. В частно-

сти, НМетАУ, НГУ и ПГАСА стали членами Великой Хартии университетов, Европейской и Евразийской Ассоциации университетов. ПГАСА является членом 7 международных ассоциаций строительных и инженерных вузов, а НГУ – членом 9 международных научно-образовательных организаций. Ярким примером интеграции НМетАУ и ПГАСА в европейское образовательное и научное пространство стало их участие в совместных европейских проектах по программе Темпус и FP7. Одним из первых стал проект «Реформа программы подготовки магистров по металлургии» (2005–2008 гг.). Его участниками были НМетАУ, ПГАСА (Днепропетровск, Украина), Институт производства чугуна и стали ТУ «ФГА» (Германия), Королевский технический университет (Швеция), Национальный институт прикладных наук г. Лиона (Франция), Истбурнская школа английского языка (Великобритания). Общий объем финансирования проекта составил 491980 евро.

После успешного завершения этого проекта НМетАУ активно включилась в новые проекты и в 2014–2015 учебном году принимала участие уже в шести проектах по программе TEMRUS. Благодаря активной работе сотрудников академии по интернационализации образования и научной деятельности по показателю международного признания в 2014 году НМетАУ заняла IV место в рейтинге UNESCO среди 200 лучших университетов Украины.

Селезньова О. Ю.
НТУ «ХПИ»

ВАЛЕНТИН ВАСИЛЬОВИЧ БОНДАРЕНКО – ПЕРШИЙ ХАРКІВСЬКИЙ КОСМОНАВТ

Підкорення космосу є однією з найвеличніших і водночас найтрагічніших сторінок історії людства. Тривалий час багато аспектів даної теми залишались забороненими для громадського обговорення, оскільки стосувалися інтересів військових. Зокрема, в СРСР суспільство отримувало мінімум інформації про катастрофи аерокосмічної техніки і відповідні втрати серед льотчиків-космонавтів. Як наслідок, ті хто мали стати героями, залишались невідомими широкому загалу і після своєї смерті. До їх числа належить і харків'янин Валентин Васильович Бондаренко (16.02.1937–23.03.1961) – льотчик-винищувач, член першого загону космонавтів СРСР.

У березні 1960 р. було сформовано перший «зоряний загін» до складу якого увійшли 20 космонавтів. Бондаренко В. В був серед них наймолодшим, йому тоді виповнилося 23 роки. Разом з іншими він готувався до польоту на космічному кораблі «Восток». Проходячи чергове тренування в сурдобарокамері (герметична капсула з регульованою штучною атмосферою) льотчик-космонавт зробив спонтанну помилку – необережно викинув проспиртований шматочок вати. Вата випадково потрапила на спіраль розпеченої електроплитки і миттєво спалахнула. Перенасичена чистим киснем атмосфера капсули сприяла швидкому поширенню вогню. Через значну різницю між внутрішнім і зовнішнім тиском швидко відчинити люк сурдобарокамери виявилося неможливо. Коли капсулу відкрили, Бондаренко В. В. був ще живий, однак врятувати його не вдалося.

Реакція влади на загибель космонавта виявилася очікуваною. Йому по смертно присвоїли звання космонавта і нагородили орденом Червоної Зірки. Однак, засоби масової інформації про загибель Бондаренка В.В. промовчали. Вперше про нього громадськість дізналася лише у 1986 р. Згодом ім'ям Бондаренка В. В було названо один з кратерів на Місяці, вулицю у м. Харків та харківську школу № 93.

Селецький Д.
НТУ «ХПІ»

СЕРГІЙ ПАВЛОВИЧ КОРОЛЬОВ – ГОЛОВНИЙ КОНСТРУКТОР РАКЕТНОЇ І КОСМІЧНОЇ ТЕХНІКИ

Серед видатних імен підкорювачів космосу, яких дала світові Україна, особливе місце належить Сергію Павловичу Корольову (1907–1966) – вченому і конструктору у галузі ракетобудування й космонавтики. С.П. Корольов народився 12 січня 1907 року в Житомирі у родині вчителів. У 1924 році одержав середню освіту, закінчивши Будівельну профшколу міста Одеси. Протягом 1926–1929 років навчався в КПІ та МВТУ ім. М.Е. Баумана, де опановує спеціальність інженера-аеромеханіка. На початку 1930-х років С.П. Корольов захоплюється ідеєю створення реактивної авіації. У 1934 році побачила світ його книга «Ракетний політ у стратосфері».

Мужність, витримка і наполегливість допомогли вченому пережити період репресій 1938–1944 років і у 1946 році розпочати роботу над створенням аерокосмічного щита СРСР. Як головний конструктор ОКБ-1 він керує роз-

робкою першої радянської міжконтинентальної балістичної ракети з атомним бойовим зарядом. Логічним продовженням цих досліджень став запуск 4 жовтня 1957 року першого в історії людства штучного супутника Землі. Однак справжнім тріумфом головного конструктора став старт корабля «Восток-1» 12 квітня 1961 року з космонавтом Ю.О. Гагаріним на борту. Розвиваючи пілотовану космонавтику С.П. Корольов керує проектами групового польоту космічних кораблів (реалізовано у 1962 році) та виходу людини у відкритий космос (здійснено космонавтом О. А. Леоновим у 1965 році). До наукового доробку вченого також належать створення космічних апаратів серій «Місяць», «Венера», «Марс». За видатний внесок в розвиток практичної космонавтики академіка С. П. Корольова було двічі визнано гідним звання Героя Соціалістичної Праці.

Спасьонова А. В.
НТУ «ХП»

ВИРІШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИМИ РЕЖИМАМИ В УКРАЇНІ (1919–1921 рр.)

Етнополітика військово-політичних режимів, що діяли в Україні у 1919–1921 рр. є недостатньо вивченим аспектом Української революції 1917–1921 рр. і тому становить певний науковий інтерес. Вирішення українського питання військовим альянсом УНР і ЗУНР у теорії передбачало створення незалежної держави в межах Галичини, Буковини, Закарпаття і Наддніпрянщини. Однак, на практиці, різновекторність зовнішньої політики Директорії і уряду ЗУНР не дозволила реалізувати ідею соборності українських етнічних земель.

УСРР, як залежна територія РСФРР, виступала провідником «політики інтернаціоналізму»: декларування права української нації на самовизначення використовувалося, як ідеологічне забезпечення більшовицької експансії. ЗСПР виступали за відновлення «єдиної та неподільної Росії», категорично заперечуючи право українців на власну державність. В ідеології РПАУ(м) пріоритетною була соціальна складова, тому махновський рух розглядав національне питання в контексті реалізації місцевого самоуправління на базі так званих вільних рад (без участі представників політичних партій).

Таким чином, розбіжність у поглядах на вирішення національного питання в Україні серед військово-політичних режимів протягом 1919–1921 рр. сприяла ескалації збройного протистояння. Жоден з них не виявився здатним успішно вирішити завдання консолідації українських етнічних земель і запропонувати їх населенню прийнятний варіант вирішення етнонаціональних протиріч.

Тихонов Я. В.
ХНУРЕ

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В КОЗАЦЬКУ ДОБУ

Проблема національно-визвольної боротьби, і як наслідок утворення у середині XVII ст. держави Війська Запорізького, була й надалі залишається однією із найбільш дискусійних тем у історії України. Водночас ця складна та багатоаспектна наукова проблема, яка передбачає увагу дослідників на таких кардинальних питаннях, як початки української державності, зародження в суспільстві державотворчої проблеми, її поступова еволюція та форми реального втілення в історичну практику, означення державної території. Мета наукової роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного вивчення наукових джерел, з'ясувати процес становлення політичної системи Української козацької держави XVII ст. Політична думка доби козащини загалом стала предметом вивчення у працях таких видатних українських мислителів, як М. Грушевський, В. Рубан, І. Франко, Д. Дорошенко, М. Костомаров, В. Липинський, О. Оглоблин, М. Драгоманов.

Актуальність теми полягає у тому, що у період становлення і розвитку соціальної, демократичної, правової Української держави історичне минуле відіграє важливу роль. Чимало відповідей на питання про те, яким бути сучасному державотворенню, можна знайти в історії українського козацтва, вивчаючи зокрема, політичну систему козацької держави, організаційні структури, інститут гетьманства, генеральної старшини органи судової та виконавчої влади, досвід у міжнародній діяльності тощо. Українське козацтво виникло наприкінці XV століття. А у середині XVI ст. для самооборони від татарських нападів було засновано Запорозьку Січ. Вона постала як специфічне соціальне утворення, що поєднувало в собі риси військової спільноти, політичного та соціального інститутів, і стала потужним імпульсом фор-

мування самосвідомості українського козацтва, яке мало державотворчий потенціал. З цього погляду М. Грушевський стверджував, що козацтво формується у певну суспільну версту протягом цілого XVI ст. І лише з кінця XVII ст. про козачину можна говорити, як про певну суспільну групу, організацію, міркувати про козацький устрій, козацькі громади, управу та ін. Період середини – другої половини XVII ст. був одним з найважливіших етапів боротьби українського народу за незалежність і створення національної державності. І саме в цей період Українська козацька держава досягла свого апогею за часів Б. Хмельницького, який став фундатором козацько-гетьманської держави. Сучасна вітчизняна історична наука зусиллями дослідників дійшла висновку, що події 1648–1676 рр. становлять ланки єдиного процесу боротьби українського народу за створення національної держави, її незалежність та територіальну цілісність.

Таким чином повноцінність Української держави, що виникла внаслідок подій Національної революції українського народу XVII ст. у сучасних істориків та юристів не викликає сумніву: вона мала свою владу і юридичні норми, військо, фінанси, господарство й органи адміністративного управління. Державотворчі ідеї у політичній думці доби Гетьманщини стали джерелом для розробки багатьох сучасних політичних концепцій. Ці політичні підходи актуальні і для сучасної української державності, тому вивчення та аналіз державотворчих ідей у політичній думці доби Гетьманщини сприяє розвитку як сучасної політичної науки, так і практичних політичних процесів в Україні

Філоненко Є. С.
НМетАУ

ІСТОРИЧНІ НАЗВИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКА

Після Революції Гідності Президент України Петро Порошенко 15 травня 2015 року підписав закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки». Отже, нагальним питанням на сьогоднішній день є перейменування вулиць та міст України, зокрема Дніпропетровська. Серед запропонованих назв – Катеринослав, Січеслав, Дніпрослав, Кодак, Половиця, навіть Махноград або Яворницький. Пропозиції щодо назв нашого міста певною мірою пов'язані з визначенням дати його заснування.

Деякі історики вважають вихідною датою літочислення Дніпропетровська 1635 р. – рік побудови фортеці Кодак. В подальшому фортеця відігравала значну роль в регіоні, а розташоване на відстані 15 км від неї містечко Новий Кодак стало центром Кодацької паланки. Прихильники надання нашому місту назви Половиця підкреслюють, що слобода з означеною назвою з'явилася у середині XVIII ст. і знаходилася на тому місці, де зараз розташована центральна частина Дніпропетровська. Деякі вчені пов'язують дату заснування нашого міста з утворенням саме цієї козацької слободи. Більше 100 років сучасний Дніпропетровськ мав назву Катеринослав (на честь імператриці Катерини II) – з того часу, як у 1776 р. було обране місце для губернського центру. Павло I, син Катерини II, після її смерті (1796 р.) дав місту нову назву – Новоросійськ. Імператор Олександр I в 1802 р. повернув місту його попереднє ім'я. Сучасні прибічники цієї назви пропонують вважати, що місто отримало назву не на честь імператриці Катерини II, а на честь святої Катерини. Під час революції 1917 року і громадянської війни частина міської громади, насамперед та, яка бачила перспективу незалежної української держави, стала іменувати Катеринослав «Січеславом». Реально назва «Січеслав» існувала деякий час тільки в місцевих українських виданнях.

Після революції різні організації пропонували свої варіанти перейменування Катеринослава – на Красnodніпровськ, Ленінослаv, Металіст, Краснорурськ. У 1926 р. нашому місту придумали нове ім'я, яке складалося з назви річки Дніпро та прізвища відомого більшовика Григорія Петровського. Катеринославський окружний з'їзд Рад прийняв рішення про перейменування Катеринослава на «Дніпропетровськ», потім його затвердила Президія Всеукраїнського ЦВК, а 20 липня 1926 р. – і Центральний Виконавчий Комітет СРСР. Зараз деякі вчені пропонують змінити не назву міста, а її смислове наповнення, тобто прийняти рішення, за яким Дніпропетровськ свою назву носить на честь апостола Петра.

В результаті соціопитування, яке проводилося на сайті мерії Дніпропетровська з 28 липня і завершилося 28 серпня 2015 р., більшість респондентів – понад 25 тисяч осіб – проголосували за збереження старої назви. На другому місці «Січеслав», за цю назву віддали свій голос 15 000 чоловік, і замикає трійку лідерів «Дніпро», за неї проголосували 13 000 чоловік.

Таким чином, перейменування міста є наслідком зміни ідеологічних поглядів в державі. Незаперечна заслуга у заселенні та освоєнні територій у

межах сучасного Дніпропетровська належить запорізьким козакам, з ними пов'язана частина запропонованих назв міста. Прибічники назв Катеринослав і Дніпропетровськ пропонують наповнити старі назви новим змістом. Отже, питання про назву міста та дату його заснування на сьогодні залишається відкритим.

Фоменко Д. А.
НТУ «ХПІ»

ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК СВЯТОГІРСЬКОГО МОНАСТІРЯ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Сьогодні існує значна кількість нез'ясованих наукових проблем, пов'язаних із становленням монастирів, які впродовж тривалого часу були вагомими чинниками політичного, соціально-економічного та культурного життя українського суспільства. Актуальність цієї теми обумовлена тим, що до теперішнього часу діяльність Святогірського монастиря середини ХІХ – початку ХХ ст. у сфері господарства досліджувалася лише частково. Досі не існує жодної спеціальної роботи, присвяченої даному питанню. Автори монографій зазвичай залишали поза межами свого дослідження господарство лаври, приділяючи увагу тільки формуванню архітектурного комплексу монастиря.

Отже, дослідження господарської діяльності Святогірської обителі середини ХІХ – початку ХХ ст. є актуальним, оскільки охоплює широкий спектр питань, які вимагають розкриття та істотного уточнення, що має бути використано у розвитку конфесійного життя сучасного суспільства. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше: всебічно досліджено господарську діяльність Святогірської обителі, висвітлено багатогалузевий економічний розвиток монастиря та його вплив на виробництво Ізюмського повіту; до наукового обігу введено значну частину неопублікованого раніше масиву архівних та рукописних матеріалів.

Екскурс у господарську діяльність Святогірського монастиря відкриває можливість зробити деякі узагальнення: Давній традиційний авторитет Святогірського монастиря, його особливий статус (синодальної ставропії), наявність величезного господарства, правова і всебічна матеріальна підтримка з боку благодійників дали можливість зіграти роль не тільки релігійного, а й

важливого культурного осередку. Економічний аспект посів одне з першорядних місць у діяльності святогірського чернецтва. Він склав комплексну систему господарських заходів, спрямованих на збереження, зміцнення та стабільний розвиток Святогірського монастирського комплексу. Зміни в економічному становищі, запровадження нових форм організації праці, дали можливість монастирю зміцнити свої позиції в Ізюмському повіті. Святогірська обитель є унікальним історичним об'єктом, який в продовж декількох століть зберіг своє функціональне призначення як релігійного центру Ізюмського краю. Процес закриття Святогірського монастиря відбувався по суті паралельно з позбавленням самостійності Православної Церкви. Ці події привели до втрати однієї з головних інституцій Харківської єпархії.

Харченко О. М.
НТУ «ХП»

СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ З УРБАНІСТИКИ: ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МІСТА ХІХ СТ.

Історія міста – це багатогранний феномен, якому вже давно і досить успішно приділяється увага в сучасній історичній науці. Зокрема таку увагу приділяють і українські дослідники. Однак, урбаністика – як напрям дослідження, що вивчає місто, не завжди була цікава нашим професійним історикам, тому становлення її як окремого напрямку триває і досі. У радянський період, з 1930-х років і встановлення єдино можливого трактування, місто розглядалося як «двигун прогресу», на протилежності «відсталого» села. Вагоме значення у дослідженні міста мали роботи краєзнавців, зібравших значний матеріал для подальших теоретичних опрацювань. Перед розпадом радянської держави у 1980-х роках прийшло нове розуміння історії міста. Так, Б. Міронов писав, що слабкість демократичних свобод, відсутність правової держави та громадянського суспільства зумовлені саме «затримкою його розвитку» (тобто міста) в Російській імперії.

Новий виток популярності в українській історичній науці урбаністика здобула тільки з кінця 1990-х років, хоча дослідження часто носили описовий характер та не мали теоретичних засад. І тільки наприкінці 2000-х років ситуація почала змінюватися на краще, з появою цікавих досліджень, створенням дослідницьких центрів, таких як Центр міської історії Центрально-Східної Європи у Львові. Хочеться зауважити, що ці успіхи стали можливи-

ми завдяки плідній роботі неурядових організацій та окремих дослідників, які, наприклад, мали можливість стажування при західних університетах. В самій Україні, той же інститут історії при АН України не має відповідного відділу, а також відсутні і спеціалізовані періодичні видання.

Як же підійти досліднику-початківцю до вивчення історії міста? Ми намагаємось наслідувати роботи сучасних західних дослідників, багато з яких присвячені регіону Центрально-Східної Європи, до якого відносять і Україну. Таким прикладом може слугувати дослідження Б. Куцмані – «Броди». Автор пропонує розглядати місто з соціальної точки зору, тобто місто – як люди, їх життя, а не просто ландшафт. При цьому автор розглядає місто як єдину структуру, в якій взаємодіють різні етнічні та релігійні групи. Таким чином долається звичайний підхід, коли історія Києва, Одеси, Харкова подається як розповідь про українське/російське/польське/єврейське місто. Перед нами постає складна мозаїка, в якій міське населення відтворене у культурному, економічному та політичному ракурсах. Цікавим доповненням стає дослідження образу міста, як феномену створеного сучасниками – мешканцями, журналістами, мандрівниками тощо. Звісно, що такі підходи не дають остаточних відповідей і залишають місце для подальших досліджень. Однак орієнтація на подібні сучасні, міждисциплінарні дослідження є запорукою того, що молодий дослідник буде спроможний реалізувати свої наукові задуми.

Черниш Д. В.
НТУ «ХПІ»

НОРМАНСЬКЕ ПИТАННЯ

Сьогодні, коли рівень свідомості українців значно зріс, суспільство дедалі частіше ставить питання про витоки української нації. Відповідь на це питання може дати дослідження історії становлення та розвитку першої руської держави. Метою роботи є дослідження впливу скандинавів на формування держави у східних слов'ян. Простежити історію цієї проблеми у науковому середовищі.

Норманська теорія, як наукова проблема, виникла у XIII ст. Відома полеміка розгорілася між г. Ф. Міллером і М. В. Ломоносовим з приводу написаного оглядом ранньої російської історії, де г. Міллер, згідно з «Повістю врем'яних літ» віддавав Рюрику провідну роль в утворенні держави. Коли

про це писав М. М. Карамзін, питання вже не викликало такої бурхливої реакції. За часів переважання слов'янофільських настроїв у суспільній думці не надовго спалахнула нова хвиля антинорманізму (варто згадати роботи С. О. Геденова, М. І. Костомарова). За радянських часів норманська теорія всіляко критикувалась. Українські історики П. Толочко, М. Брайчевський М. Котляр дійшли до висновку, що ця теорія втратила свою наукову актуальність.

Проникнення в Європу скандинави почали ще у V ст., а у VII–VIII ст. формується торгівельний шлях по Волзі «Із варяг в Хазари». Утворювалися торгові центри навколо цього шляху, наприклад, Ладога. Її населяли слов'янський народ, фінський та скандинавський. Такі утворення були вже поліетнічними протодержавами. У цей час на Подніпров'ї тільки зріють процеси формування держави слов'янських племен.

У IX ст. нормани відкривають нових шлях по Дніпру до Візантії, тому варяги встановлюють свою владу вже навколо Дніпра, активізуючи активну торгівлю та культурний взаємообмін, тим самими прискорюючи слов'янський процес утворення держави. Потрібно розуміти, що не тільки варяги впливали на народи, з якими контактували, а й навпаки. Багато вікінгів осідали в західній Європі та згодом «розчинялися» в інших народах. Осівши, правляча верхівка скандинавів поступово асимілюється, стає двоязичною, а згодом зливається з слов'янами.

Отже, варязькі морські шляхи прискорили слов'янське державотворення. Скандинави контролювали ці центри, але згодом стали змішуватися з місцевим населенням. Очевидно, що Норманське питання сьогодні втратило свою наукову актуальність. Разом з тим, повністю ігнорувати вплив варягів на становлення Давньоруської держави також не варто. Подальші розробки проблеми впливу норманів на формування держави у східних слов'ян полягають у всебічному вивченні пласту наукової літератури та аналізу джерел на цю тему.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ОДИН ІЗ ЗАЧИНATEЛІВ ЖАНРУ АВТОПОРТРЕТА В УКРАЇНСЬКОМУ ЖИВОПИСІ

Для багатьох поколінь українців – і не тільки українців – Шевченко означає так багато, що виникає враження, ніби ми про нього знаємо все. Та це лише ілюзія. Шевченко – невичерпний і нескінченний. Він росте й розвивається в часі, в історії, і нам ще йти і йти до його осягнення. Ми на вічному шляху до Шевченка. Цікаво що поетична спадщина Кобзаря налічує понад 240 творів, а живописна – 1200 робіт. Лише тільки цей факт свідчить про те, що малярству Шевченко приділяв велику увагу, проте за життя поета жоден його сучасник не мав повного уявлення про Шевченка як художника. Творчість Шевченка – художника досить детально й ґрунтовно вивчалася дослідниками й мистецтвознавцями протягом останніх 150 років. У роботах багатьох дослідників детально відтворені різні періоди творчості митця. Але біографія Шевченка – художника настільки багатогранна й різнопланова, що дослідити досконально всі її аспекти практично неможливо. І кожного разу, коли ми знайомимося із життям цієї дивовижної людини, справжнього генія, відкриваємо для себе все більше нового й цікавого. При підготовці цієї доповіді використовували праці істориків і мистецтвознавців Г. О. Бойка, П. Зайцева, Т. Ф. Базилевича, Л. М. Єфименка, Л. Внучкова та інші.

Одним із зачинателів жанру автопортрета в українському мистецтві був Т. Шевченко. На сьогодні налічується 835 творів Шевченка – художника: живописця, рисувальника, гравера. Картини митця безперечно доводять, що й у надзвичайно тяжкі роки кріпацтва, заслання, незважаючи на суворі заборони «писати й малювати», він не припиняв працювати як художник, а в окремих жанрових композиціях досяг такого високого рівня, якого ще не знало тогочасне російське й українське образотворче мистецтво.

В образотворчій спадщині Шевченка значне місце посідає портрет. У центрі малюнків – людина, її духовний світ, характер. Митця хвилює поєднання зовнішньої і внутрішньої краси людини. За своє недовге життя він встиг створити чимало портретів. Малював друзів, інколи випадкових, але чимось привабливих знайомих. Нерідко гроші за портрети були чи не єдиним заробітком митця. Траплялося, й борги віддавав кредиторами портретами.

Шевченко – художник наслідував і розвивав кращі традиції таких майстрів портрета, як Боровиковський, Кіпренський, Тропінін, Рембрант. Автопортрети Тараса Шевченка – власні зображення, що їх створював митець протягом усього життя. Кількість їх важко піддається обліку. Багато з них не дійшли до нашого часу й відомі лише з листування художника чи спогадів його сучасників. Чимало розкидано на полях рукописів літературних творів Кобзаря, листів, на аркушах робочих альбомів і навіть на малюнках інших художників. Так, на копії, виконаній В. М. Рєпніною з Шевченкового малюнка, на якому зображено хату його батьків у Кирилівці, Тарас Григорович намалював себе на весь зріст.

Отже, творчість поета, художника й мислителя Т. г. Шевченка посідає особливе місце серед плеяди видатних діячів української і світової культури. Всю силу свого мистецтва слова й образу він спрямував на службу своєму народові. Нев’янучий і всезростаючий інтерес до творчої спадщини Шевченка криється в народності його творів, в опануванні ним найсуттєвіших основ людського буття. Шевченко – неперевершений майстер відображення картин побутової тематики. В його картинній галереї – чудові пейзажі, краєвиди, автопортрети й портрети видатних особистостей, знайомих і друзів митця, полотна на історичну тематику, архітектурні замальовки, з яких яскраво постають минуле й Шевченкове сучасне.

Ayano Adeolu
NTU «KHPI», Nigeria

LEONID KADENYUK – THE FIRST UKRAINIAN COSMONAUT

The theory and practice of navigation beyond Earth's atmosphere need a certain degree of technology and financing but aeronautics development makes good state image. After Ukrainian independence declaring one of the most important aims of the new state was to show the world its high level of science and technologies development, capacity to take part in international space cooperation. The goal of this work is to investigate the personality of the first Ukrainian cosmonaut – Leonid Kadenyuk.

Leonid Kadenyuk was born on 28 January 1951 in the Chernivtsi region of Ukraine. He graduated from the Chernihiv Higher Aviation School in 1971, from GNIKI VVS USSR (State Scientific Research Institute of the Russian Air Forces Center for test pilot training) in 1977, and the Yuri Gagarin Cosmonaut Training

Center in 1978. He earned a master of science in mechanical engineering from the Moscow Aviation Institute, Department of Aircraft Construction in 1989. L. Kadenyuk has been a member of the USSR Cosmonaut Team since 1976. In 1990, following the Ukrainian-USSR State Agreement on a Collaborative Space Program, he was appointed to command the Ukrainian space crew. L. Kadenyuk is one of the first NSAU Astronaut group selected in 1996 by the National Space Agency of Ukraine. In November 1996, NSAU and NASA assigned him to be one of two payload specialists for the Collaborative Ukrainian Experiment (CUE) which was flown on STS-87. He participated in payload specialist training at the Johnson Space Center and was the prime payload specialist aboard Space Shuttle Columbia on STS-87 (from November 19 to December 5, 1997). STS-87 was the fourth United States Microgravity Payload flight and focused on experiments designed to study how the weightless environment of space affects various physical processes, and on observations of the Sun's outer atmospheric layers. Two members of the crew performed an EVA (spacewalk) which featured the manual capture of a Spartan satellite, in addition to testing EVA tools and procedures for future Space Station assembly. In completing his first mission L. Kadenyuk orbited the Earth 252 times, traveled 6.5 million miles and logged a total of 15 days, 16 hours and 34 minutes in space. For the first time, the Tryzub and Ukrainian flag visited the space, and the anthem of the independent Ukraine was sounded during the flight of L. Kadenyuk. Besides the joint Ukrainian-American experiment in space flight L. Kadenyuk carried out experiments for the Institute of Human Systems Research by the topics «Man and weightlessness». Conclusively, there is no longer any doubt that humans can both survive in space and work hard and productively in this exotic environment for periods of many months. A sizable number of biological responses to weightlessness do take place fairly promptly but are reversible when the space traveler resumes his or her accustomed place on the surface of the Earth. Yet it is equally clear that some of the adjustments are slow and do not reach equilibrium even after many months of weightlessness. There also is concern that a few of these processes, if allowed to go on long enough, may produce irreversible changes. This could be particularly worrisome when older individuals or persons in different physical condition from the astronauts travel into space. Many scientists are seeking to detect, to understand, and ultimately to prevent these changes, so that long voyages into space will be both safe and feasible. Today, however, from the vantage point of twenty years of space flight operations,

many thousands of hours of flight experience, more than one hundred astronauts and cosmonauts, and many other living creatures, no such barrier is in view. L. Kadenyuk is inspired with talented gift of humanity.

СЕКЦІЯ 3

ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

Аветисян М.
ХНУ ім. В. Н. Каразіна

СЕМИОТИКА ВИЗУАЛЬНОГО ОБРАЗА В РЕКЛАМЕ

Современная культура является преимущественно визуальной. Возвышение роли изображения над текстом исследователи связывают с произошедшим в современной культуре «иконическим поворотом». Сущность его состоит в переходе от вербального способа передачи информации к визуальным образам. Действительно, в наши дни, когда концентрация информации достигла невероятных пределов, значение визуальной (образной) информации увеличивается благодаря своей большей наглядности и эффективности.

Реклама является одним из каналов системы социальных коммуникаций, которая, в свою очередь обеспечивает не только сохранение и ретрансляцию достижений культуры и культурных норм и повседневных практик, но является и важнейшей частью процесса инкультурации личности.

Реклама, посредством конструирования визуальных образов, создает «объект желания», чтобы управлять через него сознанием и поведением потребителя. Мы попадаем в рукотворный, ирреальный мир видимостей, где, как сказал бы Ролан Барт, реальные образы служат лишь алиби для протаскивания ирреальных вещей, сообщая им идею подлинности.

Формирование визуальных практик, нацеленных на манипулирование перцептивным потенциалом публики, придает все более виртуальный характер глобальному производству, обслуживающему нужды и потребности.

Основной задачей этого нового институционального мира становится производство и продажа потребителям контекста, в котором люди хотели бы задержаться, в том числе и виртуального. Современный потребитель, по словам Ги Дебора, прежде всего, является фланером (или зрителем-туристом), а само современное общество – зрительским.

ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ КАТЕРИНИ БІЛОКУР ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У творчості Катерини Білокур втілений характер українського етносу, все її життя проникнуте болем є відображенням долі українського народу. Мріючи бути художником – вона їм стала, не дивлячись на те, що не закінчила ніяких вузів, вона народилась малювати життєдайні квіти. В цих квітах – синтез любові українців до природи та землеробського характеру. Бо дуже часто символи і мотиви квітів зустрічаються в українському фольклорі.

Катерина Білокур квіти просто боготворила, і в житті жодної не зірвала. Тому вивчення такої яскравої особистості, як Катерина Білокур, що виразила українську культуру індивідуально і геніально, є дуже актуальним питанням.

Коли 1954 року всесвітньо відомий маестро Пабло Пікассо побачив на міжнародній виставці в Парижі картини Катерини Білокур, кажуть, що він довго стояв біля них, мов загіпнотизований, а потім назвав її геніальною й порівняв із Серафін Луїз із міста Санлі, відомою художницею, що вславилася в наївному мистецтві й також малювала квіти. І додав: «Якби в нас була такого рівня художниця, ми змусили б світ заговорити про неї».

Через два роки Катерині Білокур було присвоєно звання народного художника України. Її ім'я стало знане в республіці й поза її межами, про неї пишуть статті, в Богданівку, раніше богом забуте село, як казала сама Білокур, почали навідуватися гості з Києва, її згадують поряд із славетними примітивістами Анрі Руссо, Іваном і Йосипом Генераличами, Марією Приймаченко, Ніко Піросманішвілі, Ганною Собачко-Шостак. А до цього були довгі роки сповненого буденної тяжкої праці сільського життя, голод, розруха, колективізація, війна, знову голод 1946 року. Все це пережила Катерина Білокур, як і мільйони українських селянок, але зуміла завдяки своєму величезному, даному Богом талантові й дивовижній наполегливості сягнути вершин успіху і прославити українське мистецтво на цілий світ. Їй довелося пережити осуд і нерозуміння односельців, які вбачали в її заняттях малюванням спробу ухилитися від роботи. Вона зустріла нерозуміння матері, що вважала її малювання безглуздом, і все-таки, подолавши ці такі непрості в сільському

житті перешкоди, вона самотужки, крок за кроком відкривала для себе таємниці живопису. Не маючи коштів на фарби й пензлі, готувала їх сама з рослин та щетини, не маючи спеціальної художньої освіти, альбомів та книжок, навчалася у природи.

«В будні мені малювати заборонялося, – згадує вона про свою молодість у листі до художника Матвія Донцова. – А лише в неділю, після обіду, як уже все впораю».

На більшості з полотен Катерини Білокур стоїть авторський напис: «Малювала з натури Катерина Білокур». Справді, природа, «натура» були її головними вчителями, а квіти – найулюбленішими мотивами. «Квіти, як і люди, – живі, мають душу!» – казала художниця й тому ніколи не зривала їх, а змальовувала, сидячи біля стеблини чи куща, бо вважала, що «зірвана квітка – вже не квітка».

Не зазнавши особистого щастя, бачачи довкруг себе злидні й гризоти щоденної боротьби за існування, Катерина Білокур у квітах, у малюванні їх бачила високий сенс.

Малюючи їх, вона неначе сягала найдосконалішої, найгармонійнішої краси, яку закладено природою в квітах. І донині точаться суперечки щодо приналежності творів Білокур: чи то до професійного живопису, чи то до народного мистецтва. Проте всі дослідники її творчості одноставно визнають високу філософську насаженість їх, глибоке осмислення життя. Зображені на її полотнах квіти, овочі, предмети побуту осяяні її незвичайним чуттям кольору, оживлені її філігранною майстерністю й сприймаються як величальний гімн природі, людині.

Арсенова А.
НТУ «ХП»

СИМВОЛІЗМ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВАНКИ

Я впевнена, що кожен українець хоча б раз чув про вишиванку. Протягом останніх років в Україні проявляється неабиякий інтерес до вишитої сорочки. Наші пращури цінували її, бо вірили, що він оберігав рід та родину від усіляких негараздів, лікував, наділяв духовною силою та життєвою енергією та навіть передавав сакральні духовні знання.

А чи розуміє теперішній українець містичну символіку зображеного на вишиванках? Я зробила власне дослідження, оцінивши, які вишиванки про-

понуються у інтернет-магазинах та на які найважливіші аспекти у виборі вишиванок наголошують засновники цих сайтів.

Чи не найпоширенішою помилкою при виборі вишиванки є невміння відрізнити власно чоловічі символи на виробі від жіночих. Наприклад, дівчата носять вишиванку з зображенням ромбів на окаті рукава. Ромб є одним з символів чоловічої сили і його не припустимо бачити на жіночих вишиванках.

По-друге, дівчина одягає вишиванку на синій тканині або виконану у синіх нитках. Синій колір також є символом чоловічої сили та наснаги на військові перемоги. Не бажано носити такі вишиванки жінкам, а ще більш молодим дівчатам, яким потрібно набиратися жіночності, любові та ніжності, щоб підтримувати свого чоловіка та створити затишшя та спокій у домі. Тому тим дівчатам, яким подобається синій колір краще при виборі вишиванки обрати інший, адже зроблена майстринею вишиванка – сакральна річ, яка навіть може змінити долю.

Ще одна з причин неправильного підбору вишиванок – помилкове трактування поєднання символів на них.

По-перше, дівчатам пропонуються вишиванки зроблені чорними нитками. Але даний колір ниток на вишиванці свідчить про те, що дівчина є вдовою.

Дивує поєднання чорного кольору тканини вишиванки та зображенням лілей, адже ці символи означають зовсім різні речі. Лілея – символ дівочих чарів та цнотливості, а чорний колір – символ мудрості, яку ми отримуємо з роками від матінки-землі. В деяких випадках чорний колір є символом трагізму втрати близької людини. Ця вишиванка нестиме безперечно важку енергетику, яка не властива молодій дівчині. На дорослій жінці вона буде виглядати недоречно через образ який несуть лілеї. Вдягти її також буде недоречно й на похоронах, адже лілеї це символ, який уособлює розквіт та безтурботність молоді дівчини.

Дуже обережною повинна бути людина, яка використовує чорний колір вишиванки, адже чорний колір уособлює у собі повне зречення, відсторонення від мирського і прагнення заглибитися в таємниче, божественне. Вишиванки даного кольору рекомендується носити лише енергетично стійким людям, які мають певний життєвий досвід та готові до прийняття божественної таїни. Багато інтернет-магазинів пропонують вишиванки чор-

ного кольору для молодих хлопців та дівчат або навіть для дітей. Я розумію, що краще показати свій виріб на молодому тілі, бо й силует краще й одразу ж думка, що й мені підійде, бо я теж молода чи молодий. Але, спонукаючи придбати вишиванку юній особі, треба розуміти, що парубок або дівчина, вдягнуті у дану вишиванку, будуть виражати постійний протест світові від чого можуть навіть статися нервові розлади. До того ж чорний колір вбирає енергетику ззовні, тобто уся негативна енергетика, перейнята молодого людиною від оточуючих, залишиться з нею.

Отже, це ще не всі приклади неправильного розкриття символів на вишитому виробі, які формувалися століттями нашими пращурами, або просто приклади небажання зрозуміти сакральний зміст цих речей. Чи багато хто з нас замислюється над символічним змістом кольору чи зображення на речах, які ми носимо? Я впевнена, що ні, але мусимо – хоча б із поваги до вікової народної традиції.

Барахта Д.
НТУ «ХПИ»

НАСЛЕДИЕ РАСТРЕЛЛИ В ХАРЬКОВЕ

Граф Бартоломео Франческо Растрелли – настоящий мастер своего дела, наиболее яркий представитель так называемого елизаветинского барокко. Русский архитектор итальянского происхождения, обучавшийся в Италии и Франции, обер-архитектор Елизаветы Петровны оставил значимый след в истории архитектуры. Растрелли внес свои отличительные черты в стиль «русское барокко»: он украшал все фасады здания, а не только главный, как на Западе; следуя традициям древнерусской архитектуры, успешно использовал цвет, активно применял рокайльные (в виде раковин) декоративные детали.

Основные архитектурные шедевры Санкт-Петербурга – проекты Растрелли. Это Зимний дворец, Большой Петергофский дворец, Смольный собор, Воронцовский дворец и многие другие.

Сохранившиеся постройки есть и в Украине. Это необыкновенной красоты Мариинский дворец и известная нам всем Андреевская церковь в Киеве.

Однако первая столица Украины тоже может похвастаться сооружением по проекту Бартоломео Франческо Растрелли. Сегодня это главный корпус Украинской инженерно-педагогической академии. Согласно информации, предоставленной на веб-сайте академии, история этого здания берет

свое начало с 1765 года, когда Екатерина II дает указ об учреждении Слободско-Украинской губернии. Через год императрица дает распоряжение о строительстве дворца для генерал-губернатора. Строительство здания велось по проекту Растрелли под руководством архитекторов А. Вальянова и П. Ярославского. В 1777 году, уже после смерти мастера, строительство здания было завершено. В 1805 г. в губернаторском дворце разместился Харьковский университет.

Возможно, это здание не совсем соответствует всем остальным проектам Растрелли. Это сооружение по своей архитектуре больше подходит под стиль классицизм, нежели под типичный барокко. Но все же провести некоторую аналогию можно. Так, Фасад Большого Петергофского дворца имеет сдержанную отделку, хотя включает разнообразные барочные декоративные элементы – русты, барельефы, узорные балконные решетки. Если посмотреть на харьковское здание, то можно заметить все выше перечисленные декоративные элементы, которые так часто использовал мастер в своих работах. Но больше всего этот проект в Харькове похож на проект Рундальского дворца в Латвии. Именно в нем, по моему мнению, архитектор удачнее всего соединяет классицизм и привычный ему барокко.

Знаменитый в то время Бирон сделал заказ приближенному к императорскому двору зодчему Бартоломео Франческо Растрелли, что стало для молодого архитектора первой крупной самостоятельной работой. По желанию Бирона мастер стремился реализовать в проекте архитектуру, подобную Версалию, который является эталоном французского классицизма. Конечно же, Растрелли внес и свою характерную черту в архитектуру здания. Стоит отметить схожесть деталей и форм в двух постройках: Рундальского дворца и здания в Харькове. Так, крыша из листов луженой жести на солнце сверкала, как серебро, что было в то время новинкой в тех краях. Монументальность дворцу придает руст, использованный зодчим в оформлении цокольного этажа. Дымовые трубы имеют сложную форму. Наличники окон имеют характерный рисунок, разработанный Растрелли и использованный им в более поздних произведениях. Парадность второго этажа подчеркнута в центральной части здания ажурной решеткой балкона. А контрастное чередование рустовки и глади колонн отражают принципы стиля барокко. То же самое мы видим и в шедевре автора в центре нашего города.

Теперь же это здание часто попадает на обложку путеводителей по городу Харькову или на открытки. Трудно пройти мимо этого прекрасного сооружения. Так и хочется остановиться и насладиться его красотой.

Харьковчанам очень повезло, что у нас есть частичка наследия великого и известного во всем мире архитектора, ведь некоторые из его произведений, к сожалению, были навсегда утрачены.

**Беспала Д.
ХДАДМ**

ТРАДИЦІЙНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ОБРЯД ВЕСІЛЛЯ

Традиційний український обряд весілля умовно поділяється на три цикли: передвесільний, власне весільний і післявесільний. До передвесільного циклу належать обряди, пов'язані з досягненням згоди; молодих і їх родин на шлюб: запити, сватання, оглядини й заручини. Запити – це попереднє розвідування родиною молодого про наміри батьків молодої. На розвідини йшли мама або тато молодого чи хтось з близьких родичів.

Сватання – перша зустріч представників молодого з молодою та її батьками для досягнення згоди на шлюб. Сватати дівчину вирушали пізно ввечері, щоб на випадок відмови зберегти сватання у таємниці. Після традиційних вітай і промов старостів кликали дівчину й прилюдно запитували її згоди на шлюб. Відповідь нареченої була обов'язковою і вирішальною. На знак згоди сватів перев'язували рушниками або підносили їм на хлібі хустки чи рушники. Нареченого дівчина перев'язувала хусткою. У випадку відмови старостам підносили гарбуз або макогін. При позитивній відповіді нареченої обговорювали попередньо питання про придане.

Увесь передвесільний цикл обрядовості тривав два-три тижні, інколи – місяць. Після сватання відбувалися оглядини (обзорини) і заручини. Батьки нареченого під час оглядин намагалися продемонструвати свій добробут.

Заручини – це своєрідне закріплення остаточної згоди на шлюб і прилюдне оголошення цієї події. Обов'язковими елементами були перший посад молодих (їх саджали поруч як наречену пару) і обмін подарунками.

Після заручин ні дівчина, ні хлопець не мали права відмовлятися від шлюбу без вагомих на те причин. Відмова сприймалася як образа і безчестя, тому їх треба було матеріально відшкодовувати.

Напередодні весілля молодим виготовляли весільні вінки. В хаті молодого виготовляли «весільне знамено», «прапир»: до гарно витесаного древка прив'язували дві-три хустини, дзвіночок і зверху квітчали барвінком. Окрім плетення вінків, дівчата прибирали гільце і квітчали коровай. Цією церемонією розпочиналося одне з найважливіших передшлюбних дійств – дівич-вечір, вінкоплетини, молодечий вечір. Це прощальний молодіжний вечір, на якому наречений і наречена прощалися з дівочою і парубоцькою громадою та переходили в стан одружених господарів. Крім приготування вінків і весільного деревця, на цьому вечорі ще здійснювалися такі обряди: посад, перепій молодих, розплетення коси нареченій, вбирання вінка, обмін подарунками молодими та ін. Дівич-вечір закінчувався невеликою гостиною з танцями й співом.

Найбільш пишною обрядовістю відзначався весільний день. Церемонія одягання молодої дружками і свашками відбувалась у коморі в супроводі пісень. Молоді обов'язково мусили мати нові сорочки, ще не прані. Спеціально до весілля шили одяг, який зберігали і шанували впродовж усього життя.

Весільний поїзд молодого, який вирушав за молодою, складався зі старшого боярина, бояр, світилки і родичів. За звичаєм, нареченого до воріт проводжала мати у виверненому вовною догори кожусі. Хлопця обсипали «на щастя» зерном і дрібними грішми.

Перший викуп – «ворітну» – хлопці з вулиці молодої брали біля воріт її хати. Друга перепона була біля дверей або в сінях: молоду охороняли дружки, які віддавали її за цукерки і калачі. Щоб сісти біля нареченої, молодий мусив викупити її ще й у брата-підлітка. Одержавши викуп, брат поступався місцем молодому, і всі гості сідали за стіл. Після викупу місця починалось дарування: спочатку родичі молодого наділяли подарунками родичів молодої, потім – навпаки.

Часто посад молодих завершувався обрядом покривання голови молодої очіпком і наміткою, що символізувало її перехід у стан заміжньої жінки. Після покривання голови відбувався обряд розподілу короваю.

Власне весіллям, гостиною керували хресні батьки. Наприкінці весілля у домі молодої відбувався останній її викуп – «весільний пропій». Після цього пізно ввечері молоду виряджали до дому чоловіка, її родичі передавали

родичам і боярам посаг, вона виходила на подвір'я, а в той час гості співали пісні, в яких була туга і сум за рідною домівкою.

Головний весільний день закінчувався обрядами шлюбної ночі: переодягання молодої, виведення її до гостей, демонстрування цнотливості. Важливе місце відводилося циклу обрядів після шлюбної НОЧІ, що символізували приєднання невістки до родини чоловіка: розтоплювання печі, посилення по воду, скроплення водою господарства, приготування обіду, частування свекрів.

Післявесільні обряди повинні були зміцнити зв'язок між родинами молодих і полегшити при звичаєння молодої в чужому домі. Через день-два молодий кликав гостей на «пропій». За тиждень після весілля молоді йшли до батьків молодої на міні: батько молодої повинен віддати, що «мінів» (обіцяв) дати їй під час сватання і заручин. З цього приводу влаштовувалась гостина.

Останній післявесільний обряд – калачини (Гуцульщина), честь, дякування (Львівщина), хлібини (Хмельниччина, Волинь) або розхідний борщ – відбувався через місяць після весілля. Молодий купував калачі й напої, кликав весільних батьків та інших гостей, щоб запити своє газдівство. Цей останній акорд весілля відбувався зі співами і танцями.

Гончарова А.
НТУ «ХПІ»

ИСТОРИЯ ВАРКИ НАТУРАЛЬНОГО МЫЛА И РАЗВИТИЕ ТРАДИЦИЙ МЫЛОВАРЕНИЯ В УКРАИНЕ В НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

Мыло представляется современным людям обыденной вещью, без которой невозможны гигиенические процедуры. В этом исследовании автор сосредотачивает внимание на том, насколько давно люди начали изготавливать мыло, а также актуализирует его важность как неотъемлемой составляющей гигиены и здоровья человека.

Обращаясь к многовековой истории мыловарения, автор ставит цель этой работы раскрыть потенциал традиционных рецептов и способов изготовления мыла для возрождения и развития «домашнего» мыловарения в современной Украине. История мыловарения насчитывает примерно 6000 лет. Существует несколько теорий о том, какой народ первым изобрел мыло.

Наибольшую популярность и развитие мыло обрело в Римской империи, но, к сожалению, после ее падения это замечательное изобретение было на долгие годы забыто. В средневековье мыло было очень ценным продуктом и им могли позволить пользоваться только самые богатые классы населения. Тем не менее, его все-таки стали выпускать на поток. Так мыловарение начало набирать свои обороты и распространилось во всем мире. Начали менять состав в зависимости от региона производства, в некоторых местах использовали не животный жир, а растительный – это позволило получить мыло высокого качества с более полезными свойствами для кожи. Так и стали добавлять в мыло различные масла, растительные добавки, натуральные ингредиенты. Но чем больше оно развивалось, тем реже стали использовать натуральные компоненты. С налаживанием массового производства начали применять синтетические составляющие. Постепенно качество мыла стало ухудшаться и оно потеряло свои полезные свойства.

За последние несколько десятков лет выяснилось, что не только экология и генетические заболевания вызывают кожные болезни, но и синтетические вещества, которые используются в дешевых косметических средствах, в том числе и в мыле. Конечно, отказываться от мыла никто не стал, но зато стал возрождаться интерес к старым рецептам варки мыла. Так в Украине и появились отдельные мастера-мыловары, которые стали варить мыло собственными руками, при этом используя только натуральные компоненты, возвращаясь к истокам мыловарения. В своих мыльных работах автор использует только растительные масла, их состав подбирает по тем характеристикам, которые должны присутствовать в будущем мыле. Например, масло Авокадо – для сухой и чувствительной кожи, масло Календулы – для жирной и проблемной кожи и т.д. В природе существует множество растений масла и экстракты, которых используются в мыловарении, так же допустимо добавлять их в естественном виде, например овсянку для скрабирующего эффекта и очищения кожи от токсинов. Таких примеров можно привести много, и каждый мастер мыловарения создает свой, уникальный и неповторимый рецепт, или же берет уже устоявшийся и проверенный временем старый. Возврат к истокам очень важен при уходе за своим здоровьем, а в особенности за кожей, ведь в современном мире мы со всех сторон подвержены различным раздражителям, а в промышленном производстве с целью уменьшения затрат далеко не всегда используются качественные компоненты. Также автор ис-

пользует старые рецепты Кастильского мыла, которое на 90% состоит из оливкового масла первого отжима, оно считается самым качественным и полезным для кожи, также Молочное мыло, ведь еще во времена Клеопатры молоко использовалось для косметических процедур и сейчас оно активно применяется в мыловарении.

Историю мыловарения автору как мастеру очень полезно и познавательно изучать, так как поиск, воссоздание и адаптация старинных рецептов позволяет почерпнуть и развить из них новые идеи, которые можно использовать в мыловарении сейчас.

Гречин В.
НТУ «ХП»

«ВІРТУАЛЬНА ОСОБИСТІСТЬ» ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

Питання «віртуальної особистості» сьогодні є надзвичайно актуальним. В наш час збільшилися можливості людини у використанні комп'ютерних технологій та технічні можливості поєднання їх з мережею Інтернет. Віртуальні технології все більше проникають в різні сфери діяльності людини. Все це суттєво впливає на економічні, політичні, культурні відносини людства. Багато вчених занепокоєні здатністю сучасної культури до швидких перетворень і перевтілень. Нова віртуальна цивілізація з її кіберкультурою і віртуальною психологією починає заміняти собою новоєвропейський тип культури.

У сучасному образі культури слід виділити ряд рис, які свідчать про характер її віртуалізації. Так, з певним застереженням можна сказати, що культура як віртуальність це те, що займає проміжне місце між реальністю і ірреальністю, тому що образи, що з'являються, існують за нашого прагнення до їх існування. І така культурна віртуальність і є реальністю культури. Отже, віртуальність перевтілюється у віртуальну реальність і стає новою культурною реальністю. Сучасна культура характеризується також утворенням нової форми відносин, породжених комунікаційними можливостями інформаційного суспільства. В умовах розвитку комп'ютерних технологій такий загальнодоступний засіб як Інтернет стає не тільки мережею комп'ютерів, але й співтовариством людей. Люди й раніше, а особливо тепер, у межах свого звичайного, цілком реального життя усе більше «зустрічаються» з віртуаль-

ною реальністю. Окремі суб'єкти і спільноти, що перебувають у стані «занурення» у неї, перестають навіть відрізняти імітацію дійсності від самої дійсності.

Так, у розповсюдженій в 1996 році Декларації незалежності Кіберпростору Дж. Перрі Барлоу оголосив Інтернет новим будинком свідомості, новою цивілізацією, заснованою на принципах незалежності й рівних можливостей, що змушує говорити про нього як про соціальну віртуальну реальність, яку М. Коул називає «п'ятим виміром», де спілкування відбувається опосередковано, через комп'ютер. Інтернет створює «віртуальне співтовариство людей», перетворюючи тим самим сучасну культуру в новий тип культури – «глобальне село», де немає меж для комунікацій.

Тому можна стверджувати, що особливою прикметою сучасної культури стає «віртуальна особистість» – в найпростішому визначенні це особистість, яка «проживає» у кіберпросторі. Більш того, люди у межах свого звичайного, цілком реального життя, усе більше «зустрічаються» з віртуальною реальністю. Окремі суб'єкти і спільноти, що перебувають у стані «занурення» у неї, перестають навіть відрізняти імітацію дійсності від самої дійсності.

Ще однією проблемою є втрата ідентичності. В мережі Інтернет людина отримує можливості вступу в будь-які контакти та примірювання різних ролей. Нова людина *homo virtualis* характеризується створенням множинних віртуальних реальностей, чисельних самообразів, втратою тілестності, зміною статусів, дистанціюванням від соціальних ролей.

Привабливість віртуального світу полягає в тому, що можливим стає заміщення тих соціальних ролей та функцій, котрі людина виконує в дійсності, у псевдореальності можна реалізувати бажання, нездійсненні в об'єктивній реальності. Однак ймовірним стає момент злиття віртуального та реального образу людини. *Homo virtualis* є творцем «дзеркальних світів» паралельних світів, у котрих відбуваються віртуальні аналоги реальних процесів та функціонують симулякри (симулякр означає зображення, копію того, що насправді не існує; утворення, що копіює форму вихідного зразка).

Віртуальна людина перестає ідентифікувати себе з певним тілом, втрачає його. Наявний факт злиття суб'єкта і симулякра, тобто суб'єкт перетворюється на власний симулякр і фізично, тілесно залишаючись у дійсному світі, він ментально переходить до світу віртуального, до простору симулякрів, де він наділяється новим тілом, що не має нічого спільного з тілесністю. Лю-

дина вже не потребує чіткого усвідомлення себе собою, вона створила велику кількість потенційних тілесних образів. Ця галерея образів, масок, що не потребують сутнісного втілення, а є сутнісними на екрані, в уяві їх творця та того, хто включений у його комунікативний простір, нівелює важливість тілесності як невід'ємного атрибуту людини.

Дегтярёва И.
НТУ «ХПИ»

РАЗВИТИЕ И ВЛИЯНИЕ ПОП-МУЗЫКИ НА МАССЫ

«Поп-музыка – популярный метод воздействия
на человеческое мышление»
Грэм Нэш

На сегодняшний день существует большой поток музыкальной информации. Музыка буквально поглотила современное поколение, поскольку она является очень важной и неотъемлемой частью жизни. Особое внимание хотелось бы уделить именно поп-музыки, которая занимает ведущую позицию в данное время.

Ни для кого ни секрет, что поп-музыка влияет на выбор стиля жизни, на формирование определенного типа поведения, системы ценностных ориентаций и, в целом, на мировосприятие и мироотношение личности.

Многие люди справедливо возмущаются тем, что происходит в мире современной музыки. Анализируя хит-парады, можно совершенно точно сказать, что современная музыка отрицательно воздействует на становление и формирование духовной культуры. Наше телевидение и радиовещание настолько загрязнили информационную, и, в частности, звуковую среду, что можно сказать, что мы сталкиваемся с массовым распространением музыки невысокого художественного уровня. Мы можем наблюдать, что народная и классическая музыка практически вытеснена с ведущих телевизионных экранов.

Действительно, можно констатировать, что сегодня мир просто кишит продюсерами, исполнителями, группами, имиджмейкерами, фан-клубами со всеми необходимыми составляющими (пресса, телевизионные каналы, радиостанции, концертные площадки).

Проведя маленький опрос среди своих ровесников, могу утверждать, что музыкальные предпочтения с возрастом меняются. При этом больше всего имеет место влияние друзей, ближайшего окружения.

Пару лет назад группа социологов провела исследование среди «студентов-музыкантов», в котором было выявлено, что первую позицию занимает такая характеристика поп-музыки, как «бессмысленная», (бессодержательная); вторую позицию поделили «рекламная», «коммерческая» и «массовая», третью – «безнравственная», «бесталанная». В группе студентов-немузыкантов первую позицию заняла такая характеристика, как «танцевальная», вторую позицию – «сексуальная», третью позицию между собой поделили «рекламная» и «зрелищная».

Все же стоит задуматься, а что именно привлекает слушателя.

На мой взгляд, это несложные тексты и лёгкие запоминающиеся мелодии. Так почему же принято считать, что популярная музыка очень негативно сказывается на интеллекте человека? Конечно, деградация человека как личности не произойдёт за один день или за одно прослушивание популярной музыки, всё это происходит постепенно, на протяжении длительного времени. Поп-музыку в основном предпочитают люди склонные к романтике, а так как её значительно не хватает в реальной жизни им приходится искать нечто подобное в этом направлении музыки.

Можно сделать вывод, что поп-музыка прежде всего разная, наряду с профессиональными музыкантами на сцене появляются и бесталанные, безголосые, «раскрученные» поп-исполнители, которые как раз и способствуют формированию негативного образа современной поп-музыки у большинства слушательской аудитории, тем самым наносят вред поп-музыке, снижают уровень ее качества.

Дмитренко А.
ХДАДМ

ДО ВИТОКІВ ЕТИКЕТУ: ІСТОРІЯ ЕМІЛІ ПОСТ

Емілі Пост була дочкою відомого архітектора і спадкоємицею пенсільванських вугільних магнатів. Вона народилася в 1872 році, і до свого повноліття вже була повноправним членом нью-йоркського вищого світу. Одна з найкрасивіших, багатих і вихованих наречених Нью-Йорка. Після першого ж

балу дебютанток закохалася в молодого фінансиста Едвіна Пост і незабаром вийшла за нього заміж. Однак у відносинах з чоловіками ні вихованість, ні краса не є вирішальними. І через два роки, після народження двох синів, Емілі виявила, що її чоловік проводить набагато більше часу з молодими актрисами на своїй яхті, ніж з нею і синами. Занадто добре вихована і горда, щоб влаштовувати скандали, Емілі вберегла синів від сімейних сцен. Щоб не впасти у зневіру, вона почала писати романи – далекі від рівня Едіт Уортон, але досить професійні, щоб заслужити схвалення журнальних критиків. Однак скандал все-таки обрушився на сім'ю з абсолютно несподіваного боку.

У червні 1905 року фінансиста Едвіна Пост відвідав співробітник жовтого (і тому особливо популярного) журналу «Міські теми». Він запропонував Посту вигідну угоду: «або заплатите журналу за нібито багаторічну підписку 500 доларів (нинішні 10000), або в наступному номері з'являться барвисті описи ваших розваг на яхті». Пост попросив кілька днів на роздуми і звернувся в поліцію, яка вміло і охоче довела справу до суду над журналом-шантажистом. Суд вдарив не стільки по журналу, скільки по вищому суспільству, бо при допитах свідків з'ясувалося, що відступні гроші брудному журналу вже заплатили за приховування своїх позашлюбних пригод і Джон Астор, і Вільям Вандербільд, і знаменитий архітектор Стенфорд Уайт. А редактор журналу придбав ще більшу популярність, заявивши, що суттю його дій була моральна місія – виявлення аморальної сутності знаменитих «чотирьохсот» – групи розбещених багатіїв Америки.

Як і слід було очікувати, головними постраждалими стали дружини багатіїв, особливо виховані. Емілі Пост протягом усього суду мужньо демонструвала лояльність до чоловіка і ходила з ним на всі засідання і слухання. Але через півроку після закінчення суду вони розлучилися. Подальша доля Едвіна Посту невідома, крім того, що його прізвище незабаром стало одним з найпопулярніших в Америці.

Книга Емілі Пост «Етикет» вийшла у першому виданні в 1922 році. Вона була чесно адресована вузькому шару американської публіки. «Зазвичай, – говорилося в книзі, – для дебютантки незручно мати одну покоївку на двох з матір'ю». Або: «Набір візитних карток краще мати одного дизайну для міського будинку й іншого – для заміського». Або: «В автомобілі леді повинна сидіти праворуч від джентльмена. Пані, що сидить зліва – не леді.

Після цих цитат стає зрозуміло, чому видавці мали вельми скромні надії на книгу і віддрукували всього 5000 примірників. На їх подив книга 6 місяців протрималася в списку бестселерів, і за цей час їм довелося вісім разів її додруковувати. 25 років потому і 7 виданнів пізніше вона ще продавалася по три тисячі примірників на тиждень. У чому ж загадка успіху Емілі Пост? Чому в імовірно безкласове суспільство Америки масовий читач міг так самозабутньо вивчати правила хорошого тону? Ось що пише про це історик Артур Шлессінджера в книзі 1946 «Навчаючись правилам поведінки. Історичний огляд американських книг з етикету»: «В Америці, з її мільйонами іммігрантів з різних верств суспільства, багатьох людей треба було вчити не сякати в пальці і не спльовувати жувальний тютюн на ноги перехожим. У своїй країні такі люди жили б серед собі подібних, а в Америці вони легко могли опинитися серед людей іншого кола. Тому масове навчання манерам було вирівнюючим процесом демократичного суспільства, спробою розв'язати проблему розбіжності демократичної ідеї рівності з реальністю якщо не класів, то різних рівнів суспільства.»

Книги Емілі Пост відрізнялися від усіх попередніх. По-перше, вона писала їх майже як белетристику – на прикладах уявних сімей, яким вона давала красномовні прізвища: «Відомови», «Пихатови», «Вульгарис-Богатова», «Добросердови» (The Eminent, The Toploftys, The Kindhearts). Але головне – вже в першому виданні книги «Етикет» Емілі Пост пропонує якусь можливість, мету, спокусливу для широкого читача: «Вище суспільство не являє собою союзу багатих, воно також не горить бажанням виключити зі свого кола людей, народжених у незнатних сім'ях. Вище суспільство – це асоціація джентльменів і леді, для яких грамотна і ввічлива мова, чарівність, вихованість, розуміння світської люб'язності й увага до почуттів і зручностям інших людей є головними рекомендаціями.»

І мільйони аутсайдерів загорілися ідеєю стати інсайдерами – хай не самого вищого суспільства, але суспільства – вище свого теперішнього. Розуміючи цю ситуацію, Пост стала випускати доповнені і розширені видання своїх книг: вже у перевиданні 1927 вона ввела у книгу цілком благородне сімейство the Servantless («Безслужанських») і місіс Three-in-One – «Три в одній» (домашню робітницю, суміщає в одній особі кухарку, покоївку і служницю). Далі більше. У книгах Пост стали з'являтися приклади хороших манер у курців дам або у людей, які голосують на дорогах, приклади поведінки, до-

речної при зустрічі ветеранів війни. А в 1949 році вона вела газетну колонку «Етикет водіїв вантажівок»! Популярність її книг була ні з чим не порівнянною: під час війни «Етикет» став книгою, найбільш часто потрібна солдатами, і однією з книг, які найчастіше крали з публічних і домашніх бібліотек. У 1950 році Емілі Пост була визнана другою за популярністю жінкою в Америці, після Елеонор Рузвельт. Підводячи підсумок життя Пост, автор книги про неї, Лора Кларідж, пише: «Емілі Пост зламала більше стін, що розділяють соціальні верстви американського суспільства, ніж сам Франклін Делано Рузвельт».

Не знаю, чи можна робити такі далекосяжні висновки про історичну роль Емілі Пост, але американці і досі, на різних рівнях виховання і освіти, свято дотримуються її вказівки, засвоєні з дитинства: кашлянувши під час розмови, неодмінно вибачаються, а зателефонувавши, неодмінно запитують: «Чи є у вас зараз час поговорити зі мною?», ніколи не дзвонять у чужі будинки після дев'ятої години вечора і в гостях ніколи не заводять довгі монологи і не займають увагу оточуючих більш, ніж на п'ять хвилин.

Отже, Емілі Пост – видатна жінка, яка зробила великий внесок в історію етикету США й усього світу.

**Золотарьова А.
ХДАДМ**

СЕМАНТИКА ТРИПІЛЛЯ ЯК ЧАСТИНА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Вважається, що в орнаментах суспільств родового періоду, неоліту-енеоліту не допускалося жодних випадковостей, адже то були не звичайні прикраси, а відображення світоглядних засад, тотемістичного характеру.

За символами-знаками трипільців, стоять їхні духовність та світогляд, святощі і тотеми. Крім того, символи трипільців перегукуються із традиціями українського народного мистецтва. Значна частина українських культів, вірувань, має витоки десь у мезоліті-неоліті, а чи й палеоліті, отже, пройшла і трипільський період української минувшини. Тож є всі підстави пильніше придивитися до трипільських знаків-символів саме через призму української етнографії, українського фольклору.

Українство має тисячі обрядових пісень, які створили задовго до насадження християнства в Русі-Україні, десь у прадавні сонцепоклонницькі часи. Учені знаходять у тих наших обрядових піснях відлуння ще первісної епохи у цілому ряді символів.

Звичайно ж, наші пращури-трипільці безмежно раділи Сонцю і дощу, як і пізніше їхні нащадки, що видно із українських обрядових пісень. Саме через розуміння систем цінностей народів можна простежити паралелі між семантичними системами обох культур.

Наприклад Трипільське триєднання сил (сонце, місяць та дощ), буйно розвинулося в українській обрядовій поезії, де в єдиному сюжеті оспівуються ці життєдайні сили, як щедрі гості господаря, як три товариші або царя.

Також, парність у трипільців була однією із закономірностей, без яких неможливо творити життя, в українських піснях з таким мотивом Сонце і Місяць оспівуються то як небесна рідня закоханих, а то і як шлюбна пара.

Чимало дослідників Трипільля пишуть про віру трипільців у магію замовлянь і закликань В українських обрядових піснях таке явище знайшло відображення у розмовах героїв із тими силами природи, що були у трипільців найважливішими символами-тотемами.

Крім того образ доброго змія-тотема, розвиваючись із трипільських часів на українських землях, потрапив до українського фольклору. Серед українських казок про тварин є такі, у яких головними персонажами виступають чарівні, добрі гадюки-тотемами і вужі-тотемами. Прикметно, що поєднання символів жінки і змії, було поширеним у трипільців: на трипільських жіночих статуетках часто зустрічається малюнок змії.

На тих самих землях, де майже три тисячі літ поспіль пишно процвітала, тотемістична символіка у прикладному мистецтві, тобто у орнаментиці трипільців, так само пишно розквітла та сама символіка в українському фольклорі сонцепоклонницького періоду.

Вражає, у тих наших прадавніх піснях оспівуються з тією ж частотністю ті ж самі символи, які опоетизували у своїй орнаментиці носії Трипільської культури. Символи-образи таких наших пісень є ніби продовженням символів трипільських орнаментів, їхніми варіантами у словесності. Сожна зробити висновок про спадкоємний зв'язок між мовно-культурним світом творців Трипільської цивілізації та мовно-культурним світом українців.

Саме такі семантичні наслідування часто допомагають установити зв'язок між культурами. Навіть коли народи-носії культур розділяють тисячоліття та кілометри, ми маємо щасливу можливість встановити між ними зв'язок за такими, на перший погляд, простими речами, як посуд або обрядові пісні.

У народній творчості немає зайвих, або випадкових речей. Кожна деталь є відбитком досвіду поколінь. Отже покидаючи рідні місця, та розвиваючись народ завжди зберігає свою самобутність та цінності. Саме про це, на мій погляд, ми маємо пам'ятати сьогодні, адже це найважливіше чому вчить нас історія.

Ищенко И.
НТУ «ХПИ»

ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО УКРАИНЫ ГЛАЗАМИ ХУДОЖНИКА

В современном мире изобразительное искусство оказалось под угрозой потери своей былой значимости и популярности. В этом исследовании автор обращает внимание на то, насколько важно, не теряя традиций, продолжать развивать изобразительное искусство в Украине.

Главной целью исследования является раскрыть факторы, влияющие на уровень заинтересованности и популярности изобразительного искусства, а также его значимость в современном украинском обществе. Из всех видов изобразительного искусства автор сосредотачивается на изучении графики и живописи как предмета своего исследования.

Еще во времена Киевской Руси талант украинского народа ярко проявлялся в этой сфере искусства. Выдающиеся художники прославили Украину на весь мир благодаря своим картинам. Со временем складывались традиции украинского рисования. Так и продолжалось, пока научно-технический прогресс не начал вытеснение изобразительного искусства из жизни современных людей. Компьютеры и телефоны заменили кисти и холсты, торговые центры и супермаркеты – галереи и выставки. Связь с прошлыми поколениями теряется с каждым днем. Здоровая и преуспевающая нация должна развиваться во всех сферах. Украинский арт-рынок намного уступает по основным показателям своего развития западно-европейскому и американскому. Засилье американской культуры выводит на первые места не художественные методы борьбы за место под Солнцем, а методы исключительно рекламные и

маркетинговые. Еще одной проблемой является развитие новых модных течений, которые могут со временем заменить картины. На основании проведенного исследования можно утверждать, что фотография в современности привлекает намного больший интерес, чем картины. И спрос на фотографию значительно выше, чем на творение художника. Третья проблема заключается в том, что художники не могут показывать свои шедевры, так как для этого требуется специальное пространство (художественная галерея), которого в нашей стране явно недостаточно.

Автор занимается художественным творчеством: в свободное время рисует картины акварелью, также иногда карандашом и гуашью. Еще с детства её увлечением стало именно изобразительное искусство. И сейчас она не желает останавливаться на достигнутом и находится в постоянном поиске именно своего стиля. Рисование дает возможность расслабиться, отдохнуть от окружающего мира и забыть обо всем. По мнению автора этого исследования, рисование – прекрасное занятие для самовыражения – изобразить свои чувства на бумаге. Картины заставляют задуматься. И это главное. Известный британский певец Марк Алмонд говорил: «Всё искусство абсолютно бесполезно. Бесполезно, но не бессмысленно – это разные вещи». Изобразительное искусство дает зерно для размышлений над глобальными проблемами человечества. С помощью цвета, формы и линии можно выразить свои чувства и мысли. Таким образом, изобразительное искусство является неотъемлемой частью украинской истории и культуры. Его развитие дает возможности познать собственное прошлое, созидать новое и проявлять свои творческие способности современным людям. Осмысление факторов вовлечения современных людей в изобразительное искусство и его воздействие на трансформации украинской культуры являются перспективными направлениями исследования.

**Квітчата С.
НТУ «ХП»**

КРАСНОКУТСЬКИЙ ДЕНДРОПАРК ЯК ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА

Садово-паркове мистецтво в Україні набуло найбільшого розквіту в період XVIII–XIX століття.

На розвиток мистецтва цього часу вплинув просвітницький гуманізм другої половини XVIII століття. В епоху Просвітництва людина сприймається як частина природи. Саму ж природу розглядають як основу істини, як те, з чого людина повинна черпати знання. Особливістю просвітницьких ідей є поєднання раціональності та природності. Яскраво це поєднання виражається в тогочасному садово-парковому мистецтві, яке бачить парк вишуканим місцем для бесід та роздумів. Основна мета парку епохи Просвітництва тісно пов'язана з ідеалами самого Просвітництва, а саме це було бажання створити ідеальний осередок для ідеальної людини. Важливим є те, що просвітники намагалися максимально зберегти в мистецтві саму природу, таким чином, навіть створюючи якісь декоративні елементи в садах та парках, ставили за мету не знищити загальну атмосферу природності. Природа повинна залишатись об'єктом захоплення. Відомо, що в цю епоху відбувався зростання авторитету науки та людського розуму, в цей період було багато наукових відкриттів, в тому числі і знання акліматизації рослин та селекції. Тому неймовірно важливо було не втратити в низці наукових відкриттів саму природу, а навпаки поєднати їх.

Ця епоха дала Україні велику кількість шедеврів, якими уже протягом декількох століть милуються та захоплюються люди. Одним з них є Краснокутський дендропарк, заснований І. Н. Каразіним в 1793 році. Цей дендропарк є яскравим відображенням основних ідей епохи Просвітництва.

Наукові відкриття мали неймовірно велике значення для дендропарку. Любов до подорожей братів Каразіних мала вплив на його розвиток, так як Каразіни почали привозили рослини з різних частин світу і висаджувати їх на Краснокутщині. Таким чином в цьому виражається суть ідеї Просвітництва: поєднання наукового знання з акліматизації з природністю та натуральністю. Краснокутський дендропарк – один з найцікавіших зразків садово-паркової архітектури України XVIII століття.

Іваном Каразіним під час створення дендропарку був використаний природний рельєф, проведено меліоративні роботи, побудовано тераси та проведено роботи з відведення води. Також Іван Каразін підготував 2 ставки з особливим кліматом. Як тераси, так і ставки й на сьогодні продовжують знаходитися на території дендропарку.

Для акліматизованих рослин були потрібні особливі умови. Необхідність цих умов спонукала до створення майданчиків, освітлюваних сонцем та

яру поблизу ставка для додаткового зрошення. Ці рослини, привезені з інших куточків Землі, почали поширюватися по всій Україні.

Після смерті Івана Назаровича, його син Іван Іванович продовжує роботу батька. Важливим його внеском стало використання селекції. На території дендропарку є 2 печери Петропавлівського монастиря. Каразіни використовували їх в якості оранжереї, в якій вирощувалися цитрусові рослини. Таким чином тут також проявляється використання науки та намагання зберегти природність.

Отже, Краснокутський дендропарк став одним із найцікавіших прикладів садово-паркового мистецтва епохи Просвітництва, який і до сьогодні продовжує приваблювати відвідувачів.

Ковинська О.
НТУ «ХП»

ДЖЕРЕЛА ТА СУЧАСНІСТЬ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ

Петриківський розпис є феноменом українського орнаментального народного мистецтва. У цьому дослідженні автор зосереджує увагу на розвитку петриківського розпису з часів його виникнення, а також на традиційну технологію цього виду декоративного мистецтва.

Метою дослідження автор вважає розкриття важливих моментів історії та принципів петриківського розпису для збереження унікальності цього виду мистецтва у сьогоденні.

Петриківський розпис має свої витoki з українського села Петриківка на Дніпропетровщині. Неможливо конкретно визначити час створення цього мистецтва, тому що він почав формуватися разом із формуванням людства, приймав до себе зміни часу, доповнення, переходив від бабусі до мати, від мати до доньки. Розпису на Дніпропетровщині притаманні рослинні мотиви, що не мають в собі жодної ламаної лінії. За словами майстрів, це пов'язано з тим, що людина бачила навколо себе – це поле, степ, пшениця, та відсутність гір, на відміну від Західної України, де декоративному мистецтву притаманні геометричні мотиви.

Засновницею школи петриківського розпису часто вважають Тетяну Якимівну Пату, хоча сама вона у відповідь на таке зазначала, що продовжувала традиції, які перейшли до неї ще від бабусі. Не вміючи ані читати, ані

писати Тетяна Пата викладала у спеціальній дворічній школі декоративного малювання, мала довершене відчуття кольору та композиції. Учні Тетяни Пати зіграли вирішальну роль в долі петриківського розпису, його збереження. П'ятеро з них після війни поселилися в Києві, де в 1947 році почали участь у перших виставках, нагадавши про Петриківку. Їх запросила міська рада та запропонувала вчити київську молодь. За цією ініціативою була створена перша сувенірна фабрика в Києві. Та вже через одинадцять років було створено цех експериментального розпису у Петриківці під керівництвом Федора Савовича Панка та Василя Соколенка. У 1958 році Федір Панко заснував і очолив першу і єдину в Україні та світі фабрику петриківського розпису «Дружба».

Протягом часу технологія виготовлення петриківського розпису змінювалася. Причиною цього є зміна матеріалів, повсякденного життя народу, бачення світу у цілому. Такі природні барвники, як сік вишні та настойки з соняшника поступово замінювалися аніліновими фарбами, а потім вже сучасною гуашшю. Поступово з появою мальовок та початком розпису побутових речей з різних матеріалів зникала необхідність використовувати яєчний жовток у розписі, який був потрібен при розписі стін. З часом навіть орнаменти петриківського мистецтва змінюються, удосконалюються, стають більш детальними, а композиції – складнішими. Традиційно збереглися типи мазків – гребінець, зернятко, горішок та перехідний мазок. У художніх закладах творчу молодь навчають робити пензлик з котячої шерсті, який відрізняється своєю чутливістю, правильно тримати його, компанувати орнамент та працювати з кольором.

На думку автора, вивчення історії петриківського розпису допомагає зберегти притаманні йому риси. Завдяки майстрам цього декоративного мистецтва петриківський розпис є оригінальним символом Українського живопису та культурною спадщиною людства ЮНЕСКО. Збереження знань минулих поколінь допоможе донести цю спадщину до майбутніх майстрів.

МОВА – СКАРБНИЦЯ ДУХОВНОСТІ НАЦІЇ

Мова – це духовна коштовність, всякий народ звеличує себе, виявляє національні набутки свого серця, своєї мудрості, передає від покоління до покоління свій досвід, культуру, традиції. Вона робить народ народом, веде нас на верхівку знань, відчиняє двері до духовної скарбниці людства. Рідна мова – найбільш своєрідна форма виявлення духовної культури кожного народу. Вона є акумулятором багатовікового досвіду людей, у ній втілюється плоть і кров, розум і психологія, честь і гідність її носіїв.

Мова народу – це сам народ, це його Я, його сутність, нарешті мова пов'язана з його найбільш внутрішніми, найсвятішими інтересами духовного і звичайного розвитку. Кожен народ повинен берегти свою мову ще більше ніж свої кордони, бо мова – головна його оборона, далеко більшої міцності, ніж усі її фортеці.

Існує ряд гіпотез щодо походження мови, але жодна з них не може бути підтверджена фактами через величезну віддаленість походження мови від нашого часу. Вони залишаються гіпотезами, оскільки їх не можна ні спостерігати, ні відтворити в експерименті.

Людей здавна цікавило питання про те, як на Землі виникло безліч мов. Одні вчені вважають, що всі вони мають спільне коріння, з'явившись у результаті ланцюга дивергенції прасвітової мови (концепція моногенезу). Інші вважають, що спочатку було декілька незалежних вогнищ виникнення мов (концепція полігенезу). Однак, походження мови як засобу спілкування і виникнення конкретних мов – дві самостійні проблеми, не пов'язані одна з одною. Кожна з них має своєрідний об'єкт дослідження: перша ставить завдання – з'ясувати, як люди почали говорити, друга – коли, де і в якому вигляді сформувалася та чи інша конкретна мова.

Мова – духовний скарб нації. Це не просто засіб людського існування, це те, що живе в наших серцях. Саме мова формує свідомість, творить людину, культуру, історію.

За оцінками фахівців, із 6700 нині існуючих мов більшість перебуває під загрозою зникнення. Аби запобігти цьому, за пропозицією держав-членів

ЮНЕСКО було проголошено Міжнародний день рідної мови, який вперше святкували 21 лютого 2000 р. в Парижі.

Мови, як люди – у кожної своя доля... Народжуються, формуються, живуть та... помирають. Є навіть вираз: «мертва мова». Багато з тих мов, що вийшли із ужитку й називають мертвими, – не щезли. Вони залишили свій слід в історії. Це й латина, від якої походять потужні іспанська, французька, португальська. І стародавні арамейська та койне – ними написана Біблія – книга, яка сформувала обличчя нинішнього світу.

Українська мова має свою особливу музикальність. Ця незбагненна душа нашої мови, як золотоносна ріка, виблискує хвилями народної пісні, переливається в душу нації, творить почуттєву нерозривність українського серця й української землі. Геніальні композитори Моцарт і Бетховен, Глінка й Чайковський, Барток і Стравінський використовували українські мелодії у своїй творчості. Українська мова – не сирота, вона має слов'янську родину і світову славу. Вона не бідна, не вульгарна, не кривоуста. Вона має все, у тому числі й політичне право жити й розвиватися. Українська мова впроваджується в навчальний процес. Але в певних регіонах, на жаль, дуже мало українських шкіл. А на молодь впливає передусім те, що в нас нема свого інформаційно-культурного простору. Нам всім нав'язують російську мову: через радіо та телебачення. Зараз у різних закладах відпочинку звучать пісні на чужинській мові, рідко – на українській.

Мова дається одвіку й довіку, це – спадкоємність не лише в межах роду, а й народу. Рідну мову слід оберігати як своє майбутнє, пам'ятаючи про першозначення її, як безсмертя українського духу, її рятівну, очищуючу, цілющу, відроджуючу властивість. Якими побачить українців світ – залежить від самих українців. Ми хочемо бути багатомовними та багатознаючими, хочемо належати людству. А для цього ми повинні любити рідну мову. Заснування міжнародною спільнотою свята рідної мови – це тільки проголошення благородної мети. А для того, щоб практично втілити цю мету, потрібно зберігати й плекати рідну українську мову.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ 2D АНІМАЦІЇ

2Д анімація – спецефект, що «оживлює» піксельну картинку, що робить об'єкт рухомим, має широку галузь застосування. Даний вид анімації використовується в комп'ютерних іграх, мультфільмах, рекламних роликах. Використання 2Д анімації в рекламних цілях – правильне рішення, так як їх продажна здатність висока, а вартість значно нижче, ніж у фільмів з ефектом 3Д анімації. Відмінний сценарій, чудовий звук, цікавий відеоряд – сукупність всього цього дасть феєричний результат! Такий рекламний ролик точно не зможе дати нудьгувати як глядачам, так і Вам, згодом, від клієнтів і компаньйонів не буде відбою.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ АНІМАЦІЇ ВІД ДІСНЕЯ

1. Стиск і розтяг: суть прийому полягає в додаванні персонажу «гумових» якостей: живе тіло завжди стискується і розтягується під час руху, в анімаційних фільмах ці деформації подаються в гіпертрофованому вигляді. Головне правило, однак, полягає в тому, щоб об'єм тіла персонажа постійно залишався однаковим – за винятком зовсім вже радикальних випадків.

2. Сценічність: пози персонажа та вираження особи (або морди) повинні бути гранично прості і по-людськи виразні, навіть гіпервиразні. Принцип сценічності оснований на головному правилі театру, де, як відомо, з задніх рядів тонкої міміки не розгледити.

3. Попередження або відмовний рух: в реальному житті перед вчиненням будь-якої дії, людині зазвичай доводиться робити підготовчі рухи, наприклад, перед стрибком людині бажано присісти, або відвести руку назад перед кидком, або замахнутися для удару. Такі дії називаються відмовними рухами, і в анімації їх зазвичай також гіпертрофують, щоб підготувати глядача до подальшої дії персонажа і надати інерцію рухам.

4. Перехід від пози до пози: перед детальної покадрової промальовуванням персонажа здійснюється попередня компоновка рухів: художник малює основні моменти і розташовує персонажа на сцені, а вже потім асистенти-фазувальники промальовує всі кадри руху. Такий підхід забезпечує підвищену продуктивність і відсутність випадкових похибок.

5. Наскрізний рух і захльост: рух ніколи не повинен припинятися. Навіть якщо фігура в основному статична, його другорядні елементи повинні знаходитися в русі постійно, крім того, митець повинен мати на увазі «ієрархію тіла»: при ходьбі, наприклад, рух починається з стегон, а вже потім поширюється до щиколоток – це і є наскрізний рух.

6. «Повільний вхід» і «повільний вихід». Рух прискорюється і сповільнюється. Цей принцип безпосередньо пов'язаний із 4-му принципом: розробляючи виразні пози, художник вкладає всю свою майстерність.

7. Рух по дугах . Живі організми завжди пересуваються по дугоподібних траєкторіях. Іноді здається, що при різких рухах цей принцип не дотримується, оскільки рухи йдуть по прямій.

8. Другорядні дії – служать для підкреслення виразності та емоційності, а тому надзвичайно поширені.

9. Розрахунок часу :прийом дозволяє надати персонажу вагу і настрій. Вага персонажа складається з таких факторів, як швидкість переміщення та інертність. Для того щоб персонаж рухався у відповідності зі своєю вагою, художник розраховує час руху і захлеста для кожного персонажа. При розрахунку часу враховуються вага, інертність, обсяг і емоційний стан героя. Настрій також передається швидкістю рухів персонажа.

10. Перебільшення і карикатуризація: «карикатурний реалізм» – як раз те, про що сказано вище. Суто реалізм в анімації не працює, а ось гіпертрофованість всіх елементів – навіть дуже. Сумний персонаж повинен виглядати похмуріше хмари, щасливий персонаж – сяяти і блищати як новорічна ялинка, розсерджений персонаж повинен виглядати як паровий котел, який ось-ось вибухне.

12. Привабливість. Якщо на персонажа нудно дивитися, то нудний буде і весь фільм. Навіть потворність можна зробити в деякому роді привабливим (у всякому разі, привертає увагу), і назад – привабливого зовні персонажа можна відносно простими засобами звернути в суцього диявола.

Отже, тепер, знаючи принципи 2Д анімації, вам буде цікавіше дивитися мультики, мальовані рекламні ролики та інше. Тому що ви тепер не просто глядач, а людина, яка знає про анімацію те, чого вистачило б для створення власного маленького мультфільма.

УКРАИНСКИЙ НАРОДНО-СЦЕНИЧЕСКИЙ ТАНЕЦ

В современном мире людьми создано большое количество направлений в танце, от всевозможных видов бальных танцев до хип-хопа и контемпта. В данной работе автор хочет обратить внимание на такое обширное направление как народно-сценический танец. Актуальность изучения этой темы автор видит в том, что народная хореография является неотъемлемой частью духовной культуры и традиций нашего народа.

Целью работы стало раскрытие потенциала народно-сценического танца для его популяризации среди широкой публики.

История народного танца уходит корнями в далёкое прошлое. Он развивался вместе с историей украинского народа и страны в целом, сложен из результатов многовековых становлений национальной самобытности, категорично отличающейся от всех остальных народностей планеты. Первые танцы древних людей были далеки от того, что мы привыкли понимать под понятием «танец». С помощью определённых движений и жестов древний человек познавал мир, передавал свои впечатления от внешнего мира. Впервые во всей красе украинский танец появился на сцене в пьесе И. Котляревського «Наталка-Полтавка». Затем традиции И. Котляревського продолжили творцы национального классического театра М. Кропивницкий, М. Старицкий, М. Садовский. Красочный, насыщенный и лирико-поэтический танец стал украшением театров.

С того момента как народный танец переносится с городских улиц на сцену, появляется понятие народно-сценического танца. Сперва его исполняли любители, но с появлением новой формы хореографического исполнительного мастерства – ансамбля народного танца – термин «народно-сценический» приобретает иное значение. Появляется склонность к академизму, например, требования к более выворотному положению ног, натянутости носка, увеличении амплитуды движений, высокие требования к артистизму исполнителя.

Современная народно-сценическая хореография постоянно развивается, обогащается новыми движениями, темами. Так же как и народ, она всегда находится в движении, общается с соседними народами и обменивается с

ними опытом, пытаюсь найти новые идеи и формы сценической подачи. На сегодняшнем этапе развития народно-сценического танца предъявляются высокие требования к физической форме к исполнителей. Это обусловлено тем, что для исполнения трюков в мужской хореографии, а также всевозможных видов вращений в женской, необходима соответствующая физическая подготовка.

По мнению автора, как участника самодеятельного танцевального коллектива, самым зрелищным номером является «Гопак». Во времена казачества гопак был разновидностью боевого искусства, и считалось, что воин должен танцевать так, чтобы сбить врага с лошади. Позже танец разбавили женскими партиями и в таком виде мы можем наблюдать его и сейчас. В этой постановке основное внимание сосредоточенно на мужских трюках, таких как «мельница», «щучка», «ползунец». Мелодии гопака очень разнообразны, часто они звучат сначала мужественно и героически, а затем весело или даже лирически. Хореографическая картинка всегда составляется таким образом, чтобы обратить внимание на солиста и сосредоточить внимание зрителя в центре.

Украинский народно-сценический танец полезно изучать для познания сущности нашего народа, ведь танец – это голос души. Также автор считает, что разнообразные постановки и артистизм участников ансамблей народного танца – это лучший источник вдохновения.

**Кулагіна А.
ХДАДМ**

СВІТ НЕВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ

Кожному з нас доводилося займатися вивченням мов. Ми вивчали рідну мову, іноземні, багато вивчають мови програмування. Але існує ще одна міжнародна, загальнодоступна і зрозуміла мова, про яку до недавнього часу мало що знали – це мова жестів, міміки і рухів людини – «body language».

Коли говорять, що людина чуттєва і має інтуїцію, то мають на увазі, що вона має здатність читати невербальні сигнали однієї людини та порівнювати ці сигнали з вербальними сигналами. Іншими словами, коли ми говоримо, що у нас передчуття, або що «шосте відчуття» підказує нам, що хтось сказав не-

правду, ми насправді маємо на увазі, що помітили розбіжності між мовою тіла і сказаними цією людиною словами.

Простежити походження деяких жестів можна на прикладі нашого первіснообщинного минулого. Оскалювання зубів збереглося від акту нападу на супротивника і досі використовується сучасною людиною, коли вона злісно усміхається або проявляє свою ворожість. Посмішка спочатку була символом загрози, але сьогодні, в сукупності з доброзичливими жестами, вона позначає задоволення або доброзичливість.

Посмішка, як і всі засоби невербального спілкування, висловлює безліч відтінків переживань: існує дружелюбна, іронічна, глузлива, презирлива, запобіглива та інші види посмішок.

Дослідження показують, що людина, що покладається на візуальні сигнали, що виникають в особистому спілкуванні, робить більш вірні висновки про свого співрозмовника, ніж той, хто довіряється тільки словами. Наприклад, сигнали мови рухів показують, що 80 % інформації в жіночих розмовах – це обговорення емоційних станів. За десять секунд розмови жінка в середньому використовує шостій виразів обличчя. Ці вирази відображають, а потім передають емоції мовця.

Багато людей цікавляться, чи можливо підробити мову рухів. Зазвичай відповідь на це питання негативна, тому що нас видасть відсутність узгодженості між жестам, мікросигналами організму і сказаними словами. Ми посміхаємося, киваємо головою і підморгуємо в спробі приховати брехню, але, наше тіло своїми знаками говорить щирішу правду, і спостерігається невідповідність між сигналами, що зчитуються з обличчя і з тіла, і словами.

Наукові дослідження в галузі лінгвістики показали, що існує пряма зв'язок між статусом, владою і престижем людини і її словниковим запасом. Іншими словами, чим вище соціальне чи професійне становище людини, краще його спроможність спілкуватися, не вдаючись до жестах.

Чи можна підробити мові жестів? Зазвичай відповідь на це питання негативна, тому що нас видасть відсутність узгодженості між жестам, мікросигналами організму і сказаними словами. Ми намагаємось приховати брехню, але, наше тіло своїми знаками говорить щирішу правду, і спостерігається невідповідність між сигналами, що зчитуються з обличчя і з тіла, і словами.

Коли люди дивляться на оточуючих, вони відразу ж вловлюють загальний настрій, а дрібні деталі стають очевидними, тільки коли на них вкажуть.

Те ж саме відбувається з мовою рухів тіла.. Сьогодні все більше людей відкриває для себе мову рухів. Цей предмет входить в програму навчання та ділової перепідготовки у всьому світі.

**Лазаренко А.
ХТЭК КНТЭУ**

ГЕРОИ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИХ ТРАГЕДИЙ: СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ

Жизнеутверждающей основой древнегреческого театра являлись многие вопросы и проблемы: социальные, этические, политические, вопросы воспитания и многое другое. Материалом древнегреческим трагедий являлся миф, который вследствие обработки автором драматизировался.

«Страдание» как одна из характерных черт древнегреческих трагедий выдвигается на первый план. Герой древнегреческой трагедии – почти идеальный человек, являющийся носителем высокой нравственности, и обладающий всевозможными добродетелями. Но он совершает фатальную ошибку, которая оборачивается различными несчастьями для него самого и для других людей.

Древнегреческие авторы изображали античных героев по-разному, однако всегда это были личности сильные духом, бросающие вызов судьбе и идущие против воли высших сил, выбирая при этом свой жизненный путь. Но, согласно И. Кону, любой подвиг или действие героя заранее предопределено. Согласно трагическому действию, планы человека и планы богов никогда не совпадут, потому что изначально принципиально несовместимы.

В социокультурном пространстве Древней Греции герои занимали место между богами и смертными и были важной составляющей социально-религиозной жизни греческих обществ. Целью древнегреческих трагедий является не повествование о великих подвигах, а акцентирование внимания на другой стороне подвигов, которые зачастую приводят к катастрофическим семейным потрясениям. Подобные события выводят на первый план женщин, способных постоять за себя и свои права, таких как Электра, Медея и Антигона.

В то время как происходят трагические события, персонажи абсолютно не видят и не понимают происходящего до тех пор, пока не становится слишком поздно. Следует отметить, что одним из неизбежных ограничений для древнегреческих героев является время, потому что в отличие от современных для нас героев (например, героев комиксов «Marvel» и «DC») древнегреческие герои и героини повернуть время вспять не могут. Действие героя вписывается в порядок времени, над которым он не властен, и которому должен беспрекословно подчиняться, значение поступков ускользает от него и превосходит его.

Таким образом, античные герои были выразителями социальных, нравственных и философских проблем, волновавших поэтов и зрителей того времени. Однако человек рождался героем исключительно по воле богов, а не становился им самостоятельно, и осуществлял только то, что было предначертано ему судьбою.

Лобань О.
ХТЕІ КНТЕУ

ФУНКЦІОНУВАННЯ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ

Сленг – це слова, які часто розглядаються як порушення норм стандартної мови. Це дуже виразні, іронічні слова, що служать для позначення предметів, про які говорять у повсякденному житті.

Сам термін «сленг» у перекладі з англійської мови означає: 1) мову соціально чи професійно відокремленої групи людей, що становлять протипагу літературній мові; 2) варіант розмовної мови (у т.ч. експресивно забарвлені слова цієї мови), що не збігаються з нормами літературної мови.

Молодіжний сленг – це соціолект людей у віці 12–22 років, що виник із протиставлення себе не стільки старшому поколінню, скільки офіційній системі. Існує в середовищі міської студентської молоді та окремих замкнутих референтних групах. Характерною особливістю, яка відрізняє молодіжний сленг від інших видів сленгу є його швидка мінливість, яка пояснюється зміною поколінь. У сленгу відображається спосіб життя мовного колективу. І основні тематичні групи словотворення такі: відношення між людьми; захоплення; людина і світ навколо неї; фізична діяльність; оцінка; інтелектуальна діяльність. Молодіжний сленг – слова, що вживаються тільки людьми визна-

ченої вікової категорії, що замінюють повсякденну лексику і відрізняються розмовним, а іноді і грубо-фамільярним забарвленням.

Першою причиною настільки швидкої появи нових слів у молодіжному сленгу є, звичайно ж, стрімкий розвиток життя. Якщо заглянути в численні журнали, що висвітлюють новинки ринку, то ми побачимо, що практично щотижня відбуваються більш-менш значущі явища.

Останнім часом через повальне захоплення молоді комп'ютером з'явилася величезна кількість термінів, орієнтованих на *«залізного помічника»*. Наприклад: *глюк, хакати, юзати, юзер*. Простеживши шлях слова від самого народження до переходу в сленг, з'ясувалося, що сленг у мові є своєрідною «віддушиною», яка допомагає прискорити цей процес, коли мова намагається наздогнати потік інформації. Вивчення і порівняння системи функціональних стилів різних мов приводить до висновку, що сленг – це не шкідливий паразитичний наріст на тілі мови, який «висушує, забруднює і вульгаризує усну мову» того, хто ним користується, а органічна і в якійсь мірі, мабуть, необхідна частина цієї системи. Вона дуже цікава для лінгвіста: це та лабораторія, в якій всі властиві природній мові процеси, не стримувані тиском норми, відбуваються у багато разів швидше і доступні безпосередньому спостереженню. Слід зазначити, що у молодіжному жаргоні діють ті ж закономірності, що і у нормативній мові, зокрема, лексеми вступають у синонімічні, антонімічні, омонімічні відносини. Так, літературне слово *«хлопець»* має такі жаргонні відповідники: *«покемон», «кадр», «звіздок», «пультик», «пацик», «шльоцик», «хіляк»* (слабкий фізично), *«мачо»* (сексуальний), *«ларик»* (відмінник), *«васьок»* (незнайомий) і навіть *«лошарик»* (хлопець в окулярах).

Окрім того, якщо хлопець має якусь виражену позитивну чи негативну якість, він може бути названий *«молоток»* (добрий, розумний); *«балкон», «тормоз»* або *«плуг»* (тугодум); *«дятел»* (дурний); *«Леопольд»* (доброзичливий); *«му-му»* (мовчун). Як бачимо, у молодіжному жаргоні добре працює мовний закон економії лексичних засобів: одне слово вміщує у себе зміст цілого речення, що характеризує людину.

Кому зі студентства невідомі такі речі, як от:

Степуха в універі не світить, якщо повно хвостів, а бігунок (бігунець) тут вже не допоможе.

Бомба на іспиті краще, ніж шпора, проте хоч так, хоч саяк, а треба не засипатися.

Воєнка чекає на хлопців, а вишки не минути всім технарям – як хлопцям, так і дівчатам.

І стійка традиція стількох поколінь студентів, які проживали в студмістечках, – опівночі з відкритого вікна щосили репетувати: «Шара, прийди!».

Студенти вживають сленгові вирази для того, щоб виглядати сучасними. По-перше, при спілкуванні студенти вживають сленг не тільки для передавання інформації, але і для вираження власного світогляду, ідей, для підкреслення власної особистості та того, що вони йдуть у ногу з часом. Сленг – одна з форм влиття в колектив і засіб бути адекватно сприйнятим у тій групі людей, з якою ведеться спілкування. Адже студенти не вживають сленг постійно, вони користуються ним у більшій мірі в тих ситуаціях, коли сподіваються на розуміння. Майже завжди студенти заперечують той факт, що вони вживають сленг навмисно, вони наголошують на тому, що вживання сленгу відбувається підсвідомо. Найбільше сленгових фраз можна почути під час спілкування певного кола друзів, однокурсників, близьких знайомих, оскільки ці фрази емоційно зближують їх та прямо, доступно і коротко виражають ставлення до подій, явищ, які обговорюються. Сленг у деякому розумінні може бути своєрідною грою для точного, навіть іронічного опису подій та вражень.

Отже, сленг виконує важливу соціальну функцію, яка полягає у виключенні або включенні людини у близьке оточення, вживанні тієї мови, яка функціонує у певному колі людей, у певній професії. Сленг – лексична інновація у певному культурному контексті. Для певних групи людей вживання сленгу є безпечним та ефективним способом протесту проти чогось встановленого, проти мовних правил.

Лозовая М.
НТУ «ХПИ»

ФЕМИНИЗМ И СОВРЕМЕННОСТЬ (К ВОПРОСУ О НЕЗАВЕРШЕННОСТИ ДИСКУССИИ В XXI ст.)

На сегодняшний день вопросы, которые имеют непосредственную связь с гендером и феминизмом остаются актуальными, так как феминизм –

то социально-политическое явление, которое, как никакое другое, окутано как ложью, так и превратными стереотипами.

В первую очередь это можно проиллюстрировать на примере неосознанного возникновения неприязни, страха или даже пренебрежительного отвращения, проявляющихся вследствие неконтролируемого ассоциативного ряда: феминистка, мужененавистничество, гомосексуальность. Мало кто хочет походить на образ мужеподобной женщины, а потому, даже если не согласны с нарушением их собственных прав в ряде случаев (от политического контекста до бытового, или если стали случайными свидетельницами проявления дискриминации по отношению к женщинам), предпочитают смолчать, чтобы не быть «уличенными» в принадлежности к феминизму. К тому же, быть феминисткой противоприродно, ведь у каждого человека есть свои собственные роли, прописанные Богом, природой, обществом. То, что заведено веками и называется традицией, оспариванию не подлежит. Также следует отметить, что не маловажную роль в возникновении таких ассоциаций на подсознательном уровне играют СМИ.

Что касается мужчин, то здесь срабатывает страх и чувство собственного достоинства. «Нам не нужен феминизм, и в нас достаточно силы и мужества и мы в состоянии предотвратить и помешать развитию этого позорного явления. Зачем нам кто-нибудь, кто будет ограничивать права? Не желаем быть подкаблучниками» – и в этом есть здравая логика, если бы не одно но: феминистское движение не ставит перед собой задачи, согласно которым, необходимо унижить мужские права или поставить их в определенные правовые рамки и границы дозволенного.

Цель феминизма – уравнивать во всех сферах жизни мужчин и женщин, методом не унижения первых до уровня вторых, а равным счетом наоборот – увеличивать спектр соблюдения прав женщин, пока он не дойдёт до равного с мужским. Современный мир – это мир равных возможностей, равных прав, свободы, отсутствия иерархии и тотального контроля. Необходимо принять достижимость и не утопичность провозглашенных целей, ведь современный мир не может строиться на принципах угнетения и зависимости одних от других: будь то классы, нации, представители или представительницы различных возрастов, сексуальных ориентаций или половой принадлежности.

Что касается гендерных стереотипов, то они также, к сожалению, имеют место быть и заключаются в четком распределении гендерных ролей: «ро-

зовий сектор» для девочек, «синий» для мальчиков. Становление женщины, как некоего эстетического объекта, который не всегда хочет или может соответствовать патриархальным идеалам красоты – также является проблемой, с которой борется феминизм. Навязывание стереотипных социальных ролей – один из сопутствующих факторов высокого уровня насилия в семьях.

Сегодня, если женщина считает «стеклянный потолок», то есть вертикальные ограничения в её карьерном развитии, объективацию собственного тела, сексистский юмор, оправдание насилия – несправедливыми, то она смело может называть себя феминисткой. Заявляя о себе, как о феминистке, или раскрываясь и отстаивая свою правду в других вопросах, не нужно бояться общественного мнения и стереотипных суждений в свой адрес.

Современный феминизм отличается от предыдущих тем, что развивается в эпоху информационных технологий, а значит и методы борьбы со стереотипным, ангажированным сознанием людей должны происходить в медийном пространстве, но, при этом не исключая и других методов расширения кругозора. Это ни в коем случае не пропаганда и агитация. Информационную освещенность, некую просветительскую деятельность я считаю приемлемым, универсальным и в то же время, толерантным методом борьбы. Кроме того, актуален индивидуальный подход к каждому/ой, до кого доносится информация. Ликвидация информационного вакуума и табуированность избранных тем – недейственная практика, которой необходимо остаться в прошлом.

Относительно образа современной феминистки, то его унификация под вопросом. Ведь единственный закреплённый образ за какой-либо группой людей изначально подразумевает ошибочное, стереотипное восприятие. Феминисткой/ом может быть человек с синим ирокезом или во фраке, в мини-юбке или камуфляже – это не имеет значения! Единственным объединяющим фактором может служить внутреннее состояние: жажда справедливости, толерантности и солидарность.

Луценко Ю.
НТУ «ХПИ»

ПРОСТІР СТЕПУ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ЛІРИЦІ

Проблема часу і простору завжди була актуальною для представників різних наук. Багатьох учених-філософів цікавило й цікавить питання про ча-

сові та просторові параметри перебування людини, її знаходження відносно інших фізичних тіл. Літературознавці та фольклористи розглядають простір у межах сюжету, композиції та образів художнього твору, вбачаючи єдність просторових і часових констант.

Особливість художнього простору й часу (хронотопу) полягає в тому, що він є художнім осмисленням і трансформацією реального простору. Один із різновидів художнього хронотопу – фольклорний ідилічний простір-час, в якому відбувається дія пісенного тексту. Простір існує «у малому» й у «великому», він неперервний, багатозв'язковий, а пізніше усвідомлюється як багатослоїстий: верхній рівень – світ сакральних персонажів, середній світ людей, нижчий світ мертвих. Це є так зване «світове дерево».

Простір в українській народній пісні – це передусім такі популярні образи, як степ, поле, долина, луг, гора, байрак (яр) та інші. Вони пов'язуються з ідеєю відкритого, необмеженого простору, точніше, його горизонтального вектора і об'єднуються за найзагальнішою семантичною ознакою: «місце, де відбуваються описувані в пісні події». Вказані поняття сприймаються як мовно-естетичні знаки національної культури, що «пов'язані з характером мислення і почування народу».

Етнокультурне навантаження та естетичні умови функціонування просторових понять степу та поля визначають їх семантичний обсяг у народній пісні: «вживаючись у зачинах народної пісні, у характерних для неї фігурах психологічного паралелізму, вони фактично набувають значення символів».

Просторові поняття степу й поля пройшли складний шлях розвитку й утвердилися в українській народнопоетичній мові як змістовно й експресивно виразні мовно-естетичні знаки національної культури. Вони конкретизують абстрактну просторову семантику у звичних для української мовної свідомості параметрах та виявляють глибинний міфопоетичний і символічний зміст.

Для людини ще з первісних часів найбільш важливим було протиставлення «свій – чужий». «Своїм» простір був там, де людина жила, а «чужий» – незнайомий, ворожий. Степ – це простір, який у козацьких та чумацьких піснях належить одночасно обом світам.

Дорога також є невід'ємною частиною образу степу. У козацьких піснях дорога – постійна і невід'ємна ознака складності, небезпечності, символізує розлуку з рідною домівкою, батьками, коханою.

У чумацьких піснях образ степу перетинається з мотивом приреченості, небажання покидати рідну домівку, часто оплакується нещасна доля чумака-наймита, який був вимушені піддавати своє життя небезпеці, щоб забезпечити життя дітям і дружині.

Серед найпоширеніших мотивів чумацьких пісень є соціальні, які підсилюються пейзажними елементами – безкрайого степу, нічного зоряного неба, де Чумацький Шлях показує дорогу до моря.

В українських піснях багато пригод козаків і чумаків розгортаються саме в степу: пожежа в степу, напад розбійників, хижих звірів, битва. Також на тлі степу часто описується смерть, загибель чумака або козака. Саме ці пісні визначаються своєю драматичністю та символічністю степу, як «чужого» простору.

У козацьких і чумацьких піснях активно побутують цілі шари художньо-образних кодів, що проявляються у поетичних символах криниці, кургану (могили) – об'єктів, що зустрічаються у степу; архетипних образах коня, який супроводжує козака; сивої зозулі, яка розповідає козакові, що діється вдома, від нього несе звістку рідним; волів, які є вірними і невтомними помічниками чумака; ворона; сокола; персоніфікованих образи сил природи тощо.

Степ – саме те місце, де земля здається найближчою до неба, а значить, набуває його священних властивостей, утворюючи вертикальний зв'язок між частинами космосу. Він містить у собі також і «світову вісь» як вертикальне втілення центру. Степ як сакральний центр відіграє особливу роль у просторовій символіці українських аісень.

Лядська М.
ХТЕІ КНТЕУ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА СУЧАСНА МОЛОДЬ

Молодь і мова. Хіба може бути щось сильніше? Так ось, щоб зрозуміти зв'язок молоді і державної мови, треба спочатку зрозуміти, що таке мова і що таке молодь.

Молодь – це хвиля! Хвиля, яка йде. Хвиля, якій підвладне все, яку неможливо зупинити, вставити в будь-які рамки, яка заповонила вулиці міста, яка розправляє свої могутні крила, це хвиля, яка є вічно. Молодь – це сила! Сила, яка відсторонює всіх, хто стає їй на заваді! Сила, яка приходить тобі на допомогу, щоб ти встав та полетів з нею до зірок. Сила, яка була, є і буде. А

що таке мова? Мова – це все! Мова – це душа. Моя душа, Твоя душа. Душа всієї країни! Мова – це полум'я. Полум'я наших сердець! Полум'я, яке гріє вірних та спопеляє ворогів. Полум'я, яке горітиме, скільки б його не гасити! Полум'я, яке вже тисячоліття світить нам у пільмі! Тож хіба можна розірвати молодь і мову? Мова – це корені. А молодь – це плід!

Ой країно ти моя, Україно! Що за лихо косить тебе? Що за чуми? Хто винен у твоїх негараздах? Як тебе відродити, зберегти?

Мова сучасної молоді... Розглянемо для прикладу уривок з переписки студентів: «...отож дядько Сало якомсь довго нам на парі втирав, що сленг то зле і паскудить нашу солов'їну.... ну і все в такому дусі про слова паразити. сам він за годину двадцять хвилин приблизно 38 разів каже слово нормально. (я рахувала протягом п'яти пар і вивела середнє арифметичне). а що ти думаєш з того приводу? чи потрібен молодіжний сленг сучасній молоді? і чи такими вже страшними паразитами є слова хавка, кульно, файно... ну ти в курсі)...». Ось така вона сучасна мова та думки про неї. Прикро!

Якою мовою спілкується молодь України? Багато хто, не замислюючись, відповість, що російською. Чому? Хіба причина в незнанні української мови? Навіть ті, хто не спілкується рідною мовою, досить пристойно володіють нею, тому що мають можливість вивчити її у школі. Справа зовсім не у виборі мови, а в тім, що такі слова, як «українська свідомість», «патріотизм» викликають у молодих якщо не оскому, то бажання далеко втекти. У чому ж причина такого сумного явища? Протягом багатьох років знищувалося все, що раніше називалося українським. Це не могло не викликати змін у нашому генотипі, тому скривлене поняття деяких слів зовсім не залежить від нашої молоді. А із чим сьогодні асоціюється прояв патріотизму? Хіба винуватий хлопець, батьки якого у свій час були русифіковані, що він розуміє патріотизм у перекрученому змісті? Що ж робить молода держава для того, щоб виховати в нашої молоді повагу до свого рідного?

Тож давайте, поки ще не пізно, будемо відстоювати горде звання українців, все ж таки повернемо українські традиції. Давайте ж віддячимо нашим пращурам, зберігаючи все те, до чого вони йшли віками, та доведемо, що ми гідні називатись українцями!

НАРОДНІ ПРОМИСЛИ СЛОБОЖАНЩИНИ

Населення Слобожанщини з давен вирізнялось своїми мистецькими рисами, які знайшли відображення в народних промислах краю. Розвиткові ремесел на Харківщині сприяли природні багатства, вигідне географічне і торгівельне положення краю.

У Харкові жило і працювало багато ремісників різних спеціальностей. За даними перепису 1732 р. в місті було багато ремісників, які селились цілими вулицями та провулками. Про це свідчать назви вулиць – Коцарська, Чоботарська, Римарська, Кузнечна, та провулків – Слюсарний, Шляпний, Каретний і та ін. Ремесники головним чином працювали для місцевих потреб, але деякі з ремесел мали й ширше розповсюдження. Ремесничих кустарних хазяйств на Слобожанщині у кінці XVIII ст. було 6776, а усіх ремісників 33 834 душ чоловіків і жінок. Виходить, що кустарно-ремеснича праця була тоді досить широко розвинута. Найбільш розповсюдженими ремеслами були ткацтво, чоботарство, чинбарство (кожеництво), кравецтво, ковальство та гончарство; ткачів було 693 хазяйства з 5190 чол., чоботарів та чинбарів 817 хазяйств з 4377 чол., кравців та кушнірів 573 хазяйства з 3082 чол., ковалів 184 хазяйства з 596 чол. Окрім цього були ще онтарі та тертичники 17, котрі обробляли дерево, римарі, шаповали, сидельники, склярі, бондарі, стельмахи.

Матеріали для ремесел були місцеві, а не привозні. Всі, навіть самі бідні люди, як по містах, так і по селах, носили шкіряні чоботи, через те усюди, навіть по селах, були чинбарі та чоботарі. Вичиняли шкури кінські, волів, козячі, овечі, а для жіноцтва виробляли червоні сап'яни, з котрих шили черевички.. Столярів було небагато, а склярів доволі, бо усюди були вікна зі склом; стельмахів, що виробляли вози та сани, було чимало, як і бондарів; ткачі та ткачихи ткали пряжу, але більш на власну потребу. Ремесла, де вироблялися здобутки мінеральні, були такі: ковальство та слюсарство; славились всюди на Україні лемеші та чересла харківської роботи. Гончарі вироблювали глиняний посуд простий і полив'яний, а також кахлі для груб зелені або білі з різними фігурами. Гончарів було багато й по слободах та селах й хуторах, бо наш народ любив тримати свої хати у чистоті, щоб вони не закопчувалися од сажі; більш заможні робили кахельні груби. Одним із найста-

ріших і найпоширеніших ремесел було ткацтво. Воно забезпечувало всі потреби населення в одязі, побутових та декоративних виробах.

Важливим промислом слобожан було викурювання горілки; ця льгота була затверджена їм усіма жалованими грамотами як чисто українська льгота, бо великоросійське населення її зовсім не мало. Викурювали тоді горілку з борошна, котре не йшло на продаж за закордон, а вживалося цілком на викурювання горілки oprіч того, яке йшло на їжу. Про те, як широко був розвинутий цей промисел, видно, наприклад, з того, що у 60-х роках XVII ст. У мешканців Харкова був 501 винний казан, 4 броварських і 73 шинкових двори.

З кінця XVIII до середини XIX ст. на Харківщині процвітало коцарство – вироблення своєрідних килимів з місцевої та привозної вовни. Народження й процвітання цього ремесла було в повній залежності від поширення вівчарства в краї. Цим ремеслом займалися коцарки, які самі робили вовняне прядиво, фарбували її у різні кольори саморобними фарбами з мінералів та рослин. Коци – махрові килими, які користувались великим попитом. Харківські коци мали своєрідний геометричний малюнок, який обрамляла одноколірна кайма. Композиція малюнку складалася із ромбів у вигляді діагональної сітки. Коци були яскравими, переважно використовувались сині, червоні, білі і зелені кольори. Коцями вистилали долівки, їх вішали на стіни, клали у сани, використовували під час весіль тощо. Їх купували не тільки багаті, але й бідні люди.

Народна вишивка завжди була популярною в Україні й на Слобожанщині зокрема для вишивки Слобожанщини характерні рослинні, геометризovanі та геометричні орнаменти. Вишивали червоними та червоно-чорними нитками, поєднанням м'яких пастельних тонів, білим по білому. Застосовувалися різноманітні техніки виконання: лиштва, вирізування, солов'їні вічка, курячий брід, рушникові шви, хрестик, тамбурний шов тощо. Характерний для Харківської губернії мотив вишивки – «Дерево життя», стилізована рослина без яскраво виражених ботанічних ознак. Часто зображувалося у вазонах або чашах, які мали численні варіанти.

Слобідська Україна внесла великий вклад в розвиток народної промисловості усієї Лівобережної України. Уся продукція виготовлена великою кількістю різних майстрів вирізнялась унікальністю, дбайливим підходом до дрібниць та неповторними елементами, характерними етносу регіону. Влас-

ний неповторний колорит регіону знайшов своє відображення у людській ручній праці, створивши не лише побутові предмети, а й душу народу.

Мала В.
НТУ «ХП»

ОБЕРЕГИ У КУЛЬТУРІ УРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У традиції українського народу ряд предметів: хрест, великодня крашанка, рушник та елементи одягу, хліб, вогонь у печі, деякі знаряддя праці, а також вирази: «Добрий день!», «З Богом!», «Бувайте здорові!» – набували духовного змісту, ставали знаками добра і сили, заступниками від нещастя, тобто були оберегами. З часом коло оберегів змінюється, їхнє значення трансформується, однак і вони залишаються важливою частиною життя сучасної людини та користуються попитом.

Метою дослідження є розкрити походження та сучасне побутування оберегів в українській культурі. Авторка є майстринею, яка виготовляє ляльки мотанки, тож зосереджує свою увагу саме на цих оберегах, надзвичайно популярних у наш час.

Термін «оберіг» походить від слова «берегиня», що рівнозначне грецькому «земля». У вітчизняній науковій літературі Берегиня пов'язується з образом давньослов'янської богині землі. Вона вважається матір'ю всього живого, первісним божеством-захисником людини, богинею родючості, природи та добра. З часом Берегиня стала охоронницею дому, її скульптурки знаходились у хатах, зображення-амулету носили на шії.

Образ Берегині дійшов до нас у вишивці: на обрядових рушниках, у жіночому одязі бачимо стилізовану жіночу постать, найчастіше – з піднятими руками (знак захисту), як і в ляльки-мотанки, іноді з прибогами – конями по обидва боки, зокрема в картинах-оберегах «Сімейне щастя та добробут». Окрім цього образу, українські орнаменти сповнені тотемічними знаками язичницьких часів. Орнаменту на одязі приписувалась магічна сила «не впускати» хворобу в тіло. Численні прикраси, елементи одягу також мусили «підсилювати» захисну функцію одягу щодо зла та хвороб.

У давнину в кожній хаті можна було знайти доволі незвичайні для сучасного сприйняття ляльки – ляльки-мотанки. Такі ляльки в залежності від матеріалу, з якого зроблені, за народними уявленнями мали силу оберегу.

Мотанка-коза. Коза – символ родючості, український оберіг від злих сил.

Натільний оберіг «Лялька-мотанка». В давнину її давали в дорогу жінки своїм чоловікам, синам для того, щоб він оберігав їх від усіх негараздів. Зазвичай оберіг був розміром 1-2 см. Таку мініатюрну мотанку носили на шиї..

Головним оберегом сім'ї була мотанка-зернянка Українська лялька-мотанка, наповнена зерном чи крупою, отримала назву зернянка, або круп'яничка. Оберіг на достаток та благополуччя в оселі. Її місце було зазвичай на кухні. Така лялька обов'язково мала бути повненькою як символ багатого та ситого життя. Чим вона більша, тим краще.

Мотанка-травниця – оберіг на здоров'я. Таку ляльку робили як подарунок для рідних та близьких, тому що вона була символом міцного здоров'я. Ставили її частіше біля ліжка, особливо дитячого, щоб дитина міцно спала. Давали гратись нею дітям, якщо вони хворіли. Спідничка ляльки наповнена запашними травами (м'ята, чебрець), і якщо її пом'яти, аромат посилиться.

Оберіг на весілля, для сімейних пар – «Нерозлучники» – робився з двох нероздільних ляльок. Подарунок молодят на весілля, сімейним парам до річниці одруження. Це – символ щасливого сімейного союзу, на довге та щасливе життя разом, тому ляльки робилися на єдиній руці для того, щоб сімейна пара все життя була разом, у радості й у біді. Зазвичай, для виготовлення використовувались мішковина, нитки, квіти з тканини, сухоцвіти, дерев'яна рамка.

Лялька-мотанка входить до композиції картина-оберегу «Сімейне щастя та добробут», яка може бути подарунком як для сімейної пари, так і для жінки, дівчини, чоловіка, для рідних та близьких людей, яким від щирого серця бажають всього найкращого. До оберегових елементів картини належать також рослини та плоди, сухоцвіти(мак, соняшник, льон, житні колоски), зернята.

Така різноманітність оберегів та значна їх популярність дає широкий простір для творчості майстра.

МОВА – ЦЕ ГЛИБОКЕ КОРІННЯ ІСТОРІЇ НАШОГО НАРОДУ

Актуальність теми полягає у тому, що дехто вважає мову лише засобом порозуміння між людьми. Насправді ж цим не вичерпується її значення. У мові нація кодує всю свою історію, багатовіковий досвід, здобутки культури, духовну самобутність.

Мова для кожного народу стає ніби другою природою, що оточує його, живе з ним всюди і завжди. Без неї, як і без сонця, повітря, рослин, людина не може існувати. Як великим нещастям обертається нищення природи, так і боляче б'є по народові зречення рідної мови чи навіть неповага до неї, що є рівноцінним неповазі до батька й матері.

Значення цієї теми є не просто вагомим, а поглибленим, бо українці мають більш як тисячолітню історію вживання рідної мови в різних сферах громадського і культурного життя. Говорити про мову протоукраїнських племен можна лише гіпотетично. Адже писемних пам'яток, які дійшли до нас, ще не достатньо для повноцінного дослідження мови. Тому будь-які хронологічні віхи виникнення і первісного розвитку української, як і взагалі будь-якої іншої мови, встановити неможливо. Безперечно лише, що українська мова є однією з найдавніших індоєвропейських мов. Про це свідчить і наявність архаїчної лексики, і деякі фонетичні та морфологічні риси, які зберегла наша мова протягом віків. Давність української мови доводили ряд вітчизняних та зарубіжних учених: Павло Шафарик, Михайло Красуський, Олексій Шахматов та ін.

Головною проблемою є проблема захисту української мови, а для цього необхідно оцінювати шлях розвитку та закріплення її як державної.

Формування і становлення української мови, функціонування її в усіх сферах життя, існування взагалі як мови окремої самобутньої нації супроводжувалися негативним явищем, що дістало назву лінгвоцид. До лінгвоциду на українському ґрунті спричинилася втрата Україною своєї державності, а згодом і територіальної цілісності, унаслідок чого суспільне й культурне життя українського народу виявилось надовго залежним від суспільно-політичних процесів сусідніх націй, які дуже часто були спрямовані на національну й мовну асиміляцію українців. З історії відомо безліч прикладів, ко-

ли зі зникненням мови зникав і етнос. Тому знищення мови (лінгвоцид) є основною передумовою етноциду – знищення етносу як культурно-історичної спільноти, його асиміляції іншим народом. Лінгвоцид завжди є стратегічною метою всіх без винятку завойовників, різняться лише його тактика та форми.

Жодна країна світу не зазнавала впродовж сторіч такого масштабного, спланованого на державному рівні нищівного удару по своїй культурі й мові, наприклад: 1627 р. – патріарх Філарет видає постанову, «чтобы впредь никто никаких книг литовския пенати не покупали».

Найпоширенішими проблемами України в наш час можна визначити такі:

- відсутня зрозуміла і узгоджена граматика української мови і в першу чергу недоліком є те, що немає доступних і дешевих підручників з граматики, в т.ч. – і для дорослих громадян України, державних службовців чи спеціалістів інших професій та доступних українських та україно-російських словників;

- немає ніякого державного органу, який би слідкував за чистотою використання мови, в першу чергу – на телебаченні, в рекламних текстах, в вівісках і написах і який виправляв би хоча би найгрубіші граматичні помилки;

- існує проблема неузгодженості рекламних текстів іноземних компаній механічно перекладених в основному з англійської та інших мов романо-германської групи, в яких слова не відмінюються, з мовними правилами української мови.

Вирішення цих проблем можливе лише за урегулювання державної політики і визначення найточніших цілей мовної політики в Україні. Потрібно приймати найточніші рішення в цій сфері для українізації населення яке живе на даній території, бо двоякість рішень призводить до витіснення української мови з України, як би химерно це не виглядало від правди ми нікуди не втечемо. Наприклад: введення другої державної мови – російської, так з одного боку, людина має право говорити на тій мові якій їй зручно і у більшості українців не виникає незручностей у спілкуванні двома мовами. З іншого боку, коли ви приводите дитину до школи, чому ви віддаєте її до російських класів? Зі словами: «Ми хочемо самі вибирати, мову на якій спілкуємось!». У такі моменти не забувайте, що ви живете в Україні, а потім замислитесь, якою ви мовою маєте навчати своїх дітей: укр- чи рос-.

Таким чином в останні роки українська мова зазнає постійних утисків з боку держави, та людей проживаючих на території України. Мова ще остаточно не закріпилась і дуже хитко стоїть на краю розвитку та зникнення. Чому історія не вчить людей цінити те, що наші предки відстоювали століттями, бо дуже легко втратити чужі надбання, але чи зможе наше покоління дістати свої? Найбільшою ознакою втрати патріотичності є саме втрата своєї мови, яка тягне за совою втрату культури і безліч інших наслідків. Треба цінити історію нашої рідної мови, бо саме вона покаже нам помилки минулих і перспективи для майбутніх. У першу чергу повинні прокинутись саме люди і зрозуміти, де їхня батьківщина, хто їх предки, хто вони самі, в якій країні живуть, що говорить їм історія, потрібно знайти себе серед натовпу, і тоді вони зрозуміють сутність яскравої, мелодійної української мови, яка в більшій чи меншій мірі живе у кожному українці.

**Непша А.
ХДАДМ**

СУЧАСНІ ЗД СПЕЦЕФЕКТИ У КІНЕМАТОГРАФІ

Методів створення спецефектів не так вже й багато і загалом вони доповнюють один одного. Тож почнемо з хромакей. Цей метод, напевно найпопулярніший сьогодні й полягає у тому, що людину знімають на зеленому чи синьому тлі, щоб потім підставити зображення замість однорідного кольору. Це прекрасна альтернатива зйомкам на локаціях. Яскравим прикладом є картини «The Matrix» та «Superman».

Найприємнішим є те, що цей метод доступний кожному, у своїх студентських роботах я не раз його використовувала.

Інший, не менш цікавий метод, – 3д моделювання. Зазвичай моделюють, накладають текстури, анімують та візуалізують персонажів, не схожих

на людину, також метод використовують коли не існує необхідних декорацій у природі, чи зйомка на місцині не вписується у бюджет. Так, наприклад, половина декорацій для фільму «The Great Gatsby» були зроблені у 3д. А фільм «Трон» 2010 й взагалі майже повністю змодельований та проанімований на комп'ютері.

І останній метод, про який я хочу розповісти, MotionCapture. Це захват руху завдяки прикріпленим датчикам до людини чи макету, завдяки цьому анімувати моделі у рази швидше, але отримані результати все одно треба правити та коректувати. Але рухи зазвичай виходять більш природними і органічними. Так, наприклад, у фільмі «Трон» 2010 простіше було змодельовати голови головних героїв і проанімувати їх таким чином, а не підставляти живих акторів у 3д оточення.

Усі методи, якими зараз користуються як на великих студіях у Голівуді, так і на малих, у нашій країні мають одну мету – зробити видовишно й дешевше у виробництві. Зазвичай одні методи трансформуються в інші, так, наприклад, ще кілька десятиліть тому замість 3д моделей використовували макети, костюми й роботів для вражаючих спецефектів. Це можна побачити і у перших «Star Wars» і навіть у «Batman».

Отже, чого чекати завтра? На мою думку, все більшої популярності набирають системи віртуальної реальності. До таких можна віднести не тільки останню розробку – окуляри віртуальної реальності, але й систему IMAX і атракціони 7д. Розробка ж 3д принтеру – це революція. Дизайнери і програмісти вже створили голограми, анімовані у реальному часі. Поки, для реалізації цього задуму ще потрібна людина, яка буде керувати у реальному часі моделлю, але недалеко вже майбутнє, у якому це буде автоматизовано. Тож з нетерпінням чекаємо подальший розвиток CG індустрії, яка вражає нас тоді, коли вже здається, що все вже винайдено.

**Нечволод М.
ХТЕІ КНТЕУ**

УКРАЇНСЬКА ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕНТАЛІТЕТУ

Менталітет (людини, суспільства, народу) – це душа, специфічне інформаційно-енергетичне поле, що охоплює емоційний, інтелектуальний та духовний рівні життєдіяльності розгорнутої соціальної системи. Природне і ку-

льтурне, раціональне (інтелектуальне) і підсвідоме (інтуїтивне), індивідуальне і суспільне – все це «перетинається» та постійно взаємодіє на рівні менталітету і здобуває кінцеву змістовну складову на вищих – духовному, моральному та релігійному рівнях.

Так, наприклад, тривала відсутність в українського народу власної держави відбилася в національній свідомості, виховала в українців такі якості, як: терплячість, сором'язливість, скромність. Менталітетом у підсвідомість кожного закладається образ Матері як Берегині сакральних підвалин буття цивілізації. Саме цю місію втілювали запорожці, гетьмани, духовні пастирі. Тому цей образ майже постійно постає у фразеології української мови. Мати – це і символ життя, і добробуту, і сімейного затишку, і людяності; це й рідний край – Україна: мати Божа – «вживається для вираження позитивних або негативних емоцій»; з молоком матері – «від народження, з перших днів життя». Обирається саме цей образ, тому що так закладено менталітетом у підсвідоме ще з дитинства і передається із покоління в покоління. Тому, ясна річ, що фразеологізми є зрозумілими для українців і несуть якийсь потаємний сенс історії народу.

У сфері фразеології найбільш яскраво виражається національний спосіб світосприйняття. Національний світ – це єдиний космос, у якому злиті людина та історичне природне оточення, яке впливає на соціальну психологію етносу, формує національний характер та визначає спрямованість його практичної діяльності. У фразеологічному значенні знайшли вираження як культурні архетипи, так і сутнісні моменти географічної, геополітичної, господарчої, соціальної, політичної, релігійної, культурної реальностей, які виявили вплив на його формування.

Важливим є те, що національні особливості виявляються у специфічній образності фразеологізмів, яка виникає внаслідок оригінального поєднання понять, що створюється на основі постійних асоціативних реалій, тобто словесних образів-символів, які є результатом образного переосмислення предметів і явищ, які у результаті метафоризації, окрім прямого значення, можуть уживатися переносно для позначення властивостей інших предметів та людських емоцій. У процесі аналізу образної системи фразеології стає зрозумілим, що сам вибір образу-прототипу – це вже вираження національного світосприйняття.

На менталітет впливають звичаї, які можуть призабутися, але їх дотепна, жартівлива, часом гостра атмосфера є підосновою фразеологізмів. Будь-який фразеологізм відкриває якийсь обряд, традицію українського народу. Для українців – хліборобської нації – як і для інших слов'ян, хліб був свяченою, символом добробуту, гостинності, хлібосољства, здоров'я та багатства. Тому цей образ дуже часто зустрічається в усталених виразах: лежаний (лежачий) хліб – «засоби для існування, здобуті легко, без зусиль»; недаром хліб їсти – «приносити користь».

У фразеології також представлені зразки, які свідчать про працьовитість українців: заробляти кривавими мозолями – «важкою, наполегливою, виснажливою працею»; своїм (власним) горбом – «важкими власними зусиллями»; тримати на своєму горбі – «тяжко працюючи, забезпечувати когонебудь засобами для життя; мати когось на своєму утриманні».

Як не «посмакувати» такими витворами народної образності й гумору водночас, як-от: *лізти в халепу* (потрапляти в неприємну ситуацію) чи *давати горобцям дулі* (байдикувати), *дати дриза* (втекти) чи *надавати духопелів* (провчити, покарати), *ловити тав* (бути неуважним, нічого не робити, упускати слушну нагоду) чи *тикати під ніс кислиці* (ледарювати).

І сьогодні ми вже можемо слабко уявляти, що таке «халепа», «дриз», «духопели», «тави» чи «кислиці», проте загальне, цілісне значення всього стійкого вислову нам зрозуміле.

Отже, мова і менталітет нерозривно пов'язанні між собою. Пізнання й самопізнання народу, закономірностей і механізмів формування його світогляду, ментальності може черпатися не тільки з наукових досліджень про менталітет, а й з мовних скарбів фразеологічного багатства мови, бо в її глибинах закладена психологія народу. Адже мова – не лише засіб спілкування, а й скарбниця духовного і культурного спадку українського народу; це дзеркало душі народу. І на сучасному етапі розвитку нашого суспільства менталітет продовжує відігравати свою важливу роль, як «вмонтованого в соціум» регулятора економічних, політичних та культурних цінностей.

ПАРАД ВИШИВАНОК

У політичних справах українське суспільство, шукаючи порятунку, надто часто забуває про власну духовність та культуру. Постійний пошук коштів для існування на сьогодні призводить до забуття й деградації духовного світу українців, з такою багатою історією.

У вирі подій минулих літ незалежності зародилася так звана «шароварщина». Для багатьох вона ототожнюється із культом сала, вишиванкою та неодмінним атрибутом масових гулянь з українським колоритом – шароварів.

Дехто вважає «шароварщину» явищем тимчасовим. Звісно, не можна судити про українську культуру в цілому по одній вишиванці, але вона є одним із найяскравіших елементів української культури.

У сучасному світі можливо й не варто шукати у парадах вишиванок «вищих дарунків». Така мода. Трохи спрощені українські елементи, що тиражуються на промисловому рівні, стають доступнішими для багатьох, а не лише для обмеженого кола знавців мистецтва. Врешті така культура краща за відсутність національної культури взагалі. До того ж вона нікому не загрожує і не шкодить.

Та й взагалі, чи можна вважати парад вишиванок виявом саме та виключно «шароварщини», підміною національної ідеї зовнішніми атрибутами? Я не погоджуюсь з тими, хто стверджує, що це новітнє явище має негативний вплив на людей. Можливо, такий вплив наша новітня культура має на національних політиків та різних «оранжевих», «біло-голубих» та інших. Так звана «шароварщина» – це не опонент культури як такої чи ворог національного, а лише певний рівень їх розвитку. До того ж «шароварщина» – це ще й вияв демократії, кожен вільний у своєму виборі й головне те, що ніхто ні до чого не примушує.

Паради вишиванок об'єднують людей, дарують красу не тільки зовні, а й всередині людських душ. Адже сама вишиванка несе у собі сильні почуття, енергетику. Українська сорочка – це перлина духовності, діамант українського мистецтва. На цих масових заходах люди створюють атмосферу гармонії і тоді відчувається як сучасність, так і далеке відлуння минулого.

Велике значення цього свята полягає також в тому, що люди з різних куточків країни мають можливість обмінятися національною символікою та підняти на новий рівень український характер та ментальність.

Саме святкова сутність параду вишиванок дозволяє відокремити його від «шароварщини». Це свято, яке увійшло в наше життя нещодавно, починається як новий цикл життя, як початок гармонійного та щасливого майбутнього.

В усіх світових релігіях велике значення надається досягненню значних результатів в духовній рівновазі. Для цього люди збираються разом, спілкуються та виконують святкові обряди.

Вважаючи, що самою великою силою Всесвіту є сила часу, в старовину святкування починали зранку і це дійсно приносить користь.

Сакральний простір параду вишиванок віддаляє нас від буденності та створює гармонійні почуття в душах українців.

Вміщена у сакральний (святковий) час і простір, вишиванка перестає бути зовнішнім атрибутом та стає символом духовного єднання.

Дуже приємно спостерігати за тим, що сьогодні молодь намагається відродити давні традиції нашого народу. Почуття патріотизму – велике почуття.

Новомлинська Т.
ХТЕК КНТЕУ

СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В ГРЕЦЬКОМУ ТА РИМСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Жіноче питання було актуальним завжди, впродовж багатьох століть. І становище жінки в суспільстві змінювалось з ходом людської історії. Актуальність вивчення проблеми становища жінки в суспільстві продиктована безліччю суперечностей, які існують стосовно так званого жіночого питання.

У суспільному житті жінки як правило не брали участі або ж вони мали другорядну роль. У Давній Греції на масові заходи, за виключенням релігійних церемоній, жінку не пускали (наприклад, жінкам заборонялося відвідувати Олімпійські ігри). Тільки в епоху еллінізму самостійність грецьких жінок трохи виросла, вони стали більш активно отримувати освіту та професію. Юридичний статус римської жінки був вищий, ніж у грецької жінки. На дум-

ку С. де Бовуар, римлянка активніше брала участь у суспільному житті, вдома займала місце у центральному приміщенні будинку (атріумі), обов'язково була присутня на святкуваннях, трапезах, відвідувала театр. Також інколи жінки грали важливу роль в історії, наприклад, як легендарні сабінянки, які врятували Рим.

Слід зазначити, що особливо шанували в Римі весталок – жриць богині Вести, які підтримували в її храмі вічний вогонь як символ непорушності держави. Весталки повинні були зберігати цнотливість, якщо вони порушували цей звичай, то могли бути заживо замуровані чи закопані в землю. Весталки могли мати певну власність, мали право голосу при вирішенні важливих питань, до них дослухалися навіть імператори. Проте не дивлячись на той факт, що жінки були практично ізольовані від суспільного життя, потреба в їх оточенні була значною, тому що саме жінка була головним носієм вищого начала – краси, перед якою вклонявся чоловік (особливо грек, чи римлянин).

Тому говорячи про давню жінку як про вільну представницю суспільства, найчастіше мають на увазі тільки гетер – освічених жінок, які вели вільний та незалежний образ життя. Соціальний статус гетер був досить високим і багато з них залишили згадку про себе в античній літературі, мистецтві, політиці та філософії.

В Давньому Римі вважалося, що дружина повинна була присвятити своє життя підтримці чоловіка та піклуватися про нього належним чином. Жінка вважалася берегинею домашнього вогнища, головним призначенням якої було наглядати за будинком та виховувати дітей. Навіть в ті періоди, коли жінка займала відносно високе соціальне положення, наприклад в Греції чи Римській імперії, це не вважалося досягненням жінок як частини населення в цілому, а стосувалося лише певної кількості жінок, які виступали у ролі красунь, що прикрашали собою суспільство. Проте становище жінок у грецькому і особливо римському суспільстві було значно вищим, ніж в інших країнах Стародавнього світу.

РИТУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ГАНИ

Хто б міг подумати, що труна стане витвором мистецтва у сучасному світі. Мода на неординарне виконання трун зародилося в Гані, в 1950-х, завдяки курйозу. У середині минулого століття тодішній ганський правитель, бажаючи зробити свої публічні виступи більш ефектними, замовив собі паланкін у формі орла. За іронією долі, доставка незвичайного ложа припала на день його смерті. І щоб не пропадати добру, родичі, недовго думаючи, прибили до паланкіну кришку та так і поховали в ньому покійного. Місцеве населення оцінило сміливе новаторство, і незабаром фігурні труни на замовлення стали традицією у ганців: спочатку у найзаможніших, а потім і у простих ремісників.

Мистецтво увібрало в себе майже усі сфери нашого життя. Існують деякі речі, котрі сучасне мистецтво не чіпає, а ось мешканці Гани з передмістя Теши виготовляють справжні дерев'яні скульптури завбільшки з людину на різну тематику, і таких майстерень десять у цьому місті. Найстарша з – Кане Kwei Carpentry Workshop. Саме її господареві, Сету Кані Квею, приписують винахід фантастичних трун, які мовою га – одного з основних народів, що населяють Гану – називаються Abebuu adekai, тобто «ящики з прислів'ями». В Гані поховання не трагедія, а свято в тому випадку, якщо оракул напрозорив, що душа покійного йде у кращий світ, – тому люди святкують, ховають у ефектно вирізьблених трунах.

У Гані існує традиція: якщо ти король чи воїн, тебе можуть поховати в цій труні. Щодо тематики, якщо людина була президентом, начальником чи воїном таких ховають у труні, форма, яка має вигляд лева, якщо людині вищими силами судилося бути таксистом, простим водієм, для них роблять труну у формі вантажівки чи навіть таксі. Існує безліч тем для сюжетів труни. Кожна труна є індивідуальною, не за розміром, а за змістом, укладеним у сюжет труни. Виявлення у ній рис, характеру людини чи стилю її життя відображається у формі труни. Наприклад, труна «півня» виготовлена для одного з вождів міста Аккри. Півень символізує вісника нового дня, він ніби сповіщає людей про те, що прийшов ранок нового дня. Так само і вождь – ніхто не може побачити сонце раніше за нього.

Сама лише різноманітність та краса таких трун, змушує забути працівника, різьбярка, столяра та дизайнера на додачу власника майстерні на ім'я Hello. Його так і кличуть «Hello, той хто виготовляє труни». Він каже, що родичі самі замовляють труну, яка їм потрібна, для поховання небіжчика. Hello зі своєю командою за замовленням самі роблять ескізи та надають їй реалістичнішої форми. Для виготовлення жіночих трун найкраще підходить деревина дерева *vaava*, дуже популярного в тропічній Африці. Вона м'яка, легка в обробці, без скалок і смол, і сьогодні її також використовують для обробки саун. На експорт йдуть труни з більш дорогих, твердих порід – лімби (таке дерево у виробництві гітар використовує компанія Gibson) і африканського махагона. Робота над кожним замовленням займає приблизно декілька тижнів, а вартість становить річну зарплату середньостатистичного річного заробітку ганця. Родичів такі витрати не лякають, вони скидаються коштами разом, і взагалі поховання у такій труні означає найглибшу пошану та повагу до померлого та сподівання на його високий статус в потойбічному світі. Ганці вважають, що земне життя закінчується, і людина відправляється в інший світ. І це важливо, на якому човні вона вирушить подорожувати по потойбіччю. В залежності від цього складеться його життя там. Чим яскравіше, пишніше, красивіше корабель, тим кращим буде його статус на небесах. Найпопулярніші варіанти які замовляють: краб, слон, равлик, тунець, корова, церква, ананас, кулемет, гітара, ложка, мікрофон, фортепіано, автобус, судійський свисток, пляшка Кока-Коли, «Тойота Королла».

Безумовно, цей витвір ритуального мистецтва – справжній африканський фолк-арт, котрий протягом декількох десятиріч років експонується світовими галереями мистецтв Це неймовірна рідкість для нашого часу і знахідка для дизайнера.

Перевозник Н.
ХНУ ім. В. Н. Каразіна

СИНТОИЗМ И БУДДИЗМ В ЯПОНИИ: ВЛИЯНИЕ НА ЯПОНСКУЮ МИФОЛОГИЮ

В Японии буддизм смешался с синто, местной религией, основанной на анимистических верованиях древних японцев, объектами поклонения являются многочисленные божества и духи умерших.

Основа синто состоит в обожествлении природных сил и явлений и поклонении им. Считается, что у многих вещей есть своя духовная сущность – ками. Ками может существовать на Земле в материальном объекте, при чём не обязательно в таком, который принято считать живым в стандартном понимании, например в дереве, камне, священном месте или явлении природы, и при определённых условиях может оказаться в божественном достоинстве. Некоторые ками являются духами местности или определённых природных объектов (например, дух конкретной горы), другие олицетворяют глобальные природные явления, такие, как Аматэрасу Омиками, богиня Солнца. Почитаются ками – покровители семей и родов, а также духи умерших предков, которые считаются покровителями и защитниками своих потомков. Синто включает магию, тотемизм, веру в действенность различных талисманов и амулетов. Считается возможным защита от враждебных ками или подчинение их при помощи специальных ритуалов.

Главным духовным принципом синто является жизнь в согласии с природой и людьми. По представлениям синто, мир – единая естественная среда, где ками, люди и души умерших живут рядом. Ками бессмертны и включены в круговорот рождения и смерти, через которые всё в мире постоянно обновляется. Однако круговорот в нынешнем виде не бесконечен, а существует лишь до разрушения земли, после чего приобретёт другие формы. В синто не существует понятия спасения, вместо этого каждый сам определяет своё естественное место в мире своими чувствами, мотивациями и поступками.

Синто нельзя считать дуалистичной религией, в ней нет и общего строгого закона, присущего авраамическим религиям. Понятия синто о добре и зле существенно отличаются от европейских (христианских), прежде всего, своей относительностью и конкретностью. Так, вражда между антагонистичными по своей природной сути либо хранящими личные обиды ками считается естественной и не делает кого-то из противников безусловно «хорошим», другого – безусловно «плохим». В древнем синтоизме добро и зло обозначались терминами ёси (хорошо) и аси (плохо), смысл которых – не духовный абсолютизм, как в европейской морали, а лишь то что следует избегать и чему следует следовать, во избежание цуми – общественно порицаемого, вредного людям, искажающего природу человека, действия.

Если человек действует с искренним, открытым сердцем, воспринимает мир таким, каков он есть, если его поведение уважительно и безупречно, то

он, вероятнее всего, совершает добро, по крайней мере, по отношению к себе и своей социальной группе. Добродетелью признаётся сочувствие к окружающим, уважение к старшим по возрасту и положению, способность «жить среди людей» – поддерживать искренние и дружелюбные отношения со всеми, кто окружает человека и составляет его общество. Порицается злоба, эгоизм, соперничество ради соперничества, нетерпимость. Злом считается всё, что нарушает социальный порядок, разрушает гармонию мира и мешает служению kami.

Душа человека изначально блага и безгрешна, мир изначально хорош (то есть правилен, хотя вовсе не обязательно благостен), но зло вторгающееся извне, приносится злыми духами, пользующимися слабостями человека, его соблазнами и недостойными помыслами. Таким образом, зло, в представлении синто – это своеобразная болезнь мира или человека. Творение зла (то есть нанесение вреда) для человека неестественно, человек творит зло, когда обманут или подвергся самообману.

Выводы. Мы рассмотрели историю возникновения синтоизма, как основного источника мифотворчества в Японии, а так же влияние и сосуществование буддизма. Данная форма сосуществования актуальна и в наше время, потому как храмы буддийские и синтоистские спокойно стоят рядом, а японцы могут быть как буддистами, так и синтоистами одновременно.

Основной вклад буддизма – идея о подземном царстве, куда попадают после смерти, вот главе которого стоит несколько рассеянный Эмма-о. А также культ Джизо, или Дзидзо, будды, отказавшегося от нирваны ради помощи людям.

Петренко М.
ХТЕІ КНТЕУ

РІДНА МОВА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ

Роль рідної (української) мови як важливого чинника консолідації нації суттєво зростає в нових умовах розбудови української державності, вона стає опорою, що дасть змогу, на наш погляд, згуртувати українське суспільство для вирішення нагальних проблем сьогодення.

Добре розуміючи роль рідної мови в становленні нації, маючи «великий досвід» боротьби з нею (укази Петра І, Валуєвський циркуляр, Емський

указ, лінгвоцид тоталітарної радянської системи, рекомендації Ташкентської конференції (1979) і, насамкінець, проголошення російської мови офіційною (1990), певні політичні сили й сьогодні намагаються різними способами зашкодити становленню української мови як державної.

Головні з них – це намагання надати російській мові статус офіційної, штучне створення так званої проблеми «рускоязычного населення». Мабуть, окремі політики сьогодення свідомо (а, може, через незнання) забувають ті століття рабства, упродовж яких знищувалася культура українського народу, його інтелігенція, десятиліття панування тоталітарної системи, коли все робилося для того, щоб «злилися нації», щоб сформувалася універсальна мова (російська). Саме тому демократична громадськість нашої держави повинна зробити все, щоб не допустити запровадження російської мови як офіційної (або державної), докласти зусиль для відродження рідного слова на власній землі.

Попри те, що Україна вступила вже в друге десятиріччя суверенності своєї держави, рабська психологія, комплекс неповноцінності й меншовартості міцно укоренились у свідомості значної частини українців. Гірко відчувати те, що ми не можемо усвідомити себе державною нацією, як французька, німецька, іспанська, італійська та ін. Комусь вигідно, щоб нові покоління українців виростили, не відчувуючи належності до України, нехтуючи національною гордістю й національною ідеєю. Український народ так довго та безсоромно ідеологічно одурманювали, так міцно затискали в залізобетонні марксистські догми, що українці перестали вірити навіть у принади перспектив національного розвитку. Правда, якоюсь мірою вони мають рацію, адже всі роки від часу проголошення державної незалежності і до Помаранчевої революції Україна перебувала в стані глибокої соціально-економічної кризи. Саме в ті роки з'явився афоризм: «Навіщо мені така незалежність, якщо я став злидарем».

У наш час особливо важливого значення набуває збереження національних традицій. Завдяки їм функціонує й розвивається національна мова, без якої неможливе існування нації, оскільки зречення своїх національних традицій, рідної мови рівнозначне зреченню своєї національності. Саме тому необхідне збереження та примноження своїх національних традицій, рідної мови. Тільки такий шлях забезпечить нормальний розвиток народу.

УКРАЇНСЬКА МОВА – КРІЗЬ ТЕРНИ ТИСЯЧОЛІТЬ

Мова – то цілюще джерело, і хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги. Століттями мова народу була тією повноводною річкою, яку ми називаємо народною мудрістю. Цей струмінь живе в слові, і слово не мислиме без неї, як не мислима річка без води. Рідна мова! Запашна співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики та квіткових пахощів. Спробуйте відчутти її аромати. Рідне слово... воно бринить, хвилює душу, бо мова українська – невичерпне джерело, скарбниця народного духу. Порадник і вчитель тим, хто її любить і шанує, і суддя тих, хто її зневажає. Рідне слово є важливим засобом виховання людини. Відомий український педагог писав: «Мова – це віконця, через які людина бачить світ». Втрата народом мови – це трагедія всіх трагедій, бо тоді губиться весь попередній досвід, зафіксований у ній. Культура змінює свій генетичний код, а народ відчужується від традицій, звичаїв, духу предків, потрапляє в іншу духовну атмосферу і свідомо чи не-свідомо страждає.

Історія моєї Рідної Мови починається з IV–V ст. нашої ери. У той далекий час із розрізнених слов'янських племен склався етнос, що згодом сформував Київську Русь. З того часу й починається історія моєї Рідної Української Мови.

Моя Мова – одна з наймелодійніших і наймилозвучніших мов у світі.

Моєю Мовою мовлять, речуть, розмовляють, говорять, балакають, оповідають, кажуть, гомонять, моралізують, лепечуть, белькотять, бовкають, гиркають, гиркають оточуючі мене люди... У якій мові є ще така багата емоційно-психологічна лексика, яка дозволяє описати дію і статус, стан і вік людини, її оточення та ще багато інших ознак одним лише словом? Тільки в моїй Рідній Мові!

Моя Рідна Мова – найбагатша в світі! У словнику моєї Мови налічується більше 200 тисяч слів! Ще зовсім недавно було заборонено видавати будь-які словники Української Мови з кількістю слів понад сорок тисяч.

Моя Мова – одна з найпоширеніших мов у світі! Моєю Рідною Мовою розмовляють у світі близько 45 млн. чоловік і володіють нею як другою мовою спілкування ще близько 15 млн. чоловік. Це забезпечує моїй Рідній Мові

26 місце серед 6 тис. мов за поширеністю в світі. Вона поширена в Україні, Білорусі, Росії, Польщі, Румунії, Молдові, Канаді, США, Сербії, Португалії та інших країнах. Моя Мова є державною в Україні та однією з трьох офіційних і рівноправних мов у невизнаній Придністровській Республіці (Молдова).

Задекларована державність моєї Рідної Української Мови є основним двигуном об'єднання сучасного українського суспільства, формування української нації, уособленням української державності, гарантією збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України. З огляду на це, український народ і держава мають забезпечувати відродження і захист моєї Рідної Української Мови, розбудову українського мовного простору... Але – не так сталося, як гадалось.

Різноманітні аспекти глобалізації, зокрема поширення інформації електронними ЗМІ, становлять загрозу не тільки «малим» мовам, але й моїй Рідній Українській Мові. Мова, відсутня в Інтернеті, – то мова, що «не існує більше» в сучасному світі. Нею не користуються в економічній сфері та бізнесі. Аналіз веб-сторінок свідчить, що в Інтернеті переважає англійська мова (81 %), за нею йде німецька мова (4 %), далі йдуть японська, французька і скандинавські мови (по 2 %) та іспанська (1 %). На решту мов світу припадає близько 8 % веб-сторінок мережі. Моя найкраща Рідна Українська Мова надзвичайно мало представлена в Інтернеті, що не може не викликати певного занепокоєння.

Є й інші чинники, які становлять загрозу моїй Рідній Мові. Ми досить часто стаємо свідками того, як нав'язують українському суспільству уявлення про мою Рідну Мову як ущербну й непрестижну. І мовчки все це сприймаємо, не кидаємося на захист своєї Рідної Мови. З нашої мовчазної згоди на наших очах здійснюється найтяжчий злочин – вбивство нашої Рідної Мови!

За словами українського мовознавця Павла Мельника – «це духовна руйнація, духовне спустошення, розмивання глибинних усталених структур нашого менталітету та закоріненого в історію, культуру, у саме єство народу творчого, комунікативного досвіду, який налічує майже два тисячоліття... Це процес руйнівний і загрозливий для всієї культури як цілісної саморепродуктивної системи. При втраті рідної мови звужується не просто сфера мовлення. Звужується культурно, ментально, когнітивно, емоційно знекровлюється весь український світ. Ще О. Потебня наголошував на шкідливих аспектах

мовленнєвого змішування двох мов, що супроводжується спустошенням свідомості» (Світові обереги рідних мов).

Дорогі співвітчизники! Не будьмо байдужими, давайте разом захищати найбільше наше багатство – нашу Рідну Українську Мову!

Романчук Р.
НТУ «ХПІ»

ДМИТРО ДОНЦОВ ПРО УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ

Сучасна ситуація в Україні та світі актуалізувала проблему розуміння націоналізму як поняття та явища. Так чи був націоналізм в Україні, чи можемо ми віднайти його ознаки у сучасній вітчизняній культурі, чи можна застосовувати це поняття до усього українського народу? От перелік нагальних питань, що турбують багатьох. Лише наукові дослідження допоможуть нам позбутися турботи та питань. В нагоді нам стане одне з фундаментальних досліджень з цієї проблеми – це робота нашого співвітчизника Дмитра Донцова «Націоналізм», яку перший раз було видано ще у 1926 році, де автор саме спробував розробити поняття інтегрального націоналізму. Дмитро Донцов походив з роду слобожанського козацького полковника, тому йому були близькі та зрозумілі болючі питання українського народу, а саме творення національної держави. Освіта допомогла Д. Донцову визначитися та сформулювати основну свою наукову концепцію інтегрального націоналізму, яка й оформилася в роботі «Націоналізм». Важливість цього тексту для становлення українського націоналістичного руху можна порівнювати, мабуть, лише з «Моєю боротьбою» (нім. «Mein Kampf») А. Гітлера або з «Доктриною фашизму» Б. Муссоліні. Але дуже велика різниця полягає в тому, що тексти Гітлера та Муссоліні були створені вже після оформлення організаційних структур власних партій та необхідні були для пояснення вже існуючого режиму, а Дмитро Донцов написав «Націоналізм» лише як спробу створення подібного руху, подібної партії, що ніколи не було реалізовано в українській культурі.

Визначимо взагалі що таке інтегральний націоналізм, для цього спробуємо чітко перелічити основні засади інтегрального націоналізму:

1. Нація – абсолютна цінність, політичні партії, класи повинні поєднатися заради вищої мети, а вища мета – це незалежність держави.
2. Мета виправдовує всі засоби.

3. Міфологізація історії України – об'єднавчий чинник спільного історичного розвитку. Наявність офіційної єдиної державної ідеології – підпорядкування раціональної аналітичної думки «інтуїтивно правильним» емоціям.

4. Культ дії, війни та насильства, які вважаються вираженням «вищої біологічної життєздатності нації».

5. Майбутню державу повинен очолити керманіч з необмеженою владою. Обов'язковою стає наявність харизматичного лідера чи еліти націоналістів-ентузіастів, які вважаються уособленням «волі нації» та розглядаються як обов'язкова складова для існування національної держави. Соціально-економічні питання є другорядними.

От і виходить, що робота Д. Донцова до сьогодні існує лише як теорія, на практиці в українській культурі й на території України не застосовувалася. Таким чином, в сучасній Україні немає ознак інтегрального націоналізму.

Савко В., Підпригора О.
ХНУ ім. В. Н. Каразіна

КУЛЬТУРОЛОГІЯ І КІНОМИСТЕЦТВО: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Культурологія є відносно молодого наукою. Оскільки вона розглядає культуру як структурну цілісність, один із напрямків аналізу має визначатися як дослідження культури кіно. Історія кіно починається у XIX ст., а «культурологію» як окрему науку виділяє вперше антрополог (і автор терміну) Леслі Алвін Вайт у XX ст. Тому від XX ст. й до цього часу проблема опрацювання кіномистецтва для культурології як науки є надзвичайно важливою, оскільки кінематограф динамічно розвивається. Окрім цього, треба зазначити, що досі дослідженням кіно займалися науковці з різних сфер – соціології, літературознавства, психології та ін. Проте досі мало уваги приділяли цьому культурологи, однак саме такого роду праці дають змогу з найширшої точки зору поглянути на проблему кіномистецтва в цілому і схарактеризувати його як невід'ємну частину культури, зокрема й європейської.

Методи дослідження визначені цілком та завданнями, що ми їх перед собою поставили. При аналізі ми опиралися, в основному, на культурологічний підхід. Однак лише поєднання різноманітних підходів та методів може

дозволити найбільш повно та об'єктивно розглянути таке багатогранне явище, як кінематограф. Тому, окрім цього ми послуговувалися у дослідженні також і соціологічним, мистецтвознавчим підходами та *герменевтичним, структурно-функціональним, семіотичним, феноменологічним, порівняльно-історичним та типологічними методами.*

Практичне значення дослідження актуальне тим, що представлені у ньому результати поглиблюють уявлення про кінематограф як про певну доміную, що визначає напрямки розвитку як і самої культури ХХ століття, так і людини, що формувалася під її впливом. Досліджені проблеми та намагання їх розв'язання мають сприяти розширенню предметного поля досліджень у сфері філософії культури та культурної антропології. Дослідження масштабності процесів, що відбуваються в культурі під впливом кінематографа, оцінюючи усю їхню складність, спрямовують нас до розуміння значення кіно як культурологічного феномену.

Доступність загалу, ефект достовірності екранного зображення, інформативність окреслюють соціальні функції і значення кіно, яке справляє величезний ідейно-художній вплив на формування певних поглядів та переконань, естетичних смаків і почуттів, духовної культури людей. Кіномистецтво в значній мірі розширює засоби образної виразності і посилює суспільний резонанс художньої діяльності кіномитців. Дослідження кіно повинно мати особливий вектор напрямку у такій дисципліні, як культурологія, адже вивчення і його розвиток допоможуть людству вийти на новий щабель розвитку як матеріальної, так і духовної культури, запобігти виникненню маси конфліктів і проблем. Вивчення кіномистецтва є одним з найпріоритетніших у сучасній епосі новітніх технологій, оскільки його можна використовувати як допоміжний елемент у навчальному процесі, для розповсюдження інформації, для естетичного виховання і насолоди. Кіно є одним із найдієвіших методів впливу, прихованого засобами естетичної насолоди, саме у кіномистецтві пропаганду виявити найскладніше. Вивчення цього типу культури необхідне для недопущення нав'язування певної ідеології, поглядів на різні події та інших видів людської дискримінації.

«СВІТ КВІТІВ» КАТЕРИНИ БІЛОКУР

*Якби в нас була такого рівня майстерності
художниця, ми змусили б заговорити про неї весь світ.
Пабло Пікассо, 1954 р.*

Сьогодні уявити український декоративний живопис без цієї людини не можливо. Образ Катерини Білокур сповнений певної загадковості та таємничості. Звідки у цієї мисткині така здатність створювати прекрасне, промальовувати, мов сама Природа, витончені деталі кожної своєї роботи, немов віддаючи тепло своєї душі з кожним нарисом на полотні? Опанувати мистецтво малювання дуже важко, для цього потрібно мати відчуття кольорів, художнє мислення, тяжіння до прекрасного, але безумовно Катерина Василівна мала ці якості та передавала їх на свої полотна, незважаючи на важкі випробування, які випали на її долю.

Народилася майстриня на початку ХХ ст., сповненого революцій, війн та переворотів в родині селян. Потяг художниці до малювання був відчутний з самого дитинства, вона малювала оточуючий світ, створюючи як реалістичні зображення та показуючи красу квітучої України, так і вимишлені світи. Але родина майстрині не розділяла потяг дівчини до цього заняття, а навпаки, була категорично проти, доказом чого ставали покарання, різки та найсуворіша заборона до малювання. Взагалі весь творчий шлях Катерини Білокур сповнений різних випробувань, великого відчаю, смерті рідних їй людей, тяжкої хвороби, війн. Та вона, немов непорушна скеля, витримує їх, і повністю відається мистецтву. В 1940 році відбулася перша виставка із 11 картин, які приносять їй визнання та славу. Художницю преміювали поїздкою до Москви, де вона відвідує Третьяковську галерею, Пушкінський музей. Одну за іншою створює майстриня свої відомі роботи «Декоративные цветы» (1945), «Привет урожаю» (1946), «Колхозное поле» (1948–1949), «Царь-Колос» (1949), «Завтрак» (1950), «Цветы и берёзки вечером» (1950), «Арбуз, морковь, цветы» (1951), «Цветы и виноград» (1953–1958), «Дом в Богдановке» (1955), «Роща» (1955), «Георгины» (1957), «Пионы» (1958), «Натюрморт с колосками и кувшином» (1958–1959), «Букет цветов» (1959).

Аналізуючи весь творчий шлях майстрині, можна помітити, що всі полотна, немов українське поле, сповнені квітами, які промальовані до найменшої деталі. Квіти вона пише завжди живими, нерідко об'єднуючи весняні та осінні разом, – тому і картина виходить незвично весняно-осіння. Білокур працює захоплено, ніколи не кваплячись та насолоджуючись тим, що робить.

Квіти – це основа творчості Катерини Білокур, вона знаходить природу самого життя в них. Також вони були її мовою, засобом висловлення відчуття світу. Світ художниці побудований з квітів, але в рослини ніби вплетено голоси людей, птахів, тварин. Тому що усе в світі єдине, в одному передбачається інше. Це особлива таємниця творчості – цілісне бачення природи. Про свою «магічну» любов до квітів Катерина Білокур зазначала: «...А квіти я буду малювати і малювати, бо я так люблю над ними працювати, що й слів не знайду, аби висказати ті почуття до їх любові – моєї великої любові!». Для майстрині квіти символізують все те, що є для неї рідним, а найголовніше – рідну землю Батьківщини.

Весна 1961 року із своїми квітами не приносить, як зазвичай, радості, художниця дуже сильно хвора та самотня, вона не має своєї власної родини, і встигла поховати багатьох рідних. І влітку її не стане. Катерина Білокур – українська майстриня найвищого рівня, про яку впевнено можна сказати, що дар, даний їй Богом – витончений, прекрасний, живий, з нежіночою впевненістю та всупереч обставинам був реалізований та подарований світу.

**Скиндер Н.
ХТЭК КНТЭУ**

ПРОЕКТ «DO4A.COM»: (НЕ)СПОРТИВНАЯ РЕАЛЬНОСТЬ

Одной из тенденций современного спорта является его диверсификация, которая осуществляется за счет разнообразия спортивных практик и появления новых видов спорта (шорт-трек, бодибилдинг и др.). Проект «Do4a.com» – один из крупнейших сайтов о бодибилдинге в России, с ежедневной посещаемостью 20–25 тысяч человек, который был запущен осенью 2010 года. Проект включает в себя группу, сайт, канал на YouTube, который позиционирует себя, как «спортивно-мотивационный канал небанального содержания». Деятельность «Do4a.com» направлена на популяризацию спорта, однако совершенно не спортивными методами.

Do4a.com – «воображаемое сообщество», основанное не на повседневном общении лицом-к-лицу его участников, а на удержании в сознании участников ментального образа своего сходства. Согласно концепции О. Аронсона для современной эпохи характерно такое состояние, в котором «индивидуум уступает место деиндивидуализированным существам, порожденным определенными социальными технологиями».

Целевая аудитория – молодежь, которая одновременно является субъектом, занятой в рамках этой системы, прежде всего потреблением информации и объектом, поддающимся информационному влиянию. Необходимым становится конструирование «красивого», «образцового», «правильного» тела. Изменить свое тело, значит сделать его более привлекательным и более соответствующим признанным, одобряемым стандартам.

Все это достигается с помощью приобретения и потребления спортивного питания и других средств, приобретая которые человек как бы заполучает то «образцовое» желаемое тело, а вместе с ним славу и власть. Потребление выступает как социальное воспроизводство и как средство для конструирования идентичности человека.

Приобретая все больше и больше подобной продукции, участники «Do4a.com» реализуют аспект демонстративной траты. Знаковый характер потребления становится все значимее, когда возрастает изобилие и расточительство, в этот момент количество перестает быть отличающим признаком, а знаком различий становится показное потребление.

Стереотипные взгляды на роли мужчины и женщины в спорте существуют еще с детства. Так, на сайте «Do4a.com», в многочисленных группах в социальных сетях предлагаются различные темы для обсуждения, среди которых есть отдельный раздел «тренировки для девушек», что говорит о том, что в обществе, особенно постсоветском, продолжают существовать гендерные стереотипы, которые позиционируют женщину как слабую, беззащитную, не способную достичь успеха. Таким образом конкуренция в сообществе, как правило, реализуется между мужчинами, не оставляя возможности женщинам полноправно инкорпорироваться в эту сферу.

Коммерциализация спорта – процесс использования его для получения прибыли, приобщению к сфере товарных отношений в качестве товарного звена. Так, на данный момент «Do4a.com» – успешный коммерческий проект, который вырос из обычного информационного блога и прошел путь от увле-

чення и пропаганды здорового образа жизни к рекламе и потреблению химических веществ.

**Таран О.
ХТЕІ КНТЕУ**

ЛЮДИНА СТВОРИЛА КУЛЬТУРУ, А МОВА – ЛЮДИНУ

Людина створила культуру, людина створила мову, а тепер мова творить нас, змушує нас мислити певними конструкціями, нав'язуючи нам певне світобачення.

З мовою людина знайомиться ще задовго до того як вона сама вперше зможе виговорити хоча б слово. Схилилась над колискою мати, і перші звуки колискової пісні, її ніжне слово, сказане до дитини, музика рідної мови перебиваються в її кровинку. Нас творить наша пам'ять, закладена в народних піснях, переказах, легендах.

Мова – це не лише засіб спілкування, а й невичерпне джерело інформації про народ, його традиції. Кожен українець, кожен громадянин нашої держави повинен досконало володіти українською мовою, спілкуватися нею, піклуючись про її чистоту та красу. Володіння у всій повноті мовною лексикою – це висока культура народу та опора у вихованні патріотизму. Культура мови передбачає вироблення етичних норм спілкування, що характеризують загальну культуру сучасної особистості.

Культура спілкування є часткою загальної культури. Бездуховність людини й особистості починається з відсутності культури спілкування. А виходячи з інтенсивного та стрімкого розвитку міжнародних відносин України з різними країнами світу, визначальною для нашого суспільства стає проблема вміння спілкуватися і на офіційному, і на діловому та, навіть, чисто побутовому рівнях.

Засоби масової інформації покликані формувати смак справжньої високої культури спілкування, але нажалі з екранів на глядачів часто ллється потік нецензурних слів, несприйнятливих виразів та фільмів закордонного виробництва низької якості. Суспільству потрібно не лише дати негативну оцінку таким проявам, а й намагатися вивести культуру спілкування на якомога вищий рівень.

Ще Ч. Айтматов говорив: «Будь-який народ хоче бути не тільки ситим, але й вічним... Безсмертя народу – в його мові». Напевно, так воно й має бути.

Підсумовуючи сказане вище, можна сказати, що незаперечною є необхідність вивчати рідну мову, плекати її.

Культура та мистецтво спілкування – дорогоцінний здобуток людини. Це засіб духовного розвитку та вдосконалення особистості, що прагне до відчуття власної гідності.

Набуття людиною навичок культури спілкування розв'яже чимало проблем не лише у міжособистісних взаємостосунках, а й у суспільстві в цілому.

СЕКЦІЯ 4

РОЛЬ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

Андреева И.
НТУ «ХПИ»

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЦЕЛЕПОЛАГАНИЯ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗОВ

В современном быстро развивающемся обществе владение иностранным языком на уровне, как минимум, достаточном для общения в профессиональной сфере становится острой необходимостью для молодых специалистов. Необходимость знания иностранных языков продиктована активизацией процесса мировой глобализации. Образ успешного специалиста, профессионала своего дела связан со знанием нескольких иностранных языков. В свою очередь, под знанием иностранного языка подразумевается владение им не на элементарном уровне общения, а на профессиональном уровне.

Курс иностранного языка в неязыковых высших учебных заведениях носит профессионально направленный, коммуникативно-ориентированный характер. Задачи курса определяются коммуникативными и познавательными потребностями специалистов соответствующего профиля. Важно обратить внимание на преподавание английского языка в технических вузах. Сложная программа, а также большой спектр технической терминологии требуют значительных затрат энергии, необходимости внедрять в процесс

обучения новые методы и технологии. Обучение иностранному языку в большинстве неязыковых высших учебных заведениях проводится, как правило, на начальных курсах, когда студенты приобретают лишь начальные знания по специальности. Поэтому многие преподаватели вынуждены заниматься не развитием навыков ведения коммуникации на иностранном языке у студентов, а ограничиваются чтением научно-популярных текстов по специальности и заучиванием специальных терминов. Все это препятствует успешной реализации учебного процесса и не способствует развитию познавательной деятельности учащихся в рамках реализуемой программы обучения. Иностранный язык в технических вузах просто необходимо преподавать параллельно со специальными предметами, а также на протяжении всего учебного процесса, а не только на первом курсе. Это решит многие проблемы студентов, а также повысит профессиональный уровень выпускников технических вузов.

Ардашева Г. В.
НТУ «ХП»

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПСИХОЛОГА У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ДІТЬМИ

Чи знаєте ви, яку роль відіграють емоції в житті людини? Емоції в житті людини, відіграють ключову роль у спілкуванні та пізнанні навколишнього світу. По суті, за допомогою емоцій кожен з нас пізнає цей прекрасний і дивовижний світ. Завдяки емоціям людина може дати відчуття своєму співрозмовнику те, що в нього на душі. Коли ми щасливі або сумні, наш стан відчують оточуючі нас люди. Емоції, проявляються в міміці особи, в жестах. Також вони забарвлюють зміст наших думок, слів і вчинків.

Так що ж таке емоції? Емоції (від лат. Emovere – збуджувати, хвилювати) – це особливий вид психічних процесів або станів людини, які проявляються в переживанні яких-небудь значущих ситуацій (радість, страх, задоволення), явищ і подій протягом життя. Простіше кажучи, емоції – це ситуативні стан людини, яке відображає нашу оціночну ставлення до ситуації. Творці різноманітних теорій емоцій зазвичай сперечаються, що первинне: фізіологічна реакція викликає емоцію, або емоція викликає фізіологічну реакцію. Іншими словами, ми лякаємося, коли викидається адреналін, або адреналін

викидається, коли ми лякаємося? Але як би не відповідали на це питання вчені, зв'язок очевидний: емоції дані людині для того, щоб допомагати регулювати свою поведінку. Емоції виникають у процесі практично будь-якої активності людини.

Ви коли-небудь міркували над питанням. А що, якщо людина не вміє регулювати свої емоції і не розуміє емоцій інших людей? Для цього існує такий термін як емоційний інтелект. Емоційний інтелект – це здатність людини розпізнавати емоції, розуміти наміри, мотивацію і бажання інших людей і свої власні, а також здатність керувати своїми емоціями та емоціями інших людей з метою вирішення практичних завдань. Поняття введено в науковий обіг П. Селовеем і Дж. Майером. Перші концепції емоційного інтелекту виникли в 1990 році. Одне з головних завдань психолога полягає в тому, щоб сприяти розвитку емоційного інтелекту у дітей. Бо, саме в ці періоди йде активне емоційне становлення, вдосконалення їх самосвідомості, здатності до рефлексії і децентрації (вміння стати на позицію партнера, враховувати його потреби і почуття). Навіщо потрібно розвивати емоційний інтелект? Проблема в тому, що низький рівень емоційного інтелекту здатний привести до закріплення комплексу якостей, названого алекситимией. Алекситимия – утруднення в усвідомленні та визначенні власних емоцій – підвищує ризик виникнення психосоматичних захворювань у дітей і дорослих. Таким чином, уміння розбиратися у власних почуттях і управляти ними є особистісним фактором, що зміцнює психологічне та соматичне здоров'я дитини.

У період проходження практики, яка була в дитячому садку, були проведені дослідження за допомогою таких методик: «Вивчення мимовільного запам'ятовування у дошкільнят», «Кактус» і «Моя сім'я». Вони були проведені з метою вивчення мимовільного запам'ятовування у дошкільнят; виявлення стану емоційної сфери дитини, виявлення наявності агресивності; і для виявлення внутрішньосімейних відносин у дітей.

Ми дійшли таких висновків. Зі 15 дітей дошкільного віку виявлено рівень та процентне співвідношення мимовільного запам'ятовування. Тобто 53% – діти з низьким рівнем запам'ятовування, 0% – з високим рівнем і 47% – з середнім рівнем запам'ятовування. Розглянуто емоційну сферу дитини. У більшості дітей переважає імпульсивність, оптимізм, екстравертірованість, прагнення до домашнього захисту. І навпаки, найнижчий рівень з жіночності, демонстративності та відкритості, скритності та обережності. Також

проаналізовано міжособистісну сферу дитини. У більшості дітей сприятливе відношення до сім'ї. Але було декілька дітей які не намалювали себе або батьків, що говорить про те, що дитина не ототожнює себе зі сім'єю. Були діти які намалювали своїх сиблінгів, але не намалювали себе, що може говорити про те що дитина відчуває конкуренцію з боку сиблінга. Під час проходження практики було побачено багато емоцій дітей починаючи від сміху і закінчуючи сльозами. Деякі діти могли уявити себе на місці другої дитини, а деякі не розуміли як це, але навмисно могли зробити кому то боляче.

Отже, це питання емоційного інтелекту є актуальним і на сьогодні. І ми як майбутні спеціалісти своєї професії, повинні допомагати дітям у розвитку емоційного інтелекту.

Асєєва І. В.
НТУ «ХП»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ХІМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Початок нового століття засвідчив перехід цивілізації на новий рівень розвитку. Зміст, форми, завдання вищої освіти розширюються та ускладнюються. В умовах зростання конкуренції, становлення ринкових відносин, появи нових професій підготовка інженерно-технічних фахівців, здатних розвивати високотехнологічні галузі виробництва й забезпечувати конкурентоспроможність, набуває актуального значення. Модернізація освіти спрямована на послідовну інтеграцію вищої школи в європейський освітній простір. Це вимагає якісно нових підходів до підготовки в технічному вищому навчальному закладі висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців, гармонійно розвинутих компетентних особистостей.

В умовах, коли здійснено перехід системи вищої професійної освіти на дворівневу підготовку, реалізуються нові парадигми освіти, актуального значення набуває підготовка майбутніх інженерів в аспекті формування компетентності та забезпечення готовності до професійної діяльності. Всі ці процеси в сукупності орієнтовані на реалізацію вимог Болонського процесу, стандартів третього покоління, зміни змісту інженерної освіти, оволодіння професійно-значимими властивостями і якостями інженера.

Однією з головних проблем вищої освіти є протиріччя між зростаючими вимогами виробництва до конкурентоспроможності випускників вищо-

го навчального закладу і сформованими в останні роки проблемою вступу на технічні спеціальності не дуже якісно підготовлених студентів з низькими прохідними балами.

Загальна хімія – одна з фундаментальних природничих наук, яка посідає важливе місце в системі викладання загальноосвітніх предметів у вищому технічному навчальному закладі. Студенти технічних спеціальностей вивчають загальну неорганічну хімію на першому курсі протягом одного семестру. Тому є актуальним набуття базової хімічної підготовки для подальшого вивчення спеціальних дисциплін. Знання з хімії, як загальноосвітнього предмета, необхідні студентам технічних спеціальностей незалежно від їх майбутньої спеціалізації. Основою технологічних процесів у багатьох галузях народного господарства є хімічні реакції. Використання набутих знань та вмінь у практичному житті для визначення можливостей перебігу перетворень у різних умовах і розуміння їх наслідків, засвоєння ними основних понять і законів хімії та властивостей хімічних речовин, формування у студентів наукового світогляду, розвитку особистості, інтелекту, пам'яті, здатності до аналітичного мислення, є дуже важливими аспектами для створення базової професійної компетентності.

Залишається невирішеним протиріччя між наявними об'єктивними можливостями формування компетентності студентів технічних спеціальностей у процесі хімічної підготовки й недостатньою розробленістю цієї проблеми на теоретичному, змістовному та методичному рівнях. У зв'язку з цим, актуальними є питання розробки педагогічних умов і підходів організації процесу хімічної підготовки, які сприятимуть формуванню професійної базової компетентності студентів технічних спеціальностей.

**Бабенко І.
НТУ «ХП»**

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Практична підготовка студентів є невід'ємною частиною їх професійної підготовки і забезпечується шляхом участі студентів у здійсненні діяльності у відповідності з основними професійними освітніми програмами професійної освіти, розробленими за спеціальностями підготовки. Метою практичної підготовки студентів є забезпечення в них готовності до здійснення профе-

сійної діяльності. Досягнення цієї мети здійснюється шляхом формування у студентів загальних та професійних компетенцій, поглиблення та розширення знань і вмінь, а також набуття практичного досвіду за фахом.

Навчальна практика спрямована на формування у студентів практичних професійних умінь, придбання початкового практичного досвіду, за основними видами професійної діяльності для подальшого освоєння ними загальних та професійних компетенцій з обраної спеціальності. Навчальна практика студентів покликана забезпечити якісну підготовку майбутнього фахівця до самостійного і творчого виконання основних професійних функцій в реальному виробничому процесі. В ході практики у студентів закріплюються теоретичні знання, формується розуміння необхідності постійно їх удосконалювати, виникає стійкий інтерес до спеціальності. Вони отримують уявлення про різноманітність завдань і напрямків роботи у сфері виробництва.

Студенти отримують можливість реалізувати свої професійні знання та вміння. Вони мають можливість активно включитися в цілісний процес, а також, вчаться умінню володіти собою, встановлювати правильні стосунки з усіма учасниками процесу. Специфіка формування ключових компетенцій у студентів полягає в тому, що засвоюються не «готові знання», кимось запропоновані до засвоєння, а коли студент сам знайде ці знання, сформує поняття, необхідні для вирішення завдань. При відборі змісту практичних робіт з навчальної практики необхідно керуватися переліком професійних умінь, які повинні бути сформовані у майбутнього фахівця. Основою для визначення повного переліку робіт є кваліфікаційні вимоги до фахівця. Аналіз Державних вимог і змісту навчальної дисципліни дозволяє виявити уміння, оволодіння якими можливо у ході вивчення навчального матеріалу. На формування професійних умінь мають бути спрямовані і практичні завдання, які виконуються як на практичних заняттях, так і в якості самостійних позааудиторних робіт.

Таким чином, поєднання процесу теоретичного навчання з практикою і потреби у фахівцях на ринку праці дозволяють випускникам успішно працевлаштуватися за отриманою спеціальністю.

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ СТАРОСТЫ КАК БУДУЩЕГО ЛИДЕРА В ПЕРИОД ОБУЧЕНИЯ В ВУЗе

В современном мире проблема лидерства становится всё более актуальной. Современные организации в связи с ростом информационных технологий и конкуренции нуждаются в лидерах, которые смогут эффективно управлять коллективом, уметь брать на себя ответственность, вдохновлять людей на работу и т.д. На сегодняшний момент работодатели всё чаще обращают внимание, в поиске таких людей, на молодых специалистов. Не все бывшие студенты могут справиться с такой задачей, но старосты студенческих групп уже имеют определённый опыт. Староста студенческой группы – это формальный лидер, выдвигаемый руководством факультета для управления малой группой. Также староста является заместителем куратора, поэтому воспитание его как настоящего лидера, умеющего управлять людьми и не боящегося брать ответственность на себя за свои действия и действия коллектива, одна из главных задач современного образования. На старосту студенческой группы возлагаются такие функции как: информационная, функция контроля, психологическая, управленческая.

Под информационной функцией понимается донесение информации от руководства кафедры и ВУЗа до своей группы. Функция контроля подразумевает отслеживание поддержания группой установленных порядков ВУЗа и принятых традиций в самом коллективе, а также отчётность перед руководством (куратором группы, заведующим кафедрой). Функция управления осуществляется ежедневным общением, наблюдением и влиянием своим авторитетом на одноклассников. Говоря о психологической функции, подразумеваем поддержание старостой здорового климата в коллективе и предупреждение конфликтов. Выполняя все эти функции, староста студенческой группы получает колоссальный опыт в управлении коллективом, что может в последующем положительно повлиять на карьеру будущего специалиста. Но чаще большинство старост выполняют свои функции на уровне ниже среднего. На это могут влиять внутриличностные факторы, такие как: заниженная самооценка, не умение брать ответственность, без инициативность, работа только на себя). Задача преподавателей – уделить максимальное внимание

личности старосты группы. Путём проведения практических занятий с использованием элементов тренинга, развивать морально – волевые, личностные, эмоциональные, коммуникативные качества и творческие способности. На сегодняшний момент в НТУ «ХПИ» появился «Центр лидерства», в котором сформирована европейская и формируется украинская программа по обучению лидеров, что даёт возможность привлекать старост групп к участию в тренинговых занятиях. Использование выше перечисленных возможностей по формированию личности старосты как будущего лидера, делает возможным в будущем студенту стать высококвалифицированным руководителем, способным эффективно управлять коллективом для достижения целей предприятия.

Бондаренко К. О.
НТУ «ХПИ»

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У сучасних умовах гуманізації освіти, коли індивідуальність людини являє собою вищу цінність, формування професійної індивідуальності майбутнього фахівця стає найважливішою метою професійної підготовки. У теорії та практиці освіти склалися певні передумови для розгляду індивідуальності фахівця як категорії, для розробки відповідної моделі, з'ясування механізму становлення і розвитку індивідуальності студента – майбутнього фахівця. В цілому, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що питання індивідуального підходу до виховання і навчання, розвитку індивідуальності людини завжди викликали великий інтерес теоретиків і практиків.

Теоретичні основи аналізу проблем розвитку професійної індивідуальності склали концептуальні підходи загальної, генетичної, педагогічної та вікової психології про закономірності розвитку індивідуальних і особистісних властивостей, індивідуального розвитку особистості, що знаходиться в умовах суспільного виховання і навчання (І. Д. Бех, А. А. Бодальов, І. С. Булах, Л. Ф. Бурлачук, Л. В. Долинська, Д. Максименко, В. С. Мерлін, В. М. Русалов, Л. Н. Собчик, П. р. Чамата, Н. В. Чепелева, Ю.М. Швалб), і зарубіжні дослідження К. Купера, Дж. Келлі, Е. Кречмера, Г. Айзенка, Ч. Спірмена, Л. Терстоуна, С. Стернберга та ін.

У працях видатних учених минулого і сьогодення закладені основи для розуміння сутності індивідуальності, описується характер протікання процесів індивідуалізації та соціалізації особистості, представлені дані про можливі групи індивідуальних відмінностей, визначено актуальність та етапність індивідуального підходу, позначено приблизний зміст навчально-виховної роботи з урахуванням індивідуальної своєрідності особистості, підкреслено значення створення індивідуальних варіантів розвитку особистості.

Під професійною індивідуальністю ми розуміємо сукупність певних властивостей особистості з високим рівнем професійної підготовленості і здатністю до креативної діяльності, в якій людина максимально проявляє свою індивідуальність. При структурно-змістовному аналізі професійної індивідуальності в якості її основних складових можна виділити три компоненти: загальнопрофесійна грамотність (необхідні знання), вміння як здатність фахівця використовувати наявні в нього знання в процесі діяльності та індивідуально-особистісні якості, без яких немислима індивідуальність фахівця. Також автором розглядається такі компоненти професійної індивідуальності як: «життєвий шлях», на основі якого в людини формується уявлення про своє майбутнє, у тому числі професійне; «індивідуальний стиль діяльності», як явище найвищого рівня досягнень у певній діяльності кожної людини, пов'язаного з поняттям майстерності і його формування; «свобода», як невід'ємний компонент становлення індивідуальності у соціумі, який диктує свої норми та правила; «творчість», у якій індивідуальність проявляє себе у всьому у всьому своєму різноманітті і унікальності.

Перехід до нової системи підготовки фахівця припускає: 1) усвідомлення студентами мети і сенсу своєї навчально-пізнавальної діяльності шляхом звільнення від усіх форм споживацької-споглядального свідомості; 2) побудова у ВНЗ справді індивідуальних природосообразно відносин, де ефективність навчально-виховного процесу визначається здатністю педагогів і студентів до взаємозміненню; 3) заміну «ритуального» (С. Л. Рубінштейн), професійно-догматичної поведінки учасників освітнього процесу на концептуальне.

Теоретичний аналіз наукових робіт з проблеми розвитку індивідуальності закладає фундамент для поглибленого вивчення закономірностей розвитку індивідуальності студента в процесі професійної підготовки. Авторська концепція визначає індивідуальність в її структурно-змістовній основі, де

структурний компонент являє собою сукупність індивідуальних відмінностей індивідуального і особистісного характеру, а змістовний – забезпечує єдиний процес становлення творчості, суб'єктності і волі. Побудова технології з урахуванням багатокомпонентної структури освітньої діяльності дозволяє здійснити успішний розвиток індивідуальності студента, передбачити і профілювати можливі труднощі на етапі професійної підготовки, виявити і активізувати ті глибинні механізми, які забезпечують процеси успішного розвитку та саморозвитку студента, гармонізують процес становлення індивідуальних відмінностей і закладають основи індивідуального стилю діяльності і «почерку» життя, який визначає майбутню долю кожної людини. Перспективними в цьому напрямку вважаємо питання експериментального вивчення особливостей розвитку індивідуальності студента в процесі професійної підготовки.

Бударін Д. В.
НТУ «ХП»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Переважає більшість педагогів-науковців і освітян-практиків переконанні, що підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу. Визначальними категоріями компетентнісного підходу в освіті є поняття компетенції та компетентності, які в педагогічній науці досить плідно розробляються і різнобічно розглядаються, проте до цих пір не мають однозначного змісту і визначення. У тлумачному словнику С. І. Ожегова компетенція визначається як «коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло чийхось повноважень, прав». У тлумаченнях компетенції загальним є їх змістова основа: знання, які повинна мати особа; коло питань, в яких особа повинна бути обізнана; досвід, необхідний для успішного виконання роботи у відповідності з установленими правами, законами, статутом. Як бачимо, у всіх наведених тлумаченнях «компетентності» йдеться про людину, яка володіє відповідною компетенцією, або про заклад, орган управління, що має права для вирішення якого-небудь питання. Одним із смислів поняття компетентності є характеристика особистісних якостей людини, володіння компетенцією.

Проблема формування професійної компетентності досліджувалася вітчизняними й зарубіжними науковцями. Так, учені (В. А. Адольф, Т. Г. Бра-

же, С. В. Будака та ін.) наголошують на необхідності розробки проблеми підвищення професійної компетентності вчителя в умовах багаторівневої професійної освіти. Інші дослідники (В. П. Беспалько, А. О. Вербицький, М. В. Кларін та ін.) пов'язують рішення проблеми професійного розвитку із технологічною організацією навчання. У зарубіжній педагогіці питанню формування професійної компетентності вчителя присвячені роботи Є. Джимеца, Р. Квасниці, В. Ландшеєра та ін.

Провівши контент-аналіз щодо компетентності майбутніх викладачів ми визначили певні дидактичні принципи, які допоможуть сформувати професійну компетентність: принцип наочності, вживання наочних і технічних засобів; принцип свідомості і активності, професійна діяльність – завжди свідомо і сумісно; професійна свідомість – діяльнісна і інтерсуб'єктна; принцип цілеспрямованості; принцип доступності полягає в необхідності відповідності вмісту, методів і форм навчання віковим особливостям студентів рівню їх розвитку; принцип научності вимагає сформованості наукового світогляду; принцип систематичності і послідовності; принцип міцності опанування знаннями, вміннями і навичками; принцип індивідуального підходу в умовах колективної роботи; принцип зв'язку теорії з практикою.

Дані принципи лягли в основу побудови моделі сучасного викладача із високим рівнем професіоналізму. Тож, сучасний викладач – це високопрофесійний фахівець, інтелігентна, високодуховна людина, з твердими морально-етичними принципами і переконаннями, з активною життєвою і громадянською позицією. Однією з визначальних якостей викладача має бути його висока професійна компетентність, його професіоналізм, що вміщує в себе: професійну компетенцію в своїй сфері, моральні принципи і переконання, загальну професійну культуру та педагогічну майстерність викладача.

Воронкін А. А.
НТУ «ХП»

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

«Учитель впливає на вічність: ніколи не можна бути впевненим, де закінчується його вплив», – так сказав американський історик та письменник Генрі Адамс. Дійсно, вплив викладача на особистість студента важко перео-

цінити. Велика кількість психологічних та гуманітарних дисциплін досліджує взаємні впливи «вчителів» та «учнів» один на одного.

У широкому педагогічному сенсі виховання – це спеціально організований, цілеспрямований і керований вплив колективу, вихователів на того, хто виховується, з метою формування у нього заданих якостей. Виховання особистості, що відбувається в навчально-виховних закладах, є частиною навчально-виховного процесу. Саме тому особливої уваги потребує особистість викладача, зокрема технічного ВНЗ, оскільки він має виконувати як навчальну, так і виховну функцію. Фахівці технічних спеціальностей, які займаються викладацькою роботою у ВНЗ, професійно-технічних училищах, та інших закладах, не лише надають студентам знання для реалізації у професійному середовищі, але й готують їх до «справжнього дорослого життя», а тому цих викладачів можна причислити до гуманітарно-технічної еліти.

У наш складний час, час змін та нововведень, як ніколи, потрібні викладачі, які змогли б підготувати високопрофесійних фахівців, інакше кажучи – «фахівців з великої літери».

Щоб бути таким педагогом, викладач має не лише знати, а й любити свій предмет, оскільки лише тоді він буде усвідомлено регулярно й оперативно поновлювати знання з навчальної дисципліни. Якщо викладач не любить свій предмет, студенти на підсвідомому рівні відчують це і починають, навіть до найцікавішої та важливої дисципліни відноситись легковажно, що потім дуже вплине на їх професіоналізм. Справжнім дивом є зворотній ефект, будь-якою довгою, нудною нецікавою, а іноді і зовсім непотрібною дисципліною, викладач, який нею захоплений, зможе зацікавити й студентів, а отже, отримати високі показники знань.

Також перед викладачем гостро стоїть питання морально-етичного виховання молоді, адже період із 17 до 23 років, який в основному припадає на юнацький вік, молоді люди дуже схильні до того, аби замість навчання присвячувати свій час розвагам.

Для правильної організації морально-етичного виховання кожен викладач повинен знати основи психології та педагогіки, впевнено володіти навичками викладання у ВНЗ. Для того, аби його вплив знаходив відповідь у особистісному світі студента, викладач повинен бути авторитетною людиною в очах студентів і мати гарну репутацію серед колег.

Отже, викладач є головною особистістю, яка супроводжує студента з першого курсу та до самого закінчення навчання у ВНЗ, а його вплив віддзеркалюється упродовж усього професійного життя фахівця.

Гаряєва Г. М.
НТУ «ХП»

ВИМОГИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ В ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

Від рівня підготовленості викладачів, на яких покладається здійснення правового виховання в решті-решт залежить успіх цієї справи. Як правило, ці фахівці повинні мати бажання працювати у названій сфері, спеціальні знання як у галузі права, так і з педагогіки та психології, практичний досвід роботи у правозастосовчих органах, широку ерудицію та інтуїцію, розвинутий інтелект, високий рівень загальної культури та моральності, професійне володіння різноманітними методами і способами виховної роботи. Крім цього, педагоги-правники повинні вміти спілкуватися, бути дружелюбними, тактовними, комунікабельними тощо. Готовність до подібного роду діяльності має на увазі здатність та готовність педагога-викладача до активного засвоєння нових знань, вони повинні володіти навичками аналізу та оцінки реальних ситуацій, застосовувати певні методи або способи їх розв'язання навчальних проблем, вміти здійснювати індивідуальний та груповий виховний вплив.

Крім вказаного, викладацький склад має бути вільним у власних думках і міркуваннях, бо лише це може гарантувати вміння студентів не просто засвоювати матеріал, а підходити творчо та активно до нього, робити власну оцінку правовим процесам, привчатися думати взагалі.

Правове виховання вимагає від викладачів-педагогів здатності до оцінювання ефективності та результатів використаних ними форм і методів індивідуальної та групової роботи зі студентами, вміння спрямовувати свою діяльність у потрібне русло, швидко переключатися на інші методи виховання, якщо вони не надали потрібних результатів. Для викладача є необхідним вміння спілкуватися з людьми, доброзичливе ставлення до них, бажання та прагнення працювати з ними. Це виявляється у вмінні проникнути в своєрідний внутрішній світ як конкретної молодої людини, так і цілої групи, в уважному, чуйному ставленні до них.

Важливими особистісними якостями для педагога є витримка й самовладання. Витримка – це здатність завжди, за будь-яких обставин, у непередбачуваній ситуації володіти собою, зберігати самовладання, керувати почуттями, темпераментом, не втрачаючи при цьому контролю над своєю поведінкою. Вкрай важливо для викладача здатність завжди бути в оптимальному для роботи психічному стані, який визначається енергійністю, бадьорістю, життєрадісністю, але без зайвої збудливості. Хоч би що трапилось, він завжди повинен бути оптимістом, доброзичливо налаштованим. У цьому розумінні треба вміти керувати своїм настроєм, регулювати його. Все це важливо тому, що на студентів дуже впливає настрій викладача, який є для них сильним психогенним фактором.

Здатність пояснювати полягає в умінні викладати свою думку, передаючи її простою, доступною для мовою. Необхідно вміти викликати й підтримувати інтерес до бесіди, лекції, а також враховувати загальний інтелектуальний рівень студентської групи. Комунікативні здібності полягають у вмінні встановлювати правильний стиль взаємовідносин зі студентами, враховувати їх вікові та індивідуальні особливості.

Важливими для викладача є перцептивні здібності, які виступають як здатність проникати у внутрішній світ молодої людини. Педагог має навчитися лише за деякими ознаками, зовнішніми проявами поведінки людини відчувати найменші зміни в її внутрішньому стані та правильно інтерпретувати їх.

Для педагога вкрай необхідною є сугестивна здібність, тобто здатність здійснювати вольовий вплив на молоду людину, висувати вимоги та добиватися їх безумовного виконання, але без грубого тиску, примушування й погроз. Педагогічний такт викладача проявляється у здібності знаходити найбільш доцільні засоби впливу на студентів, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості залежно від конкретної ситуації. Передбачити наслідки своїх освітніх та виховних дій викладачу допоможе педагогічна уява. Педагог має уважно стежити за тим, як його слухають студенти і, водночас тримати у колі уваги все те, що відбувається навколо нього, контролювати власну поведінку, жести тощо. Отже, розкрито вимоги до педагогічного супроводу що має підвищити ефективність правового виховання гуманітарно-технічної еліти.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОРГІНАЗАЦІЇ

Громадське життя не може існувати без зіткнення ідей, життєвих позицій, цілей, як окремих людей, так і малих та великих колективів. Постійно виникають розбіжності думок і різного роду суперечності, що нерідко переростають у конфлікти. Соціальна організація, підприємство або трудовий колектив, де здійснюються різного роду види діяльності, не може уникнути проблеми улагоджування конфліктів, тому актуальність обраної теми говорить сама за себе. Зазвичай конфлікт у соціально-трудовій сфері сприймається як ненормальне явище: збій у роботі, перешкода для реалізації стратегічних цілей. Негативне сприйняття цілком обґрунтоване, тому що будь-який конфлікт несе в собі заряд величезної руйнівної сили: порушується процес нормального функціонування підприємства, руйнуються стосунки між людьми, нерідко завдання розв'язання конфлікту супроводжується звільненням частини співробітників. Однак, відсутність конфліктів слід вважати свідченням застою, стагнації. Конфлікт – це показник розвитку, фактор динамічної стабільності організації.

Необхідним в організації є управління конфліктом, завданням якого є запобігання виникненню негативної взаємодії, а також надання неминучим конфліктним ситуаціям конструктивного характеру.

Сьогодні система управління персоналом включає в себе функції з управління конфліктами та стресами. Зокрема, підсистема трудових відносин виконує такі функції, як аналіз і регулювання групових та особистісних стосунків і стосунків із керівництвом; управління виробничими конфліктами та стресами; проведення соціально-психологічної діагностики; забезпечення дотримання етичних норм у стосунках; управління співпрацею із профспілками.

У сучасних умовах актуальними постають питання створення цілісної системи управління конфліктами в конкретній організації. Тим більше, що управління персоналом, включаючи процес розв'язання конфліктів, не зводиться до віддавання розпоряджень та командування людьми. Це більше турбота про раціональне використання людського ресурсу з точки зору врахування інтересів як організації (підприємства), так і кожного працівника. Причому, керівник повинен ураховувати інтереси засновників (власників) підп-

риємства, найманих робітників фірми, споживачів вироблених товарів і послуг, а також постійно бачити можливі, у рамках ринкових відносин, розбіжності інтересів різних соціальних груп та їхніх представників – розбіжності, що часто стають джерелом складних для розв’язання проблем, причиною виникнення конфліктів.

Керівникові, особливо вищої ланки, доводиться мати справу з безліччю конфліктів, які виникають між структурними підрозділами організації. Йому, за покладеними на нього обов’язками, потрібно бути активним запроваджувачем ефективного управління, суворим охоронцем виробничої, технологічної, трудової, фінансової, правової дисципліни і чіткого порядку на робочих місцях, активно дбати про нормальні, доброзичливі відносини з партнерами. Для цього керівник і має певні повноваження, розпоряджається засобами стимулювання й контролю, може визначати міру та форми покарання за недбалість у роботі.

Разом із тим керівникові потрібно «орієнтуватися на людину», приділяти достатньо уваги настрою людей та задоволенню їхніх різноманітних потреб. Йому важливо знати своїх підлеглих, мати уявлення про їхні інтереси й переваги, бути якомога більше обізнаним про сімейні обставини та життєві труднощі, а також про інші особливості для того, щоб більш осмислено підтримувати в людях, пов’язаних загальною справою, трудовий ентузіазм, вселяти в них упевненість в успіх, не давати їм відволікатися на несуттєві, другорядні питання, що лише заважають виконувати свою роботу.

Треба виходити з того, що персонал – це об’єднання особистостей, взаємопов’язаних індивідуальностей, адже найчастіше люди не схильні до збігу міжособистісних інтересів, зближення внутрішньогрупових і міжгрупових позицій. Вивчення цього питання дає змогу зрозуміти, що конфлікт може бути функціональним і вести до підвищення ефективності організації. Або він може бути дисфункціональним і приводити до зниження особистої задоволеності, групового співробітництва і ефективності організації. Роль конфлікту в основному залежить від того, наскільки ефективно ним управляють.

ПОГЛЯДИ З. ФРЕЙДА НА ТВІР В. ШЕКСПІРА «ГАМЛЕТ» У ДУСІ ЕДІПОВОГО КОМПЛЕКСУ

На сьогоднішній день, статистика психологів-практиків, свідчать про наявність в сучасних сім'ях проблем, які виходять далеко за рамки побутових. Частіше першопричиною таких проблем є втрата контролю над поведінкою дитини на ранньому етапі виховання, а також застосування фізичної сили як частини виховного акту. Безумовно, це негативно впливає на формування і становлення особистості в ранньому віці, і може призвести до виникнення Едіпового комплексу.

У психологічній літературі Едіпів комплекс позначає групу суперечливих переживань хлопчика по відношенню до батька, в основі яких закладено несвідоме потяг до матері і ревності, бажання позбутися від батька-суперника, який в даному випадку є прямим конкурентом хлопчика.

Першим, хто займався проблемою Едіпового комплексу, був відомий психолог Зигмунд Фрейд. У своїх роботах, світлі Едіпового комплексу, З. Фрейд аналізував Гамлета В. Шекспіра, пояснюючи його надмірну повільність. Згідно З. Фрейду, Гамлет зовсім не повільний, просто він не може змусити себе зробити вирішальний крок, виконати помсту по відношенню до Клавдію, усунути його батька і, зайнявши місце Гамлета біля його матері.

Але Гамлет несвідомо гальмується своїм внутрішнім «спогадом» про ворожнечу до власного батька, а те, що він жадає до матері, ясно вже стає з одного тексту В. Шекспіра. Повільність Гамлета – це повільність рефлексуючого Едіпа, несвідоме якого забороняє йому природний на ті часи акт відплати – адже це було б повторенням злочину Клавдія на ґрунті Едіпового комплексу. У своїх роботах З. Фрейд задається питанням «Чому хлопчик хоче свою матір і прагне позбутися від батька?». Згідно концепції З. Фрейда, сексуальність проявляється у дітей надзвичайно рано, а мати – найбільш близький об'єкт обожнювання з боку дитини. А оскільки дитина в цьому віці живе відповідно до принципу задоволення, ігноруючи до пори до часу принцип реальності, то його еротичні ідеї проявляються часом досить активно. Едіпальна стадія розвитку дитячої сексуальності характерна для віку від трьох до п'яти років. Але страх покарання з боку батька, а саме, комплекс кастрації,

витісняє Едіпів комплекс у несвідоме, і вже в більш зрілому віці ці переживання можуть виявлятися у формі неврозу.

Для жінок Фрейд придумав інверсований Едіпів комплекс, комплекс Електри. Електра, дочка царя Агамемнона і Клітемнестри, яка згідно давньогрецької міфології обожнювала свого батька і ненавиділа мати. Вона вмовила свого брата Ореста вбити матір та її коханця з помсти за батька. Комплекс Електри це як Едіпів комплекс, але навпаки: пристрасна любов до батька і антагонізм до матері. З. Фрейд проаналізував оральний, анальний, генітальний етапи формування особистості. Він почав дослідження вирішального впливу статевого дозрівання на дорослу людину і знайшов витоки виникнення багатьох неврозів на основі сексуальних дитячих травм. З давніх часів людство цікавилось проблемами статі і лише починаючи з ХІХ століття, завдяки генію З. Фрейду, його сміливості, цілеспрямованості, рішучості людський підлога була нарешті легалізований. І хоча тепер засновника психоаналізу звинувачують у біологізаторстві і патріархальності поглядів, не слід забувати, що на початку ХХ століття його погляди були настільки революційними, що викликали невблаганне опір з боку вікторіанського суспільства.

Зуєва А. Г.
НТУ «ХП»

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ САМОСПРИЙНЯТТЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Самосприйняття – основа для формування «Я-концепції», а отже і важлива частина ефективності та успішності людини у будь-якій сфері. Лише адекватно оцінюючи себе та свої здібності, ми можемо досягти бажаного. Особливу увагу при вивченні індивідуально-психологічних детермінант самосприйняття ми приділили підлітковому віку, як одному з найважчих і значущих періодів становлення особистості. Саме в цей час особливого значення набуває думка однолітків, під впливом якої може некоректно формуватися «Я-концепція», тож дуже важливо, щоб підліток адекватно сприймав себе з усіма особливостями та відмінностями. Тому, необхідно визначити основні фактори, які обумовлюють адекватне самосприйняття підлітка, задля подальшого повноцінного розвитку особистості.

Актуальність проблеми самосприйняття у підлітковому віці, його важливість у формуванні «Я-концепції», отже і подальшому успішному розвитку особистості, а також недостатня теоретична розробка зумовили вибір теми дослідження. Задля виділення індивідуально-психологічних детермінант самосприйняття нами був проведений теоретичний аналіз літератури за темою.

Самосприйняття – процес орієнтування людини у власному внутрішньому світі в результаті самопізнання і порівняння себе з іншими людьми. Одні вчені пов'язують самосприйняття з самосвідомістю, інші – з ідентичністю. Найважливішим соціальним середовищем, в якому розвивається самосприйняття дитини, є родина. Кінцевим продуктом даного процесу є Я-концепція, яка може бути представлена як відносно стабільне багаторівневе утворення, що включає уявлення індивіда про себе, поєднане з їх оцінкою. Своєчасно сформована, адекватна, позитивна Я – концепція є одним з головних чинників становлення особистості. В умовах технологічного прогресу необхідно враховувати вплив ЗМІ на формування образу «Я». Адекватне самосприйняття є основою успішної і здорової особистості.

Говорячи про образ «Я», найголовнішим періодом життя людини є підлітковий вік. Саме в цей час формуються самовизначення і власні погляди на життя, тож важлива не лише популярність серед однолітків, а й гарні стосунки з батьками. Під впливом психологічної залежності від дорослих у повсякденному житті у дитини деформується самосприйняття. Найбільший вплив зі сторони ЗМІ на сприйняття себе відбувається серед підлітків. Стереотипізація еталонів краси та «споживання» установок дорослих щодо зовнішнього вигляду роблять досягнення «ідеалу» майже неможливим, що може призвести до дисморфофобії та спотвореного самосприйняття. В свою чергу, це може завадити розвитку здорової та успішною дорослої особистості.

Проаналізувавши теоретичний матеріал за даною проблемою, розглянувши фактори, які впливають на самосприйняття у підлітків, нами було висунуто припущення щодо гіпотетичних детермінант феномену, а саме: стани і властивості особистості, які впливають на процес соціальної адаптації та регуляції поведінки, характерологічні особливості, рівень самоповаги та ставлення до смерті. Ми припустили, що різниця між фактичним зростом та уявним теж має вплив на самосприйняття. Так, ми плануємо у подальшому емпірично дослідити детермінанти, які нами було виділено за допомогою тео-

ретичного аналізу літератури, та перевірити наші припущення щодо гіпотетичної детермінанти.

Отже, необхідно вивчати особливості формування самосприйняття у підлітковому віці задля попередження його спотворення у самий чутливий для цього вік. Адекватне самосприйняття сприяє розвитку здорової, щасливої та успішної особистості.

Канівець А.
НТУ «ХП»

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Сьогодні в Україні триває процес швидкого наповнення вищої освіти інформаційно-комунікаційними технологіями, що викликає необхідність якісної оцінки сучасних підходів до освітнього процесу з погляду їхньої адекватності новим життєвим реаліям ХХІ століття.

Самостійна робота студентів є необхідною частиною навчального процесу вищої школи. Її організація дозволяє студентам самостійно опрацювати нову тему, або закріпити та повторити засвоєну інформацію. У зв'язку зі стрімким розвитком потужного інформаційного інтернет-простору більша частина студентів для самостійного навчання використовує різні інтернет-ресурси. Окрім того, було встановлено, що інтернет-ресурси забезпечують безпосередньо індивідуалізацію та диференціацію навчального процесу, підвищують мотивацію та сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. Проте, це можливо лише за умови, що робота з інтернет-ресурсами буде спланована методично грамотно, адже одна лише наявність доступу до мережі не є гарантом швидкої та якісної освіти.

Найперспективнішим способом інформаційного забезпечення для студентів є використання електронних бібліотек. Широке використання електронних ресурсів в режимі он-лайн дає змогу здійснювати цілодобовий пошук інформації та отримувати її незалежно від часу і місця знаходження. Також, наразі є актуальними он-лайн консультації з викладачем, що надає можливість навчатись будь-де і будь-коли.

Отже, доцільне використання інтернет-ресурсів спрямоване на те, щоб дати якомога більше інформації за допомогою цифрових навчальних засобів.

Одночасне використання кількох каналів сприйняття навчальної інформації дозволяє підвищити рівень засвоєння матеріалу. Завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям, студент вчиться працювати на комп'ютері з інформацією у професійному середовищі, перекладати тексти з однієї мови на іншу тощо.

Кірсєва В. Е.
НТУ «ХП»

АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЇ «РЕФЛЕКСІЯ»

Поняття «рефлексія» є досить відомим і вивченим у психологічній науці, однак враховуючи особливості нинішнього часу (швидка зміна умов життєдіяльності, моральний і духовний криза суспільства) це поняття потребує глибокого аналізу. Так, необхідним вважаємо звернення до філософських і психологічних словників, де досить повно розкрито це визначення. Самим поширеним є – рефлексія [лат. *reflexio* – звернення назад] – процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів. Саме поняття рефлексія виникло у філософії і означало процес роздуми індивіда про події у його власній свідомості.

Р. Декарт ототожнював рефлексію зі здатністю індивіда зосередитися на утриманні своїх думок, абстрагувавшись від усього зовнішнього, тілесного. У схоластичній філософії поняття рефлексія розуміється як зверненість розуму на свої власні стани, зверненість розуму на об'єкти (предметний зміст). Дж. Локк у своїх працях розділив такі поняття як відчуття і рефлексію, пояснював він її як особливе джерело знання (внутрішній досвід на відміну від зовнішнього, заснованого на свідченнях органів почуттів). Дане трактування рефлексії стала головною аксіомою інтроспективної психології. У цих уявленнях неадекватно переломилася реальна здатність людини до самозвіту про випробовуваних їм факти свідомості, самоаналізу власних психічних станів.

На думку Юнга, багатство людської психіки та її сутнісний характер визначаються інстинктом рефлексії. «Однак рефлексія хоча і інстинктивна, в той же час виступає як процес свідомий, що припускає використання уяви при прийнятті рішень і подальшої дії».

Розглядаючи рефлексію в більш вузькому сенсі, ми розуміємо, що вона означає розумову зосередженість при висвітленні ідей і аналізі почуттів.

Психологічна рефлексія або самоспостереження називається інтроспекцією, яка дозволяє індивіду осмислити своє духовну єдність, що піднімається над мінливістю людської діяльності в світі. Отже, поняття рефлексії може мати як психологічний, так і метафізичний сенс – як інтуїція глибинної реальності «Я» і абсолютного Духа в нас.

Таким чином рефлексія є здатністю людини усвідомлювати себе та інших у цьому світі; розуміти граничні підстави буття і критично аналізувати передумови і методи пізнання.

Кислинська Д. М.
НТУ «ХП»

ФЕНОМЕН ЛІДЕРСТВА

Сучасній Україні в період суспільно-економічних трансформацій, як ніколи, потрібні компетентні та активні, самостійні й відповідальні фахівці, які вміють правильно будувати взаємини з іншими людьми, працювати в команді. Ми вважаємо, що актуальним буде активізувати навчальний процес за допомогою розвитку і вдосконалення лідерських якостей у студентів. Це дозволить покращити процес отримання, засвоєння і розширення знань, дасть нові можливості викладачам для підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Теоретична основа дослідження проблем лідерства представлена в роботах О. Баєва, К. Бикова, М. Виноградського, Л. Дерев'яна, Н. Жеребова, А. Єршова, А. Кальянова, Ю. Козелецького, Л. Кудряшова, А. Лутошкіна, Р. Майрона, Т. Наконечного, Б. Паригіна, А. Петровського, Н. Теплоухова, Р. Уотермена тощо.

На думку Г. Андрєєвої, лідер – це особа, здатна впливати на інших з метою інтеграції спільної діяльності, спрямованої на задоволення інтересів даного суспільства.

Романовський О., Пономарьов О. та Ігнатюк О. вважають, що лідер – це член групи, за яким вона визнає право приймати відповідальні рішення в значущих для неї ситуаціях, тобто авторитетна особистість, що реально відіграє центральну роль в організації спільної діяльності і регулюванні взаємовідносин в групі. Природа лідерства дуалістична. Лідерство, з одного боку, є становищем особистості в певній групі, організації, соціальному середовищі. З іншого боку лідерство – це процес залучення послідовників в деяку діяльність від зусиль яких, в кінцевому рахунку, і залежить успіх тієї чи іншої мі-

сії лідера і, власне, його лідерський статус в оточенні, який час від часу потрібно і важливо підтверджувати.

Особливості лідерства, як підкреслює М. Гінзбург, полягають в тому, що: по-перше, лідерство виникає в умовах мікросередовища (невеликої контактної групи); по-друге, лідерство виникає стихійно; по-третє, лідерство відрізняється меншою стабільністю, тому залежить від настрою групи; по-четверте, лідер здійснює регуляцію міжособистісних відносин у групі; по-п'яте, лідер діє всередині групи, а керівник пов'язує групу з іншими соціальними системами; по-шосте, процес рішення керівника визначається внутрішньо груповими та зовнішніми обставинами, тоді як лідер вирішує тільки проблеми, що виникають у групі. Таким чином, лідерство утворюється як результат взаємодії в соціальних системах.

Зі студентської лави формуються такі лідерські якості, як організаторські здібності, управлінські якості, вміння сформувати групу та згуртувати її, вміння визначити цілі, поставити перед групою необхідні завдання, сформувати сприятливий клімат в колективі тощо. Роль лідера полягає в згуртуванні її учасників і направленні їх діяльності. Він знаходиться в тісному особистісному спілкуванні з найближчим оточенням. Відзначимо, що на відносини з групою і авторитет лідера значний вплив має особистий стиль його поведінки (авторитарний, ліберальний або демократичний).

Отже, лідер – особа, здатна впливати на інших з метою інтеграції спільної діяльності, спрямованої на задоволення інтересів даного співтовариства. Лідер повинен вміти вести людей за собою, володіючи для цього необхідними якостями. Лідерські якості формуються інтенсивно в період студентства, в процесі професіоналізації особистості, коли проявляються максимальна ініціативність та активність у юнаків та дівчат.

Кислиця М. Г.
НТУ «ХП»

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОКУРСНИКІВ

Студентство в Україні складає вагомую частку суспільства, яка зайнята специфічною працею – навчанням. За останні роки відбулося значне зростання кількості молодих людей, які здобули або здобувають вищу освіту. З

огляду на те, що молода людина, як правило, вступає у вищий навчальний заклад зразу після закінчення середньої школи, необхідно активно розвивати соціальні структури, які сприятимуть успішній соціалізації та професійному становленню студентської молоді. Вступаючи до вищого навчального закладу, студенти стикаються з рядом проблем, що пов'язані з недостатньою психологічною готовністю до нових умов навчання, з руйнуванням роками вироблених установок, навичок, звичок, ціннісних орієнтацій вихованців середньої школи і виробничих колективів, втрати роками закріплених взаємин з колективом та формуванням нових навичок, а також з невмінням здійснювати психологічну саморегуляцію власної діяльності та поведінки.

Зі вступом до вищого навчального закладу юнаки і дівчата потрапляють у нові, незвичні для них умови, що неминуче спричиняє ламання динамічного стереотипу і пов'язаних з ним емоційних переживань. Нерідко соціально-психологічна дезадаптація породжує втрату сформованих позитивних установок і відносин студента-першокурсника. Глибока психологічна перебудова у колишнього абітурієнта відбувається саме на першому курсі, коли він починає формувати вже особистість студента. Даний процес пов'язаний з руйнуванням попередньо сформованих стереотипів, внаслідок цього, можливі певні нервові зриви, стресові реакції, порівняно низький рівень успішності та труднощі у спілкуванні. Ці особливості відбуваються внаслідок переорієнтації зі шкільного життя на нові принципи. Це безпосередньо пов'язано зі зменшенням або відсутністю батьківського чи вчительського контролю, необхідністю самостійного вирішення проблем побуту та самообслуговування (особливо це пов'язано при переході з домашніх умов у гуртожиток). У вже студента відбувається життєдіяльність у нових соціальних умовах, засвоєння великих за обсягом масивів інформації у високому темпі. Особливо це важливо для студентів, що мають різні типи нервової системи, темпераменту, характеру та різні здібності. Тому, для вироблення стратегії та тактики, які б забезпечували оптимальну адаптацію студентів до вищого навчального закладу, важливо знати індивідуальні особливості студента. Саме на основі цього будуватиметься система його залучення до нових видів діяльності, нового кола спілкування.

Необхідно ураховувати рівень самооцінки, структуру домінуючих мотивів, здатність до свідомої регуляції своєї поведінки. У наслідок цього, ці знання наддадуть можливості не тільки викладачу, а й керівництву ВНЗ за-

побігти дезадаптивному синдрому, психологічному дискомфорту, скоротити процес адаптації молодого студента у навчанні.

Отже, для поліпшення адаптації студентів-першокурсників потрібно враховувати їх взаємодію зі студентським колективом, науково-педагогічним, здійснювати їх організаційно-комунікативні якості. Враховуючи ці особливості студентам необхідна допомога куратора, адміністрації ВНЗ, студентського самоврядування та інших структур. Для цього, їм необхідно виявляти здібності кожного студента, залучати першокурсників до студентсько-громадських організацій, проводити певні адаптаційні тренінги тощо. Все це є вагомим фактором поліпшення дезадаптації, ситуативної та особистісної тривожності, врегулюванням емоційного комфорту особистості. Внаслідок цього ми, отримаємо працездатного, здібного, комунікативного та найголовніше – адаптованого студента.

Козяр М. А.
НТУ «ХПИ»

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ НАЧИНАЮЩЕГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА

Высшая школа – это центр интеллектуального богатства общества, катализатор социально-экономического прогресса, а также создатель новейших технологий. Качество образования в высших учебных заведениях во многом зависит от уровня квалификации и профессиональных навыков преподавателя.

В технических вузах образовательный процесс по многим дисциплинам осуществляется как специалистами, получившими педагогическое образование, так и не имеющими его. К категории преподавателей без педагогического образования относятся выпускники специальных кафедр и приглашенные специалисты-практики. Данная категория преподавателей занимается педагогической деятельностью именно на кафедрах узкого (специального) профиля, т. к. массово подготовить педагогов профильных дисциплин довольно сложно и нецелесообразно. Детальнее рассмотрим проблему адаптации молодого преподавателя, не имеющего психолого-педагогической подготовки.

На этапе профессиональной адаптации молодой специалист может столкнуться с проблемами, которые можно разделить на три группы:

организационно-педагогические проблемы – большой объем учебной нагрузки, рациональная организация учебного процесса, режим аудиторной и внеаудиторной работы и пр.;

социально-психологические проблемы – построение взаимоотношений в системах «педагог – студенты», «педагог – педагог» и т.д.;

личностные проблемы – уровень мотивации, степень развития педагогических навыков и качеств, подготовленность к роли и статусу преподавателя ВУЗа. Следует отметить, что молодым преподавателям довольно трудно с самого начала качественно выполнять свои обязанности. Им требуется досконально изучить теоретический материал, необходимо освоить основы педагогики и дидактики, а также овладеть педагогическим мастерством, т.е. научиться правильно, логично и корректно излагать учебный материал, держаться за кафедрой и в аудитории, управлять познавательной деятельностью большой группы студентов. Так, начинающий преподаватель, опираясь на пример и помощь более опытных коллег, перенимая современные и прогрессивные педагогические технологии, путем целенаправленного саморазвития может овладеть высоким уровнем педагогического мастерства. Кроме того, целесообразно создать курсы, которые помогут молодым специалистам совершенствовать профессиональную компетентность, педагогические способности и педагогическую технику.

Козаренко Я. В.
НТУ «ХПИ»

ИНДИВИДУАЛЬНО ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТИ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ С РАЗЛИЧНЫМ УРОВНЕМ ГРАЖДАНСКОЙ ПОЗИЦИИ

Мы с вами живем в современном мире, где общество оказывает значительную роль в формировании нашего жизненного пути и формировании каждого как личности. И мы прекрасно понимаем, что зависимы от общества и общественного мнения частично или даже полностью. Мы сами являемся частью общества. А вот какую позицию в нем занимаем, мы решаем сами.

Всем известно, что именно молодые люди, в возрасте от 20ти до 25 лет, являются активной, и постоянно стремящейся к переменам, частью общества, которая придает обществу динамику, ярко выражает свою гражданскую позицию, и, часто, есть движущей силой всех революций. Молодые люди, в пе-

риод своего становления как личности, получают образование и уже хоть примерно, но планируют свое будущее. И именно в это период активно формируется их мировоззрение и, следуемая из него, гражданская позиция.

Гражданская позиция – это осознанное человеком участие в жизни общества, его идеи и действия, которые направлены следованию и реализации его, а так же и общественных ценностей в тандеме. Поиск разумного соотношения личностных и общественных интересов, участие в жизни общества и социума. Мы допускаем, что придерживание активной гражданской позиции коррелирует с уровнем лидерских качеств у молодых людей.

Считаем, что развитие активной гражданской позиции личности – это непрерывный процесс сознательного, личностного и социально значимого, психологически детерминированного, граждански ориентированного укрепления и развития познавательной, мотивационно – нравственной и поведенческой сфер личности под влиянием внешних и внутренних воздействий, собственных усилий и специально сконструированных педагогических условий.

Мы выделили компоненты активной гражданской позиции: социальная активность, гражданское самосознание и гражданские качества.

Именно эти качества являются главными в проявлении и формировании гражданской позиции у студентов, детерминанты лидерских качеств которых, мы считаем важным исследовать, поскольку, именно молодые люди с активной гражданской позицией, которые проявляют участие в жизни и развитии общества, являются главным ресурсом развития общества.

Кудла М. В.
УДПУ ім. Павла Тичини

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ НАРОДНОГО ВЧИТЕЛЯ: ПОГЛЯДИ К. Д. УШИНСЬКОГО

Проблема підготовки педагогічних кадрів – одна з найважливіших соціально-педагогічних проблем, яка завжди знаходилась у полі зору видатних діячів вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки.

Особливого значення підготовці учителя народної школи надавав К. Д. Ушинський, який зазначав, що поняття «народний учитель» у професі-

ональному змісті до середини XIX ст. було відсутнє, оскільки була відсутня і народна школа як відповідний тип навчального закладу.

У школах для дітей простого народу вчителями зазвичай були не професіонали, випадкові та тимчасові люди. З огляду на це К. Д. Ушинський писав: «учитель народної школи є одним із пізніх плодів цивілізації. Спочатку з'являються професори, вчені, наставники у вищих училищах, зразкові письменники, художники, а потім уже народні вчителі. Ось чому зовсім не дивно, що при існуванні скількох університетів, академій, гімназій, семінарій, повітових і приходських училищ, немає народних училищ і народних учителів».

Педагог писав, що одним із недоліків народної освіти є «брак хороших наставників, народних вчителів, спеціально підготовлених до виконання своїх обов'язків». При цьому він підкреслював, що у справі виховання одних тільки знань недостатньо, що потрібні ще й уміння, що важливе значення має характер, моральність та переконання учителя, оскільки у початкових класах велику увагу учнів привертає саме особистість учителя.

К. Д. Ушинський підтримував зарубіжний досвід підготовки такого учителя початкової школи, який має ґрунтовні знання не тільки у законі божому, граматиці, арифметиці, географії та історії, але й у природничих науках, медицині, сільському господарстві. Крім того, учитель повинен гарно писати, малювати, креслити, читати, а також володіти знаннями із педагогіки, психології і мати відповідну практику роботи.

Виходячи із таких установок педагога, демократична спільнота вимагала систематичної підготовки народних учителів через спеціальні навчальні заклади, так звані учительські семінарії й учительські інститути.

Міністерство народної освіти й відомство православної церкви були проти того, щоб створювалися такі заклади. Прикладом цього є негативне відношення царського уряду та церкви до ініціативи знаменитого хірурга і педагога М. І. Пирогова відкрити учительську семінарію у Києві. «Початком грамотності і освіти повинен бути страх божий, а наставником – особа духовна» – саме таку відповідь дав св. Синод на пропозицію Н. І. Пирогова щодо організації спеціальної підготовки народних учителів.

Проте, під тиском передової спільноти, царський уряд на початку 70-х років затвердив «Положення про учительські семінарії», на основі якого відкривав навчальні заклади, а також дозволив їх засновувати земствам і приватним особам на власні засоби.

Поряд із наміченою К. Д. Ушинським системою підготовки учительських кадрів для народних шкіл розпочалася суспільно-демократична діяльність сподвижників і послідовників великого педагога в справі підвищення науково-педагогічної кваліфікації учительства.

Ця робота проводилась по-перше, шляхом розповсюдження педагогічної літератури; по-друге, через проведення губернських і повітових з'їздів народних учителів; по-третє, через організацію різноманітних, у тому числі літніх, учительських курсів.

Отже, у складних умовах царського самодержавства К. Д. Ушинський працював у дусі демократизму та гуманізму. А тому необхідним є всебічне, вдумливе й критичне вивчення і впровадження його педагогічних ідей, зокрема у сферу початкової освіти, від якої залежить весь шкільний шлях дитини.

Кузько М. С.
ХНУ ім. В. Н. Каразіна

СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ГЕОЛОГІВ В УКРАЇНІ

Аналітичний звіт 2014 року демонструє, що серед студентів протягом останніх 15 років за популярністю друге місце посідає освіта в природничій та інженерній галузях. Це дозволяє констатувати сталу популярність цих спеціальностей серед майбутніх фахівців і усвідомлювати виключність уваги до їх професійної підготовки, проблем її модернізації та удосконалення. Серед переліку природничих наук особливе місце посідає геологія, метою якої є підготовка майбутньої еліти галузей надрокористування та охорони природи.

Значущість дослідження стану професійної підготовки майбутніх геологів з її подальшим покращенням та модернізацією є запорукою успішного економічного розвитку України, враховуючи наш значний мінерально-сировинний потенціал. Адже метою розвитку мінерально-сировинної бази України є «перетворення України на державу, що є важливою складовою світового мінерально-сировинного комплексу за обсягами використання стратегічно важливих корисних копалин і за масштабами залучення іноземних інвестицій». Наразі підготовкою бакалаврів геології в Україні займається 11 ВНЗ. З метою визначення ступеню залученості педагогів профільних геоло-

гічних ВНЗ та їх навчальних підрозділів до вирішення проблеми осучаснення технології професійної підготовки фахівців геологічного профілю в світлі інтеграції вищої освіти України до Європейського та світового освітнього простору, проведено вибірковий аналіз профільних наукових періодичних видань протягом останніх 10-ти років. Аналіз виявив низький інтерес вітчизняних педагогів-геологів до даної проблеми, відсутність чіткого структурного бачення модернізації професійної підготовки геологів, запропонованих шляхів вирішення існуючих проблем. Задля визначення світових тенденцій в геологічній освіті нами було проаналізовано особливості навчального процесу в іноземних ВНЗ, де готують фахівців з наук про Землю, що спеціалізуються на геології. Отримані дані констатують значну перевагу в практичній підготовці в порівнянні з теоретичною складовою в іноземних ВНЗ відносно вітчизняних стандартів. На нашу думку, в українських реаліях варто також звернути особливу увагу на посилення практичної підготовки. Ми маємо на увазі не збільшення кількості практичних та лабораторних занять, а докорінні зміни в технології професійної підготовки через залучення студентів до виконання реальних виробничих завдань. В даному контексті доречною є думка В. Лозовецької, що на сьогоднішній день в професійній фаховій освіті прослідковується тенденція інтеграції навчального процесу та виробництва через науково-дослідну діяльність. Ми погоджуємось з автором, що саме це поєднання має забезпечити формування професійної компетентності у майбутніх фахівців геологічного профілю. Серед подальших напрямків досліджень планується пошук оптимальних педагогічних технологій для підготовки майбутніх геологів, які б ґрунтувалися саме на розвитку практичних навичок та вмінь.

Курбанова М. Ш.
НТУ «ХПІ»

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Перед системой образования, особенно в сфере подготовки профессиональных руководителей, остро стоит проблема поиска, подбора и профессиональной подготовки наиболее способной, талантливой молодежи, проблема формирования новой интеллектуальной элиты, лидеров XXI столетия. Лич-

ность настоящего лидера можно сформировать в соответствующей образовательно-профессиональной среде.

Какими качествами должен обладать настоящий лидер-руководитель и как развить эти качества у будущих специалистов? Эти вопросы давно волновали как зарубежных, так и отечественных исследователей.

Изучение лидерских качеств широко представлено отечественными и зарубежными исследователями (К. Blanchard, S. Coffman, G. F. Ferris, P. Hersey, J. C. Mouton и другие).

В трудах отечественных психологов определены методологические и теоретические основы проблемы лидерства. На это обращают свое внимание такие исследователи как П. В. Акинин, И. П. Волков, Г. Г. Дилигенский, Р. Л. Кричевский, Е. С. Кузьмина, Б. Д. Парыгин, В. Н. Попов, В. А. Розанова, А. Г. Романовский, В. И. Румянцева, Г. В. Угляница и многие другие.

Мы согласны с трактовкой лидера Кубарьковой Н. В.: «Лидер – это человек, играющий в группе ключевую роль в отношении направления, контроля и изменения деятельности других членов группы по достижению групповых целей. Перечень качеств, по Кубарьковой Н. В., в силу которых человек является лидером» и качеств, соответствующих критериям лидерства.

Исследователь Д. Майерс в номенклатуре лидерских качеств выделяет: уверенность в себе; наличие убедительных представлений о желаемом положении дел и способность сообщить о них окружающим простым и ясным языком; достаточный запас оптимизма и веры в своих людей, чтобы вдохновлять их; незаурядность; энергичность; добросовестность; покладистость; эмоциональная устойчивость.

Первин, Джон, Р. Хоган характеризую лидера выделяют: экстраверсию (напористость, энергичность, активность); невротизм (эмоциональная стабильность, уверенность); сознательность (организованность, ответственность, надежность, настойчивость); доброжелательность (склонность к сотрудничеству, неэгоистичность, доброта).

Р. Стогдилл считает в качестве лидерских характеристик: ум или интеллектуальные способности; господство или преобладание над другими; уверенность в себе; активность и энергичность; знание дела.

У. Беннис останавливает свое внимание на таких характеристиках лидера, выделяя физиологические; психологические (эмоциональные); умственные (интеллектуальные); личностные (деловые) качества.

Исследователь Р. Л. Кричевский к лидерским качествам относит: интеллект; стремление к знаниям; доминантность; уверенность в себе; эмоциональная уравновешенность; стрессоустойчивость; креативность; стремление к достижениям; предприимчивость; надежность; ответственность; независимость; общительность.

Интересной является и точка зрения исследователя Е.В. Андриенко, где в числе характеристик лидера названы: общительность; направленность на других; склонность к сотрудничеству; эмпатия; тактичность; терпение; эмоциональная устойчивость; гибкость в усвоении новых ролей; артистизм; высокая интеллектуальная гибкость; критичность и быстрота мышления; способность к импровизации; самокритичность; самостоятельность; инициатива.

Лидер-управленец должен обладать таким качеством, как харизма. Харизматичному лидеру для того, чтобы вести за собой других людей, вдохновлять их, активизировать на новые свершения, не нужны звания, регалии, титулы.

Нужна внутренняя сила, которая проявляется и в когнитивной, и в эмоциональной, и в поведенческой сфере. Несмотря на то, что харизмой, врожденной одаренностью обладают немногие, почти каждый человек может развить в себе способность к лидерству.

Лидерами могут выступать те представители соответствующей элиты, которые благодаря своим особым личностным качествам и профессиональной подготовке способны убедить общество в необходимости реализации предложенных ему стратегий развития, способны подчинить людей своей воле и заставить их работать на реализацию этих стратегий.

Курбанова Х. Ш.
НТУ «ХПИ»

ФОРМИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОГО СТИЛЯ РУКОВОДСТВА СТУДЕНТОВ АДМИНИСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ПЕРИОД ИХ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

Более полувека психологи, социологи и специалисты по научному менеджменту изучают стиль руководства и накопили огромный опыт по его исследованию. И как все в мире изменяется и развивается, так и взгляды на проблему руководства претерпевают существенные изменения.

Стилем руководства принято считать определенную систему способов, методов, форм и технологий, используемых руководителем в практической управленческой деятельности. Различают общий и индивидуальный стиль руководства. Если общий стиль руководства выражается в практическом применении руководителем современных моделей, методов и принципов управления, то индивидуальный стиль руководства во многом зависит от личностных качеств руководителя.

В психологии управления выделяют традиционный (авторитарный, демократический, нейтральный, или попустительский) и современный («решетка лидерства» или «управленческая матрица» стилей) подходы к анализу и характеристике стилей управления. Основным критерием оценки любого стиля является его эффективность. Но преимущество в управлении отдается демократическому стилю.

Каждый человек неповторим и индивидуален. Но чем выше у него развита профессиональная культура и общекультурный уровень, тем более эффективным по результатам становится демократический стиль руководства.

Ученые Романовский А. Г., Пономарёв А. С., анализируя стили руководства, акцентируют внимание на моделях особенностей поведения руководителя в процессе решения организационных задач и выделяют среди них следующие:

1) Четырёхстилевая модель поведения руководителя, предложенная японским психологом Т. Коно. Стили руководства определены им как новаторско-аналитический, новаторско-интуитивный, консервативно-интуитивный и консервативно-аналитический.

2) Соучастный стиль руководства. Характерными чертами такого стиля являются: а) регулярные совещания руководителя с подчиненными; б) открытость в отношениях между руководителем с подчиненными; в) привлечение подчиненных к разработке и принятию организационных решений; г) делегирование руководителем определенного круга полномочий подчиненным; д) создание особых групповых структур, наделенных правом самостоятельного принятия решений; е) участие рядовых работников как в планировании, так и в осуществлении организационных изменений.

Не каждый руководитель способен применять соучастный стиль руководства по отношению к подчиненным. Для его осуществления руководитель должен быть достаточно уверенным в себе человеком, иметь высокий обра-

звательный уровень, ценить способности подчиненных и внимательно относиться к их предложениям.

Какой стиль руководства может быть оптимальным, самым эффективным? Однозначно то, что индивидуальный стиль каждого руководителя должен основываться на демократическом стиле руководства. В критической ситуации он может быть авторитарным, а по отношению к креативным работникам – либеральным. Все будет зависеть от той или иной производственной ситуации.

Таким образом, стиль руководства должен быть соотнесен с эффективностью функционирования возглавляемого руководителем коллектива. Связь между стилем и эффективностью руководства напрямую связана с особенностями коллектива и его членов, со спецификой решаемых ими задач. Стиль руководства возникает из личного контакта руководителя с подчиненными (обратные связи, определение свободы действий подчиненного, ориентация на конечные результаты работы, личное поведение руководителя).

Ластовец Н. В.
ХНУГХ им. А. Н. Бекетова

СОВРЕМЕННЫЕ ЗАДАЧИ И ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ СТУДЕНТОВ ИНЖЕНЕРНО-СТРОИТЕЛЬНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В настоящее время многие ведущие зарубежные и отечественные политехнические университеты по многим направлениям подготовки постоянно обновляют содержание лекций, практических занятий и вычислительных практикумов, применяя современные методы обучения в инженерном образовании. Вызвано это глобальными изменениями в концепции восприятия инженерного образования во всём мире. В нашей стране техническое образование зачастую продолжает традиции и методы, принятые в советское время, когда система технических ВУЗов выстраивалась преимущественно вокруг крупнейших государственных проектов в разных отраслях промышленности. Подготовка инженеров-строителей должна была отвечать требованиям массового строительства и производства процесса на заводах-гигантах. Оборудование было преимущественно отечественным, проектирование – типовым, а задачи инженера в условиях плановой экономики были принципиально иными. С другой стороны, существовали такие эффективные методы препода-

давания, как «система Физтеха» в МФТИ и сохранившиеся традиции первых политехнических институтов.

За последние десятилетия к инженерам-строителям специальности ОВК предъявляются такие требования, исходящие из глобализации и компьютеризации науки и техники в условиях информационного общества: принцип непрерывного образования (LLL – *lifelong learning*) ведёт к необходимости обладать и непрерывно развивать как специализированные, так и меж- и мульти- дисциплинарные знания, умения, навыки и компетенции; необходимость работать в мульти-среде (технологической, культурной, языковой и т.д.); инновационная и предпринимательская активность, обладание лидерскими качествами, гибкость и мобильность.

Помимо этих общих принципов, в условиях глобального изменения климата, проблем экологии и недостатка энергоресурсов, современному инженеру-строителю необходимо решать проблемы энергосбережения. Это предусматривает обладание глубокими математическими знаниями, владение средствами автоматизированного проектирования (CAD-программы), а также программами математического моделирования (CFD-коды) и моделирования энергопотребления (такие, как TRNSYS, IDA ICE, EnergyPlus и ESP-r).

Формирование инженерного мышления для решения таких глобальных и многофакторных задач может быть только в рамках системного подхода к инженерному образованию. На сегодняшний день, в европейском инженерном образовании применяют методы активных и проектно-ориентированных методов обучения (концепции CDIO и PBL). Проект CDIO (*Conceive-Design-Implement-Operate*) инициирован Массачусетским технологическим институтом и тремя техническими университетами Швеции (KTH, Chalmers, Linköping) в середине 1990-х гг. с участием ученых, преподавателей и представителей промышленности. Аббревиатура CDIO в переводе с английского языка означает: Задумай – Проектируй – Реализуй – Управляй.

Инициатива CDIO имеет три основных цели – обучение студентов, способных: овладеть глубокими рабочими знаниями технических основ, руководить процессом создания и эксплуатации новых продуктов и систем, а также понимать важность и последствия воздействия научного и технологического прогресса на общество. Проблемно- и проектно-ориентированное обучение или PBL (*Problem-based, Project-based Learning*) – учебный подход,

который использует реальные проблемы проекты в качестве стимула для того, чтобы учиться. Анализ этих проблем приводит к приобретению новых знаний по дисциплине и навыков решения проблем. Этот подход применяется в университетах Ольборга, Ливерпуля, Глазго и других.

Таким образом, применение современных методик и подходов, а также отечественных традиций инженерного образования к современным условиям значительно повышает эффективность преподавания инженерных специальностей.

Леонко Г. М.
УДПУ ім. Павла Тичини

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Досить часто, молодь і старші покоління українців навіть не здогадуються про те, що Т. Шевченко був не тільки поетом, а й педагогом. Педагогічні погляди митця відображаються у багатьох творах, з яких ми можемо почерпнути щось як для себе, так і навчити чогось молодших.

Піддаючи різкій критиці тогочасну систему виховання, Тарас Шевченко одночасно з цим мріяв про справжню народну школу, яка б давала учням міцні, глибокі знання, і виховувала в душі любові до рідної мови. Під кінець свого життя він з великим ентузіазмом зустрів звістку про появу недільних шкіл, бо й справді, то був важливий крок у боротьбі за поширення освіти серед трудящих. Перебуваючи в Петербурзі, поет підтримував найтісніші зв'язки з діячами цих шкіл, всіляко стимулював їх роботу. Виявлено архівні матеріали, які свідчать про спільну діяльність Шевченка і Чернишевського в справі організації недільних шкіл і в самій столиці.

У листах до М. Костомарова та М. Чалого Шевченко підкреслював, що необхідно створити спеціальні підручники для цих шкіл. Сам він взявся за написання одного з них – «Букваря Южнорусского» і закінчив роботу над ним в 1860 році, вже будучи тяжко хворим. Л. Жемчужников пізніше згадував: «В это время (зима 1860–1861) его сильно занимал вопрос грамотности народа, книжках для него, и он написал прекрасно составленный Букварь».

Включаючи в свій «Букварь» зразки народної творчості, Шевченко цим самим надавав навчанню народного характеру, аби в школі діти спілкувалися рідною мовою. Бо, на його думку, існуюча освіта була не народною. Вона ро-

звивала в людях «несамознательность», наслідуваність, і тому таку школу потрібно було «перешколити». «В школе, – пише Тарас Григорович, – нас всему навчають, крім розуміння свого милого рідного слова. О, школа, школа! Как бы тебя скорее перешколить. Я знаю, как это сделать».

Ведучи наполегливу боротьбу за народну освіту, Т. Шевченко не міг облишити вчителя, впливу виховання на формування його особи. Народний учитель самовіддано служить людям, своїй батьківщині. Саме таким педагогом був для Шевченка І. Котляревський, змальований ним у повісті «Близнецы».

Винятково важливу роль у правильному вихованні людини Тарас Григорович відводив сім'ї, побожно ставився до жінки – матері: «Слово мати – велике, найкраще слово!». Глибокою повагою до матері-трудівниці пройнято багато його творів («Катерина», «Наймичка», «Сова»). Разом з цим, на сторінках творів Шевченка зображені і сім'я, у якій виховувались нероби, егоїсти. У гостро сатиричному плані показані батьки – представники середніх верств населення, які будь якими засобами намагалися ввести своїх дітей у «вищий» світ (проблема актуальна і сьогодні).

Отже, можна впевнено стверджувати, що Т. Шевченко у своїй літературній спадщині висловив багато думок про освіту та виховання, роль сімейного виховання у становленні особистості.

Мороз М. В.

Savonia University of Applied Sciences

КОРПОРАТИВНА ОСВІТА: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ ЗМІСТ ФЕНОМЕНУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПРОЯВУ

Проблематика змісту освіти, так само як і розвитку її форм, все далі частіше, стає предметом наукової уваги під час роботи науково-комунікативних заходів. Серед останніх наукових конференцій, тематична спрямованість яких була присвячена дослідженню порушеної проблематики слід звернути увагу на I-у Міжнародну науково-практичну конференцію «Наукова школа академіка І. А. Зязюна у його соратниках та учнях: педагогічні читання» (14–15.05.2015, м. Харків – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»), XXII-у Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інно-

вації» (24–25.10.2015, м. Одеса – Всеукраїнське громадське партнерство «Нова освіта»), V-у Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасна післядипломна освіта: традиції та інновації» (25.11.2015, м. Київ – Інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації НПУ імені М.П. Драгоманова та інші науково-комунікативні заходи. Питання змісту освіти постійно перебувають у межах першочергової уваги посадових осіб органів державної влади. Наприклад, під час останніх парламентських слухань «Правове забезпечення реформи освіти в Україні» 9 грудня 2015 року відбудуться, були обговорені не лише шляхи подальшого реформування системи освіти України, а у тому числі і питання балансу між конституційним правом на державну освіту для кожного громадянина і свободою вибору для тих громадян, які мають бажання і змогу обирати альтернативні освітні траєкторії.

У якості однієї з альтернативних форм освіти, за умови певних абстрагувань, може бути розглянута так звана корпоративна освіта, тлумачення змісту якої, не дивлячись на поширення відповідної категорії у межах сучасного наукового дискусю, все ще не набуло свого остаточного формування. У межах цієї публікації ми розглянемо окремі підходи до формулювання визначення вище згаданої категорії.

На переконання А. С. Мінзова під корпоративною освітою слід розуміти «систему нагромадження й трансляції (передачі) різного роду знань: економічних, технологічних, виробничих, організаційних, професійно-етичних, управлінських та інших різновидів знань для ефективного досягнення поставлених перед корпорацією цілей». Іншими словами, корпоративна освіта – це перш за все індивідуальний «продукт», який утворюється під конкретні вимоги й завдання цілком конкретної організації. Наведене визначення не є досконалим, адже у його межах мета корпоративної освіти зосереджена виключно на обслуговуванні інтересів корпорації, в той час як інтереси людини залишаються поза увагою.

На наше переконання будь-яка освіта, у тому числі й корпоративна, не може бути ефективною, якщо вона фокусується за межами інтересів особистості. Інтереси особистості у формулюванні визначення корпоративної освіти знайшли своє місце у тлумаченні К. Віллера (K. Wheeler).

На думку дослідника, корпоративна освіта зосереджується не стільки на традиційному навчанні персоналу, скільки на його розвитку та пошуку талановитих осіб. Разом з тим, автор не звертає увагу на той факт, що корпора-

тивна освіта, як правило це перш за все професійна освіта яка позиціонує, як правило, на рівні післядипломної освіти. Друга частина цього зауваження не є принциповою, адже корпоративна освіта може бути вбудована в модель традиційної професійної освіти. Наприклад, ŠKODA AUTO University будучи за своєю суттю корпоративним навчальним закладом, пропонує не лише бакалаврські програми, а у тому числі і програми магістерського рівня.

На думку Н. А. Гук корпоративна освіта – «це механізм практичної реалізації зворотного зв'язку між промисловістю та освітою. Його суть полягає в тому, що підприємства самі повинні брати активну участь у підготовці своїх майбутніх кадрів». Таке тлумачення, з огляду на свою зосередженість лише на «реалізації зворотного зв'язку», також не позбавлено певних вад, природою виникнення яких є відсутність наголосу автора визначення на одному з головних аспектів прояву змісту освіти, а саме на її участі у розвитку особистості. Такий висновок ми формулюємо з огляду на думку автора щодо мети корпоративної освіти, а саме: підготовка професійних кадрів; залучення коштів потенційних роботодавців в систему вищої освіти; стимулювання професійного зростання професорсько-викладацького складу ВНЗ.

Цілком очевидно, що у запропонованому визначенні проблематика розвитку особистості не тільки не позиціонує на рівні окремої мети, а розглядається лише в контексті «підготовки професійних кадрів». Найбільш вдале, на нашу думку, визначення змісту корпоративної освіти було надано В. В. Кузнецовим, який розглядає відповідну категорію на рівні складової частини системи освіти. На думку вченого, корпоративна освіта – це сукупність освітніх структур та навчальних програм підприємств, компаній, які у своїй єдності та взаємодії забезпечують виробничі потреби корпорації-замовника у висококваліфікованих кадрах.

Приймаючи до уваги зміст вище наведених визначень, вважаємо за можливе сформулювати авторський підхід до тлумачення змісту корпоративної освіти. Під корпоративною освітою ми розуміємо такий різновид освіти, який за своєю змістовною спрямованістю зосереджений на професійному розвитку особистості у межах її спільних із організацією-замовником інтересів щодо підвищення конкурентоспроможності фахівця в організаційній структурі замовника освітньої послуги. Основним замовником та споживачем освітньої послуги (програми професійного та особистісного розвитку фахів-

ця) у межах корпоративної освіти виступає організація, наприклад, суб'єкт або група суб'єктів ринкового середовища.

Мороз С. А.
НУЦЗУ

ФЕНОМЕН КОРПОРАТИВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ТА ЙОГО МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВНЗ

Сьогодні, все далі частіше, зростає інтерес суспільства до проблематики формування та розвитку вищих навчальних закладів у формі корпоративних університетів, науково-дослідницька та навчально-виховна діяльність яких, пов'язана з конкретним підприємством або галуззю економіки. За дослідженнями В.В. Красношапки, перші корпоративні університети були сформовані на початку 70-тих років XX століття в США. Одним з перших найбільш відомих корпоративних університетів був створений транснаціональною компанією McDonalds у 1961 році «Gamburger University», професійна діяльність якого була зосереджена підготовці висококваліфікованих фахівців для регіональних підрозділів засновника.

Головна відмінність перших корпоративних університетів від традиційних навчальних закладів полягала не лише у підготовці кадрів під конкретне виробництво, а і у формуванні та підтриманні у слухачів високого рівня лояльності до корпоративної культури організації-засновника та безумовної відданості її ідеалам. З часом, майже кожна транснаціональна компанія вважала за необхідне мати у своїй структурі власний навчальний заклад. Найбільш потужна хвиля розвитку університетських інституцій у формі корпоративних університетів припала на кінець XX ст. (в період з 1988 по 1998 рр. кількість корпоративних університетів у світі збільшилася в 4 рази – з 400 до 1600). Прообразом перших корпоративних університетів можна вважати навчальний центр всесвітньо відомої фабрики взуття «Bata». Чеський підприємець Т. Батя (чеш. Tomáš Baťa) для забезпечення власного виробництва висококваліфікованими кадрами відкрив у 1926 році професійний навчальний заклад «Робоча школа Баті» (РШБ) у м. Злін.

У самому спрощеному вигляді під корпоративним університетом розуміють окремий інститут організації (структурний підрозділ або самостійне інституціональне утворення), метою професійної діяльності якого, є форму-

вання та розвиток професійних знань та практичних навичок, в основу змісту яких покладено досвід та традиції відповідної організації.

Корпоративний університет виступає у ролі одного із засобів формування та реалізації кадрової стратегії компанії через механізм навчання та підвищення кваліфікації кадрів. Зміст навчання розбудовано у відповідності до системи ціннісних орієнтацій конкретної організації та існуючих практик їх використання в організаційній діяльності. Феномен розвитку корпоративних університетів був обумовлений необхідністю: підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних не лише приступити до виконання службових обов'язків минаючи порівняно тривалий адаптаційний період, а і поділяючих корпоративну культуру конкретного підприємства (організації); тісного поєднання теоретичних напрацювань у відповідній галузі наукового знання з практикою їх реалізації у межах конкретного виробництва (підвищення ефективності діяльності організації).

Цілком очевидно, що корпоративний університет не може бути розглянутий у якості аналогу до традиційного (класичного) університету, а отже, принципи його функціонування та розвитку є унікальними для відповідної організаційної форми. Найбільш цікавими з механізмів розвитку трудового потенціалу корпоративних університетів, є:

- участь представників реального виробництва у формуванні змісту навчальних програм та опрацюванні критеріїв оцінювання результатів засвоєння навчального матеріалу слухачами;
- участь фахівців-практиків у проведенні практичних занять, а також в експертній оцінці відповідності навчального матеріалу потребам виробництва;
- участь викладачів корпоративного університету в професійній діяльності організаційних структур реального виробництва (можливість перебування в середині виробничого процесу).

Безумовно, вище наведений перелік не є повним, а отже потребує на свій розвиток, перш за все за напрямом виявлення переваг тренінгової форми подання навчального матеріалу. Разом з тим, наведені вище механізми розвитку трудового потенціалу корпоративних університетів можуть бути використані у межах професійних напрямів діяльності класичних університетів, що надасть можливість не лише забезпечити подолання розриву між теоретичними знаннями та практикою їх використання, а і забезпечить розвиток тру-

дового потенціалу ВНЗ, перш за все, за рахунок підсилення його якісних характеристик.

Приймаючи до уваги досвід функціонування корпоративних університетів можемо сформулювати такі основні висновки щодо можливості прийняття до уваги практики їх функціонування для розвитку трудового потенціалу традиційних (класичних) за формою своєї організації ВНЗ.

По-перше, необхідно максимально наблизити зміст та рівень розвитку знань і досвіду професорсько-викладацького складу до сучасних вимог реального сектору економіки. По-друге, слід розглянути можливість залучення до проведення практичних занять фахівців, які здійснюють професійну діяльність в реальному секторі економіки.

Нагорна М. О.
УДПУ ім. Павла Тичини

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

Процес формування високоосвічених та кваліфікованих фахівців в умовах сьогодення відіграє провідну роль. На зазначений процес впливає велика кількість чинників, проте одним з основних є формування пізнавального інтересу, як основного засобу підвищення рівня зацікавленості студентів у навчальній діяльності.

Дослідженню ролі пізнавального інтересу в навчально-виховному процесі присвятили свої роботи відомі вчені та педагоги: Л. І. Божович, О. М. Леонтьєв, Н. Г. Морозова, С. Л. Рубінштейн, Г. І. Щукіна та ін. Кожен з них по-різному трактував поняття «пізнавальний інтерес», проте найуживанішим є визначення Г. І. Щукіної – «Пізнавальний інтерес виступає перед нами як вибіркова спрямованість особистості, що звернена до області пізнання, до її предметної сторони і до самого процесу оволодіння знаннями».

На процес формування пізнавального інтересу впливає багато чинників, проте головними серед них є методичні компоненти діяльності викладача та стиль його педагогічної діяльності. Саме методи, форми, засоби, прийоми навчання, а також раціональність та емоційність викладача і формують ту базу, яка є основою пізнавального інтересу, і як результат, формує позитивне ставлення студентів до навчання.

Надзвичайно важливо підібрати такі форми та методи навчання, які викличуть у дітей бажання до цілеспрямованої пізнавальної діяльності, пов'язаної з пошуком раціональних варіантів відповідей, і в результаті активізує мислительні процеси особистості.

На сучасному етапі до таких методів можна віднести: метод прикладу; метод проблемного навчання; метод дискусії; метод проектів; метод опори на життєвий досвід; метод навчальної гри; метод використання інтерактивних технологій. Кожен з них містить елемент новизни в навчальному процесі, а тому є ефективним засобом якісного засвоєння навчального матеріалу.

Також доцільно впроваджувати такі види діяльності та завдання, що не передбачають готових відповідей, а спонукають дітей використовувати власну уяву, творчість, а також здобуті раніше знання для отримання позитивного результату. Різноманітна наочність, ефективні новітні засоби навчання, нестандартні форми проведення занять лише поглиблюють процес засвоєння матеріалу та підвищують його ефективність.

Отже, однією з головних умов формування високоінтелектуальних фахівців у сферах гуманітарної, або технічної освіти є розвиток пізнавальних інтересів студентів. Це є основою їхнього зацікавлення у процесі навчання та здобуванні нових знань і веде до підвищення інтелектуального та кваліфікаційного рівнів, а також сприяє формуванню розумної та творчої молоді, що є фундаментом нашої держави.

Панченко О. І.
НТУ «ХП»

ЦІНІСНО-ЯКІСНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-МЕХАНІКА

Актуальність і доцільність проблеми, що розглядається пов'язана з тим, що особистість майбутнього інженера-механіка під час фахової підготовки не завжди розглядається з позиції педагогічної аксіології. Основними поняттями педагогічної аксіології вважають: цінності, ціннісну свідомість, ціннісне ставлення, ціннісну поведінку, ціннісну установку, ціннісну орієнтацію, освіту, навчання і виховання. Ціннісно-якісні методи формування професійного мислення майбутнього інженера-механіка зорієнтовані на розвиток професійного мислення майбутнього фахівця, як однієї із його значущих

професійних якостей (компетенцій). Метою цих методів є внутрішнє прийняття студентом необхідності (цінності) формування професійного мислення як шляху до самореалізації та самоосвіти, самодисципліни та самовиховання, віри у власні сили й можливості в самореалізації, підвищення пізнавальної активності, розвитку креативності, системності і перспективності мислення.

Формування у студента ціннісних установок на необхідність формування професійного мислення відповідно до певних внутрішньо прийнятих цінностей можливе за рахунок створення умов ціннісних орієнтацій як системи його стійкого ставлення до світу й самого себе; забезпечення інтеграції внутрішніх регуляторів (ціннісних ставлень, установок, орієнтацій) дій майбутнього інженера-механіка як основи його ціннісної поведінки, цілеспрямованих на компоненти змісту освіти й свого образу «Я». Однозначним і беззаперечним є той факт, що організаційно-педагогічні умови відіграють вирішальну роль у становленні особистості майбутнього інженера-механіка і формування його професійно важливих якостей.

До ціннісно-якісних груп методів формування професійного мислення майбутніх інженерів-механіків, на нашу думку, слід віднести наступні: 1) методи формування у студентів мотивації досягнення успіху у майбутній професійній інженерній діяльності (В. Михайличенко); 2) групові та індивідуальні методи залучення студентів до науково-дослідної роботи (Л. Сущенко); 3) методи діяльнісного підходу (О. Ігнатюк, С. Решетняк); 4) смисло-ціннісні методи (І. Бех, О. Кучерявий); 5) методи самостійної роботи.

Дослідження педагогічної діяльності викладачів кафедри Нарисної геометрії та комп'ютерного моделювання Національного аерокосмічного університету «Харківський політехнічний інститут» та кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (бесіди із викладачами, опитування, анкетування тощо), що були розпочаті у 2012 році свідчать, що ціннісно-якісні методи мають посідати чільне місце під час формування професійно важливих якостей майбутнього інженера-механіка. Так 47% респондентів зазначають, що такі методи вкрай важливі під час формування професійного мислення майбутніх інженерів-механіків, 22% – вважають, що такі методи важливі, але їх складно застосовувати на практиці, 24% респондентів стверджують, що це марні зусилля, 7 % зазначають, що впровадження цінні-

сно-якісних методів формування професійного мислення не спроможне змінити світогляд майбутніх інженерів-механіків .

Таким чином, очевидним є те, що застосування ціннісно-якісних методів під час формування професійного мислення майбутнього інженера-механіка вкрає важливе і необхідне, однак не є вживаним у ВТНЗ. Можливі напрямки подальших досліджень з даної проблеми будуть пов'язані з розробкою методичних рекомендацій щодо застосування ціннісно-якісних методів під час фахової підготовки майбутніх інженерів-механіків в умовах ВТНЗ.

Перехрест Н. В.
НАУ «ХАІ» ім. М. Є. Жуковського

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО УМОВ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ У ВНЗ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Одним з найважливіших педагогічних завдань будь-якого ВНЗ є робота зі студентами першого курсу, що спрямована на більш швидко й успішно їх адаптацію до нової системи навчання, до нової системи соціальних відносин, на освоєння ними нової ролі студентів.

Актуальність проблеми адаптації студентів до навчально-професійної діяльності зумовлена тим, що в період навчання у вузі закладаються основи професіоналізму, формується потреба і готовність до безперервної самоосвіти в умовах, що змінюються. У зв'язку з цим особливо важливо, щоб студенти активно включилися в процес оволодіння знаннями і способами їх освоєння з початкових етапів навчання. Тому вивчення механізмів і закономірностей адаптації студентів до умов навчальної роботи у ВНЗ набуває в даний час фундаментальне значення.

Проблема адаптації студентів до умов навчання у вищій школі являє собою одне з важливих завдань, досліджуваних в даний час у педагогіці і дидактиці вищої школи. Адаптація як соціальне явище являє собою процес включення особистості в нове для неї соціальне середовище, зокрема в колектив, становлення її діячем, активною функціонуючою частиною, об'єктом і суб'єктом відносин цього середовища. Студенти зіштовхуються з труднощами, обумовленими психологічною непідготовленістю до освоєння обраної професії, що негативно позначається на ході процесу адаптації.

Так, наприклад, першокурсники мають труднощі в засвоєнні знань тому, що у них не сформувалися такі риси особистості як: готовність до навчання, здатність навчатися самостійно, контролювати і оцінювати себе, володіти своїми індивідуальними особливостями пізнавальної діяльності, вміння правильно розподілити свій робочий час для самостійної підготовки.

В проведених дослідженнях процесу адаптації студентів на початковому етапі професійної підготовки ми можемо виділити наступні основні проблеми, що впливають на процес адаптації, а в подальшому, і на успішне навчання: недостатній рівень підготовки у попередньому навчальному закладі; нова педагогічна система (у тому числі дидактичні методи); інтелектуальний розвиток як показник розумової діяльності та уваги; незнайоме соціально-побутове середовище; особистісно-психологічні (у тому числі й ментальні) особливості; міжособистісне спілкування; проживання у гуртожитку.

Врахування усіх цих проблем дасть змогу успішно організовувати навчальний процес взагалі та вивчення навчальних дисциплін зокрема.

Адаптацію до умов навчання у вищому закладі освіти проходять, у тій чи іншій формі, всі першокурсники. Процес навчання є підпорядкованим багатьом факторам, і не всі вони сприяють успішній адаптації. Таким чином, можна вести мову про успішну і неуспішну адаптацію.

Таким чином, із усього вищезазначеного на підставі отриманих в дослідженні даних (анкетування) можна зробити наступні висновки: *по-перше*, здібність студента адаптуватись до педагогічної системи вищого навчального закладу на пряму залежить від здібностей самої педагогічної системи гнучко враховувати інтереси і потреби студентів, що приїжджають на навчання; *по-друге*, знання та вміння на практиці враховувати особливості студентів сприяють скороченню термінів успішної адаптації студентів, котра на пряму впливає на ефективність навчального процесу у вищому навчальному закладі; *по-третє*, успішна адаптація до умов навчання залежить від вибору певної стратегії навчальної діяльності і напрацювання операційних механізмів для її здійснення. Ця стратегія з високою ймовірністю забезпечує максимально повну самореалізацію особистості в умовах ВНЗ.

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ М. І. ПИРОГОВА

Микола Іванович Пирогов – педагог, просвітитель, колишній член-кореспондент Петербурзької Академії наук. Педагогічну діяльність розпочав у 1856 році після публікації відомої статті «Питання життя», в якій виклав прогресивні на той час ідеї загальнолюдського виховання. Публікація статті була пропущена цензурою тільки через те, що друкувалася вона з дозволу великого князя Константина Миколайовича. Микола Іванович Пирогов був поборником реформування освіти, прагнув змінити її стан на краще. Він висловив критику існуючої тоді системи освіти, школи, відірваних від життя, та їх найбільших вад – станового характеру та вузькоспеціалізованої спрямованості освіти, формалізму та догматичних способів викладання.

В «Питаннях життя» розкриває ідеї Белінського про загальнолюдське виховання, обґрунтовує свій ідеал високоморальної людини та доводить необхідність моральної освіти для виховання людей.

Значну увагу Пирогов питанням про освіту жінки та ідеал матері. У своїй статті «Університетське навчання» педагог висловлює ідею про єдність навчання та виховання як двох рівноправних компонентів освітнього процесу. «Виховувати без навчання можна лише в тому випадку, коли людина ще безсловесна. Але й навчати не виховуючи теж не можливо».

Пирогов у своїй статті «Школа і життя» запропонував новий проект шкільної системи спрямований на усунення класової школи. Свою шкільну систему він будував за принципом єдиної школи.

Пирогов розкрив значення двох «періодів» освіти: загального та спеціального. На першому з них здійснюється розвиток розумових здібностей учнів, а в другому вони одержують спеціально освіту з тієї чи іншої галузі знань та готуються до застосування обраного ними предмета.

У своїх циркулярах він закликав усіх учителів відкинути застарілі та догматичні методи виховання та звернутися до нових. Основними дидактичними принципами Пирогов вважав усвідомленість навчання, активність і наочність. М.І. Пирогов був прибічником встановленої дисципліни. На його думку «покращення духовності залежить не стільки від суворості покарання,

скільки відросповсюдження переконання, що жодне порушення не залишиться нерозкритим і безкарним».

Неоднозначні погляди можна зустріти щодо тілесного покарання дітей. Він був непослідовним у цьому питанні. Також він був про тиранню спеціалізації навчання так званої «професійної виучки». Він наголошував на тому, що дитина повинна розвиватися повноцінно і різносторонньо: «Дайте їй (дитині) час, і у вас будуть і моряки, і солдати, і юристи». Він щиро прагнув до здійснення в нашій країні загального навчання, він захищав право на повноцінну освіту всіх. Його педагогічні ідеї залишаються актуальними навіть у наш час.

Потапенко А. А.
УДПУ ім. Павла Тичини

НАРОДНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

Серед понять, які останнім часом набувають нового звучання, достатньо часто виокремлюють поняття «еліта». Водночас, дефініція даної категорії потребує уточнення. Аналіз сучасних академічних видань надав змогу констатувати, що еліта – «сукупність людей, як вирізняються в суспільному середовищі своїми авторитетом, моральністю, інтелектом, а тому визначаються як найкращі представники суспільства; займають ключові політико управлінські позиції в суспільстві та здійснюють владні функції».

Говорячи про гуманітарно-технічну еліту, можна виділити складний багатогалузевий зв'язок, що характеризується поєднанням двох абсолютно різних сфер. На сьогоднішній день виникла глибока потреба в підготовці саме таких фахівців, які, на перший погляд, мають різні й досить суперечливі характеристики – гуманітарні й технічні. Тому, провідним завданням вищої школи можна вважати саме підготовку висококваліфікованих фахівців, що мають відповідні знання з гуманітарно-технічних дисциплін, так звану когорту «еліти». Опираючись на становище України, ми бачимо явні проблеми – соціально-політичного, економічного та культурного характеру, які потребують швидкого та обґрунтованого вирішення.

Тому завданням вищої школи є забезпечення тісного зв'язку навчання та виховання, посилення розвитку морального та культурного потенціалу

особистості, формування його власного «Я» (як сукупності власних, суспільних потреб, ментального змісту, почуття ідентичності та духовного відродження національних цінностей). Враховуючи всі ці потреби, доцільно взяти за основу національне виховання та розробити систему заходів вдосконалення формування гуманітарно-технічної еліти.

Криза освіти в країні виявляється в утраті молодим поколінням важливих понять: духовності, моралі; у розмитості в свідомості людей поняття патріотизму, почуття національної цілісності, соціальної відповідальності та громадського обов'язку.

У Законі України «Про вищу освіту» визначено, що спеціаліст з вищою освітою повинен мати професійні, світоглядні й громадські якості. Виховні завдання, які визначені у Національній доктрині розвитку освіти в Україні мають забезпечувати «... всебічний розвиток здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури, виховання громадянина, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору та діяльності, спрямованої на процвітання України».

В основу народного виховання гуманітарно-технічної еліти слід покласти основні принципи: природовідповідність, народність, культуровідповідність, етнізація, гуманізм, демократизм, зв'язок із життям, гармонізація потреб та інтересів особистості, свободовідповідність. Гуманітарно-технічна еліта буде представлена через тріаду рис особистості, відповідно програмі національного виховання – громадянин, патріот, гуманіст.

Гармонійне поєднання принципів народного виховання, системи заходів вищої школи освіти та власна самосвідомість, допоможуть сформувати особистість нового типу (еліту) з високим інтелектуальним рівнем, що буде в своїй роботі поєднувати різні галузі – гуманітарну та технічну; це буде особистість з глибоким культурним та моральним потенціалом, що опиратиметься на національні та загальнолюдські цінності; особистість нового типу буде багатогранною, адаптивною та полікультурною.

ЛІДЕРСЬКА ПОЗИЦІЯ ІНЖЕНЕРА ЯК ОСОБИСТІСНО-ЗНАЧУЩИЙ ФЕНОМЕН

В умовах модернізації вітчизняної освіти, особливо, у сфері підготовки професійних фахівців для промислових галузей економіки та науки гостро постає проблема добору і фахової підготовки найбільш здібної, талановитої молоді з лідерськими якостями, що в подальшому визначає їх стійку лідерську позицію. Для вирішення проблеми підготовки майбутніх інженерів вкрай необхідним є знання закономірностей та механізмів становлення лідерської позиції у майбутніх інженерів.

У вітчизняній думці вже склалася потужна наукова школа з питань дослідження теоретичних і прикладних проблем формування лідерської позиції у студентів в навчальних закладах. Але водночас, у педагогічній науці процес становлення лідерської позиції у майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах не став предметом спеціального дослідження.

Є потреба визначення дефініцій «лідер-інженер», «лідерська позиція інженера» та її складових; визначення критеріїв та показників сформованості лідерської позиції у майбутніх інженерів; визначення та обґрунтування педагогічних умов формування лідерської позиції майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах; пошуку ефективних механізмів розвитку лідерських якостей, які обумовлюють становлення лідерської позиції у студентів; розробки нових методологій та їх застосування в процесі формування лідерської позиції у майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах. Практична значущість цієї проблеми величезна, оскільки її вирішення дозволяє усунути наявні протиріччя, а саме: між потребою суспільства у інженерах з високим рівнем сформованості лідерської позиції і відсутністю науково-обґрунтованої системи формування лідерської позиції майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах; між необхідністю формування лідерської позиції всіх суб'єктів навчально-виховного процесу вищого технічного закладу та неготовністю педагогічних кадрів до формування лідерської позиції майбутнього інженера; між накопиченим у педагогічній теорії й практиці досвідом формування лідерської позиції майбутніх інженерів в освітньому процесі вищих технічних навчальних

закладів та недостатнім методичним забезпеченням в освітньому процесі з формування лідерської позиції у майбутніх інженерів, зокрема, й засобами психолого-педагогічних дисциплін.

Динамізм сучасного розвитку потребує від технічних університетів забезпечити засвоєння майбутніми інженерами не тільки здобутків науки і техніки, їх професійної направленості, але й здобутків інших сфер людської діяльності, зокрема, соціально-гуманітарної.

Для інтеграції освіти в європейський освітній простір, інтернаціоналізації інженерної освіти, для забезпечення конвертованості українських дипломів і академічної мобільності студентів необхідно готувати в вищих технічних навчальних закладах не тільки висококваліфікованих фахівців, але й інженерів зі сформованою лідерською позицією. Це забезпечить нашій країні збалансовану відповідь європейським країнам, що полягає в необхідності підтримувати багатий досвід створення інноваційних технологій та необхідності рухатися швидше від передових досліджень науки до впровадження їх на ринку. Це потребує нової формації інженерів не тільки для експлуатування і використання ними нових технологій, але і для ініціювання та управління змінами в технологічному процесі.

Тому ми звертаємо увагу на роль студента як особистості, на його когнітивні, інтелектуальні, комунікативні та моральні якості, що обумовлюють становлення лідерської позиції у майбутніх сучасних інженерів.

Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів становлення лідерської позиції у майбутніх інженерів у процесі професійної підготовки, тому перспективою подальших досліджень вбачаємо визначення і обґрунтування складових лідерської позиції інженера, визначення педагогічних умов формування лідерської позиції у майбутніх фахівців технічних факультетів, розробки моделі формування лідерської позиції майбутніх фахівців в умовах вищих технічних навчальних закладів та її дослідно-експериментальну перевірку.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ВІРТУАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРНИХ КОМПЛЕКСІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ РАДІОТЕХНІКИ, ЕЛЕКТРОНІКИ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки визначено, що інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, створення сучасної матеріально-технічної бази для системи освіти, забезпечення умов для розвитку індустрії сучасних засобів навчання (навчально-методичних, електронних, технічних, інформаційно-комунікаційних тощо).

У науковій літературі активно обговорюються питання, що пов'язані з використанням, впровадженням та удосконаленням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), а також програмних засобів у освітньому процесі. Важливість теоретичних та експериментальних досліджень у галузі комп'ютерно-орієнтованих і дистанційних технологій навчання висвітлювали у своїх роботах В. Ю. Биков, Н. В. Морзе, М. І. Жалдак, В. М. Кухаренко.

Підготовка фахівців із вищою (вищою військовою) освітою у сучасних умовах потребує врахування ряду аспектів, а саме: досвіду проведення анти-терористичної операції; рівня знань, що були отримані курсантами у загальноосвітніх навчальних закладах і ВНЗ I-II рівнів акредитації; використання активних та інтерактивних методів навчання; наочності матеріалу, що виноситься на опрацювання в лабораторній роботі.

Урахування тенденції зростання обсягу самостійної роботи студентів (курсантів) з одночасним зменшенням кількості аудиторних занять, недостатньою кількістю, а іноді й відсутністю сучасної літератури з технічних дисциплін, необхідністю матеріальних витрат на організацію традиційного лабораторного практикуму спонукає до створення у нашому університеті універсальних комп'ютеризованих віртуальних лабораторних комплексів, основою яких є імітаційне комп'ютерне моделювання.

Наведемо декілька різних видів завдань, що розв'язуються за допомогою віртуальних лабораторних практикумів:

1. Експериментальне дослідження положень, викладених на лекційних заняттях, призначене для закріплення матеріалу, засвоєння кількісних та якісних залежностей теоретичної частини курсу, феноменологічні експерименти.

2. Експериментальне дослідження пристроїв, приладів, систем, що розглядаються в теоретичній частині курсу.

3. Вивчення внутрішніх принципів дії об'єктів, що вивчаються (електроніка, радіотехніка, зв'язок).

4. Вивчення контрольно-вимірювального, технологічного обладнання, необхідного у професійній діяльності фахівця.

5. Отримання навичок використання типового контрольно-вимірювального обладнання у галузі, що вивчається.

На нашу думку, втілення віртуального лабораторного практикуму має сприяти:

- можливості тиражування лабораторної роботи (у даному випадку кількість робочих місць відповідає кількості ПЕОМ);

- відсутності використання спеціального програмного забезпечення, оскільки кожна лабораторна робота представляє собою завершений EXE-модуль;

- наочності знань, що отримують студенти (курсанти);

- можливості реалізації дослідів, що неможливо проводити у звичайній навчальній лабораторії.

Це є обов'язковою, але не достатньою умовою. Сьогодні постає, з одного боку, складна, а з іншого – актуальна проблема, що потребує вирішення, а саме: яким чином реалізувати інтерфейс (двосторонній зв'язок) між віртуальним середовищем і реальним обладнанням.

ДО ПИТАННЯ ПРО ДИСЦИПЛІНИ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Як відомо, інтерес до саморозвитку, самореалізації, розвитку власної суб'єктної позиції, затвердження певних цінностей відбувається у майбутніх інженерів на основі власного попереднього досвіду і знань про поняття «особистість», «позиція особистості», про шляхи розвитку особистості, про майбутню професійну діяльність, сучасні вимоги до фахівця інженерного профілю і співвіднесення їх зі знаннями про себе, власні здібності, інтереси, цінності, особливості, можливості тощо. З метою з'ясувати, які знання щодо особистості, її розвитку і саморозвитку, суб'єктної позиції особистості, її компонентів, професійно значущих якостей, вимог до сучасного інженера студенти ВТНЗ отримують в межах аудиторних занять, було проведено порівняльний аналіз навчальних програм, робочих планів, літератури до дисциплін гуманітарного циклу.

Проведений аналіз засвідчив досить потужний потенціал зазначених дисциплін щодо забезпечення формування у студентів знань щодо особистості, її розвитку і саморозвитку, суб'єктної позиції особистості, її компонентів. Проте, як свідчить аналіз навчальних планів та робочих програм у вищих технічних навчальних закладах, за умов зменшення годин на вивчення зазначених дисциплін цей потенціал реалізується недостатньо і психолого-педагогічні знання про позицію особистості, суб'єктність, суб'єктну позицію особистості, шляхи саморозвитку і самореалізації в достатньому обсязі студенти не отримують. Так, наприклад, з поняттям «суб'єкт» студенти знайомляться тільки в рамках курсу філософії на першому році навчання. Інформація щодо позиції особистості, особистісного розвитку, суб'єктних характеристик і якостей особистості вивчається в межах таких дисциплін як психологія і педагогіка. Але у зв'язку з переходом на нові стандарти вищої освіти ці дисципліни, як і інші з гуманітарного та соціально-економічного циклу, віднесено до дисциплін за вибором. Наслідком такого становища є те, що в технічних вузах кількість годин на вивчення таких дисциплін суттєво скорочено. Наприклад, у Харківському національному автомобільному університеті на механічному факультеті, дисципліни «Педагогіка», «Педагогіка вищої шко-

ли», «Психологія» об'єднано в один курс «Психологія і педагогіка вищої школи», який викладається лише магістрам. Дисципліни «Етика», «Естетика» і «Логіка» також об'єднано в одну.

Аналіз науково-методичної літератури, планів виховної роботи кураторів, планів роботи наукових об'єднань, планів позааудиторної діяльності різних кафедр та власний досвід організації позааудиторної діяльності студентів дозволяють зробити висновок, про можливість і необхідність закріплення, актуалізації, доповнення у позааудиторній діяльності знань щодо процесів самості, шляхів власного розвитку і самореалізації, суб'єктної позиції студента тощо, отриманих у межах аудиторних занять. Формами такої діяльності можуть бути такі, як: тематичні кураторські години; тематичні лекції; диспути, студентські «круглі столи», дебати, «брейн-ринги»; засідання студентських наукових гуртків і клубів; конкурси студентських творчих і науково-дослідних робіт; зустрічі з успішними представниками обраної професії, випускниками даного навчального закладу; зустрічі-семінари з представниками компаній, які організовують стажування студентів за кордоном, зустрічі-семінари зі студентами закордонних ВНЗ та учасниками програм студентського обміну і стажувань; зустрічі з представниками підприємств – потенційних роботодавців тощо. Такі заходи сприятимуть доповненню і закріпленню знань з дисциплін гуманітарного циклу, кращому розумінню студентами шляхів власного особистісного і професійного розвитку та самореалізації, формуванню і розвитку суб'єктної позиції студентів вищих технічних навчальних закладів.

Рочняк А. Ю., Панфилов Ю. И.
НТУ «ХПИ»

СОСТОЯНИЕ ПСИХИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ СПОРТСМЕНОВ БАСКЕТБОЛИСТОВ В СИСТЕМЕ САМОРЕГУЛЯЦИИ

В психологической литературе недостаточно освещаются вопросы, связанные с формированием умений самовоздействие, саморегуляции, что отражается на неспособности спортсменов самостоятельно и эффективно решать возникающие трудности психологического характера. Саморегуляцию психических состояний в спорте можно определить как внутреннюю самостоятельную работу спортсмена, направленную на приведение психического состояния к необходимому в данных условиях уровню. Устранение

негативных для избранной деятельности психических состояний является лишь этапом процесса саморегуляции психических состояний. Успешность процесса саморегуляции психических состояний во многом определяется степенью правильности предшествующего процесса – самоанализа. Поэтому следует говорить о системном характере процесса саморегуляции, составными которого являются 3 взаимодополняющих процесса: самоанализ, устранение негативных состояний и достижение состояния психической готовности.

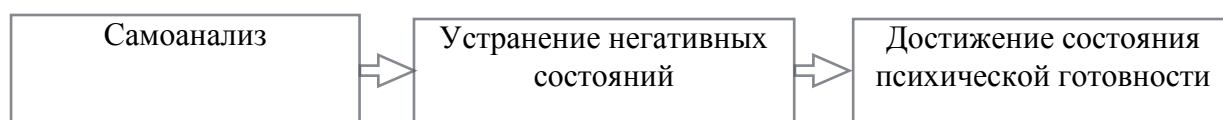

Рис. 1. Общая структура процесса саморегуляции психических состояний

Нами состояние психической готовности спортсмена-баскетболиста рассматривается как такое состояние, которое обеспечивает наиболее успешное и уверенное выступление игрока в динамичных условиях соревновательной деятельности.

Сложность достижения состояния психической готовности обуславливается несколькими моментами. Во-первых, подобное состояние является сугубо индивидуальным. Поэтому достижение оптимального психического состояния – это результат самостоятельного многолетнего труда спортсмена. Во-вторых, спортсмену необходимо удерживать состояние психической готовности на протяжении всей соревновательной деятельности и после неё, а также контролировать отдельные составляющие, что в условиях соперничества и борьбы на площадке, становится сложной задачей. Хотя состояние психической готовности к соревнованиям очень индивидуализировано, всё же можно представить общую схему компонентов такого состояния (рис. 2).

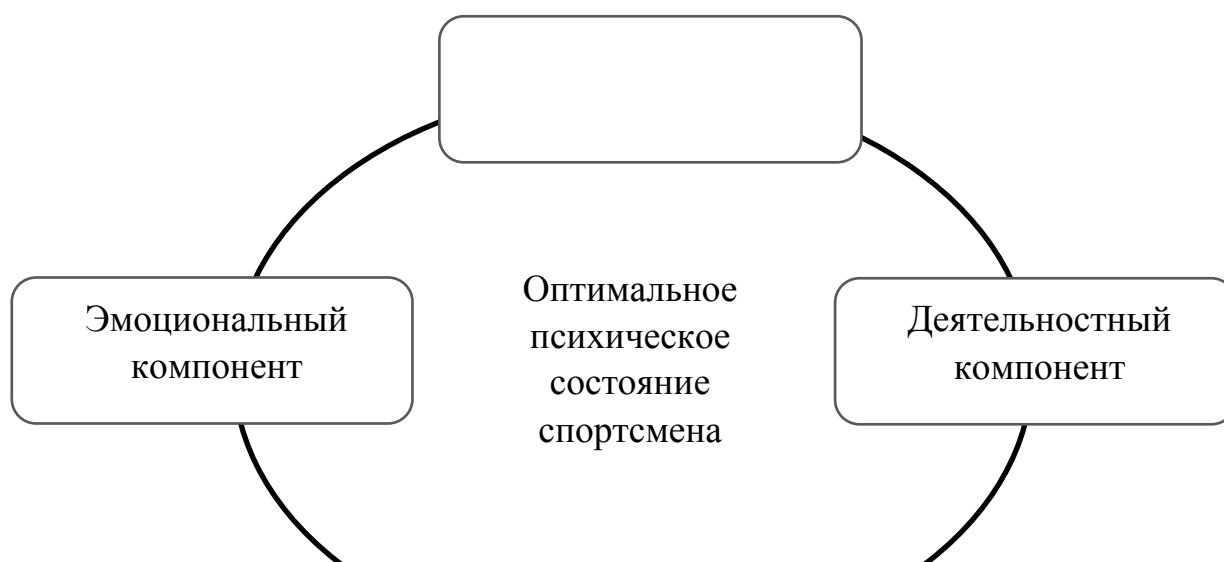

Рис. 2. Структура оптимального психического состояния спортсмена-баскетболиста

Выводы: 1. Достижение состояния психической готовности спортсменом является этапом в системе саморегуляции.

2. Сложность достижения психической готовности спортсменом состоит в индивидуализированном характере, а также в продолжительности концентрации на подобном состоянии.

3. Общая схема состояния психической готовности имеет три компонента, которые пронизывает степень концентрации спортсмена.

Созикіна Г. С.
ХНАДУ

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СТРУКТУРІ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У наш час поняття життєвої позиції особистості являє собою сукупність реалізованих життєвих відносин, цінностей, ідеалів і знайдений засіб їх реалізації, який визначає подальший хід життя, котре постійно пропонує нам нестандартні ситуації. Як зазначає І. Гуляєва, підготувати людей до вибору своєї поведінки в різноманітних обставинах на рівні моральних рецептів неможливо. Поведінка людини в непередбаченій ситуації визначається не стільки моральними рецептами, скільки системою моральних координат людини, тобто того, що вона для себе вважає можливим і доступним і, навпаки, неможливим і недоступним. У зв'язку з цим, формування життєвої позиції особистості полягає в залученні молодого покоління до моральності, тобто до добра, правди, істини і порядності. Розвиток моральних якостей особистості являє собою стрижень розвитку будь-якого суспільства (І. Гуляєва, 2007).

Як відомо, соціальна відповідальність займає вагоме місце в системі цінностей і життєвих орієнтацій особистості і є важливим і найбільш значущим моральним компонентом у структурі життєвої позиції людини. Особливість відповідальності як соціального явища полягає в тому, що вона міс-

тяться в усіх видах людської діяльності як її якісний показник. Відповідальність присутня у таких сферах життєдіяльності суспільства як, економіка, політика, право, мораль, мистецтво. Це один з найважливіших компонентів виробництва і управління, побуту і дозвілля (Б. Душков і ін., 1986).

Праця – основна сфера життєдіяльності людей, в якій зникаються лінії, що зв'язують всі суспільні відносини. Тому професійна відповідальність є основою соціальної відповідальності як системи суспільних відносин (І. Ісаєв, 2004). Почуття професійної відповідальності свідчить про те, що людина відбулася як особистість у повному розумінні слова, що їй властиве розуміння своїх обов'язків перед іншими людьми і суспільством в цілому.

У психолого-педагогічній літературі визначені чотири підструктури, які мають прямий зв'язок із шляхами і методами формування персональної відповідальності.

Перша структура – виключно соціально обумовлені властивості особистості. Ця підструктура спирається переважно на ідейно-політичні, правові, моральні, естетичні фактори виховного впливу. Друга підструктура – це індивідуально набутий досвід (знання, навички, вміння, звички). Третя підструктура містить індивідуальні особливості окремих психічних процесів (специфічні форми відображення індивідом явищ дійсності, особливості спілкування, характер взаємодії з іншими). Четверта підструктура – біологічно зумовлені властивості особистості (темперамент, інстинкти).

На думку К. Платонова, всі компоненти структури можна формувати шляхом виховання, навчання і тренування (К. Платонов, 1968).

Необхідність розвивати моральні якості, у тому числі соціальну відповідальність, відзначають багато вчених. Так, наприклад, Ю. Кудрявцев стверджує, що лише той, хто має етичну відповідальність може вважатися особистістю.

Ще Платон багато століть тому у своїх працях розглядав питання про те, якою мірою людина свідомо і добровільно є творцем своїх вчинків і, отже, якою мірою вона за них відповідальна. Л. Берковец вважає, що для пробудження почуття відповідальності людина повинна зрозуміти, що від неї залежить доля іншої людини (Л. Берковец, 2001).

Отже, до соціальної відповідальності можна віднести почуття обов'язку, саморегуляцію власних дій, професійні знання, вміння та навички, професійну спрямованість особистості, здоровий спосіб життя, здатність до само-

реалізації та самовдосконалення. Всі ці якості можна виховувати та розвивати у людини для того, щоб у майбутньому вона була здатна мати активну життєву позицію.

Терещенко І.
НТУ «ХПИ»

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ ПРИНЦИПОВ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

В настоящее время актуальным является вопрос о соотношении усилий педагогов по формированию профессиональной компетенции будущих специалистов технического профиля и их духовно-нравственных принципов, убеждений, их жизненных целей и ценностей.

Проблема духовно-нравственного воспитания личности в Украине становится предметом общественной и государственной политики. В третье тысячелетие вступило в жизнь новое поколение студенческой молодежи с принципиально иными качествами личности, ценностными установками, жизненными ориентирами. В связи с этим на рынке труда востребованы не только высококвалифицированные профессионалы, но и молодежь, у которой сформированы высокие гражданские, духовно-нравственные принципы, стойкие жизненные ориентиры.

Духовно-нравственное воспитание личности имеет свои особенности. Это сложный и многогранный процесс, включающий педагогическое, социальное и духовное влияние. Профессионал это не только хороший специалист, но и человек, обладающий нравственным чувством совести, долга, ответственности, а также терпения. Поэтому основная задача педагога заключается в том, чтобы воспитать неравнодушного специалиста гуманитарно-технической элиты.

Когда мы рассуждаем о таком понятии, как "элита", то подразумеваем некую категорию людей, чье положение в обществе дает им возможность принимать важные решения, влияющие на развитие тех отраслей, на которые направлена их деятельность. Во все времена элита играла значительную роль в формировании ценностей, на основе которых происходили существенные сдвиги в развитии духовности, культуры, науки и творчества. Словом, элита была тем фундаментом, на котором формировались сознание и идеалы госу-

дарства. Безусловно, понятие элиты не монолитно, в разных научных дисциплинах оно имеет свое определение, тем не менее в разных понятиях есть то, что их объединяет – ответственность, возлагаемая на элиту.

Анализ современной ситуации убедительно свидетельствует о том, что педагоги недостаточно внимания уделяют воспитательной составляющей целостного учебно-воспитательного процесса. Частично это вызвано перегруженностью учебных планов, нехваткой времени, чрезмерно завышенной оценкой значимости специальных дисциплин в ущерб социально – гуманитарной подготовке, которая, к сожалению, передается студентам.

Воспитание будущих инженеров-технологов имеет свои особенности. Инженер-технолог – это не только профессия, но и призвание, требующее особых качеств личности: трудолюбия, настойчивости, упорства и любви к избранной профессии, профессиональной ответственности за новые инновационные процессы, которые можно внедрить в производство, поскольку они могут принести как пользу, так и вред для природы.

Таким образом, перед нашими преподавателями стоит важная задача воспитания не только компетентного специалиста, но и духовно развитую личность с устойчивыми моральными этическими взглядами и убеждениями. Совокупность принципов обучения стала основой разработки компетентного и личностно-деятельностного подходов к формированию профессиональной компетентности будущих технологов. Узнать студента, его духовный мир, его взгляды и жизненные цели, далеко не просто, далеко не каждому преподавателю он может открыть себя.

Для этого необходимо быть настоящим педагогом, уважающим личность студента и его позиции, не пытаться «в лоб» заставить его отказаться от своих заблуждений, а тактично, на достаточно убедительных примерах способствовать тому, чтобы он, задумываясь и анализируя свои взгляды и поступки, мог осознать ложность некоторых исповедуемых принципов, чтобы у него самостоятельно сформировалось стремление поменять их. Только таким образом можно сформировать истинную национальную элиту – высокопрофессиональную, высоко духовную, с активной жизненной позицией.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ПРИ ВИБОРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ

У формуванні гуманітарно-технічної еліти особливе місце посідає профорієнтація. Профорієнтація – це об’ємне поняття, яке передбачає широкий, що виходить за рамки психології та педагогіки, комплекс заходів з надання допомоги при виборі професії. Надзвичайно важливим аспектом профорієнтаційної роботи є психологічні особливості та схильності людини до тієї чи іншої професії.

В період науково-технічного прогресу існує велике різноманіття професій у творчих сферах та інформаційних технологіях, тому молоде покоління прагне освоїти передові технології і відає перевагу новітнім напрямкам з яскравими назвами, що мають відтінок американського впливу, такими як «мерчандайзинг», «копірайтинг», «java-скриптинг», і лише малий відсоток молоді обирає професії педагогічного спрямування.

Проблема профорієнтаційної роботи з молоддю в сучасних умовах є однією з гостро актуальних не тільки з точки зору розв’язання власне виробничих завдань, але передусім якнайповнішого розкриття творчого потенціалу кожної людини. Гуманізація цілей навчання і виховання підростаючого покоління, що становить собою магістральну лінію перебудови в сфері народної освіти, передбачає всебічний розвиток особистості вихованців, вияв ними творчості, ініціативи і самостійності, зокрема при виборі майбутньої професії. На цьому ґрунті загострюється потреба у вивченні обдарувань учнів, їх інтересів та схильностей, а також дослідження умов, за яких ці інтереси та схильності перетворюються на дієві мотиви професійного самовизначення.

Вибір професії педагогічного спрямування обґрунтовується багатьма психологічними факторами та схильностями молодих людей. За статистикою, основними причинами вибору професії, що пов’язана з педагогічною діяльністю є: любов до дітей; прагнення до педагогічної діяльності; приклад першого шкільного вчителя; досвід організації навчання дітей різного віку, набутий під час днів самоврядування в школі, перебування в літніх оздоровчих таборах та за ініціативи шкільних вчителів; досконале оволодіння фаховим предметом.

Отже, вибір професії педагогічного спрямування пов'язаний з низкою причин та психологічних схильностей людини, серед яких варто виокремити дві найголовніші умови ефективності подальшої педагогічної діяльності – любов до дітей та схильність до вчителювання. Краще зрозуміти свої бажання та зробити усвідомлений крок до правильного вибору подальшої кар'єри допоможе профорієнтаційна робота, що є невід'ємним компонентом психологічної допомоги учням старшого шкільного віку.

Фандєєва А. Є.
ХНАДУ

ОСОБЛИВОСТІ АУДІЮВАННЯ У ВНЗ

Загальна тенденція вивчення психолого-педагогічних особливостей процесу аудіювання та пошуків найоптимальніших шляхів розвитку компетенції в аудіюванні визначає актуальність обраної теми.

Аудіювання є високоактивним творчим процесом. Те, що почує та зрозуміє слухач, залежить не тільки від того, що скаже мовець, а й від зустрічної внутрішньої активності самого слухача, його особистості. Навички та вміння слухання, які забезпечують розуміння почутого через зустрічну внутрішню активність слухача, складають мовленнєву компетенцію в аудіюванні. Вона дуже тісно пов'язана з мовною, соціокультурною та іншими видами компетенцій у цьому виді мовленнєвої діяльності.

Ранній початок мовленнєвої практики особливо важливий саме для аудіювання у зв'язку з тим, що воно є найскладнішим для розвитку видом мовленнєвої діяльності. Тому її обсяг має бути якомога більшим на перших курсах ВНЗ. Щоб подолати хибну тенденцію «вслухуватися щосили», на початковому етапі необхідно привчити студентів сприймати текст в основному глобально, орієнтуючись на усвідомлення загального змісту та смислу, не намагаючись почути кожне слово і не звертаючи особливої уваги на окремі слова або навіть частини аудіотексту, які були пропущені або залишилися незрозумілими. Отже, вправи до аудіювання повинні бути направлені на загальний зміст (тема, ідея, основні події, вчинки, дії персонажів, результат, відношення автора до діючих осіб тощо).

При досягненні на початковому етапі результату, за якого студенти без особливих утруднень розуміють на глобальному рівні більшість аудіотекстів,

на основному етапі можна ставити завдання навчити детального розуміння аудіоматеріалів. Це означає, що студенти старших курсів повинні чути й розуміти кожне слово, а отже, вони повинні бути спроможними відтворити деталі прослуханого тексту. Таким чином, й завдання для перевірки розуміння прослуханого тексту повинні містити вправи на виявлення деталей, певних нюансів тексту. В ідеалі, студенти мають привчитися слухати та розуміти аудіотексти глобально або детально, виходячи тільки з тих власних особистих цілей слухання, які вони перед собою ставлять.

Що стосується впливу вікових особливостей на розвиток компетенції в аудіюванні, то від них в основному залежить тематика, мовна та структурна складність аудіотекстів. Добираючи тексти для аудіювання, треба виходити з можливих знань та життєвого досвіду студентів. Якщо давати для прослуховування тексти, зміст яких дуже далекий від цих знань та досвіду, то розуміння не буде досягнуто, навіть якщо мовна форма аудіотексту нескладна. Важливо також, щоб аудіоматеріали могли зацікавити, привабити осіб студентського віку, інакше розуміння може не настати, тому що не буде активізована мотиваційно-спонукальна фаза слухання. Умови сприйняття різноманітні: темп мовлення, обсяг повідомлення, паузи, кількість пред'явлень аудіоматеріалів, їх типи, наявність штампів, опор, джерела мовлення, шуми при аудіюванні. Усі ці умови і фактори необхідно враховувати при організації навчання аудіювання у ВНЗ.

Фомин Я. А., Грень Л. Н.
НТУ «ХПИ»

ФОРМИРОВАНИЕ У СТУДЕНТОВ ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

Общение – система межличностного взаимодействия, которая является многогранным процессом, изучается философией, социологией, общей и социальной психологией, лингвистикой, педагогикой и другими науками. Концептуальные основы исследования феномена общения разработаны в трудах В. М. Бехтерева, С. Л. Рубинштейна, А. А. Леонтьева и других психологов, рассматривающих общения как необходимое условие развития человека, его социализации, индивидуализации.

При всем разнообразии подходов ученых о роли и функции общения можно сказать, что все они сводятся к исключительности роли общения как в развитии, так и в функционировании личности. Ученые уделяют большое внимание проблемам общения, указывая на его особую роль при решении учебных, воспитательных, практических задач. Все это указывает на необходимость подготовки будущих специалистов к межличностному взаимодействию в будущей профессиональной деятельности

Коммуникативная компетентность студента – это представления о том, что он обладает таким потенциалом и опытом, который позволит ему быть успешным в профессиональном общении, а также уверенность в том, что он сумеет эффективно реализовать их в ситуациях взаимодействия с людьми, применив адекватно этим ситуациям имеющиеся у него средства общения. Они могут быть различными по содержанию, что зависит от конкретных условий и качеств личности.

Коммуникативная компетентность способствует формированию навыков делового общения. Деловой уровень общения – уровень общения, на котором людей объединяют интересы дела, совместная деятельность, поиск средств повышения эффективности сотрудничества. На деловом уровне людей объединяет совместная деятельность, направленная на достижение общих целей. Основным принцип деловых взаимоотношений – рациональность, поиск средств повышения эффективности сотрудничества. Большую роль в формировании навыков делового общения играет обучение студентов самоуправлению.

Компетентность и профессионализм являются главными факторами субъектной реализации индивида. При этом регулирующим фактором профессионального роста и творческой активности человека является самосознание как достаточно стойкий комплекс представлений и суждений индивида о самом себе, об умениях, навыках и возможностях личности. Их формированию способствует применение теоретических знаний по психологии общения в своей практической деятельности и общении с другими людьми.

Хавіна І. В.
НТУ «ХП»

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ З ПСИХОЛОГІЇ

Останнім часом, в підготовці сучасних фахівців, все більше приділяється увага саме компетентнісному підходу. Все більше роботодавців цікавляться не тим що знає фахівець, якого вони хочуть взяти на роботу, а тим, якими характеристиками цей фахівець володіє.

Одним з основних параметрів успішного працевлаштування і плідної праці психолога є наявність у нього професійної майстерності, високої кваліфікації, великих знань, навичок та досвіду у своїй галузі і не тільки. Сукупність даних характеристик, необхідних для вирішення поставлених завдань, отримало у сучасній літературі назву «компетенція».

Більшість науковців, у своїх працях намагаються сформувати якусь одну компетенцію (управлінську, комунікативну, мотиваційну та інші). Теперішня сучасність вимагає від фахівця наявність не тільки однієї якийсь компетенції, а сукупність декількох компетенцій.

На нашу думку, при підготовці сучасного фахівця, треба спочатку сформувати ті компетенції які будуть слугувати базисом для формування якоїсь загальної компетенції. Це як при будові споруди, спочатку потрібно побудувати фундамент, а потім будувати саму будівлю. Ми вважаємо, що при підготовці бакалавра з психології таким фундаментом, тобто базисом, будуть слугувати природничо-наукові дисципліни.

Для реалізації поставленої мети необхідно спочатку розкрити сутність поняття «компетенція», «професійні базові компетенції», потім створити модель компетенції майбутнього бакалавра з психології, яка б відповідала всім необхідним вимогам, скласти критерії та показники рівня професійної базової компетенції, після чого створити відповідні педагогічні умови для її формування. У цьому зв'язку є необхідним більш детальне дослідження сутності поняття компетенція.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

БГТУ им. В. Г. Шухова	Белгородский государственный университет им. В. Г. Шухова
ГФВП	Гвардійський факультет військової підготовки
ЖДУ ім. І. Франка	Житомирський державний університет ім. Івана Франка
КНТЕУ ХТЕІ, КНТЭУ ХТЭИ, KITE KNUTE КНТЕУ ХТЕК, КНТЭУ ХТЭК	Харківський торговельно-економічний ін- ститут Київського національного торговель- но-економічного університету Харківський торговельно-економічний ко- ледж Київського національного торговель- но-економічного університету
НАУ ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»	Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
НМетАУ	Національна металургійна академія України (Дніпропетровськ)
НТУ «ХПІ», НТУ «ХПИ», «NTU KhPI» НУЦЗУ	Національний технічний університет «Хар- ківський політехнічний інститут» Національний університет цивільного захис- ту України
ОНМУ	Одеський національний морський універси- тет
ПВНЗ ІСМВ «Харківський колегіум»	Приватний вищий навчальний заклад Інсти- тут східнознавства і міжнародних відносин «Харківський колегіум»
ХДАДМ	Харківська державна академія дизайну та мистецтва
ХНУ ім. В. Н. Каразіна	Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
Savonia University of Applied Sciences	Університет прикладних наук «Савонія», Республіка Фінляндія

ЗМІСТ

Пленарне засідання	4
<i>Тахтаулова М. Ю.</i> Освоєння космосу у топоніміці Харкова.....	4
<i>Шепилов Д. А., Малыхин С. В.</i> Влияние условий космического пространства на формирование структуры и стабильность пленок и покрытий.....	5
<i>Каку Марк Яник.</i> Доминирующие составляющие поездки на учебу за рубеж (по материалам опрос-анкетирования).....	6
<i>Курбанова М.</i> Формирование лидерских качеств у студентов в процессе их профессиональной подготовки.....	8
<i>Гераськіна О. С.</i> Проблема організаційної девіації у системі управління персоналом.....	10
<i>Карпутова К.</i> Культурологічний фестиваль – ноу-хау НТУ «ХПІ».....	12
<i>Евсеева О.</i> О Международном Дне прав человека.....	14
<i>Грибинюк Д. В.</i> Ефективна податкова система і оптимізація податкової політики в Україні.....	16
Секція 1. Філософська думка України та світова філософія.....	18
<i>Бершова И.</i> Антропный принцип как фактор формирования мировоззрения.....	18
<i>Верховец М.</i> Феномен клипового мышления в современной культуре и философии.....	19
<i>Владимиров В.</i> Современные проблемы философии языка.....	21
<i>Головешко О.</i> Перспективи людства в рамках розгляду питання про взаємодію людини та всесвіту.....	23
<i>Гончарова І.</i> Легітимізація суспільної моралі в українській філософській думці	24
<i>Давидюк П., Дольська О.О.</i> Види реальностей.....	26
<i>Детинич К.</i> Історія видатної мислительки Ренесансу Ізотти Ногароли (1418–1466).....	28
<i>Евсеев О.</i> Вселенная в космологии А. Виленина.....	30
<i>Коваленко А.</i> Система «человек-техника» и проблемы биоэтики.....	31
<i>Курасов А.</i> Синергетические эффекты в жизни человека.....	33
<i>Куц А.</i> Как мы мыслим?.....	35
<i>Мищенко А.</i> Философия музыки.....	36

<i>Мох Мохамад Аль Джавад. Феномен управління в контексте глобального соціокультурного пространства</i>	37
<i>Погорелая Е. Релігійний фанатизм і третій шлях.....</i>	40
<i>Роздольський А. Професійна етика ІТ спеціаліста.....</i>	42
<i>Саакян А. Демократія як цінність.....</i>	43
<i>Соколенко Т. Математичне відображення феномена свободи в поглядах Ж. Ж. Руссо.....</i>	46
<i>Соколов Д. Потрібні чи програмісту заняття філософією?.....</i>	47
<i>Стысло Б., Дольська О. А. Ріст і значення технізації в сучасному суспільстві.....</i>	49
<i>Тюльпан А. Символізм як фактор формування людини.....</i>	50
<i>Хомяков Д. Обґрунтування буття.....</i>	51
<i>Чернушенко Ю. Українське філософське свідомість як виявлення драматичної духовної історії українського народу.....</i>	52
<i>Чистополова Е. Проблематика уявного експерименту.....</i>	54
<i>Шуть В., Дольська О. А. Науково-філософське світоглядання в контексті нових досягнень науки.....</i>	56
<i>Щербина А. Як я розумію антропний принцип.....</i>	58
Секція 2. Актуальні проблеми історії України.....	59
<i>Адамович П. Краєзнавство як спосіб вивчення історії регіону. на прикладі історії Славова.....</i>	59
<i>Бабенко Д. О. Особливості «радянської» західноукраїнських земель у 1939–1941 рр.</i>	61
<i>Богацька А. С. До питання про активний опір насильницькій колективізації наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. (на прикладі Зміївського району Харківської області).....</i>	61
<i>Божко В. Радянські жінки – військові в Другій світовій війні.....</i>	63
<i>Гавриш О. В. Люботинська республіка під час Першої російської революції.....</i>	64
<i>Дзига Ю. Сторінки історії української космонавтики.....</i>	65
<i>Дерев'янко Д. С. Фортеця Святого Іоанна Української оборонної лінії.....</i>	67
<i>Дубняк К., Ткачова Ю. Жінки в умовах окупаційного періоду: стратегії виживання у Другій світовій війні.....</i>	69
<i>Єремєєва І. В. Микола Барабашов – вчений планетарного масштабу.....</i>	70
<i>Капаніна О. Перший українець в Північній Америці.....</i>	72

<i>Карабаш А. Г.</i> Література Київської Русі як засіб укріплення єдності народу.....	73
<i>Кікош К. Ю.</i> До питання про історичні наслідки реформ Марії-Терезії та Йосипа II.....	74
<i>Ковальчук І. В.</i> Україноцентричний аспект Другої світової війни.....	76
<i>Кондратенко К. С. О. Я.</i> Щербаков – піонер авіабудування і ракетної техніки.....	77
<i>Комочкін Я. І.</i> Жителі сіл Гришівка та Івано-Слиньківка в Другій світовій війні.....	78
<i>Крамской В. В. В. П.</i> Глушко – движущая сила советского ракетостроения..	80
<i>Кудіна В. О.</i> Військове мистецтво козаків.....	81
<i>Курченко А. А.</i> Формування комунікаційного потенціалу харкова (XVII–XXI ст.).....	83
<i>Лисенко Н. І.</i> Етнічні конфлікти у сучасному молодіжному середовищі.....	84
<i>Ляшенко О. О.</i> Радянські примусові робітники у Німеччині у 1941–1944 рр.....	86
<i>Мітусов Д. О.</i> Юрій Кондратюк – український дослідник космосу.....	87
<i>Мошак Д. С.</i> Господарство і побут ногайців Північного Причорномор’я (кін. XVIII ст. – 1860 р.).....	88
<i>Овод М. А.</i> Причини поразок радянських військ у 1941–1942 рр.....	90
<i>Пахота М. В.</i> Війна Великого князівства Литовського та Золотої Орди 1397–1420 рр.....	91
<i>Першин О. А.</i> Україна і ООН.....	92
<i>Погорілий М. В.</i> Територіальний конфлікт СРСР з Японією в XX ст.....	94
<i>Резніков В. В.</i> Краєзнавчі розвідки як джерело для вивчення повстанського руху на Харківщині в 1918–1923 рр.....	95
<i>Сажин О. Т.</i> Проблеми політичного сьогодення через багатовікове вікно історії.....	97
<i>Синицкая А. М.</i> Международное сотрудничество технических вузов Днепропетровска.....	98
<i>Селезньова О. Ю.</i> Валентин Васильович Бондаренко – перший харківський космонавт.....	99
<i>Селецький Д.</i> Сергій Павлович Корольов – головний конструктор ракетної і космічної техніки.....	100

<i>Спасьонова А. В.</i> Вирішення національного питання військово-політичними режимами в Україні (1919–1921 рр.).....	101
<i>Тихонов Я. В.</i> Проблеми державотворення в козацьку добу.....	102
<i>Філоненко Є. С.</i> Історичні назви Дніпропетровська.....	103
<i>Фоменко Д. А.</i> Господарський розвиток Святогірського монастиря середини XIX – початку XX ст.....	105
<i>Харченко О. М.</i> Сучасні підходи у дослідженнях з урбаністики: до вивчення українського міста XIX ст.....	106
<i>Черниш Д. В.</i> Норманське питання.....	107
<i>Чуносова А. В.</i> Тарас Шевченко – один із зачинателів жанру автопортрета в українському живописі.....	109
<i>Ayano Adeolu, Ieonid Kadenyuk</i> – the First Ukrainian Cosmonaut.....	110
Секція 3. Духовна культура України: традиції та сучасність.....	112
<i>Аветисян М.</i> Семиотика візуального образу в рекламі.....	112
<i>Арлаускайте К.</i> Значення творчості Катерини Білокур для української культури.....	113
<i>Арсєнова А.</i> Символізм української вишиванки.....	114
<i>Барахта Д.</i> Наследие Растрелли в Харькове.....	116
<i>Беспала Д.</i> Традиційний український обряд весілля.....	118
<i>Гончарова А.</i> История варки натурального мыла и развитие традиций мыловарения в Украине в начале XXI века.....	120
<i>Гречин В.</i> «Віртуальна особистість» як феномен сучасної культури.....	122
<i>Дегтярєва И.</i> Развитие и влияние поп- музыки на массы	124
<i>Дмитренко А.</i> До витоків етикету: історія Емілі Пост.....	125
<i>Золотарьова А.</i> Семантика Трипілля як частина української культури.....	128
<i>Ищенко И.</i> Изобразительное искусство Украины глазами художника.....	130
<i>Квітчатa С.</i> Краснокутський дендропарк як втілення ідей епохи Просвітництва.....	131
<i>Ковинєва О.</i> Джерела та сучасність петриківського розпису.....	133
<i>Кравченко Я.</i> Мова – скарбниця духовності нації.....	135
<i>Криворотенко Д.</i> Основні принципи 2D анімації.....	137
<i>Куковская В.</i> Украинский народно-сценический танец.....	139
<i>Кулагіна А.</i> Світ невербального спілкування.....	140
<i>Лазаренко А.</i> Герои древнегреческих трагедий: социокультурный аспект...	142

<i>Лобань О.</i> Функціонування молодіжного сленгу.....	143
<i>Лозовая М.</i> Феминизм и современность (к вопросу о незавершенности дискуссии в XXI ст.).....	145
<i>Луценко Ю.</i> Простір степу в українській народній ліриці.....	147
<i>Лядська М.</i> Українська мова та сучасна молодь.....	149
<i>Макаренко Е.</i> Народні промисли Слобожанщини.....	151
<i>Мала В.</i> Обереги у культурі українського народу.....	153
<i>Немашкалова А.</i> Мова – це глибоке коріння історії нашого народу.....	155
<i>Непиша А.</i> Сучасні 3D Спецефекти у кінематографі.....	157
<i>Нечволод М.</i> Українська фразеологія як засіб вираження національного менталітету.....	158
<i>Нікітін В.</i> Парад вишиванок.....	161
<i>Новомлинська Т.</i> Становище жінки в грецькому та римському суспільстві.....	162
<i>Пасинок В.</i> Ритуальне мистецтво Гани.....	164
<i>Перевозник Н.</i> Синтоизм и буддизм в Японии: влияние на японскую мифологию.....	165
<i>Петренко М.</i> Рідна мова як важливий чинник консолідації.....	167
<i>Подкур О.</i> Українська мова – крізь терни тисячоліть.....	169
<i>Романчук Р.</i> Дмитро Донцов про український націоналізм.....	171
<i>Савко В., Підпригора О.</i> Культурологія і кіномистецтво: перспективи розвитку дослідження.....	172
<i>Ситников П.</i> «Світ квітів» Катерини Білокур.....	174
<i>Скиндер Н.</i> Проект «DO4A.COM»: (не)спортивная реальность.....	175
<i>Таран О.</i> Людина створила культуру, а мова – людину.....	177
Секція 4. Роль педагогіки та психології у формуванні гуманітарно- технічної еліти.....	178
<i>Андреева И.</i> Актуальность проблемы формирования профессионального целеполагания в обучении английскому языку студентов технических вузов.....	178
<i>Ардашева Г. В.</i> Емоційний інтелект психолога у процесі роботи з дітьми.....	179
<i>Асєєва І. В.</i> Формування професійної компетентності у процесі хімічної підготовки.....	181

<i>Бабенко І.</i> Роль навчальної практики у формуванні професійної спрямованості майбутніх фахівців.....	182
<i>Бондаренко В. В.</i> Формирование личности старосты как будущего лидера в период обучения в ВУЗе.....	184
<i>Бондаренко К. О.</i> Теоретичне дослідження розвитку професійної індивідуальності особистості.....	185
<i>Бударін Д. В.</i> Формування професійної компетентності майбутніх учителів в умовах сучасної освіти.....	187
<i>Воронкін А. А.</i> Роль викладача в формуванні особистості студента.....	188
<i>Гаряєва Г.М.</i> Вимоги до педагогічного супроводу в правовому вихованні гуманітарно-технічної еліти.....	190
<i>Гафоров М. Х.</i> Особливості управління конфліктами в організації.....	192
<i>Єсінов О. В., Хавіна І. В.</i> Погляди З. Фрейда на твір В. Шекспіра «Гамлет» у дусі едіпового комплексу.....	194
<i>Зуєва А. Г.</i> Індивідуально-психологічні детермінанти самосприйняття у підлітковому віці.....	195
<i>Канівець А.</i> Інтернет-ресурси як засіб самостійної роботи студентів.....	197
<i>Кіреєва В. Е.</i> Аналіз дефініції «рефлексія».....	198
<i>Кислинська Д. М.</i> Феномен лідерства.....	199
<i>Кислиця М. Г.</i> Особливості психологічної адаптації студентів першокурсників.....	200
<i>Козяр М. А.</i> Профессиональная адаптация начинающего преподавателя технического вуза.....	202
<i>Козаренко Я. В.</i> Индивидуально психологические детерминанты лидерских качеств студентов с различным уровнем гражданской позиции.....	203
<i>Кудла М. В.</i> Проблема підготовки народного вчителя: погляди К. Д. Ушинського.....	204
<i>Кузько М. С.</i> Стан професійної підготовки майбутніх геологів в Україні....	206
<i>Курбанова М. Ш.</i> Формирование лидерских качеств у студентов в процессе их профессиональной подготовки.....	207
<i>Курбанова Х. Ш.</i> Формирование эффективного стиля руководства студентов административного менеджмента в период их обучения в ВУЗе.....	209
<i>Ластовец Н. В.</i> Современные задачи и подходы к обучению студентов инженерно-строительных специальностей.....	211

<i>Леошко Г. М.</i> Педагогічні погляди Тараса Шевченка.....	213
<i>Мороз М. В.</i> Корпоративна освіта: категоріальний зміст феномену та особливості його прояву.....	214
<i>Мороз С. А.</i> Феномен корпоративного університету та його можливості для розвитку трудового потенціалу ВНЗ.....	217
<i>Нагорна М. О.</i> Пізнавальний інтерес як основа формування гуманітарно-технічної еліти.....	219
<i>Панченко О. І.</i> Ціннісно-якісні методи формування професійного мислення майбутнього інженера-механіка.....	220
<i>Перехрест Н. В.</i> Проблема адаптації студентів до умов навчальної роботи у ВНЗ як педагогічна проблема.....	222
<i>Петренко В. В.</i> Педагогічні ідеї М.І. Пирогова.....	223
<i>Потапенко А. А.</i> Народне виховання як основа формування гуманітарно-технічної еліти.....	225
<i>Ріпко І. В.</i> Лідерська позиція інженера як особистісно-значущий феномен.....	226
<i>Сидоренко Д. С.</i> Теоретичні аспекти створення та впровадження в освітній процес віртуальних лабораторних комплексів для підготовки фахівців у галузі радіотехніки, електроніки та телекомунікацій.....	228
<i>Скрипник Н. С.</i> До питання про дисципліни гуманітарного циклу у підготовці майбутніх інженерів.....	230
<i>Рочняк А. Ю., Панфилов Ю. И.</i> Состояние психической готовности спортсменов баскетболистов в системе саморегуляции	232
<i>Созикіна Г. С.</i> Соціальна відповідальність в структурі життєвої позиції особистості.....	234
<i>Терещенко И.</i> Формирование духовно-нравственных принципов будущих специалистов технического профиля.....	235
<i>Удоденко М. А.</i> Психологічний аспект профорієнтаційної роботи при виборі педагогічної професії.....	237
<i>Фандєєва А. Є.</i> Особливості аудіювання у ВНЗ.....	238
<i>Фомин Я. А., Грень Л. Н.</i> Формирование у студентов делового общения в процессе обучения в ВУЗе.....	240
<i>Хавіна І. В.</i> Компетентнісний підхід у підготовці бакалаврів з психології...241	
Список скорочень навчальних закладів.....	243

Наукове видання

**УКРАЇНА І СВІТ:
ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНА ЕЛІТА
ТА СОЦІАЛЬНИЙ ПРОГРЕС**

ДО 55 РІЧНИЦІ ПЕРШОГО ПОЛЬОТУ ЛЮДИНИ У КОСМОС

Тези доповідей
Міжнародної науково-теоретичної конференції
студентів і аспірантів

Харків, 19–20 квітня 2016 року

У трьох частинах

Частина 1

Відповідальний за випуск *доц. О. О. Петутіна*

Підп. до друку _____ Формат _____ . Папір офісний.
Riso-друк. Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. _____ Наклад прим.
Зам. № ____ Ціна договірна

Видавець і виготовлювач
Видавничий центр НТУ «ХП»,
вул. Фрунзе, 21, м. Харків, 61002
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3657 від 24.12.2009